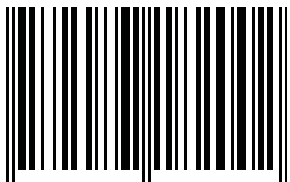

ISSN 2077-1827

9 772077 182002

91

№ 5 (91) 2018

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

ISSN 2077-1827

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

№ 5 (91) 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ і НАУКИ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад

“Донбаський державний педагогічний університет”

**ГУМАНІЗАЦІЯ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ**

Збірник наукових праць

**Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.**

№ 5 (91) 2018

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

**Харків
ТОВ «Видавництво НТМТ»
2018**

УДК 371.13

Засновник, редакція –
Державний вищий навчальний заклад
“Донбаський державний педагогічний університет” (ДДПУ)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р.
Державною реєстраційною службою України

Затверджено Рішенням Атестаційної колегії
Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.
як наукове фахове видання із педагогічних наук

Збірник наукових праць містить результати дисертацій аспірантів, здобувачів, які вивчають проблеми розвитку сучасної освіти та науково-педагогічної думки в теоретичному, історичному та практичному аспекті; у виданні висвітлено наукові здобутки, практичні рекомендації учених, які працюють у науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах національної системи освіти та зарубіжжя; представлено дослідження із проблем вищої школи, інтеграції України до європейського та світового освітнього простору.

The collection of scientific papers contains the results of the theses of the postgraduates, researchers who study the problems of modern education and scientific-pedagogical ideas in the theoretical, historical and practical aspect; in the publication there are covered the scientific achievements and practical recommendations of the scientists working at research institutions and universities of the national education system and abroad; it is presented the research on the problems of higher school, Ukraine's integration into the European and global educational space.

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Друкується за рішенням Вченої ради
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”
(протокол № 3 від 11.10.2018 р.)

Адреса редакції:

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. генерала Батюка, 19,
м. Слов'янськ, Донецької області, Україна, 84116.
Тел.: + 380509898962 (в робочі дні та години).
E-mail: kaf.phsdspu@gmail.com.

Редакційна колегія:

- Сипченко В.І.** – завідувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор);
- Кузьміна О.В.** – завідувач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор (заступник відповідального редактора);
- Омельченко С.О.** – ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Євтух М.Б.** – дійсний член НАПН України, академік-секретар відділення вищої освіти, доктор педагогічних наук, професор; почесний професор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;
- Пономарьова Г.Ф.** – ректор Харківської гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор;
- Набока О.Г.** – перший проректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Курінна С.М.** – завідувач кафедри дошкільної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Дмітрієва І.В.** – завідувач кафедри технологій корекційної та інклюзивної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» доктор педагогічних наук, професор;
- Мамічева О.В.** – декан факультету спеціальної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор психологічних наук, професор;
- Біличенко О.Л.** – завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор наук із соціальних комунікацій, професор;
- Панасенко Е.А.** – завідувач кафедри практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Гаврілова Л.Г.** – завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Стешенко В.В.** – завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Бондаренко В.І.** – завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін, промислових технологій та безпеки життєдіяльності ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент.

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378:615.8-051]:005.336.2

БЕСПАЛОВА Оксана

викладач кафедри здоров'я людини, реабілітації, фізичної терапії та ерготерапії, Сумський державний педагогічний університет ім.А.С.Макаренка,

вулиця Роменська, 87, м. Суми, 40002, Україна

E-mail: i-ozon777@bigmir.net

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. В статті висвітлені основні питання та напрямки професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії, які розкриваються в державних нормативно-правових документах та дослідженнях науковців, серед яких: визначення фундаментальних та прикладних основ професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії (фізичної реабілітації); формулювання важливих напрямків, функцій та завдань професійної діяльності фізичного терапевта, ерготерапевта; формування професійних вмінь та оздоровчих, діагностичних компетенцій; використання міжпредметних зв'язків у навчальному процесі.

Ключові слова: професійна підготовка, готовність, фізична терапія, ерготерапія, фізична реабілітація, компетентність, освіта, зміст освіти, методологічні підходи, освітнє середовище, міжпредметні зв'язки.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Інтеграція в європейській освітній простір актуалізує складні й неоднозначні питання модернізації змісту вищої освіти в Україні. Пріоритетним питанням вдосконалення системи вищої освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних конкурувати в сучасних умовах глобалізації суспільства.

Спеціальність «фізична терапія та ерготерапія» в Україні є порівняно новою, тому викликає поглиблений науковий інтерес з боку багатьох дослідників до їх професійної підготовки. Окрім того, запит на таких спеціалістів зростає щороку, що пов'язано зі стрімко зростаючою кількістю хворих та неповносправних людей у всьому світі.

Отже, враховуючи потреби ринку праці, які вимагають істотної модернізації процесу сучасної системи професійної підготовки, у нашому дослідженні важливо визначити основні напрямки підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню визначення шляхів реформування системи підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії у відповідності до сучасних вимог і європейських стандартів присвячено широке коло вітчизняних науко-практичних досліджень. Водночас, науковці наголошують на необхідності збереження найкращих надбань вітчизняного досвіду, традицій і цінностей національної системи вищої освіти України. В сучасних наукових джерелах питання підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії розкривається в різних аспектах, зокрема:

- визначення фундаментальних та прикладних основ професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, фізичної реабілітації, фізичної культури і спорту, учителів фізичної культури (О.А.Атамась, Д. В. Бермудес, Н. О. Белікова, Т. М. Бугеря, Л. Б. Волошко, О. В. орбенко, В. В. Крупа, О. С. Куц, В. О. Кукса, Ю. О. Лянной, Р.В.Маслюк, Л. П. Сущенко, С. О. Табінська, А. В. Фастівець та ін.);

- вивчення зарубіжного досвіду підготовки фахівців з фізичної терапії, ерготерапії (О. В. Базильчук, Н. О. Белікова, А. М. Герцик, С.В.Гук, Л. П. Сущенко, Ю. О. Лянной, І. Х. Турчик, А. Ольховик та ін.);
- формулювання понятійного апарату в галузі фізичної терапії, ерготерапії, фізичної реабілітації (А. М. Герцик, О. В. Гузій, О.В.Боровська, О. А. Мерзлікіна та ін.);
- дослідження проблеми формування культури здоров'я, здорового способу життя, підготовки до здоров'язбережувальної діяльності (Н.О.Белікова, О. Г. Гладощук, Л. С. Кравчук, Р. В. Маслов, О. І. Міхеєнко, М. В. Співак та ін.).

Для усвідомлення шляхів удосконалення професійної підготовки велике значення має урахування здобутків науково-педагогічного досвіду та історії становлення системи професійної підготовки фахівців з фізичної терапії (фізичної реабілітації) в Україні.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичний аналіз основних напрямків підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концептуальні засади професійної підготовки фахівців з фізичної терапії, ерготерапії розкриває низка нормативно-правових документів. У Законі України «Про освіту» (2017) зокрема зазначено, що державна політика у сфері освіти формується на засадах людиноцентризму, гуманізму, забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності, єдності навчання виховання і розвитку, формування культури здорового способу життя. У Законі «Про вищу освіту» (2014) основними векторами державної політики визначені: сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу; інтеграція системи вищої освіти України у Європейській та міжнародний простір вищої освіти, за

умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) основними пріоритетами державної гуманітарної політики щодо національного виховання визначено формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді; збільшення рухового режиму учнів шкільного віку за рахунок уроків фізичної культури, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час; удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчальних закладах (розширення кількості спортивних гуртків, секцій і клубів з обов'язковим кадровим, фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням їх діяльності).

Основними завданнями Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016) визначено формування у суспільстві умов до оздоровчої рухової активності та здорового способу життя для зміцнення здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності; розроблення та затвердження рекомендацій з оздоровчої рухової активності, конкретних вказівок стосовно обсягів, інтенсивності, форм і видів рухової активності для зміцнення здоров'я осіб різної статі та віку.

Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» (2017) має на меті підвищення рівня охоплення населення руховою активністю; створення умов для соціальної адаптації та реабілітації інвалідів і осіб з обмеженими фізичними можливостями; забезпечення надання якісних фізкультурно-спортивних послуг фізкультурно-оздоровчими закладами; підвищення рівня професійного рівня фахівців з фізичного виховання та фізичної реабілітації.

Проблема підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії до майбутньої професійної діяльності висвітлена у наукових роботах багатьох

дослідників. Швидкий розвиток і запровадження спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» породили низку протиріч, обумовленою недостатньо чіткою розробленістю її проблемного поля, тлумачення основних категорій та методологічних основ, практичною відсутністю спеціалізованих фізкультурно-оздоровчих та реабілітаційних споруд, нестачею обладнання та інвентарю для проведення практичних занять з майбутніми фахівцями [9, с. 195].

Комплексні дослідження змісту та специфіки підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії до професійної діяльності (Т. В. Бойчук, В.О.Кукса, Ю. О. Лянной, Л. П. Сущенко, А. В. Фастівець та інші) засвідчують, що основними акцентами у підготовці фахівця є забезпечення поглибленої фундаментальної теоретичної підготовки, а також професійно-орієнтованих знань і вмінь щодо вирішення типових професійних завдань.

Важливим аспектом підготовки фахівців з фізичної терапії є формування професійних умінь і компетенцій [5, с. 616], що уможливають реалізацію специфічних для даної галузі видів діяльності. Основними видами фахової діяльності фахівця з фізичної терапії (реабілітації) визначено спортивно-педагогічну, рекреаційно-дозвіллеву, оздоровчо-реабілітаційну, освітньо-професійну, корекційну, організаційно-управлінську діяльність.

Г. І. Романов [8, с. 328 - 330] виділяє три важливі напрями діяльності фахівців з фізичної терапії: реабілітаційний (у лікувально-профілактичних закладах системи Міністерства охорони здоров'я України), фізкультурно-оздоровчий (у навчальних закладах), лікувально-реабілітаційний (допомога хворим в амбулаторно-поліклінічних закладах, домашніх умовах).

Означені види діяльності конкретизуються у вигляді задач діяльності (професійних, соціально-виробничих та соціально-побутових) [3, с. 68] і професійних функцій фахівців з фізичної терапії (світоглядної,

інструментальної, культурологічної, інноваційної, комунікативної, мотиваційної) [6, с.27].

Ефективність виконання зазначених видів і задач професійної діяльності фізичного терапевта, ерготерапевта забезпечується шляхом формування фахових компетентностей в процесі професійної підготовки. Питання формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації піднімається в роботах Л. Б. Волошко, В. В. Крупи, Р.В. Маслова, А. В. Фастівець та інших. В. В. Крупа [4, с. 183] визначає професійну компетентність фахівця з фізичної реабілітації (терапії) як специфічну здатність виконувати конкретні види реабілітації на основі визначених знань, умінь, навичок, професійно важливих особистісних якостей і ціннісних орієнтацій, розуміючи компетентність як інтегративну характеристику фахівця зі здоров'я людини. Компетентна фахова діяльність фізичного терапевта забезпечується знаннями міждисциплінарного характеру, базовими та спеціальними вміннями, а також відповідними особистісними якостями.

Процес розвитку професійної компетентності В. В. Крупа (2014) конструює у двох взаємопов'язаних аспектах: 1) площині розвитку особистості в сукупності найбільш цінних якостей (самосвідомості, здатності до прийняття рішень); 2) площині оптимізації процесу підготовки (цілей, способів засвоєння змісту, співвідношення репродуктивної і продуктивної складових професійної підготовки) [4, с. 184].

Л. Б. Волошко (2015) розроблено модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації. Основними компонентами компетентності автор вважає взаємопов'язані, ієрархічно залежні складові, такі як: модель професії фахівця з фізичної реабілітації та модель навчально-професійної підготовки студентів. У свою чергу, модель професії фахівця з фізичної реабілітації об'єднала: мікромодель професійного середовища (об'єкт, суб'єкт, методи, засоби, процедури,

умови, результат професійної діяльності); мікромодель суб'єкта діяльності (професійна Я-концепція реабілітолога); мікромодель професійної діяльності (реабілітаційної, фізкультурно-оздоровчої, профілактичної, рекреаційної, організаційної, психолого-педагогічної). Модель навчально-професійної підготовки студентів включає: блок особливостей професійної підготовки (функціонально-технологічний); блок соціально-психологічних особливостей студентів (особистісний); блок передбаченої професійної взаємодії (адаптаційний) [2, с.14].

В контексті формування діагностичної компетентності розглядає питання підготовки фахівців з фізичної терапії А. В. Фастівець (2017). Оволодіння діагностико-прогностичними уміннями і навичками, на думку автора, є важливою умовою здоров'язберігальної діяльності. Діагностичний контроль за фізичним розвитком є невід'ємним компонентом навчального процесу та медичного обслуговування, забезпечує оптимізацію, безпеку та ефективність занять з фізичної культури. Діагностична компетентність фахівця з фізичної терапії поєднує педагогічну, медико-біологічну, донозологічну діагностику та прогностичну діяльність. Тому визначається автором як «інтегративна властивість особистості майбутнього фахівця фізичної культури, яка має складну системну організацію, утворюється взаємопроникненням педагогічного й медико-біологічного складників, ступінь сформованості яких відображає готовність і здатність використовувати сучасні методики оцінки й корекції функціонального стану людини (груп людей) у процесі збереження та зміцнення фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я» [10, с. 73].

Фахівець з фізичної терапії в процесі професійної підготовки набуває оздоровчої компетентності як внутрішнього стану, що дозволяє згідно зовнішніх і внутрішніх (самостійно створюваних) умов успішно вирішувати оздоровчі завдання. Діяльність з оздоровлення (поліпшення здоров'я,

підвищення якості життя людини) є неодмінним механізмом фізичної терапії та реабілітації. Саме обов'язковість оздоровчого процесу, на думку Р. В. Маслова [7, с. 224], відрізняє фізичну реабілітацію від інших видів реабілітації (соціальної, трудової тощо). Оздоровча компетентність проявляється як сукупність властивостей фахівця, до якої віднесено: здатність успішно та активно засвоювати необхідні професійні знання, уміння та навички; виявляти активність на етапі підготовки до професійної діяльності; самостійність у визначенні професійної мети; здатність до ефективного виконання функціональних обов'язків; високий рівень продуктивності професійної діяльності; прогрес в особистісному розвитку.

Отже, для формування означеної компетентності в майбутніх фахівців з фізичної терапії (реабілітації), необхідно при вивченні професійно орієнтованих дисциплін забезпечувати міжпредметний рівень засвоєння навчального матеріалу, що сприятиме широкому перенесенню знань і вмінь у практичну площину професійної діяльності.

Питання ефективного використання різних видів міжпредметних зв'язків в навчанні майбутніх фізичних реабілітологів ставить у своєму дослідженні Т. М. Бугеря [1, с. 167]. Міжпредметні зв'язки сприяють усуненню протиріч між розрізненими знаннями з окремих навчальних предметів і необхідністю їх комплексного застосування в процесі професійної діяльності; надають можливість подолати дублювання навчального матеріалу шляхом встановлення зв'язків між структурними елементами змісту професійно орієнтованих дисциплін, що виражаються у поняттях, теоріях, законах; сприяють формуванню системи фахових знань, умінь і навичок. Зміст міжпредметних зв'язків має бути спрямований на розвиток структурних компонентів готовності майбутніх фізичних терапевтів та ерготерапевтів до професійної діяльності. Типовими проблемами в опануванні міжпредметних зв'язків студентами є відсутність навичок встановлення причинно-наслідкових, закономірних зв'язків у

змісті професійних дисциплін, відсутність єдності в інтерпретації загальнонаукового змісту різних навчальних предметів.

Висновки. Таким чином, процес професійної підготовки майбутніх спеціалістів з фізичної терапії (фізичної реабілітації) та ерготерапії регулюється державними нормативно-правовими документами, серед яких Закон України «Про Освіту» (2014), Закон України «Про вищу Освіту» (2014), «Національна стратегія розвитку України на період до 2021 року», «Національна стратегія з оздоровчої рухової активності на період до 2025 року» (2016), Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» (2017). Питання якісної підготовки фахівців фізичної терапії (фізичної реабілітації) та ерготерапії до майбутньої професійної діяльності є предметом дослідження багатьох науковців, таких як Бугеря Т. М., Волошко Л. Б., Крупа В. В., Куліш Н. М., Суворова Я. М. та ін. Але, не зважаючи на значну увагу держави та фахівців до цієї проблеми, виявляється низка невирішених питань та розбіжностей у поглядах на освітньо-педагогічний процес, які потребують більш детального вивчення та пошуку шляхів їх вирішення. У подальшому плануємо виявити основні недоліки у процесі підготовки майбутніх фахівців фізичної терапії (фізичної реабілітації) та ерготерапії до професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бугеря Т. М. Сутність міжпредметних зв'язків у процесі навчання професійно орієнтованих дисциплін у фаховій підготовці майбутніх фізичних реабілітологів // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. Серія: педагогіка. - 2009. - № 112 (99). - С. 166 - 172.
2. Волошко Л. Б. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у процесі вивчення медико-біологічних

- дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. - Київ, 2015. - 35 с.
3. Гук С. В. Професійні функції фахівця з фізичної реабілітації // Педагогічна освіта: теорія і практика. - 2013. - Вип. 14. - С. 66 - 70.
 4. Крупа В. В. Визначення сутності та змісту формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної реабілітації // Збірник наукових праць національної академії державної прикордонної служби України. Серія : педагогіка та психологія. - 2014. - №4 (73). - С. 176 - 187.
 5. Куліш Н. М. Особливості підготовки майбутніх фахівців фізичної реабілітації до роботи з діагностиками // Молодий вчений. - 2016. - № 3 (30). - С. 615 - 618.
 6. Лянной Ю. О. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки мабутніх магістрів з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04. – Київ, 2017. - С. 47.
 7. Маслов Р. В. Соціально-педагогічні передумови створення поняття оздоровчої компетентності в майбутніх фізреабілітологів в умовах модернізації освіти // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2013. - № 8 (34). - С. 224 - 234.
 8. Романов Г. І. Проблеми підготовки в Україні фахівців з фізичної реабілітації // Актуальні проблеми навчання і виховання людей з особливими потребами. - 2004. - № 5. - С. 328-330.
 9. Суворова Я. М. Структура та зміст професійної компетенції майбутнього фахівця з фізичної терапії // Науковий часопис НПУ ім. М. Н. Драгоманова. Серія 5: педагогічні науки: реалії та перспективи. - 2017. - № 64. - С. 194 -198.
 10. Фастівець А. Провідні наукові ідеї до дослідження проблеми формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації // Педагогічні науки. – 2017. - № 68. – С. 66 – 73.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2018

БЕСПАЛОВА Оксана

преподаватель кафедры здоровья человека, физической терапии, реабилитации и эрготерапии, Сумской государственной педагогической университет им . А. С. Макаренко,

улица Роменская, 87, м. Суми, 40002, Украина

E-mail: i-ozon777@bigmir.net

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОЙ ТЕРАПИИ И ЭРГОТЕРАПИИ К БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме. В статье освещены основные вопросы и направления профессиональной подготовки будущих специалистов по физической терапии и эрготерапии, которые раскрываются в нормативно-правовых документах и исследованиях ученых, среди которых: изучение зарубежного опыта подготовки специалистов по физической терапии, эрготерапии; определение фундаментальных и прикладных основ профессиональной подготовки будущих специалистов по физической терапии, эрготерапии (физической реабилитации) формулировка важных направлений, функций и задач профессиональной деятельности физического терапевта, эрготерапевта; формирование профессиональных умений и оздоровительных, диагностических компетенций.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, готовность, физическая терапия, эрготерапия, физическая реабилитация, компетентность, образование, содержание образования, методологические подходы, образовательная среда.

BESPALOVA Oksana

the teacher of the department of human health, physical therapy, rehabilitation and ergotherapy, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko,

Street Romenskaya, 87, Sumy, 40002, Ukraine

E-mail: i-ozon777@bigmir.net

THE MAIN DIRECTIONS IN THE PREPARATION OF SPECIALISTS OF PHYSICAL THERAPY AND ERGOTHERAPY FOR FUTURE PROFESSIONAL ACTIVITY

Summary. The article covers the main issues and directions of professional training of future specialists in physical therapy and ergotherapy, which are disclosed in the state legal documents and researches of scientists, among them: definition of fundamental and applied bases of professional training of future specialists in physical therapy, ergotherapy (physical rehabilitation); formulation of important directions, functions, and tasks of professional activity of physical therapist, ergotherapist; formation of professional skills and health and diagnostic competences; use of interdisciplinary connections in the educational process.

Keywords: professional training, readiness, physical therapy, ergotherapy, physical rehabilitation, competence, education, content of education, methodological approaches, educational environment, interpersonal relations.

Abstract. Integration into the European educational space brings together complex and ambiguous issues of modernization of the content of higher education in Ukraine. The priority issue of improving the system of higher education is the training of highly skilled professionals capable of competing in the current conditions of globalization of society.

The specialty «physical therapy and ergotherapy» in Ukraine is relatively new, therefore, it is the in-depth scientific interest of many researchers before their professional training. In addition, the demand for such specialists is increasing each

year, due to the rapidly growing number of sick and disabled people around the world.

Therefore, given the needs of the labor market, which require significant modernization of the current system of vocational training, in our study it is important to determine the main directions of training future specialists in physical therapy and ergotherapy in professional activities.

The issue of qualitative training of specialists in physical therapy (physical rehabilitation) and ergotherapy for future professional activities is the subject of research by many scholars such as Bugeria T.M., Voloshko L. B., Krupa V.V., Kulish N.M., Suvorov I. M. and others.

Purpose of the article is a theoretical analysis of the main directions of training of future specialists in physical therapy and ergotherapy in professional activities.

Despite the considerable attention of the state and specialists to this problem, there are a number of unresolved issues and differences in the views on the educational and pedagogical process, which require a more detailed study, and the search for ways to solve them. In the future, we plan to identify the main shortcomings in the process of training future specialists in physical therapy (physical rehabilitation) and ergotherapy in professional activities.

REFERENCE

1. Bugeria, T. M. (2009). Sutnist mizhpredmetnykh zviazkiv u protsesi navchannia profesiino oriietovanykh dystsyplin u fakhovii pidhotovtsi maibutnikh fizychnykh reabilitolohiv [The essence of interdisciplinary connections in the process of training professionally oriented disciplines in the professional training of future physical rehabilitants]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu im. Petra Mohyly. Serii: pedahohika - Scientific Papers of the Black Sea State University named after Petro Mohyla. Series: pedagogy*, 112 (99), 166 - 172. [in Ukrainian].

2. Voloshko, L. B. (2015). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii u protsesi vyvchennia medyko-biolohichnykh dystsyplin [Formuvnaya profesional competencies of Maybutnich fakhivtsiv fizichnoi reabilitatsiv u processi vivchennya medical and biologic disciplines]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kiev. [in Ukrainian].
3. Guk, S. V. (2013). Profesiini funktsii fakhivtsia z fizychnoi reabilitatsii [Professional functions of a specialist in physical rehabilitation]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka - Teacher training: theory and practice, 14*, 66 - 70.
4. Krupa, V.V. (2014). Vyznachennia sutnosti ta zmistu formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv fizychnoi reabilitatsii [Determination of the essence and content of the formation of professional competence of future specialists in physical rehabilitation]. *Zbirnik naukovih prats nationalist academy of state priordnoi service Seriya: pedagogic and psychology - Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogy and Psychology, 4 (73)*, 176 - 187. [in Ukrainian].
5. Kulish, N. M. (2016). Zbirnyk naukovykh prats natsionalnoi akademii derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriiia : pedahohika ta psykholohiia [Especially productions of maybutnich fakhivtsiv fizichno i reabilitatsiy to the robot with diagnostics]. *Molodyi vcheny - Young scientist, 3 (30)*, 615 - 618. [in Ukrainian].
6. Lyannoy, Yu. O. (2017). Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidhotovky mabutnikh mahistriv z fizychnoi reabilitatsii u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodical ambush of professional training of mabutnih magistriv fizichnoi reabilitatsiy in major school mortgages]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kiev. [in Ukrainian].

7. Maslov, R.V. (2013). Sotsialno – pedahohichni peredumovy stvorennia poniattia ozdorovchoi kompetentnosti v maibutnikh fizreabilitolohiv v umovakh modernizatsii osvity [Socio - pedagogical prerequisites for the concept of improving competence in future physiotherapists in the context of modernization of education]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii - Pedagogical sciences: theory, history, psychology, psychology and science, psychology, 8 (34), 224 - 234.* [in Ukrainian].
8. Romanov, G. I. (2004). Problemy pidhotovky v Ukraini fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii [Problem training in Ukraine fakhivtsiv fizycheskoy reabilitatsii]. *Aktualni problemy navchannia i vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy - Actual problems of the people 'learning and special needs, 5, 328-330.* [in Ukrainian].
9. Suvorov, Ya. M. (2017). Struktura ta zmist profesiinoi kompetentsii maibutnoho fakhivtsia z fizychnoi terapii [The structure and structure of professional competence of the Maybach fahivtsya with the physical therapy]. *Naukovyi chasopys NPU im. M. N. Drahomanova. Serii 5: pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy - Science Scientific Press of the National Pedagogical University im. MN Dragomanova. Seriya 5: pedagogical sciences: realia and perspectives, 64, 194 - 198.* [in Ukrainian].
10. Fastevets, A. (2017). Providni naukovi idei do doslidzhennia problemy formuvannia diahnostychnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii [Providences on science until the end of the day and formation of diagnostics competence of May faculties in pedagogical sciences]. *Pedahohichni nauky - Pedagogical sciences, 68, 66 - 73.* [in Ukrainian].

(переклад на англ. зроблено вчителем англ. мови Бібікова С. Г.)

УДК 378.147:[37.011.3-051:62/64]:004.032.6(075.8)

БЄЛІКОВА Марія

асистент кафедри загальнотехнічних дисциплін, безпеки життєдіяльності та автосправи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: maria888ololo@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Проблема оновлення навчальних засобів електронними освітніми ресурсами для всіх освітніх ланок є надзвичайно актуальною та виходить із вимог Нової української школи, загальних процесів інформатизації освіти й впровадження компетентнісного підходу. Автор статті висвітлює проблему використання електронних освітніх ресурсів (ЕОР) в підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Наводить приклади наявних електронних освітніх мультимедіа-ресурсів з трудового навчання й технологій, наводить певні методичні поради щодо їх застосування на уроках освітньої галузі «Технології». Аналіз наукової літератури з питань розроблення й використання електронних навчальних засобів для різних освітніх ланок дозволяє диференціювати ЕОР з трудового навчання і технологій на групи: навчально-ігрові електронні засоби для початкової школи; мультимедійні навчальні підручники, програмні педагогічні засоби; інформаційно-довідникові видання; мультимедійні засоби для онлайн-навчання. Ознайомлення з наявними електронними навчальними засобами з трудового навчання для початкової та середньої школи, ретельний

аналіз структури та контенту цих засобів дозволили дійти певних висновків щодо їх використання на уроках у школі.

У початковій ланці освіти електронні навчальні засоби, розроблені з використанням мультимедійних технологій, можна вводити до уроків усіх тематичних напрямів («Технічна творчість і техніка», «Світ технологій», «Світ ремесел», «Побут»). У середній освітній ланці електронні навчальні засоби на уроках трудового навчання сприяють успішній реалізації проектної діяльності, вони поглиблюють ознайомлення учнів з різними методами проектування. Використання сучасних електронних, у тому числі мультимедійних, навчальних засобів у школі пов'язано з оновленням вимог до університетської педагогічної освіти, яка має бути спрямована на формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів як невід'ємного складника їхньої професійної компетентності.

Ключові слова: електронний освітній ресурс, технології мультимедіа, освітня галузь «Технології», майбутні вчителі трудового навчання і технологій.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Як зазначено у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.), основною метою освітньої галузі «Технологія» є формування й розвиток проектно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей для реалізації творчого потенціалу учнів та їхньої соціалізації у суспільстві. Характерною ознакою освітньої галузі «Технології» є її двокомпонентна структура, яку визначають інформаційно-комунікаційний та технологічний складники. Зміст предметів освітньої галузі має чітко виражену прикладну спрямованість і реалізується переважно шляхом застосування практичних методів і форм організації занять [1]. Основною умовою реалізації технологічного компонента є технологічна та

інформаційна діяльність, що провадиться від появи творчого задуму до реалізації його в готовому продукті.

Опанування освітньої галузі «Технології» на етапі модернізації та реформування вітчизняної освіти не можливе без оволодіння засобами сучасних технологій, навчальними ресурсами, створеними із залученням технологій мультимедіа, трансмедіа, засобів інфографіки тощо. Це стосується як навчання в закладах середньої освіти, так і професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Актуальність впровадження електронних (мультимедійних, цифрових) освітніх ресурсів засвідчують нормативно-правові документи останніх років, зокрема «Положення про електронні освітні ресурси» (2012) [2], Наказ МОН України «Про затвердження Положення про електронний підручник» (2018) [3] та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства, особлива увага на формування інформаційно-комунікаційної компетентності фахівців усіх галузей, введення ІК-компетентності до переліку ключових вимагають активного впровадження в навчальний процес засобів, створених із використанням ІКТ, зокрема електронних освітніх ресурсів (ЕОР).

В. Биков та В. Лапінський визначають ЕОР як вид засобів освітньої діяльності (навчання та ін.), який є сукупністю електронних інформаційних об'єктів (документів, документованих відомостей та інструкцій, інформаційних матеріалів, процесуальних моделей та ін.), що існують в електронній формі, розміщуються і подаються в освітніх системах на запам'ятовуючих пристроях електронних даних [4]. Науковці виокремлюють такі основні різновиди ЕОР, як електронні ресурси навчального призначення

(ЕРНП), електронні ресурси підтримування наукових досліджень (ЕРНД) та електронні ресурси управлінського призначення (ЕРУП).

Згідно «Положенню про електронні освітні ресурси», затвердженому наказом МОН України № 1060 від 01. 10. 2012 р., ЕОР є складовою частиною навчально-виховного процесу, має навчально-методичне призначення та використовується для забезпечення навчальної діяльності вихованців, учнів, студентів і вважається одним з головних елементів інформаційно-освітнього середовища. Під ЕОР розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами [2].

Електронні освітні ресурси можна класифікувати за різними критеріями: за типом середовища розповсюдження і використання (інтернет-ресурси, off line ресурси, ресурси для «електронних дошок»); за вмістом контенту – електронні довідники, вікторини, словники, підручники, лабораторні роботи тощо; за принципом реалізації – мультимедіа ресурси, презентаційні ресурси, системи навчання; за складовими вхідного контенту – лекційні ресурси, практичні ресурси, імітатори (тренажери), контрольнo-вимірювальні матеріали; ЕОР для роботи безпосередньо на заняттях та для самостійної роботи учнів (студентів) (О. Казанцев [5]).

У науковому обігу існують інші підходи до класифікації електронних освітніх ресурсів у залежності від того, що обирається за класифікаційну ознаку. На думку В. Волинського та ін. до найбільш застосовуваних ознак належать інформаційно-навчальні функції ЕОР (наочно-демонстраційні, діагностуючі, навчально-тренувальні й ігрові, довідково-інформаційного

призначення, комбіновані), предметна галузь, що надає можливість чітко визначати, для вивчення яких освітніх галузей призначений навчальний засіб, та специфіка базової архітектури, тобто структурні особливості подання інформаційних відомостей (електронний довідник, електронний підручник чи посібник, програмний педагогічний засіб тощо) [6, с. 49].

Наразі поняття «електронний освітній ресурс» доцільно доповнити терміном мультимедіа, оскільки сучасні електронні навчальні засоби невід’ємні від мультимедійних технологій, які широко застосовуються під час їх розроблення й застосування. Тож уточнимо поняття «електронний освітній мультимедіа-ресурс» як «такий вид електронного ресурсу, в якому скомбіновано декілька типів даних (будь-які сполучення тексту, звуку, графіки, відео та анімації, а також організація гіперпосилань)» (Н. Новікова [7, с. 6]). Деякі дослідники розглядають освітні мультимедіа-ресурси як навчальні інтернет-ресурси (О. Шликова [8]) та диференціюють їх на групи: інформаційно-довідникові видання (електронні енциклопедії, довідники, віртуальні екскурсії), електронні підручники й посібники, які вміщують усі етапи опанування навчальної дисципліни (теорію, вправи на закріплення матеріалу, завдання для самостійної роботи, контроль знань), контролюючі середовища, мультимедійні розвивальні ігри [8, с. 233]

Науковцями доведено, що введення мультимедійних засобів, які базуються на зоровому та слуховому сприйнятті матеріалу водночас, значно підвищує інтерес школярів до навчальної дисципліни та процесу навчання загалом. Технологія мультимедіа значно розширює можливості унаочнення навчального матеріалу (Л. Гаврілова, Ю. Катасонова [9]). Саме тому майбутні вчителі трудового навчання і технологій мають знати увесь арсенал засобів мультимедіа, пропонуваніх для використання на уроках освітньої галузі «Технології», вміти їх грамотно застосовувати на різних етапах уроків та у позакласній роботі.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати наявні електронні освітні мультимедіа-ресурси з трудового навчання й технологій, навести певні методичні поради щодо їх застосування на уроках освітньої галузі «Технології».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз наукової літератури з питань розроблення й використання електронних навчальних засобів для різних освітніх ланок дозволяє диференціювати ЕОР з трудового навчання і технологій на такі групи: навчально-ігрові електронні засоби для початкової школи; мультимедійні навчальні підручники, ППЗ; інформаційно-довідникові видання; мультимедійні засоби для онлайн-навчання. Розглянемо наявні ЕОР кожної групи

Навчально-ігрові електронні засоби для початкової школи – це мультимедійні навчальні засоби з використанням ігрових технологій. Серед них:

1. *«Зроби сам» із серії «Дитяча колекція»* (2007 р., видавець – «Атлантик») – навчальна програма з елементами гри, яка відповідає програмі курсу «Трудове навчання» у початковій школі (2005 – 2006 рр.). Анімаційні персонажі (Вовк Панас та Білочка) вчать дітей виготовляти ялинкові прикраси, новорічні маски, листівки, прикрашені орнаментом та гербарієм, паперовий літак у техніці оригамі та ін. Програма вміщує ігри, цікаву інформацію, майстер-класи, що цілком відповідає віковим особливостям молодших школярів.

2. *«Світ ремесел» із серії «Дитяча колекція»* (2011 р., видавець – «Атлантик») – навчально-ігрова програма, схвалена МОН України до використання у навчально-виховному процесі. Вовк Панас та Білка Сопілка пропонують дітям подорож до світу давніх ремесел та сучасних професій («Стародавні ремесла», «Ремесла Київської Русі», «Професії та

ремесла Середньовіччя», «Сучасні професії» та ін.). Подорож супроводжують теоретичні відомості, ребуси, цікавинки, ігри.

Рис. 1. Сторінки програм «Зроби сам» та «Світ ремесел»

Мультимедійні підручники з трудового навчання розроблені для початкової ланки освіти та середньої школи. Для початкової ланки освіти наразі пропонують:

1. *«Трудове навчання». 1 клас. Комп'ютерна програма «Електронний конструктор уроку» (за новою програмою)* – методичний електронний посібник з курсу «Трудове навчання. 1 клас», який вміщує 35 конспектів усіх уроків до курсу у форматі doc., 35 презентацій до усіх уроків у форматі ppt. (Microsoft PowerPoint), 644 ілюстрації до курсу, а також 115 прийомів роботи на уроці, які урізноманітнюють його зміст.

2. Аналогічно побудований електронний методичний посібник *«Трудове навчання 2 клас»*: 35 конспектів уроків з презентацією до кожного, більш ніж 600 ілюстрацій та 115 прийомів урізноманітнення уроків.

3. Педагогічний програмний засіб (ППЗ) *«Трудове навчання 1 – 4 класи»* створено згідно з чинною навчальною програмою із трудового навчання: технічної і художньої праці, затвердженою Міністерством освіти і науки України (видавник – Інститут педагогічних інформаційних технологій, 2008 р.).

Електронні підручники з трудового навчання для основної школи:

1. *Трудове навчання 5 клас. Обслуговуючі види праці* (видавник – ТМ «Розумники»), 2013 р. – мультимедійний підручник, розроблений відповідно до чинної Програми Міністерства освіти і науки України з трудового навчання.

Підручник вміщує 62 уроки зі звуковим супроводом; 36 практичних робіт; понад 15 цікавих хрестоматійних матеріалів; довідник з основними поняттями й термінами; 150 тестів і завдань для самоконтролю; близько 1400 ілюстрацій, схем і таблиць; понад 60 відеофрагментів, анімацій та інтерактивних моделей.

Сучасні мультимедійні технології, різноманітні ілюстрації, нестандартна форма подачі навчального матеріалу сприяють кращому засвоєнню, формують уміння активно та самостійно працювати, стимулюють пізнавальний інтерес учнів, забезпечують інформаційну й емоційну насиченість уроків.

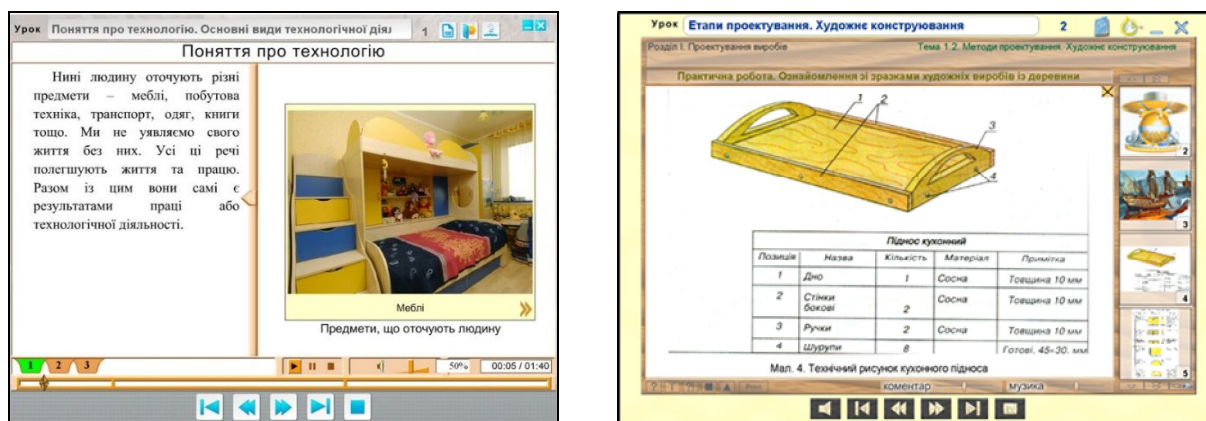

Рис. 2. Сторінки е-підручників «Трудове навчання. 5 клас. Обслуговуючі види праці» та «Технічні види праці»

2. *Трудове навчання. 5 клас. Технічні види праці* (видавник – ТМ «Розумники»), 2007 р. – мультимедійний підручник. Складається з 33 мультимедійних уроків. Кожен урок розкриває конкретну тему згідно з

навчальною програмою та містить: теоретичний матеріал, практичні роботи, контрольні запитання, багатий ілюстративний матеріал, інтерактивні моделі та відеофрагменти, звуковий супровід уроку тощо.

3. *«Трудове навчання. 5-6 клас. Інваріантний модуль (хлопці)»* Комп'ютерна програма *«Електронний конструктор уроку» (версія 3.0)*. Включає 36 конспектів усіх уроків до курсу *«Трудове навчання. 5-6 клас. Інваріативний модуль»* у форматі .doc (Microsoft Word); 36 медіа-презентацій до усіх уроків у форматі .ppt (Microsoft PowerPoint). Програма надає можливості для створення власних уроків та презентацій до них, швидкого редагування будь-якої частини уроку.

4. *«Трудове навчання. 5-6 клас. Інваріантний модуль (дівчата)»* Комп'ютерна програма *«Електронний конструктор уроку» (версія 3.0)* – методичний комп'ютерний посібник, що вміщує 27 конспектів усіх уроків до курсів *«Трудове навчання. Дівчата. 5-6 класи»* у форматі doc (Microsoft Word); 27 медіа-презентацій до усіх уроків у форматі ppt (Microsoft PowerPoint); 115 прийомів роботи, які урізноманітнюють роботу на уроці; 1288 ілюстрацій.

5. Для учнів 7 класу розроблено електронні підручники: *Трудове навчання. 7 клас. Обслуговуючі види праці* (ТМ «Розумники»), 2007 р. (26 мультимедійних уроків); *Трудове навчання. 7 клас. Технічні види праці* (ТМ «Розумники»), 2010 р.

Структура цих мультимедійних підручників уніфікована: конструктор уроків, каталог готових уроків, довідкова інформація. Кожен урок у відповідності до навчальної програми включає теоретичний матеріал, практичні роботи, питання для повторення, багатий ілюстративний матеріал, звукове супроводження уроку тощо. Наприкінці кожного розділу розроблені тестові завдання, які можна доповнити чи відкоригувати, скориставшись конструктором тестових завдань.

6. *«Трудове навчання. 8 клас. Технічні види праці»* (ТМ «Розумники»), 2010 р. – мультимедійний підручник, який складається із 49 мультимедійних уроків відповідно до навчальної програми з трудового навчання. Кожен урок містить різноманітний мультимедійний контент (ілюстрації, відеофрагменти, інтерактивні моделі, звуковий супровід тощо).

7. *«Трудове навчання. 9 клас. Технічні види праці»* (ТМ «Розумники»), 2011 р. – мультимедійний підручник, який складається із 32 мультимедійних уроків відповідно до навчальної програми з трудового навчання.

Інформаційно-довідникові, енциклопедичні та тематичні е-видання як додаткові мультимедійні навчальні засоби.

Серія «Уроки рукоділля» (2007 – 2010; від ЗАО «Новий Диск») включає декілька мультимедійних засобів: «Бісер», «В'язання гачком», «В'язання спицями», «Вишивка хрестом», «Клаптева техніка – печворк та квилт».

На кожному диску: відеоуроки, зразки візерунків для в'язання та вишивки, інформація про види гачків, спиць, пряжі тощо, покрокові схеми виконання різних узорів, програма розрахунку кількості петель.

Електронна енциклопедія «Вчимося кроїти й шити» (2009 р., видавник «Одисей», рос. мова). На віртуальних сторінках енциклопедії – теоретичні основи шиття («Азбука шиття», «Основи моделювання одягу», «Відомості про тканини»), тонкощі роботи з різними тканинами («Технології виготовлення виробів»), безліч готових викрійок «Викрійки й рекомендації»), які дозволяють змоделювати і зшити одяг будь-якої складності, з оригінальними деталями і прикрасами.

Додатковим матеріалом для опанування кулінарії в школі може стати *дитяча кулінарна енциклопедія «Маленький кулінар»* (2008 р., розробник –

ID Company). У складі програми: розділи «Готувати швидко і смачно – це просто», «Рецепти страв на кожен день і для святкового столу», близько 200 озвучених коментарів і порад від відомого шеф-кухаря, секрети сервірування столу і оформлення страв, флеш-гра «Кулінарний тетрис».

Рис. 3. Сторінки е-посібника із в'язання та енциклопедії «Маленький кулінар»

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Ознайомлення з наявними електронними навчальними засобами з трудового навчання для початкової та середньої школи, ретельний аналіз структури та контенту цих засобів дозволили дійти певних висновків щодо їх використання на уроках у школі.

1. У початковій школі електронні навчальні засоби, розроблені з використанням мультимедійних технологій, можна вводити до уроків усіх тематичних напрямів («Технічна творчість і техніка», «Світ технологій», «Світ ремесел», «Побут»).

2. У середній освітній ланці на уроках трудового навчання домінує проектна діяльність, успішній реалізації якої сприяють електронні навчальні засоби, вони поглиблюють ознайомлення учнів з різними методами проектування: метод фантазування (5 клас), метод біоформ (6 клас), метод фокальних об'єктів (7 клас), елементи комбінаторики (8 клас),

елементи біоніки (9 клас), а також мозковим штурмом, елементами синектики та ін.

3. Використання сучасних електронних, у тому числі мультимедійних, навчальних засобів у школі пов'язано з оновленням вимог до університетської педагогічної освіти, яка має бути спрямована на формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів як невід'ємного складника їхньої професійної компетентності. Для цього у практику підготовки майбутніх вчителів трудового навчання і технологій рекомендуємо введення спецкурсу «Електронні освітні ресурси у підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій», який надає можливість отримати знань у галузі мультимедіа, відпрацювати уміння й навички застосовувати технології мультимедіа у навчальному процесі й подальшій професійній діяльності. Це має стати предметом подальшого наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. Взято з <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
2. Положення про електронні освітні ресурси. Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 01.10.2012. № 1060. Взято з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#n13>
3. Про затвердження Положення про електронний підручник. Наказ МОН України від 02.05.2018 № 440. Взято з <https://imzo.gov.ua/2018/06/28/nakaz-mon-vid-02-05-2018-440-pro-zatverdzhennyapolozhennya-pro-elektronnyj-pidruchnyk/>.

4. Биков В. Ю., Лапінський В. В. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2012. № 2 (98). С. 3 – 6.
5. Казанцев А. Создание ЭОР (электронных образовательных ресурсов) в Linux: Часть 1. Введение в проблему. Инструменты для создания ЭОР. Взято з http://www.ibm.com/developerworks/ru/library/l-edu_Linux_1.
6. Волинський В. П., Красовський О. С., Черноус О. В., Якушина Т. В. Дидактичні основи створення аудіовізуальних електронних засобів для середньої загальноосвітньої школи : монографія. К. : Педагогічна думка, 2013. 304 с.
7. Новікова Н. В. Формування пізнавального інтересу підлітків на уроках музики засобами мультимедійних технологій : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2011. 22 с.
8. Шлыкова О. В. Культура мультимедиа : уч. пособие для студентов. М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. 415 с.
9. Гаврілова Л., Катасонова Ю. Використання мультимедіа як засобу візуалізації у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. Вип. 1 (36). 2018. С. 198 – 207.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2018

БЕЛИКОВА Марія

асистент кафедри общетехнических дисциплін, безпеки життєдіяльності и автодела ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: maria888ololo@gmail.com

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ И ТЕХНОЛОГИЙ

Резюме. Проблема обновления учебных средств электронными образовательными ресурсами на всех образовательных уровнях является чрезвычайно актуальной и определяется требованиями Новой украинской школы, общими процессами информатизации образования и внедрения компетентностного подхода. Автор статьи освещает проблему использования электронных образовательных ресурсов (ЭОР) в подготовке будущих учителей трудового обучения и технологий. Приводит примеры существующих электронных образовательных мультимедиа-ресурсов по трудовому обучению и технологий, формулирует определенные методические рекомендации по их применению на уроках сферы технологий. Анализ научной литературы по вопросам разработки и использования электронных учебных средств для различных образовательных уровней позволяет дифференцировать ЭОР по трудовому обучению и технологий на такие группы: учебно-игровые электронные средства для начальной школы; мультимедийные учебники, программные педагогические средства; информационно-справочные издания; мультимедийные средства для онлайн-обучения. Ознакомление с имеющимися электронными учебными средствами трудового обучения для начальной и средней школы, тщательный анализ структуры и контента этих средств позволили сделать определенные выводы относительно их использования на уроках в школе. В начальном звене образования электронные учебные средства, разработанные с использованием мультимедийных технологий, можно вводить на уроках всех тематических направлений («Техническое творчество и техника», «Мир технологий», «Мир ремесел», «Быт»). В среднем звене электронные учебные средства на

уроках трудового обучения способствуют успешной реализации проектной деятельности, они углубляют ознакомление учащихся с различными методами проектирования. Использование современных электронных, в том числе мультимедийных, учебных средств в школе связано с обновлением требований к университетскому педагогическому образованию, которое должна быть направлено на формирование информационно-коммуникационной компетентности будущих учителей как неотъемлемого компонента их профессиональной компетентности.

Ключевые слова: электронный образовательный ресурс, технологии мультимедиа, образовательная сфера «Технологии», будущие учителя трудового обучения и технологий.

BELIKOVA Maria

assistant of the general technical disciplines, safety of life and auto repair department SHEE “Donbas State Pedagogical University“

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: maria888ololo@gmail.com

USE OF ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES IN THE FUTURE TEACHERS OF LABOR EDUCATION AND TECHNOLOGIES PREPARING

Summary. The author analyzes the problem of the use of electronic educational resources (EOR) in the preparation of future teachers of labor education and technology. Provides examples of existing electronic educational multimedia resources from labor studies and technologies, provides some methodological advice on how to apply them to the lessons of the educational branch of “Technology”. An analysis of scientific literature on the development and use of electronic teaching aids for different educational levels allows differentiating the EER from labor training and technology into groups: educational electronic games for elementary school; multimedia tutorials,

programmed pedagogical tools; information reference book; multimedia tools for online learning.

Key words: e-learning resource, multimedia technology, educational branch “Technologies”, future teachers of labor training and technologies.

Abstract. Introduction. The problem of updating educational materials with electronic educational resources for all educational levels is extremely relevant and takes into account the requirements of the New Ukrainian School, the general informatization processes and the introduction of a competent approach.

Analysis of publications. The modern stage of the development of the information society, the special attention to the formation of information and communication competence of specialists in all branches, the introduction of IC competence in the list of key ones require the active implementation of tools created using ICT, in particular electronic educational resources (EER). Problems of electronic educational resources developing, requirements to their structure and content were contributed by V. Bykov, V. Lapinsky, O. Kazantsev, V. Volinsky, L. Havrilova, O. Shlykova etc.

Purpose. The purpose of the article is to analyze modern electronic educational multimedia resources on labor education and technologies, to give some methodical advice on their implementation at the lessons of the educational branch of “Technology”.

Results. The analysis of scientific literature on the development and use of electronic teaching aids for various educational units allows differentiating the EER from labor training and technologies into the following groups: educational electronic games for elementary school (“Do it yourself”, “World of Crafts” from the series “Children’s Collection”); multimedia tutorials (“Labor training: Serving types of labor”, “Labor training: Technical types of labor” for secondary school); programmed pedagogical tools for primary and secondary

school; information reference book (Electronic Encyclopedia “Learn to cut and sew”); multimedia tools for online learning (“Lessons of Needlework” ect.).

Conclusion. Elementary school educational materials developed using multimedia technologies can be introduced into the lessons of all thematic areas (Technical Creativity and Technology, World of Technologies, World of Crafts, Everyday life). Electronic teaching tools for the secondary school lessons of labor training contribute to the successful implementation of the project activity, deepen the familiarization of students with different design methods.

REFERENCES

1. State standard of basic and complete general secondary education. Approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 23, 2011 No. 1392. URL : <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF> [in Ukrainian].
2. Regulations on electronic educational resources. Approved by the order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine on 10.01.2012. No. 1060. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#n13> [in Ukrainian].
3. About the approval of the Regulations on the electronic textbook. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated May 2, 2018, No. 440. URL: <https://imzo.gov.ua/2018/06/28/nakaz-mon-vid-02-05-2018-440-pro-zatverdzhennyapolozhennya-pro-elektronnyj-pidruchnyk/> [in Ukrainian].
4. Bykov, V. Yu., Lapinskyi, V. V. (2012). Methodological and methodical foundations for the creation and use of electronic teaching aids. *Kompiuter u shkoli ta simi*, 2 (98). 3 – 6. [in Ukrainian].
5. Kazanczev, A. (2010). *Creating e-learning resources (e-learning resources) in Linux: Part 1. Introduction to the problem. Tools for creating an ELR*. URL : http://www.ibm.com/developerworks/ru/library/l-edu_Linux_1. [in Russian].

6. Volynskiy, V. P., Krasovskyi, O. S., Chornous, O. V., Yakushyna, T. V. (2013). *Didactic bases for the creation of audiovisual electronic media for secondary schools: monograph*. Kyiv : Pedahohichna dumka. [in Ukrainian].
7. Novikova, N. V. (2011). *Formation of cognitive interest of teenagers in music lessons by means of multimedia technologies*. (Extended abstract of PhD dissertation). Kyiv: APN Ukrainy [in Ukrainian].
8. Shly`kova, O. V. (2004). *Culture of multimedia: a textbook for students*. Moskva: FAIR-PRESS. [in Russian].
9. Havrilova, L., Katasonova, Yu. (2018). The use of multimedia as a visualization tool in the training of future primary school teachers. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Pedahohichni nauky*. 1 (36). 198 – 207. [in Ukrainian].

(переклад зроблено особисто автором статті)

УДК 378.02:372.8

БОРОВИК Людмила

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальнонаукових та інженерних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, Україна

E-mail: blv_nadpsu@ukr.net

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕТАПНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Анотація. У ході професійної діяльності офіцерам-прикордонникам доводиться вирішувати низку психолого-педагогічних завдань, до виконання яких офіцер повинен бути підготовленим і психологічно, і

© Боровик Л., 2018

педагогічно. У статті розглянуто етапи формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, виділено особливості кожного етапу та представлено педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу. Крім того, автором описано низку розроблених конкретних заходів щодо забезпечення етапності формування досліджуваної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників з урахуванням виділених особливостей і котрі сприяють впровадженню в освітній процес обґрунтованих педагогічних умов.

Ключові слова: педагогічні умови, психолого-педагогічна компетентність, етапи, майбутні офіцери-прикордонники, особливості, ефективність, вищі військові навчальні заклади, освітній процес.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Однією з умов якісної підготовки професійно компетентних фахівців прикордонного відомства є ефективна організація освітнього процесу, у ході якого формувались би різні складові професійної компетентності. Важливе місце серед необхідних майбутньому офіцеру-прикордоннику компетентностей займає психолого-педагогічна. Високий рівень сформованості даного виду компетентності напряду пов'язаний із якістю освітнього процесу, його наповненістю та зв'язком із практичною прикордонною та психолого-педагогічною діяльністю. Формування досліджуваної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників – це цілісний, неперервний і складний процес, який передбачає відповідну організацію освітнього процесу у ході викладання загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін, що, в свою чергу, передбачає впровадження ефективних педагогічних умов і низки заходів щодо їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми формування психолого-педагогічної компетентності займалось багато зарубіжних і вітчизняних науковців, педагогів, психологів і методистів.

Цікавими з точки зору формування психолого-педагогічної компетентності нам вважаються напрацювання таких науковців, як Л. Банашко, М. Бараболя, О. Гура, Ю. Красильник, Н. Кузьміна, О. Малнацька, А. Маркова, С. Мітіна, В. Пелагейченко, О. Полуніна, І. Холковська, які досліджували її особливості для вчителів і викладачів закладів вищої освіти. Але варто зазначити, що пропри наявність великої кількості відповідних наукових доробок щодо сутності поняття «психолого-педагогічна компетентність», усі вони стосуються професії вчителя, викладача закладу вищої освіти або керівників певних структур.

Оскільки для підготовки компетентного прикордонного фахівця необхідно формувати та розвивати професійно важливі риси особистості офіцерів-прикордонників, то корисними в цьому контексті є наукові доробки В. Балашова, О. Барабанщикова, Д. Іщенко, І. Колодій, Т. Левітова, Б. Олексієнка, В. Ядова.

Крім того, важливими для дослідження процесу формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників є напрацювання методистів та науковців, які розглядали методику та особливості організації навчального процесу у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) (В. Бачевський, С. Буднік, П. Дзюба, О. Діденко, А. Комишан, Я. Корнійчук, А. Кучеренко, О. Торічний, В. Ягупов та ін.).

На жаль, результати аналізу сучасних наукових напрацювань засвідчили, що й донині не існує системного дослідження можливостей освітнього процесу ВВНЗ щодо розробки низки заходів активізації пізнавальної діяльності курсантів на основі врахування педагогічних умов та етапності формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є опис сукупності заходів щодо формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, котрі забезпечуватимуть упровадження в освітній процес обґрунтованих педагогічних умов і враховуватимуть особливості кожного етапу формування досліджуваної особистісної характеристики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У ході проведеного нами дослідження було встановлено, що психолого-педагогічна компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників – це інтегративна особистісна характеристика, яка являє собою єдність сукупності психологічних і педагогічних знань, умінь, навичок, адекватних освітнім ситуаціям дій та операцій, особистісних педагогічно та психологічно важливих якостей, а також включає особистісну готовність до успішної взаємодії й спілкування з підлеглим особовим складом та до вирішення психолого-педагогічних завдань майбутньої професійної діяльності [1, с.28].

Високий рівень сформованості даного виду компетентності напряду пов'язаний з якістю освітнього процесу, його наповненістю та зв'язком із практичною прикордонною та педагогічною діяльністю. Вдосконалення освітнього процесу передбачає обґрунтування та виділення сприятливих педагогічних умов і втілення їх у процес підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Варто зазначити, що у словнику-довіднику з професійної педагогіки педагогічні умови визначаються як «обставини, від яких залежить і відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, який опосередковується активністю особистості, групою людей» [2, с. 143]. В. Паламарчук вважає, що педагогічні умови – це система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися або суб'єктивно створені, необхідні для досягнення конкретної педагогічної мети [3, с. 171-175].

Отже, на основі проведеного аналізу можливостей освітнього процесу, спираючись на представлені тлумачення, за допомогою факторного аналізу нами встановлено, що підвищенню ефективності процесу формування психолого-педагогічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників сприяє сукупність наступних педагогічних умов:

1) розвиток мотивації курсантів до навчання і майбутньої професійної діяльності, позитивного ставлення майбутніх офіцерів-прикордонників до психолого-педагогічних знань і вмінь;

2) виділення на основі компетентнісного підходу достатньої сукупності важливих і необхідних майбутньому офіцеру-прикордоннику психолого-педагогічних знань і здатностей, котрі дозволили б йому здійснювати логічно обґрунтовані, правильні дії у ході вирішення психолого-педагогічних завдань професійної діяльності;

3) активізація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників шляхом упровадження активних та інтерактивних методів і форм навчання та забезпечення взаємозв'язку загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін з реальною психолого-педагогічною діяльністю в майбутньому;

4) створення психологічно-позитивного клімату у навчальному середовищі, який сприятиме здійсненню вольових зусиль і самореалізації майбутніх офіцерів-прикордонників;

5) забезпечення наукової та методичної підготовки науково-педагогічних працівників до формування досліджуваної компетентності курсантів.

Оскільки для досягнення максимально бажаного результату формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників важливим є впровадження в освітній процес НАДПСУ

обґрунтованих педагогічних умов, то розроблені і обґрунтовані у процесі дослідження заходи повинні забезпечувати реалізацію кожної з них.

Дійсно:

1. Перша педагогічна умова – забезпечувалась проведенням мотиваційного тренінгу для курсантів академії з метою активізації мотиваційної сфери особистості, формування розуміння важливості психолого-педагогічної підготовки для майбутньої професійної діяльності та готовності до впровадження набутих знань і вмінь у практику.

2. Для реалізації другої педагогічної умови було проведено аналіз змісту дисциплін психолого-педагогічного та професійного спрямування та виділено оптимальну сукупність необхідних знань і вмінь для майбутньої професійної діяльності і до вирішення відповідних психолого-педагогічних завдань, що знайшло своє відображення у переопрацюванні робочих програм загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін. Крім того, з метою забезпечення курсантів знаннями, що не увійшли до вдосконалених робочих програм у зв'язку з їх обмеженістю у часі, було розроблено і впроваджено відповідний факультатив, програма якого включала відсутній навчальний матеріал.

3. Третя педагогічна умова – забезпечена розробкою методичних рекомендацій щодо впровадження активних та інтерактивних методів і форм навчання у процес викладання загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін і наданням їх кафедрам, що викладають зазначені дисципліни. Крім того, з метою забезпечення взаємозв'язку теоретичної підготовки з практичною розроблено методичні рекомендації майбутнім офіцерам-прикордонникам щодо проведення методичного стажування на посадах начальників навчальних груп.

4. Для реалізації четвертої педагогічної умови розроблено й успішно впроваджено особистісно-розвивальний тренінг для курсантів, метою якого була стимуляція емоційно-вольової сфери особистості, формування

готовності до активної пізнавальної діяльності, до впровадження набутих знань і вмінь у майбутню професійну діяльність, самоактуалізація особистості курсанта, формування рефлексивно-емпатійних здатностей, розвиток особистісних якостей майбутніх офіцерів-прикордонників, важливих для психолого-педагогічної компетентності, що, в свою чергу, забезпечить психологічно-позитивний клімат навчального середовища. Крім того, оскільки налаштування морально-психологічної атмосфери колективу безпосередньо залежить від сприяння цьому процесу командирів відповідних підрозділів, то розроблена програма їх цілеспрямованої підготовки, мета якої — забезпечення зазначеної категорії керівників знаннями про соціально-психологічні процеси у військових колективах, особливості міжособистісного спілкування, морально-ціннісний портрет психологічно і педагогічно компетентного керівника-командира. Варто зазначити, що від керівника курсантського підрозділу залежить і якість організації самостійної підготовки курсантів до занять, у ході якої відбувається засвоєння психолого-педагогічних і методичних знань, відпрацювання певних умінь і самостійне вивчення важливих навчальних питань. Саме тому до змісту програми також були включені питання щодо ефективної організації самостійної роботи курсантів. Відпрацьована програма містить низку методичних семінарів, а також перелік питань, які рекомендовані для дистанційного вивчення у модульному середовищі.

5. Оскільки п'ята педагогічна умова передбачала цілеспрямовану роботу з метою підготовки наукового-педагогічних працівників ВВНЗ до формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, то для її реалізації було розроблено та впроваджено програму відповідної підготовки викладачів, а також розроблено практичні рекомендації щодо включення до плану методичної роботи академії та

роботи «Школи педагогічної майстерності» низки занять з підготовки викладачів до формування досліджуваного особистісного феномену.

Крім того, на основі застосування методу експертних оцінок [4] нами було встановлено, що в процесі формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників можна виділити три етапи, кожен із яких має свої особливості: на 1-му етапі (Базовий – 1-2 курс): це формування стійких мотивів вибору професії та переконання у важливості психолого-педагогічної компетентності та накопичення сукупності необхідних теоретичних знань; 2-му етапі (Допрофесійний – 3 курс): формування педагогічно і психологічно важливих якостей особистості; реалізація міждисциплінарних зв'язків; забезпечення зв'язку теоретичної і практичної підготовки; 3 етап (Професійний – 4 курс): професійне становлення; самоаналіз і самовдосконалення психолого-педагогічної компетентності; активізація творчого потенціалу у ході психолого-педагогічної та методичної підготовки.

Слід зауважити, що низка реалізованих і впроваджених заходів щодо підготовки психологічно та педагогічно компетентного майбутнього офіцера ДПСУ забезпечує представлену етапність і враховує особливості кожного етапу.

1 етап:

1. Вироблення цілей і завдань формування психолого-педагогічної компетентності з урахуванням особливостей професійної діяльності;
 2. Проведення мотиваційного тренінгу;
 3. Оптимізація змісту загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін;
 4. Впровадження активних та інтерактивних методів і форм навчання;
 5. Підготовка науково-педагогічних працівників до формування психолого-педагогічної компетентності курсантів;
-

6. Підготовка командирів підрозділів до формування психолого-педагогічної компетентності курсантів;

7. Створення сприятливого освітнього середовища.

2 етап:

1. Співпраця з практичними психологами факультетів;

2. Проведення особистісно-розвивального тренінгу;

3. Підготовка рекомендацій для методичного стажування курсантів;

4. Побудова портрету психологічно і педагогічно компетентного офіцера ДПСУ та організація взаємодії науково-педагогічних працівників і курсантів з метою наслідування поведінки та методики викладання;

5. Впровадження факультативу для поглиблення психолого-педагогічної підготовки курсантів;

6. На основі систематизації знань із загальнонаукових і військово-спеціальних дисциплін розв'язування професійних психолого-педагогічних ситуацій;

7. Впровадження інноваційних технологій.

3 етап:

1. Професійна спрямованість навчально-методичного забезпечення освітнього процесу;

2. Залучення майбутніх офіцерів-прикордонників до проведення занять з методичної підготовки;

3. Моделювання та імітація психолого-педагогічних завдань професійної діяльності під час проведення занять;

4. Впровадження активних та інтерактивних методів і форм навчання;

5. Контроль самостійної пізнавальної діяльності курсантів;

6. Стимуляція самоактуалізації майбутніх офіцерів-прикордонників;

7. Формування творчих здібностей курсантів за допомогою самостійного вирішення змодельованих професійних психолого-педагогічних завдань;

8. Систематичний моніторинг формуванням психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників

Що стосується цілеспрямованої підготовки науково-науково-педагогічних працівників і командирів структурних підрозділів щодо формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів ДПСУ, то вона повинна проводитися систематично, кожен навчальний рік у рамках методичної роботи відомчого ВВНЗ. Така необхідність пояснюється зміною викладачів загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін при переході курсантів з курсу на курс, плінністю кадрів та систематичною плановою ротацією офіцерського складу.

Дієвість запропонованої низки заходів щодо формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників було перевірено у ході формувального експерименту. Застосування методів математичної статистики (критерій Пірсона) підтвердили її ефективність на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, впровадження в освітній процес ВВНЗ обґрунтованих педагогічних умов і врахування особливостей кожного етапу формування психолого-педагогічної компетентності забезпечується реалізацією низки конкретних заходів. Ці заходи, насамперед, впливають з концепції дослідження, передбачають цілеспрямовану роботу з підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення психолого-педагогічних завдань професійної діяльності та передбачають впровадження активних та інтерактивних методів і форм навчання загальновійськовим та військово-спеціальним дисциплінам,

низку особистісно-розвивальних і мотиваційних тренінгів, факультативів для курсантів, оптимізацію змісту навчальних дисциплін щодо сукупності необхідних психолого-педагогічних знань для вирішення відповідних завдань майбутньої професійної діяльності та змісту методичного стажування курсантів. З метою забезпечення готовності керівників курсантських підрозділів і науково-педагогічного складу до формування психолого-педагогічної компетентності курсантів у ході освітнього процесу розроблено і впроваджено програму підготовки науково-педагогічних працівників і командирів до цього процесу, яка передбачала низку методичних занять (семінарів, конференцій тощо) та дистанційне навчання на основі використання можливостей модульного середовища.

Напрямами подальших досліджень може бути адаптація запропонованих заходів щодо формування психолого-педагогічної компетентності, котрі впроваджують ефективні педагогічні умови та враховують етапність цього процесу, до умов навчання майбутніх військових фахівців інших силових та правоохоронних структур України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Боровик Л.В. Формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників: теорія та практика: монографія. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2018. 292с.
2. Професійна освіта: словник: навч. посіб./ за ред. Н. Ничкало; уклад. С. Гончаренком. Київ: Вища школа, 2000. 380 с.
3. Паламарчук В. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх правоохоронних органів як нагальна потреба сьогодення. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*. Хмельницький, 2013. С.171-175.
4. Черепанов В. С. Экспертные оценки в педагогических исследованиях. Москва: Педагогика, 1989. 152 с.

5. Телейко А. Б., Чорней Р. К. Математико-статистичні методи в соціології та психології: навч. посіб. Київ: МАУП, 2007. 424 с.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2018

БОРОВИК Людмила

кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры общенаучных и инженерных дисциплин Национальной академии Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого

ул. Шевченко, 46, г. Хмельницкий, Украина

E-mail: blv_nadpsu@ukr.net

РЕАЛИЗАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ И ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭТАПНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ПОГРАНИЧНИКОВ

Резюме. В статье представлены обоснованные ранее в ходе исследования педагогические условия формирования психолого-педагогической компетентности будущих офицеров-пограничников, обеспечивающие эффективность этого процесса, описаны этапы и выделены особенности каждого этапа. Кроме того, автором описан ряд разработанных конкретных мероприятий по обеспечению этапности формирования исследуемой компетентности будущих офицеров-пограничников с учетом выделенных особенностей и, которые способствуют внедрению в образовательный процесс обоснованных педагогических условий.

Ключевые слова: педагогические условия, психолого-педагогическая компетентность, этапы, будущие офицеры-пограничники, особенности, эффективность, высшие военные учебные заведения, образовательный процесс.

BOROVYK Lyudmila

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the General Scientific and Engineering Disciplines Department of the National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bogdan Khmelnytsky

Shevchenko str., 46, Khmelnytskyi, Ukraine

E-mail: blv_nadpsu@ukr.net

REALIZATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS AND PHASED FORMATION OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCE OF FUTURE BORDER GUARD OFFICERS

Summary. The article presents the pedagogical conditions for the formation of psychological and pedagogical competence of future officers-frontier guards who have been substantiated earlier in the course of the conducted research. Implementation of these conditions in the educational process will ensure its effectiveness. The author describes the stages of formation of this competence and highlights the features of each stage. In addition, the article presents a number of specific measures aimed at ensuring the gradual formation of the investigated competence of future officers of the Border Guard Service, taking into account the distinctive features of each stage. The proposed measures will promote the introduction pedagogical conditions in the educational process of the departmental higher military educational institution.

Keywords: pedagogical conditions, psychological and pedagogical competence, stages, future border guard officers, features, efficiency, higher military educational institutions, educational process.

Abstract. In the course of professional activity, border guard officers have to solve a number of psychological and pedagogical tasks, to which the officers must be trained both psychologically and pedagogically.

Such training begins at the departmental higher military educational institution. In order to ensure the effective formation of the psychological and pedagogical competence of future border guard officers, it is important to highlight the pedagogical conditions and stages of this process, as well as to substantiate and to develop a series of measures for their implementation in the educational process of the departmental higher military educational institution.

Using factor analysis, it was discovered that the combination of five pedagogical conditions contributes to improving the effectiveness of the formation of psychological and pedagogical future officers of the border service. These conditions are the development of motivation of cadets to study and future professional activities; allocation of a sufficient set of important and necessary psychological and pedagogical knowledge and skills necessary for solving psychological and pedagogical tasks of professional activity; activation of educational and cognitive activity of future officers-border guards; creating a positive climate in the learning environment; provision of scientific and methodological training of scientific and pedagogical workers.

The article presents the pedagogical conditions for the formation of psychological and pedagogical competence of future officers-frontier guards who have been substantiated earlier in the course of the conducted research.

In addition, on the basis of the application of the expert estimation method, it has been established that the process of formation of the psychological and pedagogical competence of future border guard officers has three stages: basic, preprofessional, professional, and each stage has its own peculiarities.

Features basic stage is the formation of stable motives of occupational choice and belief in the importance of psycho-pedagogical competence and saving the necessary theoretical knowledge; preprofessional stage - formation of pedagogically and psychologically important qualities of the person; implementation of interdisciplinary links; providing the connection of theoretical and practical training; professional stage - professional formation; self-examination

and self-improvement of psycho-pedagogical competence; activating creative potential during psychological and pedagogical and methodical preparation.

The article presents concrete measures for the preparation of psychologically and pedagogically competent future officers of the Border Guard, taking into account the presented stages and peculiarities of each stage and which are promoting the implementation of certain pedagogical conditions in the educational process of the departmental higher military educational institution.

REFERENCES

1. Borovyk L.V. Formuvannia psykholoho-pedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv: teoriia ta praktyka: monohrafiia. Khmelnytskyi: Vydavnytstvo NADPSU, 2018. 292 s.
2. Profesiina osvita: slovnyk: navch .posib./ za red. N. Nychkalo; uklad. S. Honcharenkom. Kyiv: Vyshcha shkola, 2000. 380 s.
3. Palamarchuk V. Formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh pravookhoronnykh orhaniv yak nahalna potreba sohodennia. Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu "Ukraina". Khmelnytskyi, 2013. S.171-175.
4. Cherepanov V. S. Экспертные otsenky v pedahohycheskykh yssledovanyiakh. Moskva: Pedahohyka, 1989. 152 s.
5. Teleiko A. B., Chornei R. K. Matematyko-statystychni metody v sotsiolohii ta psykholohii: navch. posib. Kyiv: MAUP, 2007. 424 s.

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.147:004.032.6(075.8)

ВОРОНОВА Надія

кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології, естетики та історії ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: voronova.ns@ukr.net

МУЛЬТИМЕДІЙНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАСОБИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Анотація. Актуальним напрямом оновлення професійної підготовки майбутніх культурологів є залучення до процесу їхнього фахового навчання інформаційно-комунікаційних технологій, що враховує ключові тенденції загального розвитку суспільства, його глобалізації та інформатизації. Засоби ІКТ, використовувані в професійному зростанні майбутніх культурологів, обов'язково вміщують мультимедійний контент, що виходить із специфіки мистецько-культурологічних навчальних засобів. Науковцями доведено, що технологія мультимедіа стала типовою рисою художніх практик цифрового мистецтва ХХІ століття та відповідних засобів навчання. Наразі створена значна кількість навчальних мультимедійних видань з різних дисциплін та для різних ланок освіти, які називають та класифікують по-різному: мультимедійні навчальні засоби (МНЗ), електронні освітні ресурси (ЕОР), педагогічні програмні засоби (ППЗ), електронні підручники (ЕП), електронні атласи, електронні бази знань, тестові комплекти тощо. Автор статті пропонує власну класифікацію мультимедійних навчальних засобів для підготовки майбутніх культурологів та виокремлює такі групи: інформаційно-довідникові мультимедійні видання з культури та різних видів мистецтва;

© Воронова Н., 2018

мультимедійні засоби навчально-ігрового призначення культурологічної тематики для дітей (дошкільників та молодших школярів); мультимедійні підручники з «Художньої культури» для шкільного навчання та електронні підручники (посібники) з культурології та різних видів мистецтва для вищої школи; тренажери мистецьких умінь і навичок. Наведено приклади МНЗ кожної групи. Визначено, що мультимедійна продукція культурологічного змісту має активно використовуватися як на уроках освітньої галузі «Мистецтво» в закладах загальної середньої освіти («Музика», «Образотворче мистецтво», інтегрований курс «Мистецтво», «Художня культура»), так і на заняттях із культурологічних дисциплін у вищій школі, оскільки мультимедійні засоби підвищують інтерес до навчання культури і мистецтва, стимулюють розумові процеси і сприяють довгостроковому запам'ятовуванню мистецького матеріалу.

Ключові слова: технології мультимедіа, мультимедійні навчальні засоби, професійна підготовка, майбутні культурологи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Одним із головних завдань системи вищої педагогічної освіти є пошук перспективних наукових підходів і технологій управління підготовкою майбутніх фахівців. Формування професійної компетентності фахівця культурології наразі відбувається в єдності ключових, універсально-професійних та індивідуально-професійних компонентів. Актуальним напрямом оновлення професійної підготовки майбутніх культурологів є залучення до процесу їхньої фахової підготовки інформаційно-комунікаційних технологій, що цілком відповідає ключовим тенденціям загального розвитку суспільства, його глобалізації та інформатизації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення

невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема підготовки висококваліфікованого фахівця-культуролога є комплексною, її дослідження здійснюється філософами, соціологами, культурологами, педагогами, психологами. Загальні положення реалізації культурологічного підходу у системі професійної освіти обґрунтовуються в роботах В. Біблера, Є. Бондаревської, І. Зязюна, М. Кагана, Б. Лихачова, О. Рудницької, В. Сластьоніна та ін. Методологічні основи та теоретичні аспекти культурологічної підготовки розкриваються у працях А. Арнольдова, Л. Кравченко, В. Маслова, Л. Масол та ін. Упровадженню сучасних наукових підходів до професійної підготовки фахівців значну увагу приділяли А. Алексюк, В. Бондар, Н. Дем'яненко, А. Капська, Л. Кравченко, М. Лазарєв, В. Олійник, О. Романовський, В. Сидоренко та ін. Водночас, актуальними залишаються питання модернізації системи наукових підходів до формування професійної компетентності майбутніх фахівців культурології.

Вагоме місце в структурі професійної компетентності майбутніх культурологів займає інформаційно-комунікаційний складник як такий, що забезпечує формування умінь і навичок взаємодії з комп'ютером та будь-якими іншими пристроями, програмним забезпеченням, універсальних навичок роботи з цифровими технологіями, впевнене та критичне їх використання в системі професійної підготовки.

Відзначимо, що засоби ІКТ, використовувані в професійному зростанні майбутніх культурологів, обов'язково вміщують мультимедійний контент. Поняття «мультимедіа» в науковому обігу визначається як інформаційна технологія, що поєднує в одному програмному продукті різноманітні види інформаційних ресурсів: тексти, ілюстрації, аудіо- і відеоінформацію [1, с. 201], як одна із нових технологічних форм інформаційного суспільства, яка створює принципово новий рівень опрацювання інформації та інтерактивної

взаємодії людини з комп'ютером (В. Інгенблек [2, с. 7]), завдяки чому відкривається широкий простір для творчості.

А. Крапивенко у своєму тлумаченні мультимедіа підкреслює об'єднання в програмно-апаратній системі різних типів мультимедіа-даних (зображення, звук, відео, тактильні відчуття тощо) для створення єдиного інформаційного середовища з метою впливу через органи відчуттів на сприймання людини [3, с. 10].

Філософсько-культурологічний погляд на мультимедіа акцентує інтеграцію технологій та ідей. Також поширена думка щодо широкого спектру можливостей мультимедіа для збереження й трансляції культури в яскравих образних формах, що створює умови для здійснення діалогу культур.

Зарубіжні дослідники-культурологи К. Ліберовська (K. Liberovskaya) [4], Л. Манович (L. Manovich) [5], О. Шликова [6] та ін. відзначають, що технологія мультимедіа стала типовою рисою художніх практик цифрового мистецтва ХХІ століття. Наука доводить, що використання мультимедіа в сфері культури й мистецтва призводить до істотних трансформацій у його змісті й мовних засобах: мультимедійні арт-практики – сучасні шоу з використанням електроніки, лазерної техніки та кінематики, комп'ютерні інсталяції, мережева література, трансмузика, інтерактивне мистецтво, інтернет-арт та ін. – ведуть до змін у художньо-естетичній свідомості людини. В мультимедійних мистецьких проектах на зміну традиційним виразним засобам кіно і телебачення (нарративність, візуальність, художній образ, кадр, ракурс та ін.) приходять нові: експериментальний простір, симуляція (моделювання), форма-структура у вигляді бази даних, перформативність, інтерактивність, синестезія тощо. Функція митця у мультимедійних практиках сучасного мистецтва перетворюється у діяльність ініціатора комунікативно-креативних контекстів (О. Єгорова [7]). У науковий

обіг останнього десятиліття увійшло поняття цифрової культури яке тлумачиться як культурологічний феномен, пов'язаний з виникненням нових (цифрових) форм культурно-мистецької спадщини, а також з оволодінням засобами цифрових технологій (Н. Воронова, Л. Гаврілова [8]).

Технології мультимедіа займають ключові позиції в мультимедійних навчальних засобах, що є сучасними засобами навчального призначення, створеними на основі технологій мультимедіа для підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Наразі створена значна кількість навчальних мультимедійних видань з різних дисциплін та для різних ланок освіти, які називають та класифікують по-різному: мультимедійні навчальні засоби (МНЗ), електронні навчальні видання (ЕНВ), електронні освітні ресурси (ЕОР), електронні засоби навчального призначення (ЕЗНП), педагогічні програмні засоби (ППЗ) навчального призначення, програмно-методичні комплекси навчального призначення, електронні підручники (ЕП), електронні комп'ютерні підручники, інтернет-підручники, електронні навчальні посібники (ЕНП), освітні електронні видання, електронні атласи, електронні бази знань, тестові комплекти тощо.

Формулювання цілей статті. Спробуємо проаналізувати наявні мультимедійні навчальні засоби з культурологічних дисциплін, класифікувати їх для подальшого використання у професійній підготовці майбутніх фахівців культурології, що і становитиме мету даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Класифікацію мультимедійних навчальних засобів для підготовки майбутніх культурологів вбачаємо за необхідне зробити за критеріями змістового наповнення та функціонального призначення:

1. Інформаційно-довідникові мультимедійні видання з культури та різних видів мистецтва.

2. Мультимедійні засоби навчально-ігрового призначення культурологічної тематики для дітей (дошкільників та молодших школярів).

3. Мультимедійні підручники з «Художньої культури» для шкільного навчання та електронні підручники (посібники) з культурології та різних видів мистецтва для вищої школи.

4. Тренажери мистецьких умінь і навичок.

Розглянемо кожен із груп мультимедійних навчальних засобів для підготовки майбутніх культурологів докладно.

Інформаційно-довідкові мультимедійні видання з культурології:

«Перлини української культури» – мультимедійний проект Міністерства культури і мистецтв України та аудіокомпанії «Атлантик» на п'яти дисках: «Культурна спадщина України», «Образотворче мистецтво», «Академічна музика», «народна мумика». «Популярна музика».

Мистецький проект «Моя Україна. Берви» (2002 – 2017 рр.) – антологія української народної культури, яка зберігає автентичність, та представляє весь жанровий та мелодико-ритмічний перелік творів традиційної культури певного регіону України. Проект реалізований агентством «Арт Велес» у співпраці з Міністерством культури України.

Мультимедійна енциклопедія «Світова художня культура» – електронне навчальне видання створене для підтримки викладання курсу культурологічного змісту у закладах вищої освіти та художньої культури у 10-11 класах шкіл.

Енциклопедія *«Шедеври музики»* (розробник – New Media Generation, компанія «Кирило і Мефодій», 2005 р. – мультимедійне енциклопедичне з музичного мистецтва, розділи якого присвячено основним музичним жанрам (опера, фортепіанна, кантатно-ораторіальна, симфонічна музика, балет,

інструментальний концерт) та історичним стилям і напрямкам у музичному мистецтві (бароко, романтизм, імпресіонізм, модернізм тощо).

Мультимедійна енциклопедія *«Музичні інструменти»* (від компанії KorAx, 2002) – електронне видання, у якому інформацію про різні музичні інструменти систематизовано в чотири розділи: «Інструменти від А до Я», «Групи інструментів», «Музичні ансамблі», «Інструменти світу».

«Художня енциклопедія зарубіжного класичного мистецтва» (від компанії «Интерактивный мир» и АО КОМИНФО, 2007 р.). Енциклопедичний мультимедійний ресурс складається з чотирьох розділів: «Майстри» (статті про художників із якісними репродукціями їхніх творів, картини можна збільшити, копіювати, роздрукувати); «Музеї» (статті про музеї світу); «Екскурсії» (аудіо розповіді про найвідоміші музеї світу – Лувр, Прадо, галерею Уффіці, Ермітаж тощо; про різні жанри живопису – батальний, побутовий, портрет, пейзаж та ін.; про різні історичні епохи та стилі – готика, італійське Відродження, бароко, класицизм, романтизм, імпресіонізм тощо).

«Історія живопису в шедеврах» (від АстраМедіа, 2007 р.) – мультимедійна енциклопедія, присвячена мистецтву епохи Відродження.

Рис. 1. «Культурна спадщина України» із колекції Перлини української культури та сторінка енциклопедії «Світова художня культура».

Віртуальні подорожі, екскурсії та музеї:

«Віртуальний музей музичних інструментів «Terra Musicalis» (розробник – компанія ГіперМетод, 2000 р.) – віртуальна екскурсія залами Санкт-Петербурзького музею музичних інструментів.

Віртуальні тури музеями України (від компанії Google та Міністерства культури України в рамках кампанії «Автентична Україна») – віртуальні подорожі, для яких створено спеціальний сайт «Музеї України просто неба» (<http://museums.authenticukraine.com.ua/>), який відкриває доступ до музеїв: Національний музей народної архітектури та побуту України (Пирогово); музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай» (Львів); музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (Переяслав-Хмельницький); Закарпатський музей народної архітектури та побуту (Ужгород); центр народознавства «Мамаєва Слобода» (Київ); Запорізька Січ – Національний заповідник «Хортиця» (Запоріжжя); резиденція Богдана Хмельницького (Чигирин).

Мультимедійні засоби навчально-ігрового призначення культурологічної тематики для дітей (дошкільників та молодших школярів)

Рис. 2. Сторінки навчально-ігрових програм «Традиції українського народу» та «Міфи України»

Серія «Дитяча колекція» «Школа Вовка Панаса» (2006 – 2011; видавник – «Атлантик») – цикл мультимедійних навчально-ігрових ресурсів, розроблених спеціально для занурення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до світу культури і мистецтва. У цих електронних засобах навчальна теоретична інформація подана в цікавій для дітей формі, за участі анімаційних персонажів Вовка Панаса та Білки Сопілки, всі тексти озвучені та проілюстровані, навчання поєднується з іграми та розвагами. До серії входять такі мультимедійні видання: «Традиції українського народу», «Українські народні казки», «Міфи України», «Видатні художники світу», «Видатні композитори світу» та ін.

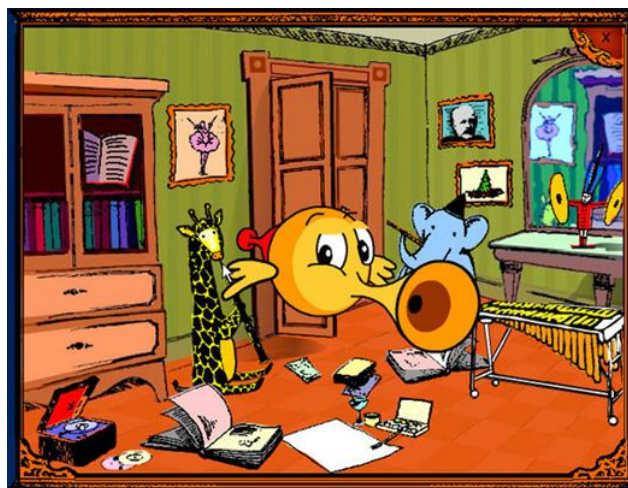

Рис. 3. Обкладинка інтерактивної гри «Чарівна флейта. Граємо з музикою Моцарта» та сторінка програми «Лускунчик. Граємо з музикою П. І. Чайковського»

Серія навчально-ігрових мультимедійних програм «Граємо з музикою» (2002 – 2005, від Music Games International, видавець – МедиаХауз), до якої включено три музичних гри: «Чарівна флейта. Граємо з музикою Моцарта» – інтерактивна музична гра, заснована на музиці з однойменної опери В. Моцарта; «Аліса і пори року. Граємо з музикою Вівальді» – музична навчально-ігрова програма, заснована на класичних творах Люїса Керролла «Аліса в Країні Чудес» і Антоніо Вівальді «Пори

Року»; «Лускунчик. Граємо з музикою П. І. Чайковського» – дитяча розвивальна програма, яка поєднує комп'ютерну гру, музичну енциклопедію і казкові музичні пригоди у супроводі «Дитячого альбому», музичних фрагментів балету «Лускунчик» та ін.

Morton Subotnick's Making Music – американська розвивальна й навчальна програма для дітей, провідна ідея якої: музику можна не лише грати та створювати, а ще й малювати; музика – це звичайна гра, яку засвоїти можна доволі легко та грати із задоволенням.

Musical World of Professor Piccolo («Музичний світ професора Пікколо») – американська інтерактивна освітня «пригода», розроблена для школярів віком від 8 років, корисна і для дорослих. Разом із музичним гідом (професором Piccolo) користувачі мають нагоду відвідати Music Town та його будинки: «Музична школа», «Симфонічна зала», «Джаз-клуб» та ін.

«Прогулянки Лувром» (від «Медіахауз», 2004 р.) – ілюстрована художня мультимедійна енциклопедія для дітей та дорослих. Один із найвідоміших музеїв світу відкриває двері користувачам, запрошує роздивитися шедеври скульптури й живопису. Екскурсію супроводжують анімаційні персонажі Лілі та П'єр, які надають стислі анотації та історичні довідки про кожен з експонатів (озвучено диктором). Усі шедеври колекції розділені на теми: «Історія й легенди», «Костюми», «Записи й тексти», «Тварини», «Боги й Богині», «Діти» та ін.

Мультимедійні підручники з «Художньої культури» для шкільного навчання та електронні підручники (посібники) з культурології.

Мультимедійний підручник (педагогічний кейс) «Художня культура» 9 клас (у двох частинах, виробник ТМ «Нова школа») – методичні та дидактичні матеріали до уроків художньої культури в 9 класі згідно з програмою відповідної дисципліни (автори: Л. Масол, Н. Миропольська).

Великі українці: 10 клас (письменники XIX століття), 11 клас (письменники XX століття) – презентації до біографії і творчості письменників XIX та XX століття, критичні статті, цікаві кросворди.

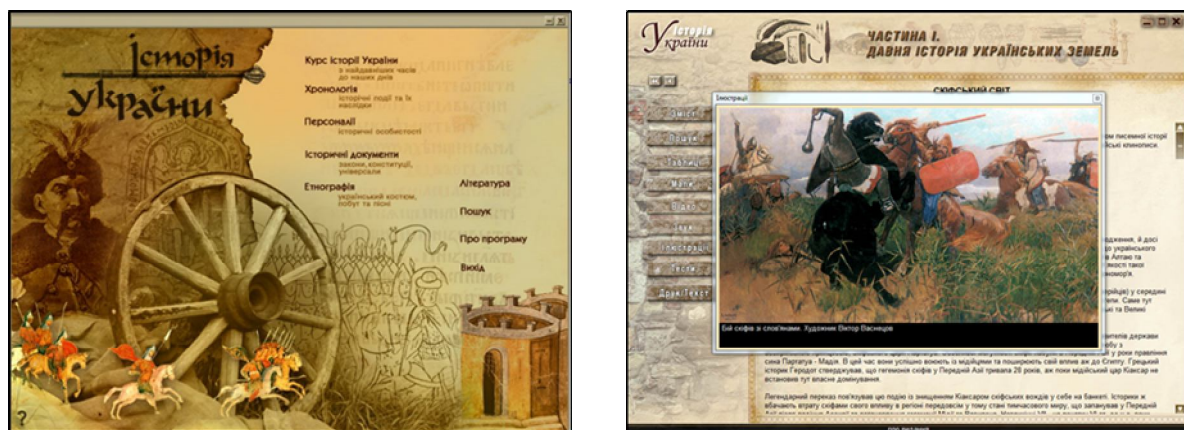

Рис. 4. Сторінки мультимедійного курсу «Історія України» та мультимедійного підручника «Історія України від найдавніших часів до 1914»

«Історія України. Мультимедійний курс» (2002 р., автори: О. Батенко, Л. Гайдуков, В. Крушинський. Видавник: Анлантік) – мультимедійне видання з історії України від первісних часів до сучасності, електронний варіант підручника, рекомендованого Міністерством освіти України, розрахованого на учнів старших класів та абітурієнтів.

«Історія України від найдавніших часів до 1914» (2007 р., автор: В. Литвин) – електронний підручник, який висвітлює історичні процеси від найдавніших часів до початку XX ст.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства та поглиблення процесу інформатизації освіти мультимедійна продукція культурологічного змісту має активно використовуватися як на уроках освітньої галузі «Мистецтво» в закладах загальної середньої освіти («Музика», «Образотворче мистецтво», інтегрований курс «Мистецтво», «Художня культура»), так і на заняттях із культурологічних дисциплін у

вищій школі. Передусім мультимедійні засоби підвищують інтерес до навчання культури і мистецтва, стимулюють розумові процеси і сприяють довгостроковому запам'ятовуванню мистецького матеріалу.

Завважимо, що педагог, який використовує у своїй професійній діяльності інформаційно-комунікаційні, зокрема мультимедійні технології, повинен мати відповідний рівень підготовки у цій галузі, розвинену комп'ютерну грамотність, знати наявні навчально-ігрові засоби, володіти методикою роботи з ними. Окрім того, дуже важливим є урахування санітарно-гігієнічних вимог до використання комп'ютерів, це передусім стосується використання мультимедійних навчальних засобів у початковій ланці освіти.

Завважимо, що комп'ютерні (мультимедійні, електронні, цифрові) навчальні засоби не повинні повністю замінювати традиційні форми навчання, вони мають доповнювати їх, збагачуючи освітній процес новими підходами та методиками. Саме за таких умов використання комп'ютерних, зокрема мультимедійних навчальних засобів зробить процес навчання на усіх освітніх рівнях ефективнішим та якіснішим.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у визначенні форм і методів впровадження мультимедійних навчальних засобів у процес професійної підготовки майбутніх фахівців культурології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Професійна освіта : словник : навч. посіб. [уклад. С. У. Гончаренко та ін.]; за ред. Н. Г. Ничкало. К. : Вища школа, 2000. 380 с.
2. Ингенблек В. Все о мультимедиа. К. : ВНУ, 1996. 352 с.
3. Крапивенко А. В. Технологии мультимедиа и восприятие ощущений: учеб. пособие. М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2009. 271 с.
4. Liberovskaya K. Multimedia Then and Now. 2000. URL : <http://spectrum.library.concordia.ca/1155/1/MQ54265.pdf>

5. Manovich L. The Language of New Media. Cambridge, 2001.
6. Шлыкова О. В. Культура мультимедиа : уч. пособие для студентов. М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. 415 с.
7. Егорова О. Мультимедиа-проект в музыке : «Два текста Даниила Хармса» В. Кузнецова. *Израиль XXI : музыкальный журнал*. Взято с <http://www.21israel-music.com/Multimedia.htm>
8. Воронова Н., Гаврілова Л. Цифрова культура як феномен сучасного інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць*. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. Вип. 48. С. 5 – 18. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1312912>

Стаття надійшла до редакції 13.09.2018

ВОРОНОВА Надежда

кандидат философских наук, доцент кафедры культурологии, эстетики и истории ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: voronova.ns@ukr.net

**МУЛЬТИМЕДИЙНЫЕ УЧЕБНЫЕ СРЕДСТВА В
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ КУЛЬТУРОЛОГИИ**

Резюме. Актуальным направлением обновления профессиональной подготовки будущих культурологов является привлечение к процессу их обучения информационно-коммуникационных технологий, что учитывает ключевые тенденции общего развития общества, его глобализации и информатизации. Средства ИКТ, используемые в профессиональном росте будущих культурологов, обязательно вмещают мультимедийный контент, это связано со спецификой художественно-культурологических учебных

средств. Учеными доказано, что технология мультимедиа стала типичной чертой художественных практик цифрового искусства XXI века и соответствующих средств обучения. Сейчас создано значительное количество учебных мультимедийных изданий по различным дисциплинам и для различных уровней образования, их называют и классифицируют по-разному: мультимедийные учебные средства (МУС), электронные образовательные ресурсы (ЭОР), педагогические программные средства (ППС), электронные учебники (ЭУ), электронные атласы, электронные базы знаний, тестовые комплекты и пр. Автор статьи предлагает собственную классификацию мультимедийных учебных средств для подготовки будущих культурологов и выделяет следующие группы: информационно-справочные мультимедийные издания по культуре и различным видам искусства; мультимедийные средства учебно-игрового назначения культурологической тематики для детей (дошкольников и младших школьников); мультимедийные учебники по «Художественной культуре» для школьного обучения и электронные учебники (пособия) по культурологии и различным видам искусства для высшей школы; тренажеры художественных умений и навыков. Приведены примеры МУС каждой группы. Отмечено, что мультимедийная продукция культурологического содержания должна активно использоваться как на уроках образовательной области «Искусство» в школе («Музыка», «Изобразительное искусство», интегрированный курс «Искусство», «Художественная культура»), так и на занятиях по культурологическим дисциплинам в высшей школе, поскольку мультимедийные средства повышают интерес к изучению культуры и искусства, стимулируют мыслительные процессы и способствуют долгосрочному запоминанию художественного материала.

Ключевые слова: технологии мультимедиа, мультимедийные учебные средства, профессиональная подготовка, будущие культурологи.

VORONOVA Nadia

Candidate of Philosophy, Associate Professor of the Department of Cultural Studies, Aesthetics and History

SHEE “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: voronova.ns@ukr.net

MULTIMEDIA EDUCATIONAL MEANS IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE CULTUROLOGISTS

Summary. The current direction of updating the professional training of future culturologists is the involvement of information and communication technologies. This corresponds to the key trends in the overall development of society, its globalization and informatization. ICT tools used in the professional growth of future culturologists necessarily contain multimedia content that depends on the specifics of artistic and cultural educational tools. The classification of multimedia teaching aids for the preparation of future culturologists is made according to the criteria of content and functional purpose: information and reference multimedia publications on culture and various arts; multimedia means of educational-gaming purposes of cultural-related subjects for children (preschoolers and junior pupils); multimedia textbooks on “Arts Culture” for schooling and electronic textbooks (manuals) on cultural studies and various forms of art for higher education; artistic skills trainers.

Key words: multimedia technologies, multimedia teaching tools, professional training, future culturologists.

Abstract. Introduction. The current direction of updating the professional training of future culturologists is the involvement of information and communication technologies. This corresponds to the key trends in the overall development of society, its globalization and informatization. ICT tools

used in the professional growth of future culturologists necessarily contain multimedia content that depends on the specifics of artistic and cultural educational tools.

Analysis of publications. The concept of “multimedia” in modern science is defined as an information technology, which combines various types of information resources in one software product: texts, illustrations, audio and video information. Various aspects of the functioning of multimedia technologies are studied by scientists A. Krapvienko, L. Havrilova, O.Egorova, K. Liberovskaya, L. Manovich, O.Shlykova etc.

Purpose. The purpose of this article is to analyze available multimedia teaching aids in cultural disciplines, to classify them for further use in the training of future specialists in cultural studies.

Results. The classification of multimedia teaching aids for the preparation of future culturologists is made according to the criteria of content and functional purpose: information and reference multimedia publications on culture and various arts; multimedia means of educational-gaming purposes of cultural-related subjects for children (preschoolers and junior pupils); multimedia textbooks on “Arts Culture” for schooling and electronic textbooks (manuals) on cultural studies and various forms of art for higher education; artistic skills trainers. Examples of multimedia teaching materials of each group are given.

Conclusion. It has been determined that multimedia products of culturological content should be actively used both at the lessons of the educational branch “Art” at the school (“Music”, “Fine Arts”, the integrated course “Art”, “Art culture”), as well as in classes on cultural disciplines in high school because multimedia means increase interest in learning culture and art, stimulate mental processes and promote long-term memorization of artistic material.

REFERENCES

1. Vocational education: vocabulary: textbook [S. U. Goncharenko et al.] (2000); ed. N. G. Nichkalo. Kyiv: Vyshcha shkola. [in Ukrainian].
2. Ingenblek, V. (1996). All about multimedia. Kyiv: BHV. [in Russian].
3. Krapivenko, A. V. (2009). Multimedia technology and the perception of sensations: a training manual. Moskva : BINOM. Laboratoriya znanij. [in Russian].
4. Liberovskaya, K. (2000). Multimedia Then and Now. URL : <http://spectrum.library.concordia.ca/1155/1/MQ54265.pdf>. [in English].
5. Manovich, L. (2001). The Language of New Media. UK: Cambridge. [in English].
6. Shly`kova, O. V. (2004). *Culture of multimedia: a textbook for students*. Moskva: FAIR-PRESS. [in Russian].
7. Egorova, O. Multimedia project in music: “Two texts of Daniil Kharms” by V. Kuznetsov. *Izrail` XXI : muzy`kal`ny`j zhurnal*. URL : <http://www.21israel-music.com/Multimedia.htm>. [in Russian].
8. Voronova, N., Havrilova, L. (2017). Digital culture as a phenomenon of modern information and communication pedagogical environment. *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty : zb. nauk. prats*. Kharkiv : KhNPU imeni H. S. Skovorody, 48. 5 – 18. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1312912>. [in Ukrainian].

(переклад зроблено особисто автором статті)

УДК 378.014.623

ГАРАНЬ Наталія

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи, ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: garan_nat@i.ua

ОСМІЧЕНКО Анна

студентка 3 курсу, факультет ПЕУ, ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: garan_nat@i.ua

**КУРАТОР – НАСТАВНИК СТУДЕНТСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ
ГРУПИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Анотація. Стаття продовжує цикл публікацій, присвячених дослідженню різних аспектів діяльності куратора академічної групи у закладі вищої освіти. Авторами зроблено аналіз науково-педагогічних досліджень, публіцистичних праць, який доводить, що проблема інституту кураторства не є новою, практиками та теоретиками психолого-педагогічної науки приділено значну увагу дослідженню цього питання. У статті визначені основні завдання роботи куратора з академічною групою. Зауважено, що вирішення окреслених завдань потребує відповідного рівня професійної підготовки куратора, а також чіткої моральної та громадянської позиції, любові до своїх вихованців, ґрунтовних знань із педагогіки, психології та методики виховної роботи, організаторських і комунікативних здібностей. Підсумком статті є думка про те, що саме діяльність куратора академічної групи спрямована на вирішення важливих

© Гарань Н., Осміченко А., 2018

завдань формування у молодого покоління духовності, творчого прагнення, ціннісних настанов, як найнеобхідніших умов гармонійно розвиненої особистості.

Ключові слова: куратор, студент, академічна група, заклад вищої освіти, викладач, кафедра, факультет, вища освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Сучасна система освіти перебуває в стані. Постійні трансформаційні зміни, що відбуваються в сучасній освіті, підвищують вимоги до розвитку інтелектуального рівня студентів, вимагають більш жорсткого відбору до навчання в магістратурі. Це породжує виникнення низки невирішених завдань, ускладнює процес адаптації першокурсників до навчально-виховного процесу в закладі вищої освіти, більш того – свідомого комунікативного включення в життєдіяльність новоствореної академічної групи першокурсників, у якій відсутні як організаційна, так і психологічна єдність.

Вчорашнім школярам, які вже стали студентами, буває складно сприйняти в повному обсязі весь спектр вимог викладачів, адміністрації закладу, звикнути до нового життєвого розпорядку, внутрішнього розкладу ЗВО, адаптуватися до нового оточення та місця проживання. З метою надання допомоги першокурсникам кожній академічній групі призначається куратор, який допомагає вирішити проблемні питання, оптимізує адаптаційні процеси в залежності від конкретної ситуації, урахувуючи індивідуальні особливості кожного студента. Основною метою роботи куратора – створення студентського колективу, як однієї зі складових ланок суспільства, що характеризується творчим потенціалом і прагненням привнести новизну, цікавість і користь у всі види своєї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується

означена стаття. Варто зауважити, що проблема інституту кураторства не є новою. Зроблений нами аналіз науково-педагогічних досліджень, публіцистичних праць доводить, що практиками та теоретиками психолого-педагогічної науки приділено значну увагу дослідженню цього питання. Так, монографія Маценко Л. присвячена проблемі діяльності наставника студентської групи, яка розглядається як суттєва складова системи виховної роботи вищого аграрного навчального закладу. У ній розкрито можливості використання інституту наставників студентських груп, колективу викладачів і студентського самоврядування в системі виховної роботи на основі оновлення змісту та форм їх діяльності; показано можливості спільної діяльності та міжособистісного спілкування у формуванні колективу студентської групи [11].

Відзначимо також публікації, що з'явилися останнім часом у періодичних виданнях, доповіді на наукових конференціях. У статті Бондаренко О. розкрито зміст діяльності куратора академічної групи, спрямованої на формування готовності майбутніх гірничих інженерів до професійної діяльності; схарактеризовано найбільш ефективні форми й методи профорієнтаційної роботи у вищому навчальному закладі, подано конкретні приклади [1, С. 132-139]. У роботі Ільченко А. наведено результати аналізу сутності, структури, змісту, значення роботи куратора академічної групи вищої медичної школи та його впливу на студентський колектив. Автор прийшов до висновку, що діяльність куратора вищої медичної школи має високу соціальну значущість і займає одне з центральних місць у державотворенні, формуванні національної свідомості та духовної культури українського суспільства [5, с. 45-48]. Куртяк Б. розглянуто різноманітні аспекти й ефективність організаційно-методичної роботи куратора академічної групи у системі національно-громадянського виховання [6, с. 82-186].

У статті Лучанінової О розглядається діяльність куратора академічної групи як ключового суб'єкта виховної системи вищого технічного навчального закладу; розкривається необхідність перегляду обов'язків куратора академічної групи у технічному виші. Наголошується, що куратор сьогодні є ключовою фігурою суб'єкт-суб'єктних стосунків зі студентом у навчально-виховному процесі, він може виконувати функції фасилітатора, координатора навчально-виховних дій студента, здійснювати духовно-культурний супровід становлення його як особистості [8]. Кучерук О. досліджено процес виховання в студентській групі, способи впливу на групу з боку куратора, розглянуто об'єктивні та суб'єктивні фактори взаємодії куратора та студентів, становлення самостійності студентів [7]. У статті Тернопільської В. висвітлюються особливості підготовки куратора академічної групи до організаційно-виховної роботи зі студентами у вищих навчальних закладах, описуються механізми успішної взаємодії куратора і студента [12, с. 140-148].

Теоретичні аспекти виховної роботи куратора студентської групи були предметом дослідження Марченко Р. [9, с. 302-307]. Роль куратора групи в організації навчально-виховного процесу розглядалася Матвийшин Л. [10, с 34-37].

Формулювання цілей статті. Мета нашої статті — розглянути проблеми роботи куратора академічної групи зі студентами сучасного закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Куратору належить важлива роль у вихованні студентської молоді, формуванні майбутнього професіонала. Професіоналізм куратора проявляється в пошуку оптимальних та ефективних форм індивідуальної роботи з кожним студентом, в креативності, творчому мисленні, зацікавленості, особистісному підході до вирішення виникаючих проблемних ситуацій,

спрямованість на досягнення позитивних результатів. Серед ключових завдань, визначених державною політикою та нормативно-законодавчими документами щодо розвитку вищої освіти, першочерговими є: інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітньо-наукового просторів, постійне підвищення рівня якості освіти, особистісно-орієнтована освіта; формування в дітей і молоді національних і загальнолюдських цінностей; оновлення змісту та форм організації навчально-виховного процесу; пропаганда здорового способу життя; упровадження сучасних засобів навчання та виховання; створення ринку освітніх послуг і його науково-методичного забезпечення тощо.

Успішне вирішення означених завдань вимагає від куратора академічної групи різноманітних форм і методів колективної та індивідуальної виховної роботи: виховні години, бесіди, дискусії, тематичні вечори, творчі зустрічі, культпоходи, екскурсії тощо. Зміст діяльності куратора передбачає різноманітні види роботи, спрямовані на набуття студентами соціального досвіду, залучення їх до наукової діяльності, формування історичної пам'яті та чіткої громадянської позиції, розвиток творчих здібностей, їх реалізація в різних видах діяльності, співпраця з органами студентського самоврядування, молодіжними творчими об'єднаннями, формування здорового способу життя, – усе це потребує відповідного рівня професійної підготовки куратора, а також чіткої моральної та громадянської позиції, любові до своїх вихованців, ґрунтовних знань із педагогіки, психології та методики виховної роботи, організаторських і комунікативних здібностей.

Практична діяльність куратора академічної групи, безумовно доводить, що кожен студент потребує індивідуального підходу. Необхідною умовою правильного здійснення індивідуального підходу у виховній роботі є всебічне вивчення особистісних особливостей кожного

окремого студента, що дозволяє здійснювати більш якісний вплив на всебічний розвиток його особистості. Особливу увагу необхідно звертати на формування таких властивостей особистості, які мають істотне значення для майбутньої педагогічної професії [3, с. 85-86].

Ефективність індивідуальної роботи зі студентами залежить від того, як її розуміє та проводить сам куратор. Практичний досвід кураторської діяльності беззаперечно свідчить, що найбільш успішно долаються труднощі у вихованні студентської групи в тих випадках, коли індивідуальна робота розглядається як систематична органічна частина роботи з колективом [2, с. 200].

Функції сучасного куратора не варто обмежувати лише контролем за поведінкою студентів, їх успішністю та відвідуванням занять. Основними завданнями роботи куратора академічної групи є: становлення дружнього студентського колективу, здатного своєчасно вирішувати питання, пов'язані з навчанням і вихованням; формування у студентів відчуття відповідальності перед своїми батьками, товаришами та викладачами і, в решті решт, перед самим собою, за свою успішність і поведінку, за власний творчий і професійний розвиток, виховання себе як особистості, здатної до самовдосконалення та самореалізації; надання практичної допомоги в оволодінні соціальним досвідом; формування у студентської молоді національної свідомості, громадянської позиції, ціннісних орієнтацій, загальної, зокрема, педагогічної культури тощо.

Особливої турботи та уваги потребують студенти під час складання сесії. Шляхом індивідуальних бесід із окремими студентами та академічною групою в цілому, необхідно запобігати виникненню кризових стресових станів. Опіка куратора під час сесії створює у студентів відчуття впевненості та підтримки, унаслідок чого збільшується повага та довіра до наставника академічної групи. Дбайливе ставлення куратора породжує відчуття потрібності, необхідності спілкування, що, безумовно, впливає на

створення спільної дружньої атмосфери, формує сприятливі умови для здійснення подальшої навчально-виховної роботи.

Індивідуальний підхід до студентів потрібен не тільки під час навчання з метою надання їм допомоги, але й у процесі формування особистості майбутнього фахівця. Виховання поваги до майбутньої професії, формування необхідних професійних якостей, розкриття перед студентами суспільної значущості майбутньої професії, її красу і переваги перед іншими спеціальностями [2, с. 200-201].

Разом з тим варто зазначити, що в індивідуальній роботі куратор має виявляти почуття міри, оскільки надмірне піклування, постійне втручання в особистий простір студента можуть викликати негативну реакцію, або виховати споживчі, утриманські та пасивні якості.

Рівень впливу куратора на своїх вихованців залежить від багатьох факторів. Авторитет куратора безпосередньо залежить від його ставлення до виконання посадових обов'язків. Досвід, безперечно, свідчить про те, що позитивна думка студентів про роботу куратора автоматично підвищує силу його виховного впливу, спрямованого як на одного окремого студента, так і на академічну групу в цілому. Проведення індивідуальної роботи висуває певні вимоги до комунікативних якостей, вимагає педагогічного такту [3, с. 85].

Індивідуальний підхід в роботі куратора – це високий рівень педагогічної майстерності та мистецтва викладача тримати під постійним ненав'язливим контролем всю академічну групу, керувати її діяльністю, своєчасно здійснювати необхідний виховний вплив на кожного окремого студента, прагнути до створення гармонійно розвиненої особистості майбутнього професіонала.

Важливою особливістю діяльності куратора, що безпосередньо впливає на якість і ефективність виховної роботи, є його контактність.

Куратор встановлює ділові зв'язки з викладачами, що працюють у групі, кафедрами, деканатом, факультетами, громадськими організаціями, соціальними службами, батьками та родичами студентів, – усе це сприяє вдосконаленню навчально-виховного процесу у групі, поглиблює професійну та педагогічну спрямованість виховної роботи, формує в студентів цікавість до навчання та любов до обраної професії, прагне до створення в молоді комплексу особистісних якостей і рис характеру, що в свою чергу формує чітку громадянську позицію

Організаційно-педагогічна діяльність куратора спрямовується на виховання у студентської молоді суспільно-політичних, моральних і професійних якостей. Основна мета діяльності куратора — побудова в студентській групі такої виховної системи, яка б на практиці забезпечувала зростання їх особистісного та професійного рівня. Це вимагає від куратора постійних безпосередніх професійно-ділових взаємовідносин із деканатом, кафедрами, керівниками практики, викладачами, студентським активом. Практичний досвід кураторської діяльності доводить, що чим щільніше зв'язок із усіма ланками навчально-виховної системи, тим більш дієвим і цілеспрямованим стає процес виховання. [4, с. 4-5].

Робота куратора у закладах вищої освіти має бути висококваліфікованою, спеціально організованою діяльністю, яка вимагає ґрунтовної теоретичної та практичної підготовки, глибоких знань із психолого-педагогічних наук, що, в свою чергу, стає важливою умовою виховання студентів, їх професійної підготовки. З метою навчання та підвищення кваліфікації кураторів, особливо початківців, які не мають достатнього педагогічного досвіду поза навчальної роботи зі студентською групою, можна організовувати Школу кураторства; надавати консультаційну допомогу молодим кураторам, залучаючи до цієї роботи кафедри педагогіки, психології; підготувати та видати навчально-методичні посібники;

організувати майстер-класи від кращих кураторів; висвітлювати кращий досвід роботи кураторів у ЗМІ та на сайті університету.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сучасний етап розвитку України надзвичайно загострив процес пошуків людиною сенсу свого існування, що призвело до формулювання якісно нових завдань у гуманізації освіти, спрямованих на формування у молодого покоління високого рівня духовності, творчого прагнення, ціннісних установок, як вкрай важливих умов для формування гармонійно розвиненої особистості. Саме діяльність куратора академічної групи спрямована на вирішення означених завдань. Від якості освіти та виховання значною мірою залежать темпи майбутнього економічного, технологічного, соціального та політичного розвитку країни, загальний стан культурного та духовного рівня українського суспільства.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у висвітленні практичного досвіду роботи кураторів академічних груп ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», науково-методичної підтримки куратором студентського самоврядування, а також у дослідженні роботи куратора з інклюзивною групою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко О. Роль куратора академічної групи у формуванні професійної спрямованості майбутніх гірничих інженерів // Педагогіка вищої та середньої школи. - 2016. - Вип. 48. - С. 132-139.
2. Гарань Н. Индивидуальная работа куратора академической группы со студентами педагогического ВУЗа // Наука и образование XXI века : Материалы VIII-й Межд. научно-практ. конф. (24 октября 2014 г., СТИ, г. Рязань) / [под ред. А.Г. Ширяева, А.Д. Кувшиновой]; Негос. обр. учр-е высш. проф. образ-я «Совр. техн. ин-т». – Рязань, 2014. – С. 198–202.

3. Гарань Н. Куратор академической группы как участник учебно-воспитательного процесса // Эффективность воспитательных и образовательных процессов в учреждениях образования и здравоохранения: сборник статей по материалам межд. научн.-практ. конф. По педагогике. Россия, С.-Петербург., (24-25 февр. 2015 г.) – СПб.: ФНИОГН «Знание – сила», 2015. – С. 81-87.
4. Гарань Н. Організаційно-виховна робота куратора академічної групи вищого навчального закладу // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / [за ред. доктора пед. наук, проф. З. П. Бакум]. – Кривий Ріг, 2015. – Випуск 45. – С. 3-7.
5. [Льченко А. А.](#) Роль куратора академічної групи у вищому навчальному закладі // [Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки.](#) - 2017. - Вип. 144. - С. 45-48.
6. Куртяк Б. Організаційно-методичні аспекти та ефективність роботи куратора академічної групи у системі національно-громадянського виховання // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. - 2011. - Т. 13, № 3. - С. 182-186.
7. Кучерук О. О. Виховна робота куратора студентської групи [Електронний ресурс] // Матеріали XLV Науково-технічної конференції ВНТУ, Вінниця, 23-24 березня 2016 р. - Електрон. текст. дані. - 2016. - Режим доступу : <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hcvt/all-hcvt-016/paper/view>.
8. Лучанінова О. Куратор академічної групи як ключовий суб'єкт виховної системи ВТНЗ // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. редактор Г.П. Шевченко. – Вип. 1 (76). – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. – С. 120-132.
9. Марченко Г. Теоретичні засади виховної діяльності куратора студентської групи // [Збірник наукових праць Військового інституту](#)

[Київського національного університету ім. Т. Шевченка](#). – К. : ВІКНУ, 2012. – С. 302–307.

10. Матвійшин Л. П. Роль куратора групи в організації навчально-виховного процесу // Клінічна та експериментальна патологія : щоквартальний український науково-практичний журнал. – Чернівці, 2011. – Т. 10. – № 3 (37). – С. 34–37.
11. Маценко Л. М. Діяльність наставника в системі виховної роботи вищого навчального закладу : монографія. – К. : НАКККіМ, 2010. – 404 с.
12. Тернопільська В. І. Підготовка куратора академічної групи до організаційно-виховної роботи зі студентами // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. – 2012. – Вип. 17. – С. 140 – 143.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2018

ГАРАНЬ Наталья

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи, ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: garan_nat@i.ua

ОСМИЧЕНКО Анна

студентка 3 курса факультета ПЕУ ГВУЗ «Донбасский
государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: garan_nat@i.ua

**КУРАТОР — НАСТАВНИК СТУДЕНЧЕСКОЙ
АКАДЕМИЧЕСКОЙ ГРУППЫ УЧРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

Резюме. Стаття продовжує цикл публікацій, посвячених дослідженню різних аспектів діяльності куратора академічної

группы в учреждении высшего образования. Авторами сделан анализ научно-педагогических исследований, публицистических работ, который доказывает, что проблема института кураторства не является новой, практиками и теоретиками психолого-педагогической науки уделено значительное внимание исследованию этого вопроса. В предлагаемой статье определены основные задачи работы куратора с академической группой. Отмечено, что решение поставленных задач требует соответствующего уровня профессиональной подготовки куратора, а также четкой нравственной и гражданской позиции, любви к своим воспитанникам, глубоких знаний по педагогике, психологии и методике воспитательной работы, организаторских и коммуникативных способностей. Итогом статьи является мысль о том, что именно деятельность куратора академической группы направлена на решение важных задач, на формирование у молодого поколения духовности, творческого стремления, ценностных установок, как самых необходимых условий гармонично развитой личности.

Ключевые слова: куратор, студент, академическая группа, заведение высшего образования, преподаватель, кафедра, факультет, высшее образование.

GARAN Natalya

candidat of pedagogical Sciences, Assistant Professor of the department of pedagogics of the higher school of state University «Donbass state pedagogical University»

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: garan_nat@i.ua

OSMICHENKO Anna

student of the 3rd year, Faculty of Psychology, Economics and Management of University «Donbass state pedagogical University»

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: garan_nat@i.ua

CURATOR AS A MENTOR OF THE STUDENT ACADEMIC GROUP OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Introduction. The modern educational system is in a state of constant transformation changes, requirements for the intellectual level of students are increased, the selection for studying in a magistracy becomes more rigorous. Excessive requirements create a number of unresolved problems, complicates the process of adaptation of freshmen to the educational process in a higher education institution, and moreover conscious communicative inclusion in the livelihoods of the newly formed academic group of the first-year students, in which there is no organizational as well as psychological unity.

Analysis of publications. The analysis of scientific and pedagogical researches and journalistic works made by us proves that the practitioners and theoreticians of psychological and pedagogical science have paid much attention to the study of this issue. Thus, the monograph by Matsenko L. is devoted to the problem of the activity of the mentor of the student group, which is considered as an essential component of the system of educational work of a higher agricultural educational institution. In article Bondarenko O. the content of activity of the curator of the academic group, aimed at formation of readiness of future mining engineers for professional activity, is disclosed. The most effective forms and methods of vocational guidance work at higher educational institutions are described, concrete examples are given.

Purpose. The purpose of our article is to consider the problem of curator of the academic group with students of higher education institution.

Results. Taking into account the requirements of time, significant role in the education of student youth, the formation of a future professional belongs to the curator. The curator's professionalism is manifested in the search for optimal and effective forms of work with each student individually, creativity and creative

thinking, interest, a personal approach to solving emerging problem situations, an orientation towards achieving positive results. Among the key tasks defined by the state policy and normative-legislative documents on the development of higher education, the following are the priorities: integration of domestic education into European and world educational spaces, continuous improvement of the quality of education, personal-oriented education; formation of children's and youth's national and universal values; updating of the content and forms of organization of the educational process; promotion of a healthy lifestyle; introduction of modern means of education and upbringing; creation of a market of educational services and its scientific and methodological support, etc.

Conclusion. Therefore, the modern stage of Ukraine's development has exacerbated the process of human search for the meaning of its existence, which led to the formulation of qualitatively new tasks of humanization of education, aimed at forming the young generation of spirituality, creative aspiration, value orientations as the most necessary conditions for the creation of a harmoniously developed personality. Just only the activity of curator of the academic group aimed at solving the specified tasks.

Key words: curator, student, academic group, higher education institution, teacher, department, faculty, higher education.

REFERENCES

1. Bondarenko O. Rol kuratora akademichnoi hrupy u formuvanni profesiinoi spriamovanosti maibutnikh hirnychykh inzheneriv // Pedagogika vyshchoi ta serednoi shkoly. - 2016. - Vyp. 48. - S. 132-139.
2. Haran N. Yndyvydualnaia rabota kuratora akademicheskoi hruppy so studentamy pedagogicheskogo // Nauka y obrazovanye XXI veka : Materyaly VIII-y Mezhd. nauchno-prakt. konf. (24 oktiabria 2014 h., STY, h. Riazan) / [pod red. A.H. Shyriaeva, A.D. Kuvshynkovoii]; Nehos. obr. uchr-e vishsh. prof. obraz-ya «Sovr. tekhn. yn-t». – Riazan, 2014. – S. 198–202.

3. Haran N. Kurator akademicheskoi hruppy kak uchastnyk uchebno-vospitatel'nogo protsessa // Эффеkтыvност vospыtatel'ных y obrazovatel'ных protsessov v uchrezhdeniyakh obrazovaniya y zdravookhraneniya: sbornyk statei po materyalam mezhd. nauchn.-prakt. konf. Po pedahohyke. Rossyia, S.-Peterb., (24-25 fevr. 2015 h.) – SPb.: FNYOHN «Znanye – syla», 2015. – S. 81-87.
4. Haran N. Orhanizatsiino-vykhovna robota kuratora akademichnoi hrupy vyshchoho navchal'nogo zakladu // Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly : zb. nauk. prats / [za red. doktora ped. nauk, prof. Z. P. Bakum]. – Kryvyi Rih, 2015. – Vypusk 45. – S. 3-7.
5. Ilchenko A. A. Rol kuratora akademichnoi hrupy u vyshchomu navchal'nomu zakladi // Visnyk Chernihivskoho natsional'nogo pedahohichnogo universytetu. Seriiia : Pedahohichni nauky. - 2017. - Vyp. 144. - S. 45-48.
6. Kurtiak B. Orhanizatsiino-metodychni aspekty ta efektyvnist roboty kuratora akademichnoi hrupy u systemi natsionalno-hromadianskoho vykhovanniia // Naukovyi visnyk Lvivskoho natsional'nogo universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii im. Gzhytskoho. - 2011. - T. 13, # 3. - S. 182-186.
7. Kucheruk O. O. Vykhovna robota kuratora studentskoi hrupy [Elektronnyi resurs] // Materialy XLV Naukovo-tekhnichnoi konferentsii VNTU, Vinnytsia, 23-24 bereznia 2016 r. - Elektron. tekst. dani. - 2016. - Rezhym dostupu : <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hcvt/all-hcvt-2016/paper/view/593>.
8. Luchaninova O. Kurator akademichnoi hrupy yak kliuchovyi subiekt vykhovnoi systemy VTNZ // Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats / Hol. redaktor H.P. Shevchenko. – Vyp. 1 (76). – Sievierodonetsk: vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2017. – S. 120-132.

9. Marchenko H. Teoretychni zasady vykhovnoi diialnosti kuratora studentskoi hrupy // Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoho instytutu Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka. – K. : VIKNU, 2012. – S. 302–307.
- 10.10. Matviishyn L.P. Rol kuratora hrupy v orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu // Klinichna ta eksperymentalna patolohiia : shchokvartalnyi ukrainskyi naukovo-praktychnyi zhurnal. – Chernivtsi, 2011. – T. 10. – # 3 (37). – S. 34–37.
11. Matsenko L. M. Diialnist nastavnyka v systemi vykhovnoi roboty vyshchoho navchalnoho zakladu : monohrafiia. – K. : NAKKKiM, 2010. – 404 s.
11. Ternopilska V. I. Pidhotovka kuratora akademichnoi hrupy do orhanizatsiinovykhovnoi roboty zi studentamy VNZ // Naukovi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 16 :Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyku. – 2012. – Vyp. 17. – S. 140 – 143.

(Англійською переведено Л. Погорєловою – учителем іноземної мови і зарубіжної літератури)

УДК 378.16

ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ Сергій

канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри інформатики і інженерної графіки Донбаської державної машинобудівної академії,

б-р Машинобудівників, 39, м. Краматорськ, Донецької області,
Україна

E-mail: szagrebelniy@gmail.com

КОСТІКОВ Олександр

канд. фіз.-мат. наук, доцент, доцент кафедри інформатики і інженерної графіки Донбаської державної машинобудівної академії,

б-р Машинобудівників, 39, м. Краматорськ, Донецької області,
Україна

E-mail: alexkst63@gmail.com

БРУС Маргарита

ст. викл. кафедри інформатики і інженерної графіки Донбаської державної машинобудівної академії,

б-р Машинобудівників, 39, м. Краматорськ, Донецької області,
Україна

E-mail: brusmv@mail.ru

**АЛГОРИТМ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЛЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ
ТЕХНОЛОГІЇ «КЛІЄНТ-СЕРВЕР»**

Анотація. У своїй статті автори розглядають процес створення трьох модулів програмного комплексу з тестування на основі технології «клієнт-сервер». Перший модуль – це конструктор тесту. В ньому дозволяється
© Загребельний С., Костіков О., Брус М., 2018

створення тестів з можливістю використання текстового формату, редактора формул, зображень і т.д.. В цьому модулі створюються нові розділи і питання, а також вказуються відповіді на питання, у властивостях яких можна задати кількість балів за правильну відповідь. Крім того в цьому модулі заносяться дані про користувачів тестування (прізвища, ім'я, та шифри груп) для подальшої авторизації студента у тесті і якщо викладач не заніс ці дані, стороння людина не зможе зайти у програму під будь-яким прізвищем або невірним шифром групи. Також в цьому модулі проходить налаштування тимчасового обмеження на тест, налаштування порядку проходження питань в тесті та інше. Другий модуль представляє собою підручник, в якому можна створювати необмежену кількість розділів, параграфів та сторінок з навчальним матеріалом за дисципліною. На цих сторінках може міститися не тільки текст, таблиці, діаграми, зображення, а також мультимедійна інформація. Третій модуль – це безпосереднє тестування. Цей модуль може бути прирівняний до іспиту, оскільки виключає можливість користуватися підручником під час перевірки знань. Для студентів доступні тільки другий та третій модуль.

Крім того автори статі відобразили блок-схему алгоритму роботи модуля тестування. Пояснили принцип роботи з комп'ютерним програмним продуктом.

Ключові слова: алгоритм, комп'ютерні мережні технології, «Клієнт-сервер».

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В останні роки в сфері освіти спостерігається стрімке збільшення інтересу до автоматизації контролю результатів навчання. Провівши дослідження ринку програмних продуктів з приводу проведення мережевого тестування, були виявлені ряд недоліків, в число яких входять:

- висока вартість окремих програмних продуктів;

- неможливість роботи з математичними формулами;
- складний для розуміння користувача інтерфейс;
- велике завантаження комп'ютерних мереж в момент проведення тестування.

Всі перераховані вище недоліки послужили приводом для розробки власного програмного продукту викладачами кафедри інформатики і інженерної графіки Донбаської державної машинобудівної академії за технологією «Клієнт-Сервер».

Аналіз основних досліджень і публікацій. Багато вітчизняних педагогів працювали над проблемою мережевого комп'ютерного тестування, особливо (В. Биков, Л. Віткіна, Р. Гуревич, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, М. Кадемія, О. Співаковський, Ю. Триус та ін.), проблемі контролю знань та їх оцінювання за допомогою комп'ютера присвчені роботи (В. Гондюл, В. Дейнеко, О. Петрашук та ін.), питання інформатизації системи освіти досліджували М. Жалдак, Л. Забродська, Н. Морзе, Д. Чернілевський, М. Мойсеева та ін. Вклад вище визначених дослідників дуже великий у проблему розробки програмних засобів для тестування знань студентів.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є опис алгоритму розробки та реалізація програмного продукту для забезпечення можливості проведення тестування знань студентів вищого навчального технічного закладу, де може бути застосована автоматизована обробка результатів на основі технології «Клієнт-Сервер».

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз найпопулярніших систем, які використовуються у сучасному дистанційному навчанні для тестування знань студентів, таких як WebCT, BlackBoard [1], Desire2Learn [4], Moodle [3], Айрен [5], Sakai [2], показав, що не завжди їх можна використовувати для будь-якого напрямку навчання. На думку авторів статті мережеве комп'ютерне тестування на

основі технології «Клієнт-Сервер» є найсучаснішим видом комп'ютерного контролю знань та умінь студентів. Цей вид тестування не замінює традиційних методів контролю знань студентів, а доповнює їх, дозволяє істотно скоротити витрати часу при обробці результатів, формує бази даних про успішність, надає можливість отримати результати відразу після завершення проходження тесту.

Використовувати тестуючі комп'ютерні програми для визначення рівня знань студентів почали вже давно, але в багатьох тестуючих програмах існує проблема наскільки вони пристосовані до роботи з символами і формулами, графікою та елементами програмування, що особливо важливо для студентів, які навчаються на технічні спеціальності, саме тому автори статі звернули увагу на дану проблему.

При створенні та впровадженні у практику даного програмного продукту, автори намагалися зробити так, щоб адміністратор тестуючої програми мав можливість переглядати статистику по будь-якій групі або по будь-якому конкретному студенту.

У своїй роботі автори статі визначилися з тим, що для обробки результатів тестування найбільш підходить централізована схема організації системи на основі «клієнт-сервер». Дана схема дозволяє проводити тестування одночасно для декількох людей, наприклад, цілої навчальної групи, і після закінчення проходження тесту останнім студентом отримати кінцеву статистику.

Найкращим впровадженням схеми «клієнт-сервер» є реалізація її як в локальній, так і в глобальній мережах. Так, в локальній мережі зручно проводити тестування у комп'ютерному класі відразу для всієї групи. Варіант з глобальною мережею підійде для тестування знань і навичок при заочно-дистанційному навчанні, що на сучасному етапі має широке поширення, а також для тестування знань студентів, які з деяких причин (наприклад, за станом здоров'я) не можуть бути присутніми на аудиторних заняттях.

Для створення програмного продукту викладачі кафедри інформатики і інженерної графіки ДДМА дотримувалися наступного алгоритму:

– студент повинен ввести свій обліковий запис, до якого згодом буде прив'язуватися статистика, обрати тест для проходження і після його проходження переглянути свої результати.

– адміністратор має можливість редагувати тести, змінювати, налаштовувати, вносити зміни у список зареєстрованих користувачів, а також переглядати детальну статистику необхідного вигляду;

– тестування можна обмежувати за часом - як для тесту, так і для кожного питання окремо.

Програмний комплекс, який був розроблений авторами статті містить три модулі:

– *конструктор* – це модуль, що дозволяє створювати тести з можливістю використання текстового формату, редактора формул зображень і т.д.. В ньому створюються нові розділи і питання, а також вказуються відповіді на питання, у властивостях яких можна задати кількість балів за правильну відповідь;

– *підручник* – це другий модуль, який створюється в конструкторі і може мати необмежену кількість розділів, параграфів та сторінок;

– *тест* – це третій модуль, який може бути прирівняний до іспиту, оскільки виключає можливість користуватися підручником під час перевірки знань.

Згідно з завданнями, які ставили перед собою автори статті, програмний комплекс повинен забезпечувати наступні можливості:

1. Створення і редагування тестів, налаштування процедури тестування;

2. Адміністрування студентів та студентських груп, перегляд результатів тестування;

3. Проходження процедури тестування студентом і перегляд результатів контролю.

Кожен із описаних вище модулів в свою чергу складається з блоків, переглянути структурну схему цього комплексу можна на рисунку 1.

Рис. 1. Структурна схема програмного комплексу

Для забезпечення необхідної функціональності програмний комплекс повинен обробляти великі обсяги даних, таких як тестові набори даних, дані про групи, про користувачів та результати проходження тестів

користувачами, різні службові дані. З цієї причини до середовища зберігання даних висуваються жорсткі вимоги: забезпечення цілісності і несуперечності даних, які зберігаються, висока швидкість обробки даних, висока ступінь захищеності даних від посягань з боку зловмисників, підтримка багатокористувацького доступу до даних. Всім описаним вище вимогам відповідають реляційні бази даних. В якості цільової системи управління базою даних (СУБД) авторами статі був обраний програмний продукт Microsoft SQL Server 2012, який повністю забезпечує виконання поставлених вище вимог до середовища зберігання даних. Крім цього обраний програмний продукт має досить зручні засоби адміністрування баз даних, що істотно спрощує розробку програмного комплексу в цілому. При виникненні конфліктної ситуації СУБД генерує відповідне повідомлення, яке автоматично буде трансльовано в клієнтську програму і показано користувачу тесту.

Резервне копіювання даних, налаштування та інші адміністративні функції виконуються засобами адміністрування, такими, як SQL Server Management Studio та SQL Server Business Intelligence Development Studio.

Основний обсяг даних, що пересилаються складають запити клієнтського модуля на вибірку питань, що відносяться до поточного тесту. Пакет відповіді на запит з формулюванням питання в текстовому вигляді з елементами форматування тексту має розмір 2-8 Кбайта. Розмір пакетів багато в чому залежить від вмісту формулювання питання. Так використання різних мультимедійних об'єктів в формулюванні питання може істотно збільшити час передачі питання у віддалений клієнтський модуль. Однак, використання в питанні мультимедійних файлів великих розмірів, може уповільнити видачу чергового питання. З точки зору логіки роботи модуля це не критично, оскільки відлік часу відповіді на питання починається з моменту виведення формулювання питання на екран

комп'ютера студента. Вхідними даними для розробленої системи є файл тестового набору і реакції користувача.

Розглянемо загальний алгоритм роботи модуля тестування студентів на рисунку 2.

Оскільки розроблюваний програмний комплекс в своєму складі має модуль створення, редагування тестів, модуль перегляду результатів тестування і модуль тестування знань, то доцільно наділяти користувачів, які працюють з різними модулями, різними правами доступу. Це дозволить захистити тестові набори від посягань зловмисників і реалізувати ідеологію чесного тестування, при якій студент, який проходить тест, опирається тільки на свої знання з предмету тестування.

Інтерфейс всіх модулів має академічний стиль, що відрізняється мінімальними візуальними ефектами і інтуїтивною зрозумілістю для студента.

Висновки. У даній статті автори намагалися розкрити алгоритм створення мережевих комп'ютерних програм для визначення рівня знань студентів на основі технології «Клієнт-сервер», докладно описані три модулі створеного програмного комплексу для тестування. Також автори довели, що проблема автоматизованого контролю знань не обмежується тільки процедурою тестування, а й може використовуватися, як потужний інструмент для вивчення дисциплін (для цього автори розробили блок «Підручник»), який буде актуальним для дистанційної освіти.

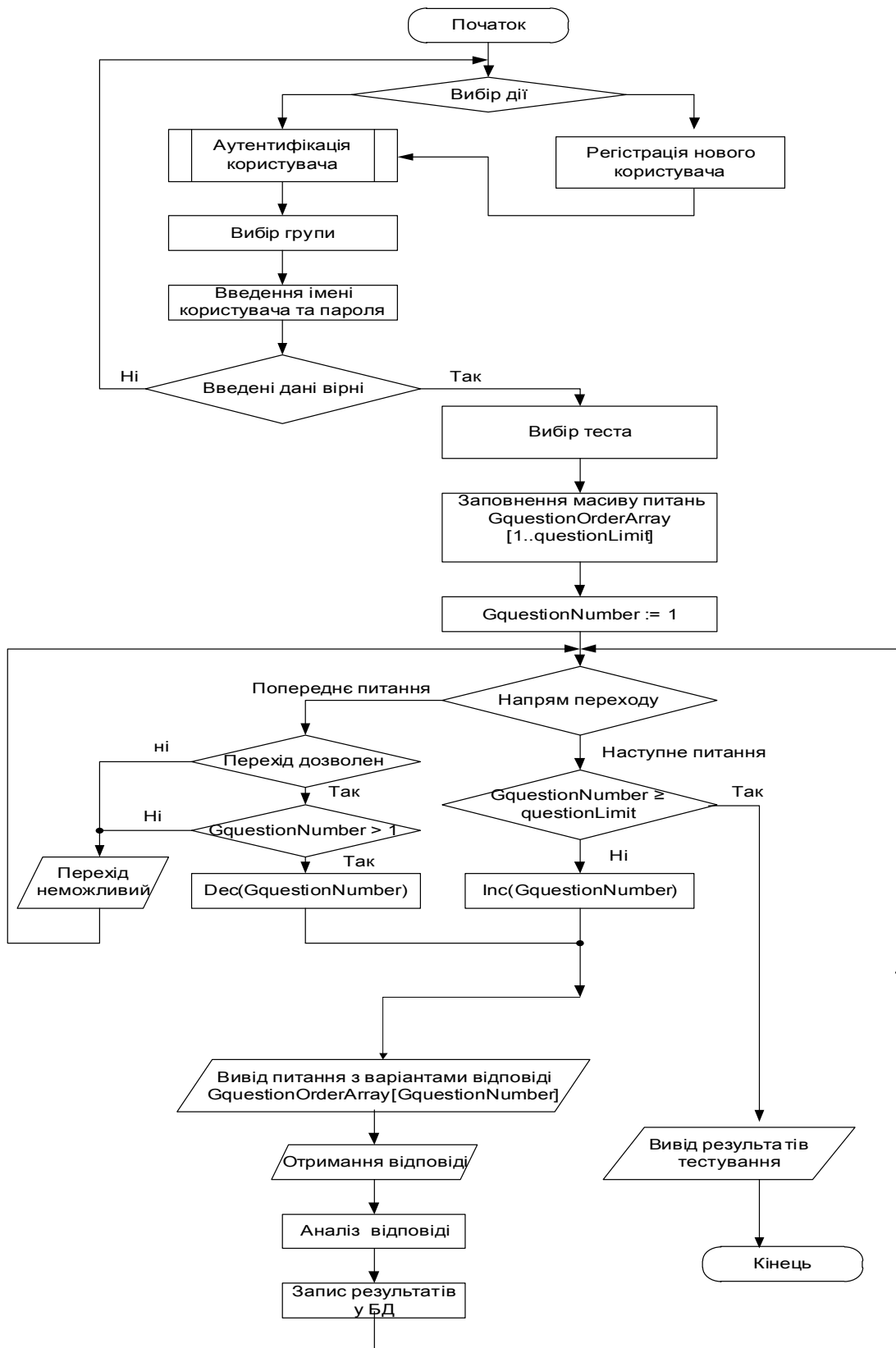

Рис. 2. Алгоритм роботи модуля тестування

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Blackboard [Електронний ресурс] — Режим доступу. — URL: <http://www.blackboard.com>.
2. Офіційний сайт Sakai [Електронний ресурс] — Режим доступу. — URL:<http://sakaiproject.org>.
3. Офіційний сайт Moodle [Електронний ресурс] — Режим доступу. — URL: <http://www.moodle.org>.
4. Офіційний сайт Desire2Learn [Електронний ресурс] — Режим доступу. — URL: <https://www.d2l.com>.
5. Останин С. Программа тестирования знаний. URL : <http://irenproject.ru>.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2018

ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ Сергей

канд. пед. наук, доцент, заведуючий кафедрой інформатики и инженерной графики Донбасской государственной машиностроительной академии,

б-р Машиностроителей, 39, г. Краматорск, Донецкая область, Украина

E-mail: szagrebeldniy@gmail.com

КОСТИКОВ Александр

канд. физ.-мат. наук, доцент, доцент кафедры информатики и инженерной графики Донбасской государственной машиностроительной академии,

б-р Машиностроителей, 39, г. Краматорск, Донецкая область, Украина

E-mail: alexkst63@gmail.com

БРУС Маргарита

Старший преподаватель кафедры информатики и инженерной графики Донбасской государственной машиностроительной академии,
б-р Машиностроителей, 39, г. Краматорск, Донецкая область,
Украина

E-mail: brusmv@mail.ru

**АЛГОРИТМ РАЗРАБОТКИ ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ДЛЯ ОЦЕНКИ УРОВНЯ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ
ТЕХНОЛОГИИ «КЛИЕНТ-СЕРВЕР»**

Резюме. В своей статье авторы рассматривают процесс создания трех модулей программного комплекса по тестированию на основе технологии «клиент-сервер». Первый модуль - это конструктор теста. В нем разрешается создание тестов с возможностью использования текстового формата, редактора формул, изображений и т.д. .. В этом модуле создаются новые разделы и вопросы, а также указываются ответа на вопрос, в свойствах которых можно задать количество баллов за правильный ответ. Кроме того, в этом модуле заносятся данные о пользователях тестирования (фамилии, имя, шифры групп) для последующей авторизации студента в тесте и если преподаватель не занес эти данные, посторонний человек не сможет зайти в программу под любой фамилией или неверным шифром группы. Также в этом модуле проходит настройки временного ограничения на тест, настройки порядка прохождения вопросов в тесте и прочее. Второй модуль представляет собой учебник, в котором можно создавать неограниченное количество разделов, параграфов и страниц с учебным материалом по дисциплине. На этих страницах может содержаться не только текст, таблицы, диаграммы, изображения, а также мультимедийная информация. Третий модуль - это непосредственное тестирование. Этот модуль может быть приравнен к

экзамену, поскольку исключает возможность пользоваться учебником при проверке знаний. Для студентов доступны только второй и третий модуль.

Кроме того авторы статьи показали блок-схему алгоритма работы модуля тестирования. Объяснили принцип работы с данным компьютерным программным продуктом.

Ключевые слова: алгоритм, компьютерные сетевые технологии, «Клиент-Сервер».

ZAGREBELNIY Sergiy

Head of the Department of Informatics and Engineering Graphics of the Donbas State Machine-Building Academy,

Dr. Mashinostroitelei, 39, Kramatorsk, Donetsk region, Ukraine

E-mail: szagrebelniy@gmail.com.

KOSTYKOV Alexander

Associate Professor of the Department of Informatics and Engineering Graphics of the Donbas State Machine-Building Academy,

Dr. Mashinostroitelei, 39, Kramatorsk, Donetsk region, Ukraine

E-mail: alexkst63@gmail.com.

BRUS MARGARITA

Senior Lecturer of the Department of Informatics and Engineering Graphics of the Donbas State Machine-Building Academy,

Dr. Mashinostroitelei, 39, Kramatorsk, Donetsk region, Ukraine

E-mail: brusmv@mail.ru

THE ALGORITHM OF SOFTWARE DEVELOPMENT FOR STUDENTS' KNOWLEDGE ASSESSMENT WITH THE USE OF THE TECHNOLOGY "CLIENT-SERVER"

Summary. In the article the authors consider the process of creation of three modules of a programmatic test complex on the basis of the technology "client-server". The first module is a designer of a test. By means of it creation of tests is allowed with possible use of text format, editor of formulas, images

etc. The second module is a textbook in which it is possible to create the unlimited amount of divisions, paragraphs and pages with educational material on a subject. The third module is the direct testing. This module can be compared with an examination, as it eliminates the possibility of using a textbook during the test. Also the authors represented the flowchart of the algorithm of the testing module work. The principle of work with a computer software product was explained.

Analysis of publications. A lot of native educators worked on the problem of network computer testing, especially (V. Bykov, L. Vitkina, R. Hurevych, Y. Doroshenko, M. Zhaldak, M. Kademiia, O. Spivakovskiy, Y. Tryus and others), the works by V.Hondiul, V.Deineko, O.Petrashchuk are devoted to the problem of knowledge assessment by means of a computer, M.Zhaldak, L.Zabrodska, N.Morze, D.Chernilevskiy, M.Moiseieva and others studied the question of informatization of the educational system.

Purpose. The aim of this article is the description of the algorithm of development and the realization of a software product for providing of possible realization of knowledge testing of students of a higher educational technical establishment, where the automated processing of results can be applied on the basis of the technology "Client-Server".

Results. During creation and introduction into practice of this software product, the authors tried to make it possible for an administrator of the testing program to look through statistics of any group or any student.

In their research the authors have determined that for processing of testing results the centralized chart of organization of the system on the basis of "client-server" is the most appropriate one. It allows to conduct a test for a few people simultaneously, for example, for a whole group, and after passing it by the last student to get final statistics.

The best implementation of the chart "client-server" is its realization both in a local and in a global network. So in a local network it is handy to conduct a test in a computer class at once for a whole group. A global network will be suitable for testing of knowledge and skills during tuition by correspondence, that is wide-spread nowadays and also for testing of students who cannot be present in class for some reason (for example, because of their state of health).

For creation of a software product the lecturers of the department of informatics and engineering graphics of DSMA adhered to the next algorithm:

- a student must enter his account to which statistics will be attached afterwards, choose a test for passing and then learn the results.

- an administrator has the opportunity to edit tests, to change, to influence, to change the list of the authorized users, and also to look through the detailed statistics of necessary kind;

- testing can be limited by time - both for a test and for every question separately.

Conclusion. In this article the authors tried to reveal the algorithm of creation of network computer programs for students' knowledge assessment on the basis of the technology "Client-server", three modules of the created programmatic complex for testing are thoroughly described. The authors also proved that the problem of automatical knowledge testing is not only the process of testing but it also can be used as a powerful instrument for the study of disciplines (for this purpose the authors worked out a block "A textbook") that will be actual for tuition by correspondence.

Key words: algorithm, computer network technology, "Client-server".

REFERENCES

1. Official Blackboard [Electronic resource] - Access mode. - URL: <http://www.blackboard.com>.

2. Official site Sakai [Electronic resource] - Access mode. - URL: <http://sakaiproject.org>.
3. Moodle Official Site [Electronic Resource] - Access Mode. - URL: <http://www.moodle.org>.
4. Official Website Desire2Learn [Electronic Resource] - Access Mode. - URL: <https://www.d2l.com>.
5. Ostanin S. Knowledge Testing Program. URL: <http://irenproject.ru>.

(переклад на англійську мову зроблено: вчителем англійської мови НВК "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад" Костянтинівської міської ради Донецької області Кузнецовою В.Є.).

УДК 378.147

КАРПЕНКО Юлія

викладач, Черкаська медична академія,

вул. Хрещатик, 215, м. Черкаси, 18000, Україна

E-mail: yulia_karpenko1976@ukr.net

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Анотація. У статті схарактеризовано науково-дослідну діяльність студентів у закладах вищої медичної освіти у поза навчальний час, зокрема під час проходження виробничої практики. З'ясовано, що в науковій літературі проблему впровадження науково-дослідної діяльності у практичну підготовку саме майбутніх сімейних лікарів висвітлено недостатньо. Зроблено висновок щодо засобів реалізації науково-дослідних завдань під час проходження виробничої практики. До таких
© Карпенко Ю., 2018

можна віднести: ведення щоденника дослідження, виготовлення бюлетенів, написання рефератів. Нами виявлено, що проведення практичних занять на базах лікувальних установ має велике практичне значення для ефективності навчального процесу. В середньому результат тестового контролю після проходження виробничої практики студентами склав «4» бали. До проходження практики за аналогічні питання студенти в середньому отримали «3,1» бали. Саме заклади вищої медичної освіти мають можливість забезпечувати інтеріоризацію практичних навичок на базах лікувальних закладів і залучати студентів до професійної діяльності, починаючи з першого року навчання.

Ключові слова: заклади вищої медичної освіти, майбутні сімейні лікарі, науково-дослідна діяльність студентів, виробнича практика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі реформування освітньої та медичної галузі виникає необхідність підготувати фахівця, який одразу після навчання міг у повному обсязі застосовувати професійні компетентності. Особливо гостро відчувається проблема недостатньої кількості лікарів загальної практики – сімейних лікарів. З метою швидкого забезпечити українців такими фахівцями, навчальні заклади вищої медичної освіти проводять курси перепідготовки терапевтів, педіатрів. Позитивним, за звичай, є невеликі витрати часу. На нашу думку, недоліком даного процесу є недостатність практичних занять, годин виробничої практики. Студенти, які з першого курсу починають освоювати спеціальні медичні дисципліни та в повному обсязі відпрацьовувати практичні навички, швидше й якісніше включаються в практичну діяльність і виконують усі необхідні маніпуляції. Лікар загальної практики – сімейний лікар – повинен за час навчання оволодіти такими компетентностями, як здатність надавати первинну медико-санітарну допомогу населенню; здійснювати профілактичну роботу, спрямовану на оцінку ролі факторів навколишнього

середовища; аналізувати стан здоров'я населення; планувати зміст та обсяг своєї роботи та підлеглих; постійно підвищувати свій професійний рівень. Формуванню вищезазначених компетентностей сприяє правильна організація науково-дослідної діяльності студентів, її систематичність, вимоги та практичні завдання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У дослідженнях, присвячених проблемі організації науково-дослідної діяльності студентів, автори тією чи іншою мірою торкаються питань методології організації даної роботи. Зокрема, науковець М. Князян доводить, що дослідна робота сприяє розвитку наукового світогляду, критичного, аналітичного мислення, рефлексії. На думку автора, до структури моделі дослідної діяльності слід включити систему стратегій перспективного пошуку, евристичного дослідження [1, с. 99]. О. Леонтович розуміє під дослідною діяльністю процес, у ході якого відбувається вирішення творчих дослідницьких завдань із заздалегідь невідомим рішенням. Тому, науковець звертає увагу на те, що дослідження, яке виконується під час навчального процесу чи в поза навчальний час, обов'язково повинно мати етапи, властиві науковому дослідженню [2, с. 35-36]. О. Хромченко узагальнює, що компонентами дослідницької діяльності є мотиваційний, знаннево-операційний [3, с. 51]. І. Сірак стверджує, що під час підготовки майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації, слід направляти їх на постійне прагнення до розширення, поглиблення, вдосконалення професійних знань під час навчального процесу [4, с. 58]. Водночас нами встановлено, що у науковій літературі недостатньо висвітлено проблему впровадження науково-дослідної діяльності у практичну підготовку саме майбутніх сімейних лікарів. Зокрема, дослідник Л. Матюха акцентує на недостатньому рівні професійної підготовки: 42,3% сімейних лікарів

вказали на їх неповну готовність до виконання практичних навичок відповідно до кваліфікаційних вимог [5, с. 27].

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті — визначення засобів реалізації науково-дослідних завдань під час проходження виробничої практики; виявлення ефективності проведення практичних занять на базах лікувальних установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-дослідна діяльність студентів у закладах вищої медичної освіти не є окремим навчальним предметом. Вона обов'язково включена у кожний курс спеціальних медичних та загальноосвітніх програм. При підготовці майбутніх сімейних лікарів проводяться теоретичні та практично-лабораторні заняття. Під час останніх студенти закріплюють знання, відпрацьовують практичні навички та вдосконалюють уміння. Впродовж таких занять студенти автоматично, рефлексивно застосовують певні алгоритми. У практичній діяльності не завжди будуть випадки класичного перебігу захворювання; трапляються випадки, коли лікар повинен провести маніпуляцію з певними відхиленнями від стандартів.

Ураховуючи фактори впливу навколишнього середовища, діяльності людини, у діагностиці, профілактиці, клінічній картині хвороби постійно відбуваються зміни. У таких випадках швидка фахова реакція сімейного лікаря є вкрай важливою. На нашу думку, варто першочергово приділити увагу при підготовці майбутніх сімейних лікарів саме виконанню науково-дослідних завдань. Наприклад, студент отримує завдання: «Виявити роль батьків у проведенні профілактичних щеплень дитині». Під час опрацювання літератури з даного питання можна проаналізувати лише теоретичні аспекти: види щеплень, вік, протипоказання, стан щеплень по галузях, їх наслідки тощо. Під час роботи в науковому гуртку студенти можуть підготувати бюлетені, профорієнтаційні стенди, презентації. Проте, неможливо виявити участь самих батьків у даному процесі. Для

реалізації цього завдання найкращою формою роботи буде виробнича практика, яка є важливою складовою частиною в підготовці сімейного лікаря. Починаючи з другого курсу, студенти закріплюють знання та навички, отримані під час навчання на клінічних та теоретичних кафедрах.

Наприклад, на факультеті Внутрішньої медицини № 1 у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького серед завдань виробничої практики з догляду за хворими визначають: проводити опитування та планувати схему клінічного перебігу захворювання, проаналізувати результати лабораторних та інструментальних методів дослідження, визначити провідні патологічні симптоми та синдроми при найбільш поширених захворюваннях, виконувати необхідні медичні маніпуляції, засвоїти знання морально-деонтологічних принципів. На нашу думку, якщо окреслені завдання доповнити науково-дослідними задачами, то вони будуть більш змістовними та сприятимуть розвитку інтересу до професії.

Студенти вже після другого курсу навчання зможуть потрапити в реальне середовище своєї майбутньої професії. Ще одним із способів залучення студентів до реальних умов професії є проведення практичних занять на клінічних базах лікувальних установ. Під час практичних занять на клінічних базах студенти знайомляться з правилами внутрішнього розпорядку лікувальної установи, правилами техніки безпеки тощо. Тому під час проходження практики такого виду базах майбутні фахівці мають можливість реально опрацювати поставлене завдання: поспілкуватися з батьками немовлят, надати їм допомогу (в межах своєї компетентності з даного питання). Велике значення в такій діяльності мають педагоги: їм рекомендується спочатку теоретично відпрацювати зі студентами алгоритми, провести рольові ігри, запропонувати заповнити щоденники практичних занять. На першому етапі дослідження завдання, котрі даються

студентам, повинні мати більш інформаційний характер: провести опитування, визначити рівень обізнаності, виявити фактори впливу. Звичайно студенти на даному етапі будуть невміло проводити бесіди, невпевнено спілкуватись. Проте з кожним новим досвідом, із кожним роком проходження виробничої практики чи з кожним новим заняттям на базі лікувальної установи, їхній рівень буде підвищуватись, зростатиме впевненість у своїх діях. Викладач своїм прикладом повинен коригувати їх діяльність. На нашу думку, важливим є залучення до виробничої практики та проведення практичних занять практикуючих лікарів, досвідчених медичних працівників. Для майбутніх фахівців такий досвід співпраці буде важливим і корисним: по-перше, студенти отримують приклад реагування на будь-яку професійну ситуацію, по-друге, можуть бачити наслідки діяльності лікаря, реакцію пацієнтів. Саме тому важливо в процесі виробничої практики та під час проведення практичних занять на клінічних базах залучати студентів до науково-дослідної діяльності. Аналізуючи завдання, які отримують студенти під час виробничої практики, можемо зробити висновок, що вони рідко пов'язані з науково-дослідною роботою. Це пояснюється тим, що викладачі не хочуть брати на себе додаткову відповідальність, пацієнти не завжди погоджуються йти на контакт зі студентами. Існує й інша думка з цього питання, так, В. Кінаш пов'язує даний недолік у навчальному процесі з недостатньою забезпеченістю клінічними базами медичних навчальних закладів [6, с. 79]. Спираючись на досвід організації навчального процесу в Черкаській медичній академії, можемо стверджувати, що проведення практичних занять на базах лікувальних установ значно підвищує ефективність навчального процесу та рівень зацікавленості студентів майбутньою професією. Ми вважаємо, що така можливість є винятковою для закладів вищої медичної освіти. Нами був проведений експеримент серед студентів (майбутніх сімейних лікарів) першого року навчання щодо виявлення

значення проведення практичних занять в аудиторіях та на клінічних базах. Студенти отримали таке науково-дослідне завдання з предмету «Медична хімія»: виявити, як впливає раціон харчування на схильність до серцево-судинних захворювань. 5 осіб проводили своє дослідження, опрацьовуючи фахову літературу, мережу Інтернет, використовували власний досвід і спостереження, спираючись на матеріали лекційного курсу. Інші 5 осіб також використовували вище зазначені засоби та додатково відвідували (в межах відпрацювання практичних занять) разом із викладачем відділення 2 терапії в комунальному закладі «Третя Черкаська міська лікарня швидкої медичної допомоги» Черкаської міської ради. За згодою пацієнтів студенти спілкувались з ними, проводили тестування, розповідали про профілактику захворювань, вели практичний щоденник досліджень, роздавали бюлетені, виготовляли профілактичний інформаційний плакат. За результатами дослідження було проведено обговорення, яке дозволило встановити таке: студенти, які працювали лише з теоретичним матеріалом, володіли меншою інформацією, ніж студенти, які мали можливість на практиці переконатися у правильності теоретичних знань. Також студенти, які були залучені до лікувальної установи, ознайомились із медичним обладнанням, режимом роботи закладу, його функціями. Не завжди навчальний заклад може мати сучасне медичне обладнання, відповідно до вимог науки, поряд із цим у лікувальній установі студенти спостерігали, як працюють дані апарати, у яких цілях вони використовуються. Результати обговорення показали, що у студентів, які проводили й теоретичне, й емпіричне дослідження на базі міської лікарні швидкої медичної допомоги пізнавальна мотивація, інтерес до науково-дослідної діяльності був значно більш актуалізований, аніж у студентів, увага яких була зосереджена переважно на суто теоретичному аналізі джерел. Окрім цього викладач провів тестовий контроль знань за

темою «Біогенна роль s-елементів». За результатами експерименту студенти, які опрацювали теоретичний матеріал, отримали в середньому 3,1 бали (за 5-ти бальною шкалою), а студенти, які мали змогу практично ознайомитись із впливом біогенних елементів на організм, отримали в середньому 4 бали. Загалом обидві групи справились із завданнями, втім, відмічаємо, що студенти, які проводили дослідження на клінічній базі мали вищий результат. Викладачами дисципліни «Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки» також було проведене подібне дослідження. Студенти отримали науково-дослідне завдання «Визначити вплив медичного персоналу на пацієнтів та їх родичів»; для вирішення цього завдання потрібно було не лише опрацювати теоретичний матеріал, майбутні сімейні лікарі повинні були провести спостереження в медичній установі за медичними працівниками, пацієнтами (за їх згодою), зробити висновки, рекомендації. Студенти моделювали свою поведінку, визначали її вплив на пацієнтів. Це дозволило дійти висновку, що і теоретичний, і практичний матеріал мають вагоме значення при підготовці майбутніх сімейних лікарів. Проте зацікавленість студентів у предметах виявилась вищою після проведення практичних занять на клінічних базах і після проходження виробничої практики із виконанням науково-дослідних завдань. Студенти зазначали, що виконання наукових завдань під час виробничої практики їх більше дисциплінує, оскільки вони усвідомлюють, що проводять дослідження в реальних умовах, з реальними проблемами у середовищі, в якому у майбутньому вони будуть професійно реалізовувати себе, підвищувати свій потенціал. Окрім цього студенти вказали на те, що проведення практичних занять на клінічних базах суттєво підвищує їхній інтелектуальний рівень, відкриває можливості для проведення наукових досліджень, мати доступ до реалій майбутньої професії.

Висновки. Враховуючи завдання, які ми висунули, маємо змогу зробити такі висновки: до засобів реалізації науково-дослідних завдань під

час проходження виробничої практики можна віднести ведення щоденника дослідження, виготовлення бюлетенів, написання рефератів; нами було виявлено, що проведення практичних занять на базах лікувальних установ має велике значення для ефективності навчального процесу, сприяє становленню фахової компетентності, розвиває інтерес до обраної професії. Саме майбутні сімейні лікарі повинні під час навчання якомога більше наблизитися до практичної діяльності. Проведене тестування за темою «Біогенна роль s-елементів» студентів, які відпрацьовували заняття в навчальному закладі, у середньому мало результат «3,1» бали, а студенти, які мали змогу навчатись на клінічних базах, показали результат «4» бали. В перспективі плануємо дослідити фактори, які впливають на формування наукового світогляду майбутніх сімейних лікарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. [Князян М. О.](#) Самостійно-дослідницька робота як засіб підготовки студентів до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності / М. О. Князян // [Теорія та методика навчання та виховання](#). - 2012. - Вип. 31. - С. 97-107. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ttmniv_2012_31_12
2. Леонтович А.В. К проблеме исследований в науке и образовании / А.В. Леонтович // Развитие исследовательской деятельности учащихся : Методический сборник. – М.: Народное образование. – 2001. – С. 33-37.
3. Хромченко О. В. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Хромченко; Харківській держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2014. – 20 с.

4. Сірак І. П. Формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації університеті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / І. П. Сірак. — Вінниця, 2017. — 20 с.
5. Матюха Л. Ф. Медико-соціальне обґрунтування оптимізації системи первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра мед. наук : спец. 14.02.03 «Соціальна медицина»; 14.01.38 «Загальна практика-сімейна медицина» / Л. Ф. Матюха; МОЗ України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П.Л.Шупика МОЗ України. – Київ, 2011. – 40 с.
6. Кінаш Н. М. Напрямки реорганізації вищої медичної освіти в Україні / Н. М. Кінаш // Архів клінічної медицини. – 2015. – № 2. – С. 77-80.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2018

КАРПЕНКО Юлія

преподаватель, Черкасская медицинская академия

ул. Крещатик, 215, м. Черкаси, 18000, Украина

E-mail: yulia_karpenko1976@ukr.net

**НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ РАБОТА СТУДЕНТОВ В
УЧЕРЕЖДЕНИЯХ ВЫСШЕГО МЕДИЦИНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ
ВО ВРЕМЯ ПРОХОЖДЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРАКТИКИ**

Резюме. В статье охарактеризована научно-исследовательская деятельность студентов в учреждениях высшего медицинского образования во внеурочное время, в том числе во время прохождения производственной практики. К средствам реализации научно-исследовательских задач во время прохождения производственной практики можно отнести ведение дневника исследования, изготовление бюллетеней, написание рефератов; нами было выявлено, что проведение практических занятий на базах лечебных учреждений имеет большое значение для эффективности учебного процесса,

способствует становлению профессиональной компетентности, развивает интерес к выбранной профессии. Именно будущие семейные врачи должны во время обучения как можно больше приблизиться к практической деятельности. Подытожим показатели проведенного нами тестирования студентов по теме «Биогенная роль s-элементов»: студенты, которые отработывали навыки в учебном заведении, в среднем набрали «3,1» балла (из 5 возможных), а студенты, которые учились на клинических базах, показали результат «4» балла. В перспективе планируем исследовать факторы, влияющие на формирование научного мировоззрения будущих семейных врачей.

Ключевые слова: учреждения высшего медицинского образования, будущие семейные врачи, научно-исследовательская деятельность студентов, производственная практика.

KARPENKO Yulia

Teacher, Cherkasy Medical Academy,
street Khreshchatyk, 215, Cherkassy, 18000, Ukraine

E-mail: yulia_karpenko1976@ukr.net

SCIENTIFIC AND RESEARCH WORK OF STUDENTS IN ESTABLISHMENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION DURING THE EXPERIENCE OF PRODUCTIVE PRACTICE

Summary. The article describes scientific and research activity of students in establishments of higher medical education in their free time, in particular during the experience of productive practice. From experience of educational process we have the opportunity to assert that realization of practical classes on the bases of places health agencies considerably promotes efficiency of educational process and level of the personal student's interest of a future profession. We consider that such possibility is exceptional for establishments of higher medical education. Exactly establishments of higher medical education

have the opportunity to provide internalization of practical skills on the bases of places health agencies and bring over students to professional activity, beginning from first year of studies. Students have the opportunity to communicate with patients, to watch medical workers doing their job, to meet modern equipment and achievements of science.

Key words: establishments of higher medical education, future family doctors, scientific and research activity of students, productive practice.

Abstract. Introduction. Formulation of a problem in a general view and her connection with important scientific or practical tasks. Future general practitioner - a family doctor - must in times of studies have such knowledge as ability to render a primary emergence help to the population; carry out prophylactic work; promote the professional level. Forming of above-mentioned knowledge is assisted by correct organization of scientific and research activity of students, her systematic character, requirements and practical tasks.

Analysis of publications. A scientist M. Knyazian proves in the research that an experience work assists to development of scientific world view, critical, analytical thinking, reflection. [1, p. 99]. O. Leontovich pays attention to the fact that research executed during an educational process or in student's free time must have the stages characteristic for scientific research necessarily [2, p. 35-36].

Purpose. The aim of this article is determination of facilities of realization of scientific and research tasks during the experience of productive practice; an exposure of efficiency of realization of practical classes on the bases of places health agencies.

Results. We carried out the experiment among the students (future family doctors) of first year of studies in relation to the exposure of value of realization of practical classes in audiences and on clinical bases. Students got such research task from an subject "Medical chemistry": to figure out how a ration of feed influences on propensity to the cardiovascular diseases. 5 persons carried out the research, working over professional literature, the Internet, used their

own experience and supervision, leaned against a lecture course. Other 5 persons also used the higher marked facilities and additionally visited (within the limits of working off practical classes) with the teacher of separation 2 therapies in the places health agencies. On the consent of patients students communicated with them, carried out testings, told about the prophylaxis of diseases, conducted the practical diary of researches, distributed bulletins, made a prophylactic informative placard. According to the results there was researched a discussion that allowed to set that: students that worked only with theoretical material owned less information than those who had the opportunity to make sure in the rightness of theoretical knowledge in practice. What is more, teacher conducted test control of knowledge from a theme the "Biogenic role of s-elements". According to the results of the experiment students that worked over theoretical material got 3,1 points (by a 5-points scale) on the average and students that had the opportunity to become familiar with influence of biogenic elements on an organism practically got 4 points on the average. Actually both groups have managed with tasks, however, it is important that students that conducted research on a clinical base got a higher result.

Conclusion. To facilities of realization of scientific and research tasks during the experience of productive practice it is possible to take the conduct of diary of research, making of bulletins, writing of reports.

REFERENCES

1. Kniazian, M.O. (2007). Samostiyno-doslidnyts'ka robota yak zasib pidhotovky studentiv do rozv'yazannya problemnykh sytuatsiy u profesiyniy diyal'nosti [Self-research work as a means of preparing students for solving problem situations in professional activities]. *Teoriya ta metodyka navchannya ta vykhovannya – Theory and methods of teaching and education*, 31, 97-107 [In Ukrainian].

2. Leontovich, A.V. (2001). К проблеме issledovaniy v nauke i obrazovanii [To the problem of research in science and education]. *Razvitiye issledovatel'skoy deyatel'nosti uchashchikhsya – Development of student research: Methodological collection*, (pp.. 33-37). М.: Public education [in Russian].
3. Khromchenko, O.V. (2014). Pidhotovka maybutnikh uchyteliv filolohichnykh spetsial'nostey do orhanizatsii navchal'no-doslidnyts'koi diial'nosti starshoklasnykiv [Preparation of future teachers of philological specialties for organization of teaching and research activity of senior pupils]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Sirak, I.P. (2017). Formuvannya hotovnosti maybutnikh medychnykh sester do profesiynoyi samorealizatsiyi universyteti [Formation of readiness of future nurses to professional self-realization of the university]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Vinnytsia [In Ukrainian].
5. Matyukha, L. F. (2011). Medyko-sotsial'ne obgruntuvannya optymizatsiyi systemy pervynnoyi medyko-sanitarnoyi dopomohy na zasadakh simeynoyi medytsyny v Ukrayini [Medico-social substantiation of optimization of the system of primary medical and sanitary care on the basis of family medicine in Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [In Ukrainian].
6. Kinash, N. M. (2015) Napryamky reorhanizatsiyi vyshchoyi medychnoyi osvity v Ukrayini [Directions of Reorganization of Higher Medical Education in Ukraine]. *Arhiv klinichnoyi medytsyny*, 2, 77-80 [in Ukrainian].

(переклала на англ. Ю. Карпенко – викладач, Черкаська медична академія).

УДК 378.017.4:37.011.3-051

КОРКІШКО Олена

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов’янськ, Україна, 84116

E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ В НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація. У статті окреслюються деякі аспекти дослідження громадянськості в науково-педагогічній літературі як однієї з найважливіших у сучасній науці та з’ясовано різні погляди учених, дослідників, педагогів-практиків щодо означеної проблеми. Визначено основні підходи дослідження громадянськості в науково-педагогічній літературі, зокрема: виховання громадянськості студентів у зарубіжних школах; використання широких функціональних можливостей вищої школи в збагаченні понять і уявлень студентів про громадянські цінності; естетичному одухотворенні студентської молоді та її ставлення до навколишньої дійсності; формуванні системи громадянських поглядів і переконань; теоретико-методологічні проблеми організації громадянського виховання студентської молоді у закладі вищої освіти; методологічні аспекти та загальнотеоретичні основи навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти, спрямованого на формування в майбутніх фахівців громадянської позиції; виховання громадянина, як провідної умови розвитку та функціонування громадянського суспільства; основні підходи до формування громадянської компетентності; виявлення педагогічних умов громадянського виховання особистості; громадянське виховання в контексті полікультурного впливу на молодь; виховання цінностей громадянського суспільства в студентській

© Коркішко О., 2018

молоді; гуманістичні аспекти громадянського виховання у вищій школі; управління процесом громадянського виховання студентів закладів вищої освіти; становлення культури громадянськості та соціальної відповідальності молоді; організація громадянської освіти, виховання громадянина на засадах українського народознавства; формування громадянської позиції студентської молоді та самовизначення особистості тощо. Зазначено, що сучасне суспільство висуває перед освітянами завдання — сформулювати нові підходи та нові шляхи виховання громадянськості як базової якості особистості.

Ключові слова: громадянськість, громадянське виховання, науково-педагогічна література, студентська молодь.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні умови життя в Україні висувають перед освітою якісно нові завдання в галузі виховання молоді, розв'язання яких допоможе подолати існуючий формалізм у змісті роботи освітніх закладів. У „Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді ”, „Концепції громадянського виховання в умовах розвитку української державності ” та ін. одним із визначальних є завдання формування особистості, у якій б органічно поєднувалися високі моральні чесноти, громадянська зрілість, патріотизм, професійна компетентність, активність, почуття обов'язку й відповідальності перед суспільством, Батьківщиною. Тобто виховання свідомого громадянина України, який „відчуває себе частиною українського народу, знає та поважає його історію, мову, цінності та традиції; приймає активну участь у житті держави і громадянського суспільства; дотримується норм права, поділяє європейські цінності; добровільно дотримується норм гуманістичної моралі; бореться за досягнення цілей соціальної демократичної держави, соціальних спільнот та особистих цілей, готовий зі зброєю в руках захищати національні

інтереси, цілісність і незалежність України; здатний нести персональну відповідальність за власні дії перед державою, соціальними спільнотами та собою; визнає пріоритет цінностей більшої соціальної спільноти над цінностями меншої спільноти та особистими цінностями, здатний до жертвності; веде здоровий спосіб життя, постійно працює над підвищенням рівня освіченості; любить і вміє працювати, є сучасною функціонально компетентною особистістю; наполегливо діє для досягнення власного та суспільного благополуччя, відчуває внутрішнє задоволення життям” [1, с. 18].

Отже, нова ера історичного розвитку висуває перед освітянами завдання сформувати інтелектуальний та культурний потенціал як найвищу цінність нації, нові підходи і нові шляхи до виховання громадянськості як базової якості особистості.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Обґрунтуванню філософського, соціологічного, психологічного та педагогічного аспектів громадянськості присвячені роботи таких учених, як І.Бех, А.Бойко, О.Вишневецький, П.Ігнатенко, С.Карпушкіна, Н.Косарева, О.Красовська, Л.Крицька, В.Лозова, О.Научитель, В.Поплужний, О.Рацул, Ю.Руденко, М.Стальмахович, О.Сухомлинська, М.Чепіль, К.Чорна, М.Ярмаченко та ін., у яких сформульовані цілі й завдання, принципи та методи, шляхи й засоби виховання громадянина тощо. Аналіз досліджень учених надав нам підстави визначити деякі аспекти зазначеної проблеми.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є аналіз різних аспектів дослідження громадянськості в науково-педагогічній літературі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед основних завдань національного виховання провідним є формування свідомих громадян України. Поняття „громадянин”, як зазначає Б.Чижевський, містить у собі

усвідомлення особистістю своєї належності до конкретної нації, держави, частини світу, Земної кулі, Всесвіту та почуття відповідальності за їхнє становище й визначення своїх прав і обов'язків [9, с. 82]. Питання громадянства регулюється відповідним правовим полем, культурним, освітнім, духовним надбанням, умовами й специфікою формування громадської думки.

Зазначимо, що поняття „громадянство” є головним у громадянському вихованні. У теоретичних засадах формування громадянськості особистості висвітлених у Концепції громадянського виховання особистості АПН України (2000), підкреслено, що громадянськість – це інтегрована якість особистості, яка формується в процесі виховання.

Основною метою громадянського виховання є формування свідомого громадянина, якому притаманні високі моральні ідеали суспільства, любов до Батьківщини, відповідальність за виконання суспільного обов'язку.

Є підстави стверджувати, що громадянськість, як напрям національного виховання особистості, відбиває: патріотичну самосвідомість, громадянську відповідальність, суспільну ініціативність та активність, готовність працювати для розвитку Батьківщини, захищати її, підносити її міжнародний авторитет; повагу до Конституції, законів держави, прийнятих у ній правових норм, сформованість потреби в їх дотриманні, високу правосвідомість; досконале володіння державною мовою, турботу про піднесення її престижу; повагу до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця й наступника; дисциплінованість, працьовитість, завзятість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про природу, екологію; гуманність, шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв національних

меншин, що проживають у країні, високу культуру міжнаціонального спілкування [6, с. 109; 10, с. 6].

Як засвідчує аналізований матеріал деякі аспекти цієї проблеми з різною повнотою досліджувалися філософами, істориками, соціологами, психологами, педагогами, зокрема:

– проблеми громадянськості, громадянського виховання займали одне з головних місць у вченнях античних філософів: Аристотеля, Демокрита, Платона, Плутарха, Сократа, Цицерона та інших. Вони висвітлювали суть громадянського виховання, розглядали шляхи та методи його реалізації, підкреслювали, що вчинки людини мають бути проявом його внутрішнього потягу, життєвими переконаннями, мати ґрунтовні доводи, а не результатом сили і законів. Саме таке виховання зможе утримати від здійснення негативних учинків, злочину [11, с. 89];

– вагомим внеском у визначення методологічних основ досліджуваної проблеми є погляди та ідеї багатьох філософів, психологів і педагогів А.Адлера, Г.Гегеля, Д.Локка, Ж-Ж.Руссо, З.Фрейда, Е.Фромма та ін.;

– в історії педагогічної думки громадянознавчі аспекти простежуються у творах відомих українських педагогів, письменників і державних діячів Г.Ващенка, М.Грушевського, Б.Грінченка, М.Драгоманова, О.Духновича, Б.Кістяківського, А.Макаренка, І.Огієнка, С.Русової, Г.Сковороди, В.Сухомлинського, К.Ушинського, І.Франка, Т.Шевченка та ін.

– філософський та юридичний аспекти формування громадянськості представлено Р.Гуровою, Г.Білоною та ін.;

– у галузі психології обґрунтування проблеми громадянськості здійснено Б.Ананьєвим, О.Бодальовим, Л.Божович, І.Бехом, М.Боришевським, М.Левітовим, Д.Леонтьєвим, С.Рубінштейном, Л.Снігур, Т.Яценко та ін.;

– науковому осмисленню проблеми громадянськості, громадянського виховання сприяють наукові розвідки зарубіжних учених Є.Бондаревської, О.Газмана, А.Гаязова, І.Дуранова, Т.Заславської, В.Пастухова, І.Руссу, Я.Соколова, Г.Філонова, Г.Шингерей та ін.;

– питання громадянської освіти досліджували Н. Бібік, В. Громовий, О. Дем'янчук, І. Костюк, І. Жадан, І. Іванюк, А. Ковтонюк, О. Кузьменко, В. Оржехівський, О. Пометун, М. Рагозін, С. Рябов, І. Тараненко та ін.;

– концептуальні засади громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави і громадської освіти, розроблені групою науковців АПН України під керівництвом О.Сухомлинської і Р.Арцишевського;

– гуманістичні засади громадянськості, громадянського виховання широко розкрито у працях В.Сухомлинського, О.Пометун, О.Дем'янчук та ін.;

– загальнотеоретичні основи побудови цілісного навчально-виховного процесу, спрямованого на формування особистості громадянина представлено в роботах А.Бойко, О.Вишневецького, В.Лозової, М.Стальмаховича, К.Чорної, Г.Шевченко та ін.;

– сутність, зміст, форми і методи громадянського виховання представлено в дослідженнях П.Вербицької, Н.Дерев'янка, П.Ігнатенко, С.Карпушкіна, Н.Косаревої, О.Красовської, Л.Крицької, О.Научитель, В.Поплужного, М.Рудь, О.Світличного, Н.Фролова, К.Чорної та ін.;

– експериментальна перевірка засобів і форм формування громадянськості здійснювалася М.Триняк та ін.;

– історико-педагогічний аспект громадянськості, громадського виховання висвітлювався в працях Л.Вовк, С.Золотухіної, В.Курила, Ю.Руденка, О.Сухомлинської, О.Рацула, М.Чепіль, О.Бенци, Я.Яціва та ін.

Отже, громадянськість – багатоаспектне поняття і, як зазначила О.Лукашевич, розглядається в міждисциплінарному дискурсі як: моральний імператив демократичних цінностей (філософський аспект),

соціальний регулятор стосунків між громадянами, державою і громадянським суспільством (культурологічний аспект), здатність і готовність активно діяти на благо суспільства і держави (політологічний аспект), інтегральна соціально-психологічна якість (соціально-психологічний аспект) [12] тощо.

На основі вище сказаного можна зробити висновок, що існує безліч наукових робіт, в яких поняття громадянськість розглядається з політичної, психологічної, педагогічної та інших точок зору. Така кількість визначень свідчить про те, що поняття „громадянськість” є неоднозначним, складним, багатоаспектним.

Досліджуючи проблему громадянськості у виховному процесі, ми намагалися звернути увагу на різні наукові розвідки в цьому напрямку, шукаючи те раціональне, що збагачує педагогічне знання. Варто зазначити, що більшість науковців, дослідників, педагогів розглядають громадянськість у контексті виховання молодого покоління, акцентуючи увагу, що цей процес не має вікових обмежень.

В останні роки питання громадянськості, громадянського виховання студентської молоді, підготовки майбутнього педагога до виховної роботи, формування громадянської позиції були предметом уваги ряду вчених, дослідників, педагогів-практиків, зокрема:

– виховання громадянськості студентів у зарубіжних школах (О.Алексєєва, М.Красовицький, М.Рагозін та ін.);

– використання широких функціональних можливостей вищої школи в збагаченні понять і уявлень студентів про громадянські цінності, естетичному одухотворенні студентської молоді та її ставлення до навколишньої дійсності, формуванні системи громадянських поглядів і переконань (І.Бех, С.Гнатенко, М.Євтух, Л.Корінна, І.Тараненко, Г.Троцько, Б.Чижевський та ін.);

– теоретико-методологічні проблеми організації громадянського виховання студентської молоді у закладі вищої освіти (Т.Гребеник, Н.Дерев'янка, В.Іванчук, В.Лисенко, Г.Ржевська, І.Соколова, І.Сопівник, Р.Сопівник, О.Шестоपालюк та ін.);

– методологічні аспекти та загальнотеоретичні основи навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти, спрямованого на формування в майбутніх фахівців громадянської позиції (В.Борисов, В.Вербець, І.Зязюн, З.Красноок, Н.Нікітіна, Н.Петрова, І.Прокопенко та ін.);

– виховання громадянина, як провідної умови розвитку та функціонування громадянського суспільства (О.Алексєєва, В.Безродна, Г.Дмитренко, В.Дубровський, П.Ігнатенко, Ю.Іщенко, С.Рябов та ін.);

– основні підходи до формування громадянської компетентності (Т.Бакка, І.Бойко, С.Бондар, В.Вербицька, О.Кучер, С.Позняк та ін.);

– виявлення педагогічних умов громадянського виховання особистості (В.Астахова, Є.Берднікова, В.Івашковський, Ю.Ївженко, І.Молодцова, В.Шабанов та ін.);

– громадянське виховання в контексті полікультурного впливу на молодь (Р.Антонюк);

– виховання цінностей громадянського суспільства в студентській молоді (С.Рашидов);

– гуманістичні аспекти громадянського виховання у вищій школі (Г. Ржевська, О. Шестоपालюк та ін.);

– управління процесом громадянського виховання студентів закладів вищої освіти (Т.Гребеник, І.Соколова та ін.);

– становлення культури громадянськості та соціальної відповідальності молоді (Т.Бєлавіна, М.Боришевський, В.Шабанов та ін.);

– організація громадянської освіти (І.Галактіонова, Ю.Іщенко, А.Ковтонюк, Т.Ладиченко, О.Мальцева, Л.Мисик, О.Ситник та ін.);

– виховання громадянина на засадах українського народознавства (П.Ігнатенко, В.Мосіяшенко, Ю.Руденко та ін.);

– формування громадянської позиції студентської молоді та самовизначення особистості (Н.Корпач, О.Киричук, М.Павленко, А.Сігова, М.Чельцов та ін.);

– соціально-педагогічна діяльність громадських організацій щодо формування у молодого покоління громадянської позиції і національно-патріотичної свідомості (Т.Лях, Л.Ніколенко, О.Панагушина, Ю.Поліщук, С.Чернета, Ю.Філіпов та ін.).

Отже, аналіз робіт вищезазначених науковців дав можливість виявити ряд актуальних питань що потребують детального розгляду. Ці питання, в першу чергу, пов'язані із неоднозначністю підходів учених до дослідження проблеми громадянськості. На сьогоднішній день така неоднозначність є причиною деяких складнощів у практиці громадянського виховання сучасної молоді. Така ситуація актуалізує потребу в детальному аналізі різних підходів до визначення основних аспектів громадянськості, громадянського виховання в науковій літературі.

Висновки. Отже, ми бачимо, що існують різні підходи до поняття „громадянськість”, а відповідно й до громадянського виховання. Аналіз наукової літератури дозволяє нам висловити припущення, що громадянськість є багатоаспектним поняттям, тобто духовно-моральною якістю, світоглядною і соціально-психологічною характеристикою особистості, яка проявляється в обов'язку служити Батьківщині, відроджувати та примножувати здобутки своєї держави, що має культурологічні засади і зумовлена її державною само ідентифікацією, усвідомленням належності до конкретної країни. Виходячи з цього, громадянське виховання – явище комплексне, яке розглядається з точки

зору різних наук: філософії, політології, історії, соціології, психології, педагогіки тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Осадчий І. Г. Концепція громадянського виховання учнів у системі загальної середньої освіти України: Авторський проект / І.Г. Осадчий // Народна освіта. – 2015. – Вип. 2(26). – Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3324
2. Ступарик Б.Н. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-методичний посібник / Б.Н.Ступарик. – К.: ІЗМН, 1998. – 336 с.
3. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Вибрані педагогічні твори в 2 т. / К.Д.Ушинський. – К.: Рад. школа, 1983. – Т. 1. – С. 43–123.
4. Дистервег А. Избранные педагогические произведения / А.Дистервег. – М.: Учпедгиз, 1956. – 342 с.
5. Сухомлинский В.А. Избранные произведения в 5-ти т. / В.А.Сухомлинский. – К.: Рад школа, 1980. – Т. 4. – 670 с.
6. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – Харків : „ОВС”, 2002.– 400 с.
7. Фіцула М.М. Педагогіка. Навч. посіб. для студ. вищих пед. закл. освіти / М.М.Фіцула. – Тернопіль: „Навчальна книга – Богдан”, 1999. – 192 с.
8. Концепція безперервної системи національного виховання. – К.: ІСДО України, 1994. – 24 с.
9. Чижевський Б.Г. Актуальні проблеми побудови національної системи виховання в умовах державотворчого процесу в Україні / Б.Г.Чижевський // Цінності освіти і виховання. Науково-методичний збірник /За заг. ред. О.В.Сухомлинської. – К., 1997. – С. 79–83.
10. Ігнатенко П.Р. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навчально-методичний посібник /

П.Р.Ігнатенко, В.Л.Поплужний, Н.І.Косарева, Л.В.Крицька. – К.: Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 252 с.

11. Мала енциклопедія державознавства/ НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.

12. Лукашевич О.М. Становлення понять „громадянськість” і „громадянський розвиток” в основних психологічних теоріях / О.М.Лукашевич / Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України / За ред. С.Д.Максименка, Л.А.Онуфрієвої. – Кам’янець-Подільський: Аксіома, 2014. – Вип. 23. – С. 354– 365.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2018

КОРКИШКО Елена

кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ „Донбасский государственный педагогический университет”

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ В НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Аннотация. В статье выделены некоторые аспекты исследования гражданственности в научно-педагогической литературе как одной из важнейших в современной науке и выяснены разные взгляды ученых, исследователей, педагогов-практиков в обозначенной проблеме. Определены основные подходы исследования гражданственности в научно-педагогической литературе, в частности: воспитание гражданственности студентов в зарубежных школах; использование широких функциональных возможностей высшей школы в обогащении понятий и представлений

студентов о гражданских ценностях; формирование системы гражданских взглядов и убеждений; теоретико-методологические проблемы организации гражданского воспитания студенческой молодежи в учреждении высшего образования; методологические аспекты и общетеоретические основы учебно-воспитательного процесса в учреждении высшего образования, направленного на формирование у будущих специалистов гражданской позиции; воспитание гражданина, как ведущего условия развития и функционирования гражданского общества; основные подходы к формированию гражданской компетентности, выявление педагогических условий гражданского воспитания личности; гражданское воспитание в контексте поликультурного влияния на молодежь; воспитание ценностей гражданского общества в студенческой молодежи; гуманистические аспекты гражданского воспитания в высшей школе; управление процессом гражданского воспитания студентов учреждений высшего образования; становление культуры гражданственности и социальной ответственности молодежи; организация гражданского образования; воспитания гражданина на основе украинского народознания; формирования гражданской позиции студенческой молодежи и самоопределения личности и т. д. Отмечено, что современное общество ставит перед педагогами задачу сформировать новые подходы и новые пути воспитания гражданственности как базового качества личности.

Ключевые слова: гражданственность, гражданское воспитание, научно-педагогическая литература, студенческая молодежь.

KORKISHKO OLENA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Pedagogy of Higher School of SHEI “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

SOME ASPECTS OF INVESTIGATING CIVICISM IN SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL LITERATURE

Annotation. In the paper some aspects of investigating civicism in scientific and pedagogical literature as one of the most important in modern science are outlined, and different viewpoints of scientists, researchers, pedagogues-practitioners concerning the outlined problem are cleared up. The main approaches of investigating civic upbringing of student youth, training future pedagogues to upbringing work, forming the civic position in scientific and pedagogical literature are determined. It is noted that modern society puts the task to form new approaches and new ways of upbringing civicism to educators as the basic quality of the individual.

Key words: civicism, civic upbringing, scientific and pedagogical literature, student youth.

Abstract. Introduction. The new era of historical development challenges educators to form intellectual and cultural potential as the highest value of the nation, new approaches and new ways of upbringing civicism as the basic quality of the individual.

Analysis of publications. The works of such scholars as I. Bekh, A. Boiko, O. Vyshnevskiy, P. Ihnatenko, N. Kosarieva, O. Krasovska, L. Krytska, V. Lozova, V. Popluzhnyi, O. Ratsul, Yu. Rudenko, M. Stalmakhovych, O. Sukhomlynska, M. Chepil, K. Chorna, M. Iarmachenko and some others are devoted to substantiating the philosophical, sociological, psychological and pedagogical aspects of civicism.

Purpose. The purpose of the paper is to analyse different aspects of investigating civicism in scientific and pedagogical literature.

Results. In the paper some aspects of investigating civicism in scientific and pedagogical literature as one of the most important in modern science are outlined, and different viewpoints of scientists, researchers, pedagogues-practitioners on the

given problem are determined. The basic approaches of investigating civicism in scientific and pedagogical literature are defined, in particular: using the broad functional possibilities of higher school in enriching the notions and ideas of students on the civic values; forming the system of civic views and beliefs; theoretical and methodological problems of organising civic upbringing of student youth at higher educational institutions; methodological aspects and general theoretical foundations of the teaching and upbringing process aimed at forming the civic position in future specialists at higher educational institutions; upbringing the citizen as a leading condition of developing and functioning civic society; basic approaches to forming the civic competence; detecting the pedagogical conditions of civic upbringing of the individual; humanistic aspects of civic upbringing at higher school; forming the culture of civicism and social responsibility of the youth; organizing civic education; upbringing of the citizen based on Ukrainian ethnology; forming the civic position of the student youth and self-determination of the individual, etc. It is noted that modern society puts the task before the educators to form new approaches and new ways of upbringing civicism as a basic quality of the individual.

Conclusions. Thus, the analysis of the basic approaches to investigating civicism in scientific and pedagogical literature have given the possibility to identify a number of topical issues which require detailed consideration. These issues, in the first place, are related to the ambiguity of scientists' approaches to studying the problem of civicism. Nowadays, such ambiguity is the cause of some difficulties in the practice of civic upbringing of modern youth. Such a situation highlights the need for a detailed analysis of different approaches to determining the main aspects of civicism, civic upbringing in scientific literature.

REFERENCES

1. Osadchyi, I. H. (2015). *Kontsepsiia hromadianskoho vykhovannia uchniv u systemi zahalnoi serednoi osvity Ukrainy : Avtorskyi proekt* [Concept of civic

- upbringing of pupils in the system of secondary education in Ukraine: Author's project]. *Narodna osvita – National education*. 2(26). Retrieved from https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3324 [in Ukrainian].
2. Stuparyk, B. N. (1998). *Natsionalna shkola: vityoky, stanovlennia: Navchalno-metodychnyi posibnyk [National school: origins, formation: Teaching Manual]*. Kyiv : IZMN [in Ukrainian].
 3. Ushynskiy, K. D. (1983). *Pro narodnist u hromadskomu vykhovanni. Vybrani pedahohichni tvory v 2 t. [About the people in civic education. Selected pedagogical works in 2 vol-s.]*. Kyiv : Rad. Shkola. Vol. 1 [in Ukrainian].
 4. Disterveg, A. (1956). *Izbrannye pedagogicheskie proizvedeniia [Selected pedagogical works]*. M.: Uchpedgiz [in Russian].
 5. Sukhomlinskii, V. A. (1980). *Izbrannye proizvedeniia v 5-ti t. [Selected works in 5 vol-s]*. K.: Rad. Shkola. Vol. 4 [in Russian].
 6. Lozova, V. I. (2002). *Teoretychni osnovy vykhovannia i navchannia: Navchalnyi posibnyk [Theoretical foundations of upbringing and training: Teaching manual]*. Kharkiv: „OVS” [in Ukrainian].
 7. Fitsula, M. M. (1999). *Pedahohika. Navch. posibn. dlia stud. vyshchyykh ped. zakl. osvity [Teaching manual for students of higher ped. Institutions of education]*. Ternopil : „Navchalna knyha – Bohdan” [in Ukrainian].
 8. *Kontsepsiia bezperervnoi systemy natsionalnoho vykhovannia [Concept of a continuous system of national education]*. (1994). K.: ISDO Ukrainy [in Ukrainian].
 9. Chyzhevskiy, B. H. (1997). *Aktualni problemy pobudovy natsionalnoi systemy vykhovannia v umovakh derzhavotvorchoho protsesu v Ukraini [Urgent problems of building a national system of education under the conditions of the state-building process in Ukraine]*. *Tsinnosti osvity i vykhovannia. Naukovo-metodychnyi zbirnyk – Values of education and upbringing. Scientific-methodical collection*. Kyiv [in Ukrainian].

10. Ihnatenko, P. R. (1997). *Vykhovannia hromadianyna : Psykholohopedahohichnyi i narodoznavchyi aspekty : Navchalno-metodychnyi posibnyk [Education of a citizen : Psychological and pedagogical and ethnographic aspects: Educational and methodical manual]*. K. : Instytut zmistu i metodiv navchannia [in Ukrainian].
11. *Mala entsyklopediia derzhavoznavstva [Small encyclopedia of state studies]*. (1996). K. : Dovira : Heneza [in Ukrainian].
12. Lukashevych, O. M. (2014). Stanovlennia poniat „hromadianskist” i „hromadianskyi rozvytok” v osnovnykh psykholohichnykh teoriakh [Forming the concepts of “civicism” and “civic development” in the main psychological theories]. *Problemy suchasnoi psykholohii : zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii imeni H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy – Problems of modern psychology: Collection of scientific works of Kamianets-Podilsk National University named after Ivan Ohienko, H. S. Kostiuk Institute of Psychology, National Academy of Sciences of Ukraine*. Kamianets-Podilskyi: Aksioma [in Ukrainian].

(Переклад англійською зроблено кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри іноземних мов ДДПУ Слабоуз В.В.)

УДК 378.147:37.091.12:36-051]:614.8

МУСХАРІНА Юлія

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри медико-біологічних основ охорони життя та цивільного захисту, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Г. Батюка, 19, Слов'янськ, Донецька обл., Україна, 84116

E-mail: musharina_u@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті досліджується проблема культури здоров'я та життєдіяльності сучасних школярів, актуальність і необхідність забезпечення навчально-виховного процесу об'єднанням зусиль всього педагогічного складу та залученням соціальних педагогів. Визначено культуру безпеки життєдіяльності як частину загальної культури людини та обов'язкову складову професійної культури; як роботу людської свідомості та результат діяльності особисті; як безпеку людини і суспільства.

Розглянуто проблему професійної підготовки майбутнього соціального педагога до формування культури безпеки життєдіяльності підростаючого покоління.

Проаналізовано дослідження вітчизняних вчених щодо проблеми підготовки фахівців зазначеної сфери. Доведено необхідність здійснювати теоретичне осмислення проблеми формування культури життєдіяльності школярів. На основі аналізу наукової літератури та вивчення досліджень узагальнено наступне: процес підготовки майбутнього соціального педагога до формування культури безпеки життєдіяльності в учнів основної школи у сучасному педагогічному закладі вищої освіти слід

© Мусхаріна Ю., 2018

вважати як складну педагогічну систему, в якій діють взаємопов'язані, взаємозалежні та ефективно діючі у певному порядку елементи – педагогічні умови. Запропоновано умови професійної підготовки майбутнього соціального педагога до формування культури життєдіяльності підростаючого покоління: оновлення змісту загального та професійного циклу дисциплін темами про культуру здоров'я та культуру життєдіяльності школярів; активізація роботи з розвитку культури життєдіяльності студентів; педагогічне консультування та удосконалення програм практики майбутнього соціального педагога в закладах освіти; освоєння інноваційних технологій превентивної роботи щодо формування культури життєдіяльності підростаючого покоління.

Ключові слова: соціальний педагог, культура безпеки життєдіяльності, професійна освіта, школярі.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Збереження та підтримка здоров'я широких верств населення, зокрема молодого покоління, є однією з фундаментальних цінностей і конкретної людини, і держави, і суспільства загалом. Сучасний етап розвитку людства, на думку В. Казначеева, повинен стати періодом *Nomo valiens* («людини здорової»). Між тим, до теперішнього часу зберігаються стійкі тенденції зниження рівня здоров'я сучасної молоді [1]. За цих умов формування нового мислення у кожного члена суспільства, й особливо молоді людини, має бути спрямоване на суттєву зміну підходів щодо визначення мети, шляхів і методів розвитку цивілізації. Одним із підходів до формування такого мислення є виховання молоді, яка підготовлена до життя й діяльності в сучасних умовах розвитку людства, а також формування в неї вмінь прогнозувати взаємовідносини в системі «людина-природа-суспільство» й усвідомлено ставитися як до власної безпеки, так і до безпеки оточуючих.

Нині світова спільнота перейшла до нової концепції створення безпеки життєдіяльності – концепції прийнятної (допустимого) ризику. Згідно цієї концепції будь-яке середовище, в якому існують тісні взаємовідносини людини з негативними факторами, які не сумісні з нормальними умовами розвитку і життя людини в цілому, має потенційні небезпеки – явища, процеси, об'єкти, які за певних умов здатні спричинити шкоду людині, природі, суспільству. У зв'язку з цим значна роль відводиться формуванню життєвих цінностей людини, підвищенню відповідальності особистості за збереження як власного здоров'я і життя, так і здоров'я й життя оточуючих. Головна роль у цьому процесі відводиться загальноосвітнім навчальним закладам [7].

В сучасній Україні вивчення блоку дисциплін про безпеку людини, зокрема таких, як безпека життєдіяльності, основи охорони праці, цивільна оборона, основи медичних знань, що визначені Концепцією освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини», регламентується статтею 18 чинного Закону України «Про охорону праці» та нормативними актами України: статті 39 та 41 Кодексу цивільного захисту України; пп. 5, 19, 20 Постанови КМУ від 26.06.2013 р. № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях»; п. 7 та додатку 1 - в частині щодо створення і діяльності в МОН функціональної підсистеми навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) Постанови КМУ від 09.01.2014 р. № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Вітчизняні вчені розглядали формування культури безпеки

життєдіяльності як гостру соціальну проблему в Україні (Д.С. Бірюков, О.О. Мартюшева, Ю.М. Скалецький, Л.Д. Яценко). О.І. Запорожець досліджував основні функції та особливості культури безпеки життєдіяльності [3]. Л.В. Кравченко у своїй статті проаналізувала психолого-педагогічні основи формування культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічного закладу вищої освіти [6]. М.О. Зоріна розглядала особливості визначення актуальності та формування культури безпеки життєдіяльності [4]. Водночас, за останні часи розкриті деякі аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів: у роботах М.П. Васильєвої, Л.І. Міщик та інш. розкрито теоретико-методичні засади професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти. У дослідженні О.Г. Карпенка запропоновано особливості вирішення питання формування основ самоусвідомлення соціального педагога в процесі професійної підготовки [5]. Крім того, вітчизняними науковцями досліджено такі важливі питання професійної підготовки фахівця соціально-педагогічної сфери, як підготовка до організації освітньо-дозвілленевої діяльності учнівської молоді (С.Ю. Пашенко), формування професійної готовності до взаємодії з девіантними підлітками (М.О. Малькова), до роботи з громадськими та молодіжними організаціями (О.В. Лісовець), організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу (З.І. Бондаренко), до соціальної реабілітації молодших підлітків у загальноосвітньому навчальному закладі (Н.О. Сайко) та інші. Разом з цим, наявний дефіцит наукових знань із проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування культури безпеки життєдіяльності школярів.

Формулювання цілей статті. Мета статті – обґрунтувати умови підготовки майбутнього соціального педагога щодо формування культури безпеки життєдіяльності школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У своїх дослідженнях

Н.О. Сайко висловлює думку про підготовку соціальних педагогів в Україні, яка передбачає широкий спектр реалізації професійних функцій, що призводить до поверхневого засвоєння теоретичних знань та розвитку практичних умінь, оскільки в освітньому процесі бракує часу заглибитись в певну сферу професійної діяльності соціального педагога. «Соціальні педагоги більше орієнтовані на роботу в соціальних службах із вразливими категоріями населення. Натомість, загальноосвітні навчальні заклади, яким притаманна низка соціально-педагогічних проблем, потребують належної кваліфікованої допомоги» [8, с. 3].

Спираючись на законопроект «Концепції формування середньої освіти «Нова українська школа» (2017 р.), сучасний соціальний педагог повинен організовувати свою роботу, використовуючи інноваційні підходи в залежності від сучасних вимог суспільства. Виконання цих задач потребує вдосконалення професійної підготовки майбутнього соціального педагога, вважаючи актуальність педагогічного впливу на питання формування безпеки життєдіяльності у тієї категорії населення, яка найменше охоплена саме соціально-педагогічною роботою.

Учні сучасної української школи перебувають під впливом різних негативних чинників, які призводять до порушення соціального функціонування, тому потребують безпосереднього впливу не тільки вчителів, а й соціальних працівників.

Педагогічна освіта є фундаментом системи освіти в цілому. Від того, як буде підготовлений вчитель, цілком залежить майбутнє нашої країни. У буквальному розумінні, майбутнє нашої держави залежить від того, наскільки буде готовий вчитель до створення безпечних умов навчально-виховного процесу, від якості його професійної підготовки щодо навчання учнів із питань безпеки життєдіяльності, від рівня його культури безпечної

життєдіяльності [2]. На думку О. І. Запорожець у словосполученні «культура безпечної життєдіяльності» закріплено три ознаки явища:

- родовий (культура безпеки життєдіяльності виступає як частина загальної культури людини та обов'язкова складова професійної культури);
- діяльнісний (культура розглядається насамперед як робота людської свідомості та результат діяльності особистості); – видовий (культура безпеки життєдіяльності особистості має відношення до безпеки людини і суспільства).

Культура безпечної життєдіяльності, як категорія, містить низку додаткових компонентів, які необхідно враховувати як педагогічні умови її формування: мотивація поведінки і діяльності; досвід самовдосконалення особистості; готовність її до безпечної життєдіяльності [3].

Спираючись на дослідження О.Г. Карпенко [5], О.В. Тютюнник [9] визначимо ті педагогічні умови, які необхідні для створення педагогічної системи в підготовці майбутнього соціального педагога до формування культури безпеки життєдіяльності в учнів основної школи, а саме:

1) Розробка та упровадження у навчальний процес оновленого змісту, форм і методів підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування культури безпеки життєдіяльності школярів. До змісту запропонованої педагогічної умови доречним є:

- забезпечення міждисциплінарного підходу в процесі теоретичної підготовки майбутнього соціального педагога до формування культури життєдіяльності школярів, який інтегрує психологічний, педагогічний та медико-біологічний аспекти проблеми;

- до змісту циклу загальних дисциплін та дисциплін професійного циклу додавання тем, пов'язаних із культурою здоров'я та культурою життєдіяльності школярів;

- в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів навчання їх дотримуватись індивідуального підходу до учнів.

2) Активізація роботи з розвитку культури життєдіяльності студентів. Майбутній соціальний педагог повинен особисто мати навички здорового способу життя, культури здоров'я, культури життєдіяльності. З цією метою доцільно запровадження окремих напрямків виховної роботи куратором академічної групи щодо формування мотивації до культури життєзабезпечення особисту та школярів, а також запровадження напрямів виховної діяльності закладу вищої освіти (наприклад, «Культура життєдіяльності особистості» тощо).

3) Педагогічне консультування та удосконалення програм практики майбутнього соціального педагога в закладах освіти. Запропонована педагогічна умова передбачає надання студентам консультативної допомоги, методичних рекомендацій в процесі підготовки до практики, під час проходження практики в закладах освіти та після неї, а також удосконалення змісту програми практики та методичного забезпечення щодо формування культури життєдіяльності школярів під час проходження виробничої практики.

4) Освоєння інноваційних технологій превентивної роботи щодо формування культури життєдіяльності підростаючого покоління. Ця педагогічна умова припускає впровадження у процес професійної підготовки соціального педагога інтерактивні методи профілактичної роботи, особливостей культури здоров'я та культури життєдіяльності, використання коучинг-стратегій у процесі підготовки майбутнього соціального педагога до інноваційної діяльності тощо.

Звичайно, результат підготовки майбутнього соціального педагога до формування культури безпеки життєдіяльності в учнів основної школи буде пов'язаний з ново сполученням у системі знань, навичок, вмінь, світогляді, індивідуальних особливостях особистості тих, хто навчається. Цей результат може бути досягнутим тільки на основі функціональних

результатів, які були втілені у конструкціях навчальної інформації у вигляді навчальних планів, програм, навчальних посібників і підручників, які адресовані керівникам педагогічних систем, педагогам і тим, хто навчається, якість лекцій, семінарських, лабораторно-практичних занять, педагогічного консультування тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, теоретичний аналіз зазначеної проблеми дозволяє узагальнити наступне: процес підготовки майбутнього соціального педагога до формування культури безпеки життєдіяльності в учнів основної школи у сучасному педагогічному закладі вищої освіти слід вважати як складну педагогічну систему, в якій діють взаємопов'язані, взаємозалежні та ефективно діючі у певному порядку елементи – педагогічні умови. До запропонованих педагогічних умов професійної підготовки майбутнього соціального педагога щодо формування культури безпеки життєдіяльності школярів відносимо: оновлення змісту загального та професійного циклу дисциплін темами про культуру здоров'я та культуру життєдіяльності школярів; активізація роботи з розвитку культури життєдіяльності студентів; педагогічне консультування та удосконалення програм практики майбутнього соціального педагога в закладах освіти; освоєння інноваційних технологій превентивної роботи щодо формування культури життєдіяльності підростаючого покоління.

Звичайно, теоретичний аналіз зазначеної проблеми не висвітлює весь спектр педагогічних умов професійної підготовки фахівців до формування культури життєдіяльності школярів, тому у перспективі наших подальших наукових розвідок є пошук нових умов та технологій професійної підготовки майбутнього соціального педагога з метою задоволення потреб сучасного українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабич В.І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх вчителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи: дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В.І. Бабич. – Старобільськ, 2015. – 579с.
2. Бутиріна М.В. Формування культури безпеки життєдіяльності як соціально-педагогічна проблема сучасної системи освіти України / М.В. Бутиріна, В.О. Бабенко // Збірник наукових праць «Педагогічні науки» – 2014. – Вип. 119. – С. 33-40.
3. Запорожець О. І. Безпека життєдіяльності / О. І. Запорожець: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1584072050807/-bzhd/bezpeka_zhittyediyalnosti_zaporozhets_oi
4. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності / М. О. Зоріна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2010. – № 8. – С. 149-153.
5. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти : монографія / О. Г. Карпенко. – К. : Коло, 2007. – 374 с.
6. Кравченко Л. В. Психолого-педагогічна основа формування культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічного ВНЗ / Л. В. Кравченко: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnik_19/V19_20_25.pdf
7. Петухова Т.А. Підготовка майбутніх учителів до формування культури безпеки життєдіяльності в учнів основної школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т.А. Петухова. – К., 2010. – 22с.

8. Сайко Н.О. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах : дис. на здобуття наук. ступ. докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н.О. Сайко. – Полтава, 2017. – 634 с.
9. Тютюнник О. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників : монографія / О. В. Тютюнник. – Черкаси : ФОП Гордієнко Є.І., 2014. – 350 с.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2018

МУСХАРИНА Юлія

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри медико-біологічних основ охорони життя і громадянської захисти, ГВУЗ «Донбасський державний педагогічний університет» (г. Славянск, Україна)

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, Донецька обл., Україна, 84116

E-mail: musharina_u@ukr.net

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Резюме. В статье исследуется проблема культуры здоровья и жизнедеятельности современных школьников, актуальность и необходимость обеспечения учебно-воспитательного процесса объединением усилий всего педагогического состава и привлечением социальных педагогов. Цель исследования - обосновать условия подготовки будущего социального педагога для формирования культуры жизнедеятельности школьников. Определена культура безопасности жизнедеятельности как часть общей культуры человека и обязательная составляющая профессиональной культуры; как работа человеческого сознания и результат деятельности личности; как безопасность человека и

общества. Рассмотрена проблема профессиональной подготовки будущего социального педагога к формированию культуры безопасности жизнедеятельности подрастающего поколения.

Проанализированы исследования отечественных ученых по проблеме подготовки специалистов указанной сферы. Доказана необходимость осуществлять теоретическое осмысление проблемы формирования культуры жизнедеятельности школьников.

На основе анализа научной литературы и педагогических исследований обобщено следующее: процесс подготовки будущего социального педагога к формированию культуры безопасности жизнедеятельности у учащихся основной школы в современном педагогическом учреждении высшего образования следует считать как сложную педагогическую систему, в которой действуют взаимосвязанные, взаимозависимые и эффективно действующие в определенном порядке элементы - педагогические условия.

Предложены условия профессиональной подготовки будущего социального педагога для формирования культуры жизнедеятельности подрастающего поколения: обновление содержания общего и профессионального цикла дисциплин темами о культуре здоровья и культуре жизнедеятельности школьников; активизация работы по развитию культуры жизнедеятельности студентов; педагогическое консультирование и усовершенствование программ практики будущего социального педагога в учреждениях образования; освоение инновационных технологий превентивной работы по формированию культуры жизнедеятельности подрастающего поколения.

Ключевые слова: социальный педагог, культура безопасности жизнедеятельности, профессиональное образование, школьники.

MUSKHARINA YULIIA

Candidate of Pedagogical Sciences, the Associate Professor of the Department of Medical and Biological Fundamentals of Life Protection and Civil Defence of SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine)

G. Batyuk str., 19, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84116

E-mail: musharina_u@ukr.net

THEORETICAL ASPECTS OF TRAINING OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUE FOR THE FORMATION OF CULTURE OF SAFETY OF PUPILS' ACTIVITY

Summary. The article deals with the problem of training of future social pedagogue for the formation of a culture of pupils' activity. The conditions of professional training of the future social pedagogue for the formation of the culture of activity of the younger generation are proposed: updating of the contents of the general and professional cycle of disciplines on the topics of the culture of health and the culture of pupils' life; activization of the work on the development of the culture of pupils's life; pedagogical counseling and improvement of the practice programs of the future social pedagogue in educational institutions; mastering of innovative technologies relating to the formation of the culture of life activity of the younger generation.

Abstract. Indroduction. The problem of the culture of health and activity of modern schoolchildren is very relevant. To solve this problem it is necessary to combine the efforts of the entire pedagogical staff and the involvement of social pedagogues.

Analisis of publications. Such domestic scientists as S. Pashchenko, M. Malkova, O. Lisovets, Z. Bondarenko, N. Saiko, M. Vasiliev were engaged in the research of the problem of the future social pedagogue training.

Purpose. The purpose of the research is to substantiate the conditions for training of the future social pedagogue for the formation of a culture of pupils' activity.

Results. The culture of life safety is defined as a part of the general human culture and a main component of professional culture; as the work of human consciousness and the result of personal activity; as the security of man and society. Based on the analysis of scientific literature and the study of research, the following is summarized: the process of training of the future social pedagogue for the formation of a life safety culture of primary school pupils in a modern pedagogical institution of higher education should be considered as a complex pedagogical system in which such element as pedagogical conditions are interconnected, interdependent and they effectively function in certain order.

Conclusion. The conditions of professional training of the future social pedagogue for the formation of the culture of life of the younger generation are proposed: updating the contents of the general and professional cycle of disciplines on the topics of culture of health and culture of pupils' activity; activization of the work on the development of the culture of life of pupils; pedagogical counseling and improvement of the practice programs of the future social pedagogue in educational institutions; mastering of innovative technologies of preventive work on the formation of the culture of life activity of the younger generation.

Key words: social pedagogue, life safety culture, vocational education, schoolchildren.

REFERENCES

1. Babych, V.I. (2015). Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv do formuvannia sotsialnoho zdorovia uchniv osnovnoi shkoly [Theoretical and methodological principles of

- training of future teachers for the formation of social health of pupils of the main school]. Extended abstract of doctor's thesis. Starodilsk: LSU. [in Ukrainian].
2. Butyrina, M.V. (2014). Formuvannia kultury bezpeky zhyttiediialnosti yak sotsialno-pedahohichna problema suchasnoi systemy osvity Ukrainy [Formation of the culture of life safety as a socio-pedagogical problem of the modern system of education of Ukraine]. Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky», 119, 33-40. [in Ukrainian].
 3. Zaporozhets, O. I. (2016). Bezpeka zhyttiediialnosti [Life Safety]. Rezhym dostupu: http://pidruchniki.ws/1584072050807/bzhd/bezpeka_zhittyedyialnosti_zaporozhets_oi [in Ukrainian].
 4. Zorina, M. O. (2010). Do problemy vyznachennia aktualnosti y osoblyvostei formuvannia kultury bezpeky zhyttiediialnosti [To the problem of determining the relevance and features of the formation of a safety culture of life] : Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh, 8, 149-153. [in Ukrainian].
 5. Karpenko, O. H. (2007). Profesiina pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh universytetskoï osvity: naukovo-metodychni ta orhanizatsiino-tekhnologichni aspekty [Professional training of social workers in the conditions of university education: scientific-methodical and organizational-technological aspects]. Kyiv : Kolo [in Ukrainian].
 6. Kravchenko, L. V. (2013). Psykholoho-pedahohichna osnova formuvannia kultury bezpeky zhyttiediialnosti studentiv pedahohichnoho VNZ [Psychological-pedagogical basis of formation of a culture of life safety of students of pedagogical university]. Retrieved from http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnik_19/V19_20_25.pdf
 7. Petukhova, T.A. (2010). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do formuvannia kultury bezpeky zhyttiediialnosti v uchniv osnovnoi shkoly [Preparation of future teachers for the formation of a safety culture of life in primary school

- students]. *Extended abstract of candidate's thesis*. K.: National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. [in Ukrainian].
8. Saiko, N.O. (2017). Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pedahohiv do sotsialnoi rehabilitatsii molodshykh pidlitkiv u zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladakh [Theory and practice of preparing future social educators for social rehabilitation of younger teens in general education institutions]. *Extended abstract of doctor's thesis*. – Poltava : Poltava National Pedagogical University named after Korolenka. [in Ukrainian].
9. Tiutiunyk, O. V. (2014). Pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pedahohiv do profilaktyky narkotychnoi zalezhnosti sered starshoklasnykiv [Training of future social educators to prevention of drug dependence among high school students].Cherkasy : FOP Hordiienko Y.I. [in Ukrainian].

(англійською переклала О.В. Радзівська – доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 316.46:005.3362-057.212

НЕСТУЛЯ Світлана

к.і.н., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці, директор навчально-наукового інституту лідерства, ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

вулиця Ковалю, 3, м. Полтава, Полтавська область, 36000, Україна

E-mail: snestulya@gmail.com

**КОМПОНЕНТ «РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ»
ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ
МЕНЕДЖМЕНТУ**

Анотація. У статті схарактеризовано один із компонентів дидактичної системи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів із менеджменту – компонент «Ресурсно-орієнтоване навчання» та його складники: мета, зміст, форми, методи, засоби навчання та додаткові навчальні ресурси. З'ясовано, що формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту слід розглядати як процес, спрямований на використання всіх ресурсів, якими володіє сучасний університет, а також на розвиток його інформаційно-освітнього середовища.

Ключові слова: менеджер, бакалавр, лідерська компетентність, формування, дидактична система, ресурсно-орієнтоване навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту в контексті сучасних освітніх парадигм (компетентнісна парадигма «освіта упродовж усього життя», гуманістична парадигма, освіта як професіоналізація, парадигма рівного доступу до якісної освіти, лідерська управлінська парадигма, особистісно-орієнтована парадигма інноваційної освіти) набуває нині нового значення та потребує пошуку нових підходів організації освітнього процесу в освітньому середовищі університету. У цьому аспекті привертає увагу парадигма ресурсно-орієнтованого навчання (resource-based learning, або RBL), яка, за своєю суттю уможлиблює поєднання всіх вище зазначених освітніх парадигм і створення сприятливих умов для формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів із менеджменту в освітньому середовищі сучасного вітчизняного університету.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Зарубіжні дослідники Abdul Paliwala, Denise P. Domizi, Elizabeth Green, Janette R. Hill, Janet Macdonald, Margaret Butler, Michael J. Hannafin, Paul Maharg, Robin Mason, Christine Greenhow, Sara Dexter, Eric Riedel, розглядають ресурсно-орієнтоване навчання (РОН) як освітню парадигму актуалізації навчання, що

забезпечує таку організацію освітнього процесу в навчальних закладах, під час якого студенти активно залучаються до ефективного використання широкого спектру ресурсів: друкованих, електронних і людських ресурсів (тандем «викладач-бібліотекар»). У рамках такого процесу викладач і бібліотекар залучають та активізують усі наявні навчальні ресурси конкретного навчального закладу, бібліотеки, Інтернет-ресурси, людські ресурси (залучення фахівців, професіоналів з різних галузей тощо). На думку дослідників, РОН за своєю природою є розвиваючим навчанням: по-перше – це розвиток навичок пошуку інформації, її аналіз і обробка, по-друге – розвиток навичок самостійної роботи студентів, по-третє – розвиток життєвих та професійних компетентностей, і лідерська компетентність, безперечно, не є виключенням.

Вітчизняні вчені, які активно досліджують проблематику впровадження РОН у вищій школі (М. Ануфрієв, О. Бандурка, М. Гриньова, Н. Кононець, О. Любченко, М. Макарова, І. Осадченко, В. Сідоров, Л. Суховірська, О. Ярмиш), одностайні в тому, що РОН є студентоцентрованою освітньою парадигмою, згідно якої освітній процес будується з урахуванням того, що студенти мають навчатися у процесі діяльності та індивідуального віднайдення смислів, тобто їхнього усвідомлення важливості ролі навчання, уявлення про власне призначення в житті та майбутній професії, налаштування на успіх.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – схарактеризувати один із компонентів дидактичної системи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів із менеджменту – компонент «Ресурсно-орієнтоване навчання».

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті нашого дослідження імпонує позиція американських педагогів (Д. Доміці (Denise P. Domizi), Дж. Гіл (Janette R. Hill), М. Ганафін (Michael J. Hannafin) та ін.), які

наголошують, що РОН – це навчання, яке сприяє створенню інформаційно-освітнього середовища (ІОС) навчального закладу із залученням ресурсів бібліотек, наукових центрів, інших освітніх установ регіону, країни, світової освітянської спільноти [13].

Відповідно з результатами дослідження О. Трубіциної, ІОС навчального закладу потрактовується як створювана суб'єктами освіти система, здатна до саморозвитку, в якій між суб'єктами та її компонентами встановлюються зв'язки й відносини на основі інформаційної діяльності з досягнення освітніх завдань. Варто погодитися з дослідницею, що ІОС має розглядатися в двох аспектах: як *програмно-технічний комплекс* і як *педагогічна система*, а отже, при його проектуванні повинні вирішуватися не лише проблеми інформаційно-програмового характеру, але й психолого-педагогічні питання [10]. До цитованої думки авторки додамо, що є й третій аспект – урахування проблеми *створення сучасного дидактичного забезпечення* освітнього процесу. І важливим компонентом його в сучасних університетах, що здійснюють підготовку студентів за освітньою програмою «Менеджмент» є, без сумніву, процес формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів із менеджменту.

Нині, як зазначає С. Яшанов, ІОС навчального закладу розглядається як складова єдиного українського інформаційно-освітнього простору, формування і розвиток якого здійснюється в межах програм інформатизації освіти України, освіти упродовж усього життя [12].

Варто апелювати й до наукових напрацювань І. Шахіної, яка номінує ІОС сучасного університету як дидактичне, психолого-педагогічне, комунікативне, матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу, багатокомпонентний комплекс освітніх ресурсів і технологій, що забезпечує інформатизацію й автоматизацію не лише викладання дисциплін, але й освітню діяльність всього навчального закладу, єдиний інформаційний

освітній простір, що об'єднує інформацію як на традиційних носіях, так і на електронних [11].

Отже, аналітичне осмислення наукових напрацювань вітчизняних і зарубіжних учених (М. Ануфрієв, О. Бандурка, М. Гриньова, Н. Кононец, О. Любченко, М. Макарова, І. Осадченко, В. Сідоров, Л. Суховірська, О. Ярмиш, Д. Доміці, Дж. Гіл, М. Ганафін) уможливив виділити одним із компонентів дидактичної системи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів із менеджменту – *компонент «Ресурсно-орієнтоване навчання»*.

На підставі аналізу праць науковців [1; 3; 4; 5] можемо сформулювати висновок про те, що формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту можна розглядати як цілісний динамічний процес організації та стимулювання самостійної пізнавальної діяльності студентів із оволодіння навичками активного перетворення інформаційного середовища, спрямований на набуття системи знань, якими має володіти студент, щоб бути лідером у процесі навчання в університеті та майбутній професійній діяльності, який передбачає оптимальне використання в освітньому середовищі університету тандему «студент-викладач» консолідованих кадрових, матеріально-технічних, навчально-методичних, фінансових та інформаційних ресурсів.

Інформаційне середовище у нашому дослідженні розглядається як частина інформаційного простору, яка формує найближче оточення майбутнього бакалавра із менеджменту й є сукупністю умов, що забезпечують його продуктивну діяльність: навчальну, організаційну, громадську тощо [6].

З іншого боку, компонент «Ресурсно-орієнтоване навчання» включає в себе *комплекс форм, методів і засобів навчання*, націлених на цілісний підхід до організації освітнього процесу в університеті, який зорієнтований на

тренінг здібностей самостійного й активного перетворення інформаційного середовища шляхом пошуку і практичного застосування інформаційних ресурсів із метою отримання знань про класичні і сучасні концепції лідерства та застосування ефективних методик відповідно різних стилів лідерства, формування системи організаційних і комунікативних умінь, які забезпечують здатність студентів інтегрувати діяльність групи як єдиної команди, а також формування лідерських рис та якостей, необхідних для успішних управлінців вищої ланки [4].

Суть компоненту «Ресурсно-орієнтоване навчання» у процесі формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту відображена у Стратегії розвитку Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» на 2017-2022 роки, яка передбачає реалізацію за такими напрямками: 1) упровадження лідерської управлінської парадигми розвитку університету; 2) розвиток освітньої діяльності університету; 3) розвиток наукової та інноваційної діяльності університету; 4) розбудова підприємницького напрямку розвитку університету.

Ключовою метою процесу формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту є формування та розвиток *soft skills* (м'яких, гнучких навичок), що дозволяють бути успішними незалежно від специфіки діяльності чи напрямку, в якому працює випускник університету, як у професійній діяльності, так і в житті.

Основні завдання стратегії передбачають консолідацію різних ресурсів, які оптимально використовуються для формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту:

- створення університету нового покоління на основі кооперації *освітньої* (кооперативних закладів вищої освіти, їх інфраструктури), *наукової* (науково-дослідних інститутів, лабораторій, дослідницьких центрів, наукової бібліотеки, науково-технологічного парку), *комерційної* (бізнес-інкубаторів,

офісів комерціалізації, центрів консалтингу, аутсорсингу та аутстафінгу) та *ресурсної* (гуртожитків, спортивно-навчальних комплексів, стадіонів, конгрес-центрів і концертних залів, об'єктів громадського харчування, музеїв тощо) складових діяльності університету;

- запровадження корпоративної культури на основі обґрунтування системи цінностей, переконань, способу мислення, котрі поділяє кожен працівник університету третього покоління та визначає внутрішнє життя такого типу закладу освіти;

- забезпечення університетом статусу лідера в інноваціях та активного впливу на майбутнє українського суспільства й держави, заохочення персонального лідерства, відповідальності та почуття обов'язку, ініціативності та відповідальності за розвиток української освіти, науки й інших сфер своєї діяльності;

- підвищення значущості стратегічного лідерства, динамічне та послідовне культивування цінностей економіки знань (безперервний розвиток, командна робота, інновації, результативність);

- забезпечення лідерства університету на ринку України щодо інтернаціоналізації освітнього процесу, розробки англomовних навчальних програм, навчальних програм, що викладаються іншими іноземними мовами, створення подвійних і спільних дипломів, забезпечення мобільності;

- забезпечення лідерства університету у сфері практико-орієнтованого навчання шляхом збільшення кількості баз стажування в різних країнах світу, оптимізації навчальних планів;

- забезпечення лідерства університету у просуванні в Інтернет-мережі, забезпечення найвищого серед українських вишів рівня Web-performance;

- націленість на інновації та обмін знаннями, підвищення відповідальності персоналу;

- підвищення рівня взаємної довіри між керівництвом і персоналом за рахунок оптимізації контролю, зростання авторитету лідерів, підвищення ефективності комунікацій;
- послідовне і все більш інтенсивне залучення персоналу в механізм розробки та прийняття управлінських рішень, постійне вдосконалення організаційних регламентів і процедур, а також використання сучасних інформаційних технологій;
- запровадження системи семінарів-тренінгів із розвитку лідерських якостей для студентів і науково-педагогічних працівників;
- призначення на керівні посади осіб, які володіють міжособистісними навичками спілкування та соціальними навичками;
- діагностика, аналіз, формування та розвиток лідерської компетентності студентів університету;
- забезпечення розвитку навичок відповідно європейських стандартів менеджменту якості: орієнтація на споживача; лідерство керівників; залучення співробітників; процесний підхід; системний підхід до менеджменту; постійне поліпшення; прийняття рішень, заснованих на фактах; взаємовигідні відносини з партнерами;
- формування простору відкритого партнерства (абітурієнт, студент, колега, бізнес, громадськість);
- поліпшення системи забезпечення якості діяльності університету;
- збереження балансу між кількісними та якісними результатами діяльності університету, його ресурсами (кадровими, фінансовими, інформаційними, дослідницькими, матеріально-технічними тощо).

Складниками компоненту «Ресурсно-орієнтоване навчання» у процесі формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів із менеджменту є:

Мета навчання – лідерська компетентність майбутніх бакалаврів з менеджменту, зорієнтованість їх на освіту упродовж усього життя, на формування уміння будувати знання (процес побудови знань розглядається як послідовна реалізація у навчальній діяльності трьох ключових етапів: «розвідка» → «інтерпретація» → «створення нових ідей») [3];

Зміст навчання – навчальна дисципліна «Основи лідерства», яка представлена її навчально-методичним комплексом (навчальна та робоча програми, конспекти та опорні конспекти лекцій, навчальні посібники «Основи лідерства», практикум «Основи лідерства: (індивідуальні практичні та творчі завдання)», тести, робочі зошити, практичні посібники для учасників тренінгу, електронний курс лекцій, дистанційний курс «Основи лідерства», сторінка відкритого доступу «Лідерський потенціал» та ін.);

Форми навчання – *традиційна* (Traditional Learning), яка передбачає проведення лекцій, практичних занять, семінарів, майстер-класів, тренінгів, науково-дослідна робота студентів; *дистанційна* (Distance Learning), яка передбачає використання дистанційного курсу на платформі Moodle та організації інтерактивного он-лайн навчання в його середовищі; *змішана* (Blended Learning), яка передбачає гармонійне поєднання традиційної та дистанційної форми з акцентом на самостійну роботу студентів, залучення студентів до участі в роботі молодіжного студентського клубу «Лідер», зустрічі, конференції, круглі столи, форуми, бізнес-форуми тощо;

Методи навчання – сфокусованої бесіди, пошуку консенсусу, мозкового штурму, метод Дельбека, метод Дельфі, Метод 635, фасилітації, модерації, рольових ігор, проектування нестандартних віртуальних ситуацій, освітні проекти, метод інтервізії, метод «Коло ідей», мікрофон, інтерактивні дискусія, «діамант 9», SWOT-аналіз, «Метаплан», «Відкритий простір» тощо [9];

Засоби навчання – традиційні друковані підручники, навчальні посібники, науково-популярна література, електронні засоби навчання (електронні посібники, конспекти лекцій, комп'ютерні тести, дистанційний курс), інформаційні ресурси Інтернет;

Додаткові навчальні ресурси – навчально-науковий Інститут лідерства ПУЕТ, програма «Заходів розвитку лідерського потенціалу студентів ПУЕТ», яка є складовою кваліфікаційної програми підготовки фахівця; авторська програма «Інноваційні методики викладання у вищій школі: Новітнє в європейській та світовій практиці»; авторська програма курсу «Психологічне забезпечення ефективного функціонування особистості та організації»; «Школа лідерства»; Школа лідерів учнівського самоврядування Полтавської області.

Візуалізуємо компонент «Ресурсно-орієнтоване навчання» у процесі формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту за допомогою рисунку 1.

Рис. 1. Компонент «Ресурсно-орієнтоване навчання»

Варто зазначити, що формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів із менеджменту можна розглядати як процес, спрямований на використання всіх ресурсів, якими володіє сучасний університет, а також на розвиток його ІОС.

Обстоюючи позицію Г. Білецької, можемо стверджувати, що розвиток ІОС Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» забезпечується створенням та активним функціонуванням в сучасних умовах освітнього процесу таких середовищ:

мережного (створення зв'язків, відношень між студентами та ресурсами шляхом використання ІКТ, сервісів Інтернету для досягнення навчальних цілей),

інтерактивного (середовище, яке ґрунтується на веб-технологіях і підтримує структуровану взаємодію між членами навчальної спільноти – взаємопов'язана, структурована сукупність веб-сторінок, груп в соціальних мережах),

віртуального навчального середовища (інформаційні ресурси, які узгоджуються з процесами комунікації та діяльності, утворюючи цілісність, інтегруються в єдину систему, за допомогою якої підтримується та спрямовується осмислене самостійне навчання),

середовища дистанційного навчання (схематизована модель педагогічного процесу з побудовою навчальних курсів на базі мережних технологій – Головний центр дистанційного навчання <http://el.puet.edu.ua/node?destination=node>),

модульного динамічного об'єктно-орієнтованого середовища навчання (програмний комплекс для організації навчання з використанням дистанційних технологій в Інтернеті – платформа Moodle) [2].

Ці середовища як складові ІОС консолідовано сприяють успішному формуванню лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту.

Висновки. На підставі вище викладеного можемо сформулювати низку висновків: 1) формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту доцільно розглядати як цілісний динамічний процес організації і стимулювання самостійної пізнавальної діяльності студентів з оволодіння навичками активного перетворення інформаційного середовища, спрямований на набуття системи знань, якими має володіти студент, щоб бути лідером у процесі навчання в університеті та майбутній професійній діяльності, який передбачає оптимальне використання в освітньому середовищі університету тандемом «студент-викладач» консолідованих кадрових, матеріально-технічних, навчально-методичних, фінансових та інформаційних ресурсів; 2) компонент «Ресурсно-орієнтоване навчання» як частина дидактичної системи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту в освітньому середовищі університету представлено такими складниками: мета, зміст, форми, методи, засоби навчання та додаткові навчальні ресурси; 3) формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту розглядається як процес, спрямований на використання усіх ресурсів, якими володіє сучасний університет, а також на розвиток його інформаційно-освітнього середовища, представленого такими компонентами: мережне, інтерактивне, віртуальне навчальне середовище, середовище дистанційного навчання, модульне динамічне об'єктно-орієнтоване середовище навчання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вдосконаленні дидактичного забезпечення для реалізації ресурсно-орієнтованого навчання у процесі формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту в освітньому середовищі університету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ануфрієв М. І., Бандурка О. М., Ярмиш О. Н. (1999). *Вищий заклад освіти МВС України : наук.-практ. посіб.* Харків. 369 с.

2. Білецька Г. А. (2012). Сучасні інформаційні освітні середовища та їх застосування у професійній екологічній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць*. Запоріжжя. Вип. 22 (75). С. 74–81.
3. Кононец Н. В. (2016). *Дидактичні основи ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу студентів аграрних коледжів*. (Дис. доктора пед. наук). Полтава. 473 с.
4. Кононец Н. В. (2013). Проблемы освоения ресурсно-ориентированного обучения студентов в аграрных колледжах и пути их разрешения. *Оралдын гылым жаршысы*. Уральск. №7(55). С. 5–15.
5. Макарова М. В. (2012). *Вплив електронних інформаційних ресурсів на якість підготовки фахівців у системі кооперативної освіти*. Взято з: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/num/makarova.htm>
6. Москалик Г. (2013). Поняття, природа і джерела формування інформаційно-комунікаційного середовища. *Гілея: науковий вісник*. № 77. С. 149–153.
7. Нестуля С. І., Нестуля О. О., Карманенко В. В. (2017). *Основи лідерства : практикум (індивідуальні практичні та творчі завдання)*; вид. 5-е, перероб. та допов. Полтава : ПУЕТ. 124 с.
8. Нестуля С.І., Нестуля О.О. (2009). *Основи лідерства : навчальний посібник*. Полтава: РВВ ПУСК. 126 с.
9. *Спільна історія. Діалог культур: навчальний посібник*. (2013). Львів: ЗУКЦ. 256 с.
10. Трубицына Е. В. (2009). Два подхода к определению информационно-образовательной среды. *VI Всероссийская научно-практическая конференция «Применение информационно-коммуникационных технологий в образовании*. Взято с: <http://ito.edu.ru/2009/MariyE1/I/-0-13.html>.

11. Шахіна І. Ю. (2013). *До питання про інформаційне освітнє середовище навчального закладу*. Взято з: http://ito.vspu.net/nd_robota/statti/2013/Shahina_Do%20putannja.htm
12. Яшанов С. М. (2009). Теоретико-методичні основи побудови мережевого інформаційно навчального середовища вищого закладу освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць*. К. Вип. 13. Сер. 17. Теорія і практика навчання та виховання. С. 227–233.
13. Janette R. Hill (University of Georgia, USA), Michael J. Hannafin Resource-Based Learning and Informal Learning Environments: Prospects and Challenges (University of Georgia, USA) and Denise P. Domizi (University of Georgia, USA). 2005. 17 pages.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2018

НЕСТУЛЯ Светлана

к.и.н., доцент кафедри управління персоналом и економіки труда, директор учебно-научного института лидерства, ВУЗ Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»

улица Коваля, 3, г. Полтава, Полтавская область, 36000, Украина

E-mail: snestulya@gmail.com

КОМПОНЕНТ «РЕСУРСНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ» ДИДАКТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИДЕРСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ БАКАЛАВР МЕНЕДЖМЕНТА

Резюме. В статье охарактеризован один из компонентов дидактической системы формирования лидерской компетентности будущих бакалавров с менеджмента – компонент «Ресурсно-ориентированное обучение» и его составляющие: цель, содержание, формы, методы, средства обучения и дополнительные учебные ресурсы.

Выяснено, что формирование лидерской компетентности будущих бакалавров с менеджмента следует рассматривать как процесс, направленный на использование всех ресурсов, которыми обладает современный университет, а также на развитие его информационно-образовательной среды.

Ключевые слова: менеджер, специалист, лидерская компетентность, формирование, дидактическая система, ресурсно-ориентированное обучение.

NESTULYA Svetlana

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor Department of Personnel Management and Labor Economics, Director of the Educational and Scientific Institute of Leadership of the University of Ukoopspilks "Poltava University of Economics and Trade".

Kovalya street, 3, m. Poltava, Poltava region, 36000, Ukraine

COMPONENT "RESOURCE-BASED LEARNING" OF THE DIDACTIC SYSTEM OF FORMING THE LEADERSHIP COMPETENCE OF FUTURE BACHELORS OF MANAGEMENT

Summary. The article describes one of the components of the didactic system of forming the leadership competence of future bachelors in management - the component "Resource-Based Learning" and its components: purpose, content, forms, methods, teaching aids and additional learning resources. It is determined that the formation of leadership competence of future bachelors in management should be considered as a process aimed at using all the resources that a modern university possesses, as well as on the development of its information and educational environment.

Key words: manager, bachelor, leadership competence, formation, didactic system, resource-based learning.

Abstract. In the didactic aspect, the problem of forming leadership competences for future bachelors in management draws attention to the paradigm of resource-based learning (RBL), which in essence enables the combination of educational paradigms (competency paradigm "education throughout life", humanistic paradigm, education as a professionalization, a paradigm of equal access to quality education, a leadership paradigm, a personally oriented paradigm of innovation education) and the creation of favorable conditions for the formation of a leader the future competence of the future bachelor's degree in management in the educational environment of a modern Ukrainian university.

In the context of our study, the position of American educators (Denise P. Domizi, Janette R. Hill, Michael J. Hannafin, etc.) is impressive, which emphasizes that RBL is a training that promotes the creation of information and educational environment of an educational institution with the attraction of resources of libraries, scientific centers, other educational institutions of the region, the country, the world educational community.

The purpose of the article is to characterize one of the components of the didactic system of forming the leadership competence of future bachelors in management – the component "Resource-Based Learning".

This component includes a set of forms, methods and learning tools aimed at a holistic approach to organizing an educational process at the university that focuses on training the ability to independently and actively transform the information environment through the search and practical application of information resources in order to acquire knowledge about classical and modern the concept of leadership and the application of effective methods in accordance with different leadership styles, the formation of a system of organizational and communicative skills that provide the student's integrity to integrate the group's activities as a single team, as well as the formation of the leadership features and qualities required for successful senior executives.

The component "Resource-Based Learning" contains the following components: goal learning, content of training, forms of learning, methods, teaching aids, and additional learning resources.

The formation of leadership competence of future bachelors in management is a holistic dynamic process of organizing and stimulating the independent cognitive activity of students for mastering the skills of active transformation of the information environment, aimed at acquiring a system of knowledge that the student must possess in order to be a leader in the process of studying at the university and future professional activities , which provides optimal use of the "student-teacher" tandem of the consolidated staff in the educational environment of the university the material, technical, educational, methodological, financial and information resources.

The key goal of the process of forming the leadership competence of future bachelors in management is the formation and development of soft skills that allow you to succeed regardless of the specificity of the activity or direction in which the graduate of the university works, both in professional activities and in life.

As a result, the formation of leadership competences for future bachelors in management is considered as a process aimed at using all the resources that a modern university has, as well as on the development of its information and education environment. The university's information and educational environment is represented by the following components: network, interactive, virtual learning environment, distance education environment, modular dynamic object-oriented learning environment.

As a conclusion, we recommend building an educational process taking into account the component of Resource-Based Learning, which will enable the formation of leadership competencies of future bachelors of management in the educational environment of the university.

REFERENCES

1. Anufriiev M. I., Bandurka O. M., Yarmysh O. N. (1999). Vyshchyi zaklad osvity MVS Ukrainy : nauk.-prakt. posib. Kharkiv. 369 s.
2. Biletska H. A. (2012). Suchasni informatsiini osvitni seredovishcha ta yikh zastosuvannia u profesiinii ekolohichnii osviti. Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: zb. nauk. prats. Zaporizhzhia. Vyp. 22 (75). S. 74–81.
3. Kononets N. V. (2016). Dydaktychni osnovy resursno-oriietovanoho navchannia dystsyplin kompiuternoho tsykladu studentiv ahrarykh koledzhiv. (Dys. doktora ped. nauk). Poltava. 473 s.
4. Kononets N. V. (2013). Problemy osvoiniia resursno-oriietovanoho obucheniia studentov v ahrarykh kolledzhakh y puty ykh razresheniia. Ogalдын ылым zharshысы. Uralsk. №7(55). S. 5–15.
5. Makarova M. V. (2012). Vplyv elektronnykh informatsiinykh resursiv na yakist pidhotovky fakhivtsiv u systemi kooperativnoi osvity. Vziato z: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/num/makarova.htm>
6. Moskalyk H. (2013). Poniattia, pryroda i dzherela formuvannia informatsiino-komunikatsiinoho seredovishcha. Hileia: naukovyi visnyk. № 77. S. 149–153.
7. Nestulia S. I., Nestulia O. O., Karmanenko V. V. (2017). Osnovy liderstva : praktykum (indyvidualni praktychni ta tvorchi zavdannia); vyd. 5-e, pererob. ta dopov. Poltava : PUET. 124 s.
8. Nestulia S.I., Nestulia O.O. (2009). Osnovy liderstva : navchalnyi posibnyk. Poltava: RVV PUSK. 126 s.
9. Spilna istoriia. Dialoh kultur: navchalnyi posibnyk. (2013). Lviv: ZUKTs. 256 s.
10. Trubytsyna E. V. (2009). Dva podkhoda k opredeleniiu ynformatsyonno-obrazovatelnoi sredы. VI Vserossyiskaia nauchno-praktycheskaia konferentsiia «Prymeneniye ynformatsyonno-komunykatsonnykh

tekhnohoyi v obrazovanyu. Vziato s: [http://ito.edu.ru/2009/ MahiuE1/I/-0-13.html](http://ito.edu.ru/2009/MahiuE1/I/-0-13.html).

11. Shakhina I. Yu. (2013). Do pytannia pro informatsiine osvितnie seredovyshe navchalnoho zakladu. Vziato z: http://ito.vspu.net/nd_robota/statti/2013/Shahina_Do%20putannja.htm
12. Iashanov S. M. (2009). Teoretyko-metodychni osnovy pobudovy merezhevoho informatsiino navchalnoho seredovysheha vyshchoho zakladu osvity. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova : zb. nauk. prats. K. Vyp. 13. Ser. 17. Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia. S. 227–233.
13. Janette R. Hill (University of Georgia, USA), Michael J. Hannafin Resource-Based Learning and Informal Learning Environments: Prospects and Challenges (University of Georgia, USA) and Denise P. Domizi (University of Georgia, USA). 2005. 17 pages.

(переклад зроблено особисто автором статті)

УДК 378.091.3:62/69

ПАВЛЮК Любов

докторант, кандидат педагогічних наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

вулиця Пирогова, 9, м. Київ, 02000, Україна

E – mail: lubov-vp@ukr.net

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Проведено теоретичний аналіз компетентності та компетентнісного підходу в системі технологічної освіти. Установлено, що поняття «компетентність» та «компетентнісний підхід» трактується

© Павлюк Л., 2018

неоднозначно. Проведено аналіз цих понять стосовно системи технологічної освіти у літературних джерелах. Метою статті є визначення теоретичних понять та обґрунтування компетентнісного підходу в системі технологічної освіти. Особливу увагу під час дослідження було приділено нормативно-правовим документам, які трактують поняття «компетентності» та «компетентнісного підходу» і встановлення зв'язків між ними.

Ключові слова: підхід, компетентнісний підхід, технологічна освіта, компетентність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Розбудова системи національної освіти в напрямку входження до європейського та світового освітнього просторів передбачає формування соціально активної, високоінтелектуальної, свідомої особистості. В умовах модернізації змісту національної освіти в Україні актуальним стає пошук нових освітніх парадигм, орієнтованих на розвиток всебічно освіченої, компетентної особистості. Слід зазначити, що сьогодні особливу роль у формуванні майбутнього фахівця відіграє компетентнісний підхід у системі технологічної освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання означення понять "компетентність", "компетентнісний підхід", класифікації компетентностей, їх структуру, теоретико-методичні засади реалізації компетентнісного підходу в навчанні досліджували українські вчені (Бех І., Бібік Н., Єрмаков І., Овчарук О., Пометун О., Савченко О., Сухомлинська О., Кононко О., Луговий В., Масол Л.) і зарубіжні науковці (Зимня І., Краєвський В., Лебедев О., Хуторський А.).

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є визначення теоретичних засад та обґрунтування компетентнісного підходу в системі технологічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною метою вищої освіти є формування всебічно розвиненої та обдарованої особистості, яка буде застосовувати знання не лише в своїй подальшій професійній діяльності, а й постійно оновлювати їх, буде всебічно обізнаною людиною. Однією з найважливіших особливостей в системі технологічної освіти є зростання значення компетентності майбутнього фахівця. У наш час потреба в компетентності є найголовнішою ознакою та потребою кожної людини.

Компетентність допомагає фахівцеві ефективно вирішувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності.

На сучасному етапі суспільно-економічного розвитку України назріла потреба у вихованих, нестандартно мислячих випускниках, здатних до впровадження у всі сфери життя інноваційних, новітніх технологій. Останнім часом стрімко підвищується соціальна роль освіти як однієї з найважливіших галузей людської діяльності. Від її професійної спрямованості залежать перспективи розвитку українського суспільства і його наукові здобутки. У світі змінюється ставлення до освіти як важливого чинника соціального й економічного розвитку суспільства, у якому найвищою цінністю є особистість, яка прагне до постійного пошуку нових знань, оригінальних способів розв'язання життєвих і професійних проблем. Саме таку особистість і має сформувати сучасна вища педагогічна освіта.

Формування вчителя нового покоління відбувається сьогодні в умовах перегляду змісту вищої педагогічної освіти й професійної підготовки, що передбачає її фундаменталізацію, гуманітаризацію, гуманізацію й диференціацію, розробку й реалізацію інноваційних педагогічних технологій [4, с. 12].

Професійна підготовка майбутніх учителів технологій в педагогічних університетах на сучасному етапі розвитку вищої освіти недостатньою мірою відповідає соціальному замовленню суспільства і держави.

Виникає необхідність у вивченні структури компетентності вчителя технологій, її структурних компонентів, виявлення умов, що сприяють формуванню складових професійної компетентності, визначення рівнів сформованості професійних знань, умінь і навичок.

У науковій літературі й у довідкових джерелах існує чимало визначень «компетентності».

Перш за все, з'ясуємо поняття "компетентність" та "компетентнісний підхід". На сьогодні не має єдиної точки зору щодо визначення цих понять. Зупинимося на тлумаченні даних понять у відповідних нормативних документах. Як зазначено у Національному освітньому глосарії, компетентнісний підхід – це підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі у термінах компетентностей [2, с. 6]. У Законі України "Про освіту" зазначається, що компетентність - динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [1, с. 1].

У національній рамці кваліфікацій трактується, що компетентність, компетентності – здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості [6, с. 2].

Компетентнісний підхід був предметом вивчення закордонних вчених Х. Мюнклера, Б. Оскарссона, Г. Халанжа, В. Хутмаєра та ін., російських В. Давидова, І. Лернера, В. Краєвського, М. Скаткіна, А. Хуторського та вітчизняних науковців О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, О. Сухомлинської, Л. Хоружої.

Сьогодні у вітчизняній педагогіці компетентнісний підхід є предметом вивчення багатьох дослідників: С. Гончаренко (тлумачення явища компетентності), І. Тараненко (компетентність як здатність до

наїефективнішого застосування знань), А. Василюк (сучасні підходи до компетентності вчителів у Польщі), К. Корсак (цивілізаційна компетентність), І. Ящук (життєва компетентність особистості), В. Ковальчук (соціальна компетентність), А. Михайличенко, В. Аніщенко (професійна підготовка на основі стандарту компетентності), О. Тімець (фахова компетентність) та інші.

Поняття «компетентнісний підхід» стало поширеним порівняно недавно у зв'язку з дискусіями про проблеми і шляхи модернізації середньої та вищої освіти. Звернення до цих понять пов'язане з прагненням визначити необхідні зміни в освіті.

Основними ідеями компетентнісного підходу В. Краєвський, А. Хуторський вважають такі:

- компетентність є ключовим, своєрідним «вузловим» поняттям, оскільки воно, по-перше, поєднує в собі інтелектуальний і діяльнісний складники освіти; по-друге, в понятті «компетентність» закладено ідеологію інтерпретації змісту освіти, сформованого «від результату» («стандарт на виході»); по-третє, ключова компетентність є інтегративною за природою, тому що вона містить однорідні або близькі знання і уміння, які належать до широких сфер культури та діяльності (комунікативної, інформаційної, ділової тощо);

- цей підхід не є новим, оскільки орієнтація на освоєння умінь, способів діяльності і, тим більше, узагальнених способів діяльності існувала як напрям розвитку педагогічних досліджень і практики, однак не була провідною. Тому сьогодні для реалізації компетентнісного підходу потрібно спиратися на міжнародний досвід, ураховуючи необхідність адаптуватись до традицій і потреб України;

- не треба протиставляти компетентність знанням або вмінням і навичкам. Поняття «компетентність» ширше, ніж поняття знання, уміння,

навички; воно містить їх у собі (хоча, зрозуміло, не йдеться про просту адитивну суму «знання – уміння – навички», це поняття іншого значеннєвого ряду);

- поняття «компетентність» включає не тільки когнітивний і операційно-технологічний складники, а й мотиваційний, етичний, соціальний та поведінковий. Воно містить результати навчання (знання й уміння), систему ціннісних орієнтацій, звичок тощо; компетентності формуються в процесі навчання, і не лише в середній та вищій школах, а й під впливом родини, друзів, роботи, політики, релігії, культури та ін. У зв'язку з цим, реалізація компетентнісного підходу залежить від загальної освітньо-культурної ситуації, в якій живе й розвивається майбутній педагог. Стосовно кожної компетентності можна виділяти різні рівні її освоєння (наприклад, мінімальний, достатній, високий) [3, с. 10].

Дещо спрощеним є трактування В. Химинець поняття «компетентнісний підхід», оскільки розуміє його як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Компетентнісний підхід скеровує освіту на формування набору компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), котрими мають оволодіти учні під час навчання в школі. Науковець наголошує на тому, що традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизувало знання і формувало певний підхід до навчання. Основна увага при цьому фокусувалася на самих знаннях, а те, для чого вони потрібні, залишалося поза увагою [8, с. 2].

Як зазначає М. Пригодій ефективність навчання залежить від професійної компетентності вчителя, тобто рівня його знань, умінь та навичок, мотивації до здійснення навчально-виховного процесу, здібностей та якостей особистості, можливості забезпечити варіативність та особистісну орієнтацію навчання й виховання, практичну орієнтацію з використанням

сучасних педагогічних технологій, науково-дослідницьких форм роботи, професійну орієнтацію учнів та формування в них необхідних для майбутньої професії знань, умінь і навичок [7, с. 172].

Компетентнісний підхід поєднує процес накопичення знань, умінь і навичок у процес формування й розвитку в студентів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. Тому змінюються вимоги до педагогів, які здатні змінюватись, самовдосконалюватись. Змінюється й модель поведінки студента – від пасивного засвоєння знань до дослідницько-активної, самостійної та самоосвітньої діяльності. Процес навчання наповнюється розвивальною функцією, яка стає інтегрованою характеристикою навчання.

Компетентнісний підхід у вищій освіті пов'язаний з особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, оскільки торкається майбутнього фахівця й може бути реалізованим і перевіреном тільки в процесі виконання ним певного комплексу дій. Він потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі, яка існує об'єктивно, для «всіх» майбутніх фахівців навчального процесу, на суб'єктивні надбання окремого студента, які можна оцінити.

Згідно з компетентнісним підходом метою організації навчально-виховного процесу вищої школи є створення умов для формування у студентів досвіду самостійного та творчого вирішення пізнавальних, комунікативних, організаційних та інших проблем, які становлять зміст освіти. Зміст освіти при цьому – це система компетентностей, що є сукупністю взаємопов'язаних смислових орієнтацій, умінь і знань для ефективного вирішення професійних завдань.

Для підготовки вчителів технологічної освіти, які володіють високою професійною компетентністю, необхідно враховувати професійні та особистісні якості, якими вони повинні володіти як кваліфіковані фахівці:

компетентність; самостійність; відповідальність; мобільність; аналітичне мислення; інформаційна, правова і екологічна культура; підприємницька і творча активність; готовність до постійного оновлення знань тощо.

Компетентність має свої чіткі межі. Їх можна окреслити, спираючись на коло завдань, які є посилюючими для вирішення, або на набір «робочих ситуацій», тобто компетенцій. Компетентність виявляється в особистісно орієнтованій діяльності. У ній яскраво виражені мотиваційно-ціннісний та емоційно-вольовий компоненти. За визначенням І. Зимньої, «компетентність – це побудована на знаннях інтелектуально та особистісно зумовлена соціально-професійна життєдіяльність людини» [3, с. 34].

У понятті «компетентність» відображена практична спрямованість освітнього процесу. Компетентність формується та виявляється в практичній діяльності, передбачає ефективну діяльність, та підвищує ефективність вирішення якої-небудь задачі або виконання якої-небудь дії. Вона вбирає в себе знання, уміння, навички та певний рівень розвитку різних особистісних якостей, які разом забезпечують високі результати.

Отже, на думку дослідників, компетентність – це специфічна здатність індивіда, яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми, що виникають реальних ситуація життя, шляхом використання знань, досвіду, цінностей і ставлення.

Отже, під компетентністю розуміють кваліфікаційну характеристику фахівця, в якій представлені знання, необхідні для здійснення професійної діяльності. У трактуванні компетентності фахівця відображено його здатність застосовувати наукові та практичні знання до предмета професійної діяльності.

Компетентність фахівця – це виявлені ним прагнення та здатність реалізувати свій потенціал для посиленої продуктивної діяльності в професійній сфері, усвідомлення відповідальності за результати цієї діяльності та необхідність постійного самовдосконалення.

О. Коберник стверджує, що компетентність у галузі технологічної освіти є досвідом, освіченістю, ерудованістю індивіда у сфері виробничих технологій, у різних видах предметно-перетворювальної діяльності, його умінням і навичками, підготовленістю, знаннями, ерудицією, здатністю до визначення шляхів і можливостей їх набуття та функціонування за допомогою свідомості й мислення [4, с. 87].

Висновки. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на визначення особливостей формування професійних компетенцій для фахівців технологічної освіти відповідно до вимог стандартів нового покоління, які враховують гармонізацію змісту підготовки фахівців в умовах європейської інтеграції та сучасних тенденцій на ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// ru.osvita.ua](http://ru.osvita.ua).
2. Захарченко В. М., Національний освітній глосарій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tempus.org.ua>.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования /И. А. Зимняя //Высшее образование сегодня. 2003. – № 5. – С. 34–42.
4. Коберник О. М. Технологічна освіта в Україні в контексті запровадження компетентнісного підходу. /О.М. Коберник // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матер. V міжнар. наук.-практ. конф. / О. М. Коберник, – Хмельницький,. 2009. – С. 87–92.
5. Краевский В. В., Хуторской А. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах // Педагогика. –2003. – № 3. – С. 3-10.
6. Постанова Кабміну України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», № 1341, Київ, 2011.

7. Пригодій М.А. Використання компетентнісного підходу при підготовці майбутніх учителів до профільного навчання учнів // Науковий збірник. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – 2011. – № 3. – С. 167-173.
8. Химинець В.В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Електронний ресурс]. Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – Режим доступу: <http://zakinpro.org.ua>

Стаття надійшла до редакції 07.09.2018

ПАВЛЮК Любовь

докторант, кандидат педагогических наук, Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова

улица Пирогова, 9, г. Киев, 02000, Украина

E - mail: lubov-vp@ukr.net

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В СИСТЕМЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ОБРАЗОВАНИЯ

Резюме. В данной статье рассматривается компетентностный подход в высшем образовании с разных позиций ученых особенно при подготовке учителей технологического образования. Основное внимание уделено компетентности специалиста. Определены цели и обоснование компетентностного подхода в системе технологического образования.

Ключевые слова: подход, компетентностный подход, технологическое образование, компетентность.

PAVLIUK Liubov

Candidate of Pedagogical Sciences, Doctoral Candidate of National Pedagogical Dragomanov University

9, Pyrogorova St., Kyiv, 02000, Ukraine

E - mail: lubov-vp@ukr.net

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE COMPETENT APPROACH IN THE SYSTEM OF TECHNOLOGICAL EDUCATION

Summary. This article discusses the competence approach in higher education from different scientists' positions, especially in training teachers of technological education. The focus is on the competence of a specialist. The objectives and justification of the competence approach in the system of technological education are defined.

Key words: approach, competence approach, technological education, competence.

Abstract. A theoretical analysis of competence and competence approach in the system of technological education is conducted. It has been established that the concept of "competence" and "competence approach" is interpreted ambiguously. The analysis of these concepts concerning the system of technological education in literary sources has been carried out. The purpose of the article is to determine the theoretical foundations and justification of the competence approach in the system of technological education.

Particular attention in the study is focused in legal documents that interpret the concept of "competence" and "competence approach" and establish links between them.

REFERENCES

1. National Tempus Office in Ukraine, Cohyright, (2009), *Available from:* <<http://www.tempus.org.ua>. [Natsionalnyi Erasmus+ ofis v Ukraini] [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy pro vyshchu osvitu (2014) [*Information from the Verkhovna Rada of Ukraine 2014*]. [in Ukrainian].
3. Zymniaia, Y. (2003) Klyuchevye kompetencii – novaya paradigma rezul'tata sovremennogo obrazovaniya. Vysshee obrazovanie segodnya [*Key*

competencies - a new paradigm of the result of modern education. Higher education today] [in Ukrainian].

4. Kobernyk, O. (2009) Tekhnolohichna osvita v Ukraini v konteksti zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu. [*Kobernik, O. 2009. Technological education in Ukraine in the context of the introduction of a competent approach*]. [in Ukrainian].
5. Kraevskij, V. Hutorskoj A. (2003), Predmetnoe i obshchepredmetnoe v obrazovatel'nyh standartah 5. [*Krayevsky, V & Khutorskoy A. 2003, Subject and general subject in educational standards*], [in Ukrainian].
6. Postanova Kabminu Ukrainy (2011), Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii. [*Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine 2011, On Approval of the National Qualifications Framework*]. [in Ukrainian].
7. Pryhodie M.A. (2011) Vykorystannia kompetentnisnoho pidkhodu pry pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv do profilnoho navchannia uchniv. [*Pryhodie M.A. 2011. Use of a competent approach for preparing future teachers to professional teaching of teachers*]. [in Ukrainian].
8. Khymynets V. (2010) Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoho rozvytku vchytelia. Zakarpatskyi instytut pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity. [*Khymynets V. 2010. Competency approach to professional development of a teacher. Transcarpathian Institute of Postgraduate Pedagogical Education*]. [in Ukrainian].

(переклад зроблено особисто автором статті)

УДК 378.147

ФОНАРЮК Олена

канд. пед. наук, старший викладач кафедри алгебри та геометрії,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

вул. В. Бердичівська, 40, м. Житомир, Україна, 10008

E-mail: f-ev@i.ua

КЕЙС-МЕТОД У КУРСІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Анотація. Проблема дослідження визначається суперечністю між соціальним замовленням нової української школи на педагогів, готових реалізувати сучасні методи навчання й розвитку учнів та фокусуванням курсу з методики викладання математики на вирішення лише навчальних завдань і математичних задач. Дослідження можливостей застосування кейс-навчання математики майбутніх учителів дозволить розвивати професійно значущі вміння студентів, зорієнтовані на подальшу роботу в новій українській школі із застосуванням сучасних інтерактивних методів навчання математики. Завданнями статті визначено: характеристику кейс-метода у професійній підготовці майбутніх учителів математики; презентацію власного досвіду використання кейс-методу у курсі методики навчання математики. В основі застосування методу лежить кейс як основний навчальний засіб, який являє собою опис проблемної ситуації із практики роботи вчителя математики. Обґрунтовано, що застосування кейс-методу у курсі методики навчання математики сприяє формуванню професійно важливих умінь, здатностей і якостей майбутніх учителів математики. Проаналізовано вимоги до навчального кейсу з огляду на можливість формування професійної компетентності майбутніх учителів

© Фонарюк О., 2018

математики. Наведено приклад авторського кейсу з методики навчання математики для майбутніх учителів. Описано етапи роботи студентів у кейс-методі із застосуванням індивідуальних, групових і фронтальних форм навчання. Сформульовано висновок, що застосування кейс-методу дозволяє реалізувати в процесі вивчення методики навчання математики гносеологічну, організаційну, проектувальну, комунікативну функції; забезпечити принципи інтердисциплінарності, проблемності, зв'язку з життям професійного навчання; упровадити в освітній процес особистісно діяльнісний, компетентнісний підходи.

Ключові слова: кейс-метод, кейс, ситуаційний аналіз, методика навчання математики, майбутні учителі математики.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Реформування системи освіти відображається на зміні професійної ролі викладачів і вчителів у сучасній школі. Відбувається переорієнтація з ролі носія об'єктивних знань на роль модератора навчального процесу, в якому основним завданням виступає формування здатності тих, хто навчається до вмотивованого навчання впродовж життя, рефлексії власних здібностей і умінь, самостійного цілепокладання у навчальній діяльності та відповідальності за його результати. Це вимагає від педагогічних працівників пошуку відповідних форм і методів організації навчальної діяльності; готовності до співнотворчості в учнівському колективі; уваги до пізнавальних процесів, умов їх розвитку та стимулювання. У дидактиці вищої школи експериментально підтверджено ефективність застосування кейс-методу при навчанні фахових предметів як такого, що дозволяє формувати здатність студентів до роботи з інформацією.

Існує статистика, що підтверджує поширеність застосування кейс-методу у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, де на

розв'язання кейсів відводиться від 25% (університет Чикаго) до 40% (університет Уортон) навчального часу студентів [1].

У методиці навчання математики для майбутніх учителів кейс-метод може слугувати завданням формування фахових компетентностей: здатності до опрацювання інформації, формулювання висновків, проектування планів навчальної роботи з дітьми, планування навчального процесу, врахування індивідуальних особливостей дітей, зв'язку теорії та практики педагогічної діяльності, професійної творчості.

Актуальність теми дослідження зумовлюється суперечністю між соціальним замовленням нової української школи на педагогів, готових реалізовувати сучасні методи навчання й розвитку учнів та фокусуванням курсу з методики навчання математики на вирішення лише навчальних завдань і математичних задач. Дослідження можливостей застосування кейс-навчання математики майбутніх учителів дозволить розвивати професійно значущі вміння студентів, зорієнтовані на подальшу роботу в новій українській школі із застосуванням сучасних інтерактивних методів навчання математики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз досліджень з проблеми застосування кейс-методу свідчить, що кейс-метод розглядається з декількох позицій: як інтерактивний метод навчання, спрямований на професіоналізацію студентів та їхню активізацію у процесі вирішення професійних завдань; як освітня парадигма творчого мислення, завданнями якої виступає демократизація й модернізація навчального середовища [2]. Окрім власне навчальної функції, кейс-метод дозволяє вирішити ряд психолого-педагогічних завдань вищої школи: створення умов для набуття

навичок пошуку рішень; розвиток аналітичних та оціночних якостей, креативного й критичного мислення; набуття навичок аналізу складних проблем та пошуку їх вирішення; формування умінь командної взаємодії та комунікативної компетентності; створення сприятливої психологічної атмосфери у навчальній групі; формування системи цінностей, професійних позицій, установок, світогляду [3].

Технологія упровадження кейс-методу представлена у роботах Г. Веремейчика [4], А. Долгорукова [5], Н. Павлик [3], Ю. Сурміна [2] та ін. Однак, більшість розробників визначають можливості кейс-методу при вивченні соціальних і гуманітарних дисциплін. Натомість, у дисциплінах природничого та професійно-орієнтованого циклу кейс-метод не є достатньо представленим.

Формулювання цілей статті. Тому цілями статті визначаємо: характеристику кейс-методу у професійній підготовці майбутніх учителів математики; презентацію власного досвіду використання кейс-методу у курсі методики навчання математики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Методика застосування кейс-методу ґрунтується на положеннях проблемного навчання, методу проектів, сучасних інформаційно-комунікативних технологіях та передбачає аналіз тими, хто навчається, проблемних ситуацій із практики діяльності, що вимагають пошук і одержання додаткових знань і умінь.

В основі застосування методу лежить кейс як основний навчальний засіб, який являє собою опис проблемної ситуації із практики роботи вчителя математики. Згідно з дослідженням теорії та практики кейс-методу Ю.П. Сурмінім [2, с. 52], кейс відображає стійкий стан певного процесу, який заснований на неоднозначній суперечності, що вимагає термінового вирішення.

Вимоги до кейсу, сформульовані Н.А. Осіною [1], були проаналізовані нами з огляду на можливості формування професійної компетентності майбутніх учителів математики (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив кейс-методу на формування професійних компетентностей майбутніх учителів математики

№	Характерологічна ознака кейсу	Зв'язок із формуванням професійних компетентностей
1	Проблемність як відсутність однозначного вирішення професійної ситуації	Розвиток критичного й творчого мислення, здатність до встановлення причинно-наслідкових зв'язків
2	Імплицитність як прихованість, неявність зв'язків між передумовами та наслідками професійної ситуації	Розвиток аналітичних, синтетичних і пізнавальних умінь, формування самостійності
3	Незавершеність як ознака динамічності розвитку професійної ситуації	Проективні уміння, здатність до моделювання педагогічних систем і процесів, розвиток професійної мотивації
4	Надмірність інформації як маскування ключових фактів у великих обсягах другорядних або незначущих фактів	Здатність виокремлювати суттєві умови педагогічної діяльності; аналітичні уміння, розвиток критичного мислення
5	Персоналізація як присутність реалістичних персонажів зі складним суперечливим характером взаємодії	Формування особистого досвіду професійної діяльності, розвиток соціального й емоційного інтелекту, зміна моделей поведінки

6	Нейтральність як відсутність авторського бачення чи установок і навіювань	Пізнавальна самостійність, аргументованість викладу власної думки, об'єктивність
7	Типовість як повторюваність у педагогічній практиці	Формування професійних знань і умінь, розвиток асоціативного мислення, набуття професійного досвіду

Таким чином, застосування кейс-методу у курсі методики навчання математики сприяє формуванню професійно важливих умінь, здатностей і якостей майбутніх учителів математики.

Наведемо приклад авторського кейсу з методики навчання математики для майбутніх учителів.

Вступ. Поширення інклюзивного навчання у сфері освіти України вимагає від педагогічних працівників умінь складати індивідуальні навчальні плани з предметів, враховувати індивідуальні особливості учнів, інтегрувати у освітні процеси інноваційні методи навчання.

Передісторія. У 5-му класі загальноосвітнього навчального закладу інклюзивно навчається Марія К., 11 років, СДУГ (синдром дефіциту уваги і гіперактивність).

СДУГ (синдром дефіциту уваги і гіперактивність) – група розладів, які характеризуються раннім початком, поєднанням надзвичайно активної, слабо модульованої поведінки з вираженою неухважністю і відсутністю завзятості при виконанні завдань, а також тим, що ці поведінкові характеристики проявляються в усіх ситуаціях і виявляють постійність в часі (МКБ-10, F90).

Прояви СДУГ є результатом функціональної незрілості або порушень роботи певних ділянок мозку. Коли дитина провалюється у емоції, то у дитини відключаються функції стримування, планування,

прогнозування, контролю. Вона не зчитує соціальний контекст і має перебільшену реакцію на подразники. Йдеться про брак гормону допаміну у лобних долях.

Рекомендації для педагогів при роботі з дітьми зі СДУГ [6]: посадити дитину на першу парту, аби вона була у постійній зоні тактильного контакту; дозволити дитині рухатися, ходити, крутитися, сидіти на підлозі; не звертати увагу інших дітей до поведінки дитини зі СДУГ; категорично забороняється утискати дитину морально чи фізично; інструкції щодо завдань повинні бути чіткими, короткими, послідовними; протипоказано раптові зміни в діяльності, бажаний зрозумілий чіткий графік.

Проблемна ситуація. Із розповіді мами Марії (із Інтернет-блогу, деталі змінено): Мою дитину цькують у школі. Марія має поведінкові розлади (синдром дефіциту уваги і гіперактивність). Це означає, що дитина нездатна себе контролювати, коли провалюється у емоції, нездатна спрогнозувати наслідки своїх дій, нездатна висидіти як слід на уроці. У цьому проблема наших багаторічних поневірянь – ми весь час змінюємо дитячі колективи, не відвідуємо гуртків, коло спілкування обмежується сім'єю. Інклюзивне навчання – наша остання надія на можливість соціалізації Марії. Ми прийшли в цю школу у вересні, зараз листопад, але діти не хочуть з нею спілкуватися, обзивають, відмовляються сидіти поруч. Саме її звинувачують у всіх дитячих конфліктах та суперечках.

Найгірша ситуація на уроках математики. Саме це – найстрашніший кошмар для Маші. Їй навіть сниться дошка ганьби з її портретом і підписом «нездара». Вчитель математики – Світлана Іванівна – йде на контакт, але не розуміє, як узгодити навчальні потреби та емоційний стан Маші. На уроці послуговується принципом орієнтації на «середнього» учня. Домашні завдання з математики є загальними для всіх дітей класу. Коли Марію викликають до дошки – вона впадає в ступор; виявляє непокору.

Вчора перед уроком математики, на який учні повинні були принести власноруч виготовлені системи координат із прикладами залежностей, Марія відмовилася зайти в клас. Вона стояла в кутку в коридорі і боялася заходити до класної кімнати. Коли Світлана Іванівна наказала Маші зайти в аудиторію – вона впала в істерику, почала втікати. Я не розумію, що відбувається, адже напередодні Марія із задоволенням створювала цей макет, розповідала, як вони будуть його застосовувати на уроці.

Класний керівник викликала мене, розказала про «дивну» поведінку дитини; про те, що батьки інших дітей жаліються на Машу, просять ізолювати її; і запропонувала індивідуальне навчання на дому. Але це не вихід для нас, Маші потрібне загальне навчання з іншими дітьми.

Я втомилася від коментарів батьків у спільній групі Вайберу, мені страшно ходити на батьківські збори. Це цькування носить комплексний характер, в його основі лежить складна взаємодія між дітьми, педагогами, батьками. Я хочу, аби ви зрозуміли, наскільки комплексною і складною є проблема цькування, проблема дітей з особливими освітніми потребами, проблема «незручних дітей».

Завдання для студентів. Оцініть навчальні потреби Марії, визначте очікувані зміни у рівні її математичних знань, умінь, навчальних якостей і особистісних здатностей. Спроектуйте навчальну програму з математики для Марії, створіть перспективний план адаптації або корекції навчальних завдань, змодельуйте очікувані результати вивчення Марією курсу математики за 5 клас. Оцініть успішність упровадження запланованих вами змін як для Марії, так і інших учнів класу за формулою: $A * B * C > D$, де: А – актуальність та цілі вирішення проблемної ситуації; В – очікувані результати вирішення ситуації; С – форми, методи, засоби досягнення запланованих результатів, і D – вартість і цінність запланованих змін. Оцініть вашу роль як учителя математики у досягненні запланованих змін.

Додатки:

- Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380).
- Нормативна база щодо облаштування приміщень і архітектурної доступності закладу загальної середньої освіти.
- Постанова Кабінету Міністрів України №872 від 15.08.2011 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»
- Медичні показання щодо інклюзивного навчання дітей із СДУГ.
- Навчальна програма з математики для 5 класу (затверджена наказом МОН від 07.06.2017 № 804).
- Анамнез дитини із описом основних порушень психофізичного розвитку.
- Характеристика поведінки учениці класним керівником і вчителями-предметниками: особливості навчальної діяльності – усної, письмової; особливості засвоєння знань і умінь; особливості виконання контрольних і підсумкових робіт; особливості виконання творчих завдань; емоційний стан дитини на перервах і на уроках; ситуації, що викликають труднощі та занепокоєння.
- Характеристика пізнавальної діяльності учениці психологом: особливості основних психічних процесів, стомлюваності, темпу роботи, емоційного стану, комунікативних умінь, моторики.

Робота студентів над кейсом передбачає наступні етапи із чергуванням організаційних (індивідуальних, групових і фронтальних) форм навчання:

- 1) підготовка – презентація кейс-методу, пояснення основних етапів роботи та завдань кожного етапу;

2) самотійне знайомство учасників із кейсом та завданнями до нього; час для індивідуального аналізу ситуації, її причин та можливих шляхів вирішення;

3) робота у малих групах – обмін результатами самотійного аналізу, обговорення причин та рішень; вибір найдоцільнішого варіанту вирішення та його аргументація; розробка стратегії презентації результатів роботи групи;

4) презентація результатів роботи малих груп, де інші учасники виконують роль опонентів та дають власні рецензії на представлені результати;

5) підсумки – рефлексія результатів обговорення та роботи в цілому; коментарі фасилітатора щодо реального розв'язання ситуації та відзначення цікавинок у результатах роботи учасників [3].

Нам імпонує системна модель впливу кейс-методу на особистість студента, змодельована Ю.П. Сурміним [2], згідно з якою упровадження кейс-методу у процес професійної підготовки майбутніх фахівців дозволяє забезпечити: професійний розвиток (практичні знання й навички; здатність конкурувати; розвиток працелюбності); розумовий розвиток (навички роботи з інформацією, пізнавальні уміння, мовні компетентності); мотиваційно-вольовий розвиток (розвиток цілепокладання та мотивації, укріплення волі); моральний розвиток (розвиток активності, партнерства, співробітництва, рефлексії).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Застосування кейс-методу у методиці навчання математики майбутніх учителів дозволяє забезпечити принципи інтердисциплінарності, проблемності, зв'язку з життям професійного навчання, упровадити в освітній процес особистісно діяльнісний, компетентнісний підходи. Застосування означеного кейсу дозволяє реалізувати в процесі вивчення методики навчання математики такі функції:

гносеологічну – оволодіння новими спеціальними та загально-педагогічними знаннями; організаційну – набуття умінь і навичок самоменеджменту та роботи в команді; проектувальну – проектування педагогічних цілей, планів, програм, ресурсів [7]; комунікативну – набуття навичок конструктивної взаємодії з різними суб'єктами навчально-виховного процесу.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у створенні методичних рекомендацій із використання кейс-методу у курсі методики навчання математики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Осіна Н.А. Кейс-метод як спосіб формування життєвих компетентностей учнів // На урок: освітній проект, 2018. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/keys-metod-yak-sposib-formuvannya-zhittevih-kompetentnostey-uchniv-13118.html>
2. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / Под ред. Сурмина Ю.П. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
3. Павлик Н.П. Технології, методики, методи та техніки неформальної освіти. // Сучасні соціальні технології в освіті. –Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2018. – 332 с. – С. 148-193.
4. Клуб устойчивого развития: в помощь лидеру / А.А. Величко; под. общ. ред. Г.В. Веремейчик. – Минск : Минсктиппроект, 2006. – 114 с.
5. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения. Режим доступу: <http://www.evolkov.net/case/case.study.html>
6. Преображенская И. Памятка от невролога для учителей и родителей детей с СДВГ // Освіта нова. Режим доступу: <http://osvitanova.com.ua/posts/1958-pamiatka-ot-nevroloha-dlia-uchytelei-y-rodytelei-detei-s-sdvh>

7. Фонарюк О. В. Конструктивно-проектировочные умения будущего учителя математики в системе его профессиональных умений // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2014. – II (15). – С. 87-91.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2018

ФОНАРЮК Елена

канд. пед. наук, старший преподаватель кафедры алгебры и геометрии, Житомирский государственный университет имени Ивана Франко

ул. Б. Бердичевская, 40, м. Житомир, Украина, 10008

E-mail: f-ev@i.ua

КЕЙС-МЕТОД В КУРСЕ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Резюме. Проблема исследования определяется противоречием между социальным заказом новой украинской школы на педагогов, готовых реализовывать современные методы обучения и развития учеников и фокусированием внимания курса методики обучения математики на решение только учебных заданий и математических задач. Исследование возможностей применения кейс-обучения математики для будущих учителей позволит развивать профессионально значимые умения студентов, ориентированные на последующую работу в новой украинской школе с применением современных интерактивных методов обучения математике. Задания статьи определены как: характеристика кейс-метода в профессиональной подготовке будущих учителей математики; презентация собственного опыта использования кейс-метода в курсе методики обучения математики. В основании применения метода лежит кейс як основное учебное средство, представляющее собой описание проблемной ситуации из практики работы учителя математики. Обосновано, что применение кейс-

метода в курсі методики обучения математики способствує формуванню професійно важких умінь, способностей и качеств будущих учителей математики. Проанализированы требования к учебному кейсу с позиций возможности формирования профессиональной компетентности будущих учителей математики. Приведен пример авторского кейсу по методике обучения математики для будущих учителей. Описаны этапы работы студентов в кейс-методе с применением индивидуальных, групповых и фронтальных форм обучения. Сформулирован вывод, что применение кейс-метода позволяет реализовывать в процессе изучения методики обучения математики гносеологическую, организационную, проектирующую, коммуникативную функции; обеспечить принципы интердисциплинарности, проблемности, связи с жизнью профессиональной подготовки; внедрить в образовательный процесс личностно деятельностный и компетентностный подходы.

Ключевые слова: кейс-метод, кейс, ситуационный анализ, методика обучения математики, будущие учителя математики.

FONARIUK Olena

Candidate of pedagogical sciences, Senior Lecturer of the Algebra and Geometry Department, Zhytomyr State University named after Ivan Franko street V. Berdychivska, 40, Zhytomyr, Ukraine, 10008

E-mail: f-ev@i.ua

CASE-METHOD IN TRAINING COURSE OF METHODOLOGY FOR FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS

Abstract. Introduction. The problem of research is defined by the contradiction between the social orders of new Ukrainian school for teachers who are ready to implement modern methods of teaching and developing students, and focusing course on the methodology of teaching mathematics to the solvation only educational and mathematics tasks.

Analysis of publications. The research of implementation possibilities of case-study mathematics of future teachers will allow develop professionally meaningful skills of students focused on further work in new Ukrainian school using modern interactive methods of teaching mathematics. The theoretical fundamentals of case-method in training course were contributed by N. Osina, G. Veremejchuk, A. Dolgorukov.

Purpose. The objectives of the article are as follows: the characteristics of case method in professional studying of future teachers of mathematics; presentation of own experience of using case method in the course of methodology of teaching mathematics.

Results. In the basis of using method is the case as the main educational tool which is the description of problem situation from the work practice of mathematics teacher. It is substantiated that usage of case method in the methodology course of studying mathematics contributes the formation of important professional skills, abilities and features of future teachers of mathematics. The requirements for a training case are analyzed from the point of view the possibilities of forming professional competence of future mathematics teachers. An example of author's case from the methodology of teaching mathematics for the future teachers is presented. The stages of students' work in case-method with the use of individuals, group and frontal forms of training are described.

Conclusion . The conclusion is drawn that the application of case-method allows to realize in the process of studying methodology of teaching mathematics such functions: gnoseological, organizational, designing, communicative; to ensure the principles of interdisciplinary, problem, connection with life of professional education; to implement in the educational process the personally active and competence approaches.

Key words: case method, case, situational analysis, mathematics teaching methodology, future teachers of mathematics.

REFERENCES

1. Osina, N. A. (2018). Keis-metod yak sposib formuvannia zhyttievkykh kompetentnostei uchniv [Case method as a way of forming the vital competencies of students]. *Na urok: osvittii proekt – On a lesson: educational project*. Retrieved from <https://naurok.com.ua/keys-metod-yak-sposib-formuvannya-zhittevih-kompetentnostey-uchniv-13118.html> [in Ukrainian].
2. Surmyna, Yu. P. (2002). Sytuatsyonnyi analiz, ili Anotomyia Keis-metoda [Situational Analysis, or Anatomy of the Case Method]. Kyev: Tsentr ynnovatsyi y razvytyia [in Russian].
3. Pavlyk, N. P. (2018). Tekhnolohii, metodyky, metody ta tekhniky neformalnoi osvity [Technologies, techniques, methods and techniques of informal education]. *Suchasni sotsialni tekhnolohii v osviti. – Modern social technologies in education*. Zhytomyr: Vyd. O.O. Yevenok, 148-193. [in Ukrainian].
4. Veremeichyk, H. V. (2006). Klub ustoichyvoho razvytyia: v pomoshch lyderu [Club for sustainable development: to help the leader]. Mynsk: Mynsktypproekt [in Russian].
5. Dolhorukov, A. Metod case-study kak sovremennaia tekhnolohyia professyonalno-oryentirovannoho obucheniya [Case-study method as a modern technology of vocational training]. Retrieved from <http://www.evolkov.net/case/case.study.html> [in Russian].
6. Preobrazhenskaia, Y. (1958). Pamiatka ot nevroloha dlia uchytel'ei y rodytel'ei detei s SDVH [Memoir from a neurologist for teachers and parents of children with ADHD]. *Osvita nova – Education new*. Retrieved from <http://osvitanova.com.ua/posts/1958-pamiatka-ot-nevroloha-dlia-uchytel'ei-y-rodytel'ei-detei-s-sdvh> [in Russian].
7. Fonariuk, O. V. (2014). Konstruktyvno-proektyrovочные umeniya budushchoho uchytel'ia matematyky v systeme eho professyonalnykh umenyi

[Constructively-projective skills of future teacher of mathematics in a system of his professional]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, II(15), 87-91. [in Russian].

(англійською переклала Л. Недзельська – викладач іноземних мов Житомирського державного університету імені Івана Франка)

УДК 378.147 : 811

ШЕВЧЕНКО Олена

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1, Донецький національний медичний університет (м.Краматорськ, Україна)

вул. Привокзальна, 27, м. Лиман, Донецька обл., Україна, 84404

E-mail: shevchenko-elena575@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КУРСУ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НАУКОВОГО СПІЛКУВАННЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ У НЕМОВНОМУ ВНЗ

Анотація. У статті досліджується проблема організації курсу іноземної мови наукового спілкування для майбутніх докторів філософії у немовному виші. Описані основні вимоги, що висувуються до рівня володіння іноземною мовою майбутніми науковцями. Метою вивчення курсу іноземної мови наукового спілкування є опанування таким рівнем знань, умінь і навичок, який дозволить аспірантам висвітлювати результати свого наукового дослідження іноземною мовою та здійснювати наукове спілкування іноземною мовою в усній та письмовій формах. Особлива увага приділяється змісту навчання іноземній мові, який повинен мати професійно орієнтоване спрямування. Під професійно орієнтованим розуміється навчання, побудоване з урахуванням професійних і наукових потреб

© Шевченко О., 2018

аспірантів у вивченні іноземної мови і передбачає професійне спрямування не лише змісту навчальних матеріалів, а й діяльності. Методика професійно орієнтованого навчання передбачає врахування інтеграції курсу іноземної мови професійного спрямування зі змістом дисертаційного дослідження аспірантів. У цьому контексті розглядаються поняття м'якої та жорсткої інтеграції професійного змісту у навчанні іноземній мові майбутніх докторів філософії. Аналізуються методи викладання, які, на нашу думку, сприятимуть формуванню іншомовної компетенції аспірантів і реалізації їхньої професійної, наукової та міжнародної діяльності. Розглядаються особливості та потенціал прямих методів викладання іноземної мови, безперечний внесок яких у використанні різноманітних засобів семантизації лексики та організації навчання в атмосфері іноземної мови. Наголошується на важливості використанні комунікативних методів викладання іноземної мови, цінність яких полягає у розвитку вмінь спонтанного спілкування та засвоєнні іноземної мови у контексті реальної або змодельованої комунікативної активності.

Ключові слова: іноземна мова, немовний ВНЗ, підготовка докторів філософії, професійно орієнтоване навчання, міждисциплінарна інтеграція, зміст навчання, методи викладання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Важливою вимогою часу є володіння іноземною мовою, оскільки це дає можливість увійти у світовий культурний та науковий простір. Вільне володіння іноземною мовою сприяє розвитку мобільності, легшому доступу до інформації, розвитку міжнародних зв'язків, тому що більш точне розуміння мовних нюансів стає суттєвим фактором на переговорах з іноземними партнерами та під час спілкування фахівців на міжнародних конференціях та симпозіумах. Вміння спілкуватися мовою професії

допомагає налагоджувати контакти з іноземними партнерами та обмінюватися сучасними технологіями та інноваціями. Вивчення іноземної мови веде до засвоєння культури інших народів, до оволодіння національним духом та психологією інших етнічних груп, а це підвищує не тільки рівень освіченості, а й рівень володіння власною культурною спадщиною та мовою. Протягом тривалого часу саме англійська мова визнана офіційною мовою міжнародного наукового спілкування, тому лише за умови високого рівня володіння нею стає можливою якісна підготовка науковців за освітньо-професійним рівнем доктор філософії (PhD).

Підготовку здобувачів наукового ступеня доктора філософії в українських ВНЗ і наукових інститутах розпочато з осені 2016 р. Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу або наукової установи за результатами успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема підготовки майбутніх докторів філософії вивчається у багатьох дослідженнях вітчизняних вчених. Більшість досліджень з проблеми підготовки докторів філософії різних вищих навчальних закладів в Україні присвячені аналізу навчальних програм підготовки (Винницький М., Веселова Л. Ю., Коломієць С., Ніколаєнко Н. та інші). Підготовку докторів філософії в рамках Болонської системи розглядають у своїх роботах Бордовський Г. А., Панич О. І. та Борова Т. А. Досвідом підготовки докторів філософії у медичних ВНЗ діляться Перцева Г. О.,

Колесник Ю. М., Сергеева Л. Н., Власенко О. В., Драчук О. П., Гордійчук С. В. та інші. Перспективи академічної мобільності аспірантів досліджують у своїх роботах Халанчук Л. В., Трошкіна І. А., Журановська Л. В. Особливості навчальної програми з іноземної мов вивчають Андреева І.О., Залужна М.В., Костенко Н.Д. Однак усі вищезгадані автори розглядали проблему підготовки здобувачів ступеня PhD в цілому, при цьому питання організації курсу підготовки з іноземної мови залишається не розробленим.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити особливості організації курсу іноземної мови наукового спілкування для майбутніх докторів філософії немовних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Курс іноземної мови наукового спілкування спрямований на формування у майбутніх докторів філософії (PhD) відповідних компетенцій, вкрай необхідних для реалізації подальшої професійної, наукової та міжнародної проектної діяльності, а також сприяють академічній мобільності – дають можливість брати участь у міжнародних конференціях, семінарах, презентаціях, стажуваннях, освітніх проектах різного рівня тощо [10, с.110].

Відповідно до рекомендацій Комітету Ради Європи з питань освіти [5], необхідним є такий рівень володіння іноземною мовою, який дозволяє швидко і вільно висловлюватись іноземною мовою в сферах, пов'язаних з пошуком засобів вираження у процесі досягнення соціальних, академічних і професійних цілей. Під час оволодіння професійно орієнтованим мовним матеріалом встановлюється двосторонній зв'язок між намаганням аспіранта отримати спеціальні знання та успішністю оволодіння іноземною мовою. Таким чином, вивчення іноземної мови стає не самоціллю, а засобом досягнення мети, підвищення рівня освіти, ерудиції в межах своєї спеціальності.

Кінцева мета будь-якого навчання – це формування засобу дій, а образ дій реалізується в практичній діяльності через уміння. Знання – це засоби, за допомогою яких формуються вміння. Засвоєння будь-якої навчальної дисципліни означає послідовне засвоєння кількох блоків умінь, що складають систему вмінь. Ми погоджуємось з думкою Г. Атанова, який вважає, що ці блоки складають наступні вміння [1]: базові, методологічні, загальні, міжпредметні та предметні. Базові вміння мають загальний зміст і визначаються людською природою того, хто навчається. Саме вони визначають пізнавальні здатності аспіранта. Методологічні вміння визначають підхід до пізнання. Загальні вміння виконують організаційні, забезпечувальні та виконавчі функції. Міжпредметні вміння також мають виконавчу функцію, але вони мають вузький зміст, бо спрямовані на формування вмінь з однієї або кількох навчальних дисциплін. Предметні вміння – це вміння з конкретних дисциплін.

Мета вивчення дисципліни «Іноземна мова наукового спілкування» (ІМНС) – опанування такого рівня знань, навичок і вмінь, який забезпечуватиме необхідну для науковця комунікативну спроможність у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах. Метою є також формування в аспірантів навичок академічного письма англійською мовою для якісного висвітлення результатів наукового дослідження, ведення ділового листування. Отже, після завершення програми аспірант повинен мати знання основ сучасного наукового дискурсу, повинен вміти усно та письмово представляти свої наукові результати відповідно до вимог Європейських стандартів, бути потенційним учасником Європейських наукових проєктів.

Таким чином, завдання курсу іноземної мови наукового спілкування полягає в удосконаленні й подальшому розвитку знань, умінь і навичок із

іноземної мови, набутих в обсязі вузівської програми, в різних видах мовленнєвої діяльності, а саме в удосконаленні навичок читання наукових текстів (першоджерел), їхнє анотування та реферування; слухання та конспектування лекцій; розуміння іншомовних текстів та медіа-контенту з відповідної фахової галузі; вмінь готувати та проводити презентації та семінари; вмінь представляти та обговорювати результати своєї наукової роботи англійською мовою в усній і письмовій формах [10, с.111].

За результатами вивчення навчальної дисципліни ІМНС аспірант повинен знати: лексико-граматичний матеріал, що використовують у різних комунікативних ситуаціях; лексичний мінімум ділових контактів, мовленнєвий етикет спілкування; структуру наукової статті; основні граматичні ресурси мови; синтаксичні, семантичні та фонетичні правила і закономірності наукового стилю письма. Крім того він повинен вміти: вести діалогічне мовлення в межах пройдених тем; спілкуватися в типових ситуаціях професійної діяльності; розуміти монологічні повідомлення в межах ситуації спілкування; реалізовувати комунікативні наміри, застосовуючи елементи соціокультурної та соціолінгвістичної компетенцій; уміти логічно поєднувати розділи наукової статті.

Розкриття мети навчання тієї чи іншої дисципліни дозволяє дати відповідь на питання, для чого організоване навчання. Мета – це системотворчий компонент, який виконує мотиваційну, регулюючу, прогностичну та конструктивну функції процесу навчання визначення навчальних задач, в свою чергу, дозволяє аспіранту зрозуміти, що він повинен вчити з того, що він ще не знає. В свою чергу, знання змісту дисципліни відповідає на питання, чому слід навчати для того, щоб досягти поставленої мети.

Під час структурування змісту навчального матеріалу з курсу ІМНС доцільно дотримуватися принципів структурування змісту освіти,

сформульованих В. Ледньовим [7]. Основним, у даному випадку, виступає принцип функціональної повноти компонентів. Суть цього принципу полягає в тому, що педагогічна система може функціонувати ефективно за умови наявності повного набору компонентів, які мають значення.

Отже, структурування змісту курсу ІМНС для майбутніх докторів філософії дозволить реалізувати професійні задачі кожного етапу підготовки та сприятиме формуванню особистості майбутнього науковця. Тому, плануючи зміст навчального матеріалу, необхідно чітко представляти собі уявлення аспірантів про те, на якому етапі навчання і який навчальний матеріал повинен вивчатися.

Формулювання завдань курсу ІМНС дає можливість визначити організаційні форми, методи та засоби, які необхідні для їх виконання. Форми організації навчання – це способи керування навчально-пізнавальною діяльністю для розв'язання певних дидактичних завдань. У свою чергу методи навчання – способи взаємодії аспірантів і викладачів, виступають як організаційні форми навчання.

Метою практичного оволодіння іноземною мовою аспірантами є накопичення професійно орієнтованої лексики, словосполучень, фраз і виразів, які дозволять їм читати та розуміти неадаптовані тексти за фахом. В свою чергу, розвиток комунікативних умінь дозволить здійснювати спілкування аспірантів з теми дослідження.

Отже, іноземна мова стає у даному випадку засобом підвищення професійної компетентності й особистісного та професійного розвитку аспірантів. Це не лише об'єкт засвоєння, а й засіб розвитку професійних вмінь.

Навчання іноземній мові в курсі підготовки докторів філософії має професійно-орієнтоване спрямування відповідно до напрямку підготовки. Під професійно орієнтованим розуміють навчання, яке побудовано з урахуванням потреб аспірантів у вивченні іноземної мови, що продиктовані

особливостями майбутньої наукової діяльності. Професійно орієнтована спрямованість передбачає професійну спрямованість не лише змісту навчальних матеріалів, але й діяльності, яка включає прийоми та операції, що формують професійні вміння. Професійне спрямування діяльності, в свою чергу, потребує по-перше, інтеграції змісту дисципліни ІМНС із науковим дослідженням аспіранта, по-друге – висуває перед викладачем іноземної мови задачу: навчити аспіранта на основі між предметних зв'язків використовувати іноземну мову як засіб систематичного поповнення професійних знань, а також як засіб формування вмінь і навичок; по-третє – передбачає використання форм і методів навчання, здатних забезпечити формування необхідних професійних умінь і навичок науковця. Отже, зміст професійно орієнтованого навчання іноземній мові майбутніх докторів філософії має бути орієнтованим на новітні досягнення в тій чи іншій сфері наукової діяльності, своєчасно віддзеркалювати наукові досягнення в напрямках, пов'язаних із професійними інтересами аспірантів, давати можливість для професійного зростання. Крім того, в навчальному процесі обов'язково мають бути представлені елементи майбутньої наукової діяльності. А професійно-орієнтований підхід до навчання, спрямований на формування у майбутніх докторів філософії здатності до іншомовного спілкування у певних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення під час організації мотиваційно-спонукальної й орієнтувально-дослідницької діяльності.

Більшість здобувачів наукових ступенів у різних закладах вищої освіти продовжують вивчати іноземну мову як окрему дисципліну, у той час як лише навчання іноземною спеціалізованих методологічних дисциплін і особливо знайомство з англomовною науковою літературою за профілем могло б дати їм нову якість підготовки. Матеріал, який опрацьовує аспірант під час вивчення курсу іноземної мови наукового спілкування повинен

виступати також джерелом для накопичення фахового термінологічного словника та засобом становлення та розвитку їхньої професійної майстерності. Тож не можна не погодитися, що наукові вузькоспеціальні публікації задовольняють інформаційно-пізнавальні потреби аспірантів, служать опорою для стимулювання навчальної мовленнєвої взаємодії майбутніх докторів філософії на професійну тематику, доповнюють їхні знання з фаху шляхом відтворення та смислової переробки отриманої інформації, розширюють комунікативну спроможність аспірантів до реального спілкування. Інтегративне вміння вилучення, інтерпретації та актуалізації інформації з текстів за фахом — є пріоритетним у процесі вивчення аспірантами іноземної мови. Отже, інформація, вилучена зі статті за фахом, стає інформаційним і мотиваційним стимулом професійного спілкування.

Методика професійно-орієнтованого навчання передбачає: врахування між предметних зв'язків і теми наукового дослідження аспіранта, орієнтацію на їхні індивідуальні можливості, щільну взаємодію теорії та практики, контроль і корекцію аудиторної та самостійної роботи аспірантів тощо. Поглибити свої знання та зібрати додатковий матеріал для свого наукового дослідження дозволяє робота з професійно-орієнтованими оригінальними статтями, повідомленнями, звітами та дисертаціями за фахом. Професійна спрямованість у вивченні різних видів літературних джерел повинна відображатися як у тематиці, так і в характері лексичних вправ. У зрілому професійно-орієнтованому читанні іноземною мовою комплекс вправ має бути спрямований на вміння виділяти з тексту статті потрібну інформацію, узагальнювати її, співвідносити окремі смислові частини тексту, робити висновки на підставі отриманої інформації, оцінювати та інтерпретувати зміст прочитаного. Рекомендується використовувати завдання, які відображають реальні ситуації наукової діяльності, розвивають уміння

перетворювати інформацію залежно від поставлених задач, використовувати знання на практиці.

Ступінь відображення професійного змісту у навчанні іноземної мови майбутніх докторів філософії може змінюватися і залежати від ряду факторів. Необхідно підкреслити, що професійна спрямованість курсу ІМНС мотивує аспірантів і водночас потребує від викладача певної орієнтації у напрямках наукової діяльності аспірантів. У зв'язку з цим у сучасній зарубіжній методиці викладання іноземної мови з'явилися такі поняття, як „hard” (жорстка) та „soft” (м'яка) мова для спеціальних цілей [2]. Ці поняття характеризують різний ступінь взаємозв'язку курсів іноземної мови зі змістом професійної підготовки як звичайних студентів, так і аспірантів. Термін „soft LSP” (м'яка інтеграція) характеризує курси іноземної мови, спрямовані на спеціальність у загальному плані. Такий підхід не потребує занурення до змісту спеціальних дисциплін і забезпечує необхідний стартовий рівень оволодіння мовою спеціальності, знання якої удосконалюватимуть майбутні доктори філософії. В свою чергу термін „hard LSP” (жорстка інтеграція) характеризує глибокий взаємозв'язок змісту курсу іноземної мови та спеціалізації аспірантів [2, с.27].

“Зміст навчальної дисципліни розкривається в певній методологічній організації лінгвістичного матеріалу, точніше, у його виборі, тобто у виділенні одиниць і форм його організації і, крім того, в співвідношенні одиниць матеріалу з конкретними діями реалізації” [6, с.107]. Це співвідношення здійснюється за допомогою вправ. Вправи виступають як форма єдності іншомовного навчального матеріалу та конкретних дій з ним, як засіб, що дозволяє вирішувати певну і цілком конкретну методичну задачу.

Термін „вправа” розкривається через взаємодію двох понять: „комунікативне завдання” та „комунікативна задача”, які відповідають двом

сторонам процесу навчання: викладанню та навчанню. Структура системи вправ залежить від мети і завдань навчання з урахуванням усіх факторів, що розвивають психологічні, психолінгвістичні, соціокультурні здібності аспірантів до іншомовного спілкування, сприяють меті навчання. Крім того, система вправ, спрямована на засвоєння спеціальної лексики під час роботи з фаховими текстами допоможе отримати максимум фахової, соціокультурної та лінгвістичної інформації під час читання, а також дозволить актуалізувати засвоєні лексичні одиниці у професійно орієнтованому спілкуванні.

Активний тезаурус аспірантів повинен включати загальнонавчальну, загальнонаукову та термінологічну лексику. Основу підмови спеціальності складає термінологічна лексика. Для максимального зменшення труднощів при її засвоєнні проводиться методична класифікація фахової лексики. Класифікувавши термінологічну лексику за певними критеріями, ми можемо провести її відбір та організацію для ефективної роботи лексичного механізму в рецептивних, репродуктивних та продуктивних видах мовленнєвої діяльності.

Історія методики навчання іноземних мов завжди була орієнтована на пошуки найбільш раціонального методу навчання. Кожен метод має властиві йому позитивні та негативні сторони і за певних умов має свою об'єктивну цінність. Проте, в усі часи методи, що використовувались у немовних вищих навчальних закладах, перебували в безпосередній залежності від соціального замовлення суспільства, яке впливало на мету та зміст навчання іноземних мов. Розглянувши та проаналізувавши сучасні методи навчання іноземних мов у немовному вищі, ми зупинили увагу на перекладних, прямих і комунікативних методах.

Метою навчання в межах перекладного методу є навчання читання та перекладу текстів рідною мовою. В цьому вбачається загальноосвітня мета вивчення іноземної мови, а саме: розвиток логічного мислення аспірантів за допомогою лексико-граматичних вправ. У цих методах чітко виступають як

основа навчання і основні засоби навчання – вивчення граматики та дослівний переклад, а також вивчення мови на зв'язних, здебільшого оригінальних текстах, шляхом перекладу їх на рідну мову. Але ці методи мають і деякі недоліки. Вони погано орієнтовані на оволодіння мовою як засобом спілкування. Основною їх метою є отримання загальної освіти, якщо розуміти її як розвиток логічного мислення в результаті вивчення граматики або як загальний розвиток шляхом читання та перекладу текстів. Тому ми рекомендуємо використовувати перекладний метод в організації самостійної роботи аспірантів під час підготовки статей за фахом.

В надрах перекладних методів як їх антипод і противник зароджуються прямі методи, в яких на перший план висуваються практичні цілі, і, перш за все, - навчання усному мовленню. Основною перевагою використання прямих методів є те, що надається перевага живій розмовній мові. Безперечний внесок вони зробили у використання різноманітних безперекладних засобів семантизації лексики: показ малюнків, предметів, демонстрація дій, використання синонімів, антонімів, дефініцій, коментарю іноземною мовою тощо. Навчання за цими методами відбувається в атмосфері іноземної мови. До недоліків прямих методів можна віднести безпідставність повного виключення рідної мови з процесу навчання. Це стосується, перш за все, без перекладних засобів розкриття значень слів, які не завжди надійні, оскільки абстрактні поняття не піддаються наочному зображенню, їх опис потребує більших затрат часу, а синонімів, які повністю співпадають за значенням не існує.

Іноземна мова сьогодні розглядається у більшості дослідників як засіб міжкультурного спілкування, а практичною метою навчання визнається міжкультурна комунікативна компетенція фахівців. Тому принцип комунікативності є провідним методичним прийомом. Він передбачає організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування

завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування. У процесі навчання за комунікативним методом аспіранти набувають здатності користуватися мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації у процесі самої комунікації.

Враховуючи той факт, що метою навчання іноземній мові аспірантів виступає професійна комунікація, перевага повинна надаватися виконанню комунікативних завдань. Отже, монологічне висловлювання аспірантів доцільно трансформувати в дискусію. Сприяти розумовій активності аспірантів у даному випадку може обговорення професійного кейсу. Професійні кейси – це короткі історії з досвіду фахівців, які містять реальну професійну ситуацію а також детальну інформацію. Мета використання кейсу полягає у тому, щоб, з одного боку – знайти оптимальне рішення проблеми, покладеної в основу кейсу, з іншого – спровокувати дискусію іноземною мовою. Основою для відбору матеріалу для такого типу завдань можуть служити англійські автентичні ресурси з питань професійної етики.

Робота з літературою за спеціальністю включає не тільки читання та переклад статей за фахом, а також їхнє анотування та реферування. Тож складені аспірантами анотації та реферати, також можна залучити до обговорення на занятті. Враховуючи той факт, що теми дослідницьких робіт аспірантів різноманітні, то обговорення рефератів за прочитаних статей викликатиме інтерес у всіх присутніх на занятті та стимулює до спілкування іноземною мовою. З метою розвитку навичок і вмінь публічного виступу рекомендуємо проведення міні-конференцій іноземною мовою, до якої аспірантам пропонується підготувати доповідь іноземною мовою за темою дисертаційної роботи та оформити тези доповіді.

Отже, в залежності від мети навчання слід обирати і метод, який ми будемо використовувати у навчанні майбутніх докторів філософії іноземній мові. Але перевагу варто надати використанню прямих і комунікативних методів навчання, бо саме вони сприяють досягненню основної мети –

здійсненню професійного спілкування. Використання прямих методів дозволить створити на занятті певну атмосферу, в якій аспіранти будуть змушені використовувати іноземну мову якомога частіше. Завдяки ж використанню комунікативного методу, буде відбуватися спонтанне спілкування, а також засвоєння іноземної мови у контексті реальної або змодельованої комунікативної активності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямку. Отже, ми приходимо до висновку, що курс іноземної мови наукового спілкування для майбутніх докторів філософії має певні особливості. Метою курсу стає не тільки оволодіння спеціальною термінологією за фахом, а й розвиток умінь здійснювати наукову діяльність іноземною мовою, що передбачає здатність приймати активну участь у наукових дослідженнях за темою дисертаційної роботи та вміння презентувати результати своїх досліджень, використовуючи при цьому іноземну мову. Це, в свою чергу, потребує розробки спеціального курсу іноземної мови, який базується на жорсткій інтеграції змісту курсу іноземної мови та змісту дисертаційних досліджень аспірантів відповідно до їхньої спеціалізації, а також використанні методів викладання, які найбільш сприяють досягненню поставленої мети.

Звичайно, в межах однієї статті не можливо вивчити дану проблему у повному обсязі, тому автор ставить перед собою завдання продовжити дане дослідження і розглянути зміст курсу англійської мови наукового спілкування для майбутніх докторів філософії на прикладі курсу для аспірантів медичного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атанов Г.А. Возрождение дидактики – залог развития высшей школы / Г.А.Атанов. – Донецк : ДООУ, 2003. – 180 с.

2. Бовтенко М. А. Реализация современных подходов к обучению языку специальности на основе „жесткой интеграции” учебных программ : иностранный язык, специальность, информационные технологии / Проблемы высшего технического образования : Межвуз. сб. науч. тр. / Под общ. ред. А.С.Вострикова. – Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2001. – Вып. 20. – С. 24 – 29.
3. Бордовський Г.А. О подготовке кандидатов наук и PhD в рамках Болонской системы: к постановке проблемы / Г.А. Бордовский // – Человек и образование, 2014. – №3 (40).
4. Винницький М. Реформа аспірантури. Особливості впровадження програм підготовки фахівців із ступенем доктора філософії (PhD) / М. Винницький [Електроний ресурс] – Режим доступа: <http://erasmusplus.org.ua>
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Коник Н.В., Чеканович В.Г., Бокшань Г.І. Робота над лексичним матеріалом при формуванні комунікативної компетенції на заняттях іноземної мови в немовному вищому навчальному закладі / Міжнародний форум: Мовна освіта: шлях до євроінтеграції: Тези доповідей. – К.: Ленвіт, 2005. – С.95-96.
7. Леднев В.С. Содержание образования : Сущность, структура, перспективы / В.С. Леднев. – 2-е изд., перераб. – М.: Высш. шк., 1991. – 224 с.
8. Мартинова Р.Ю. Системно-комунікативний метод навчання іноземних мов // Педагогіка і психологія – 1999. – №3. – С.37-44.
9. Образцов П. И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов / П. И. Образцов. – Орел : ОГУ, 2005. – 114 с.

10. Підготовка докторів філософії (PhD) у Запорізькому національному університеті : навч. метод. посіб. / В.І.Менайло та ін. – Запоріжжя : ЗНУ, 2017. – 152 с.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2018

ШЕВЧЕНКО Елена

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри мовних і гуманітарних дисциплін № 1, Донецький національний медичний університет (г.Краматорск, Україна)

ул. Привокзальная, 27, г. Лиман, Донецкая обл., Украина, 84404

E-mail: shevchenko-elena575@ukr.net

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ КУРСА ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА НАУЧНОГО ОБЩЕНИЯ ДЛЯ БУДУЩИХ ДОКТОРОВ ФИЛОСОФИИ В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗе

Резюме. В статье исследуется проблема организации курса иностранного языка научного общения для будущих докторов философии в неязыковом вузе. Описаны основные требования, которые предъявляются к уровню владения иностранным языком будущими исследователями. Целью изучения курса иностранного языка научного общения является овладение таким уровнем знаний, умений и навыков, который позволит аспирантам освещать результаты своего научного исследования и осуществлять научное общение на иностранном языке в устной и письменной формах. Особое внимание уделяется содержанию обучения иностранному языку, которое должно иметь профессионально-ориентированную направленность. Под профессионально-ориентированным понимается обучение, которое построено с учетом профессиональных и научных потребностей аспирантов в изучении иностранного языка и предполагает профессиональную направленность не только содержания учебных материалов, а и деятельности. Методика профессионально-ориентированного обучения

предполагает учет интеграции курса иностранного языка с содержанием диссертационных исследований аспирантов. В данном контексте рассматриваются понятия мягкой и жесткой интеграции профессионального содержания в обучении иностранному языку будущих докторов философии. Анализируются методы преподавания, использование которых способствует формированию иноязычной компетенции аспирантов и осуществлению их профессиональной, научной и международной деятельности. Рассматриваются особенности и потенциал прямых методов преподавания иностранного языка, неоспоримый вклад которых состоит в использовании разных способов семантизации лексики и организации обучения в атмосфере иностранного языка. Подчеркивается важность использования коммуникативных методов преподавания иностранного языка, ценность которых лежит в развитии умений спонтанной речи и усвоения иностранного языка в контексте реальной или смоделированной коммуникативной активности.

Ключевые слова: иностранный язык, неязыковой вуз, подготовка докторов философии, профессионально-ориентированное обучение, междисциплинарная интеграция, содержание обучения, методы преподавания.

SHEVCHENKO Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Languages and Humanities № 1

Donetsk national medical university, Kramatorsk, Ukraine

vul. Pryvokzalna, 27, Lyman, Donetska oblast, 84404

E-mail: shevchenko-elena575@ukr.net

PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF FOREIGN LANGUAGE COURSE FOR ACADEMIC PURPOSES FOR FUTURE DOCTORS OF PHILOSOPHY AT NON-LANGUAGE UNIVERSITIES

Summary. The problem of organization of a foreign language course for academic purposes for future Doctors of Philosophy (PhD) at non-language universities is considered in the article. Requirements for the level of foreign language knowledge of future PhD are described. Special attention is paid to the contents of the course, which should be professionally oriented. Methodology of professionally oriented teaching needs integration of a foreign language course and contents of postgraduates' research papers. The teaching methods, which contribute to formation of foreign language competence of postgraduates and their professional and scientific activity, are analyzed. Special attention is paid to the use of direct and communicative methods.

Abstract. Introduction. The present article deals with the problem of organization of a foreign language course for academic purposes for future Doctors of Philosophy (PhD) at non-language universities.

Analysis of publications. The analysis of the curriculums for PhD training was made by Vynnytskyi M., Veselova L. Yu., Kolomiiets S., Nikolaienko N. etc. This problem within the Bolognese system of education was considered by Bordovskyi H. A., Panych O. I. and Borova T. A. etc. The experience of PhD training at medical universities was described by Pertseva H. O., Kolesnyk Yu. M., Serheieva L. N., Vlasenko O. V., Drachuk O. P., Hordiichuk S. V. etc. Prospects of academic mobility of students are examined by Khalanchuk L. V., Troshkina I. A., Zhuranovska L. V. etc. But all mentioned above scientist consider the problem of PhD training in general, so the problem of foreign language training needs studying in details.

Purpose. Description of peculiarities of organization of a foreign language course for academic purposes for future PhD at non-language universities.

Results. Requirements for the level of foreign language knowledge of future PhD are described. The purpose of foreign language course is to get such level of language knowledge and skills, which allows the postgraduates to present the

results of their scientific research orally and in written form. Special attention is paid to the contents of the course. It should be professionally oriented. Professionally oriented training implies teaching, which is built in consideration of professional and scientific demands of postgraduates for their language learning. It concerns not only the contents of teaching material but also activity. Methodology of professionally oriented teaching needs integration of a foreign language course and the contents of postgraduates' research papers. In this context the terms "soft" and "hard" integration are considered.

The teaching methods, which contribute to the formation of foreign language competence of postgraduates and their professional and scientific activity, are analyzed. Peculiarities and potential of direct methods of language teaching are revealed. The importance of communicative methods of language teaching is highlighted. They are considered to help to master skills of spontaneous speaking and to learn foreign language in the context of real or simulated communicative activity.

Conclusion. Organization of a course of foreign language for academic purposes for future PhD at non-language universities is particular. It should be based on the hard integration of the contents of language training and scientific papers of the postgraduates (according to their subject). Special attention should be paid to the use of direct and communicative methods of foreign language teaching.

Key words: foreign language, non-language university, PhD training, professionally oriented teaching, integration, contents of teaching, teaching methods.

REFERENCES

1. Atanov, G.A. (2003). *Vozrozhdenie didaktiki – zalog razvitiya vysshey shkolyi [Revival of didactics is an essential condition of high education development]*. Donetsk: DOU [in Russian].

2. Bovtenko, M.A. (2001). Realizatsiya sovremennyih podhodov k obucheniyu yazyiku spetsialnosti na osnove „zhestkoy integratsii” uchebnyih programm : inostrannyiy yazyik, spetsialnost, informatsionnyie tehnologii [Implementation of contemporary approaches to teaching language of specialty on the basis of hard integration of curriculum: foreign language, specialty, informational technologies]. *Problemyi vyisshego tehnikeskogo obrazovaniya – Problems of higher technical education*, 20, 24-29 [in Russian].
3. Bordovskiy, G.A. (2014). O podgotovke kandidatov nauk i PhD v ramkah Bolonskoy sistemi: k postanovke problemyi [About training candidates of science and PhD within the Bolognese system: to the problem statement]. *Chelovek i obrazovanie – Human and education*, 3 (40), 40-44 [in Russian].
4. Vynnytskyi, M. (2016) Reforma aspirantury. Osoblyvosti vprovadzhennia proham pidhotovky fakhivtsiv iz stupenem doktora filosofii (PhD) [Postgraduate course reform. Peculiarities of curriculum implementation for specialists with Doctor of philosophy degree]. *erasmusplus.org.ua*. Retrieved from <http://erasmusplus.org.ua/> [in Ukrainian].
5. Nikolaieva, S. Yu. (2003). *Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia* [General European references: learning, teaching, assessment]. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].
6. Konyk, N.V., Chekanovych, V.H., Bokshan, H.I. (2005). Robota nad leksychnym materialom pry formuvanni komunikativnoi kompetentsii na zaniattiakh inozemnoi movy v nemovnomu vyshchomu navchalnomu zakladi [Work with lexis when forming communicative competence during foreign language lessons at non-language university]. Proceedings from: *mizhnarodnyj forum «Movna osvita: shliakh do yevrointehratsii» – the International Forum «Language education: the way to the European integration»*. (pp. 95-96). Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].

7. Lednev, V.S. (1991). *Soderzhanie obrazovaniya: Suschnost, struktura, perspektivy* [Education contents: essence, structure, prospects]. Moscow: Vysshaya shkola [in Russian].
8. Martynova, R.Iu. (1999). Systemno-komunikatyvnyi metod navchannia inozemnykh mov [system-communicative method of foreign languages teaching]. *Pedahohika i psykholohiia - Pedagogy and Psychology*, №3, 37-44 [in Ukrainian].
9. Obraztsov P. I. (2005) *Professionalno-orientirovannoe obuchenie inostrannomu yazyku na neyazykovykh fakultetakh vuzov* [Professionally oriented teaching foreign language at non-language departments of universities]. Orel: OGU [in Russian].
10. Menailo, V.I. (2017). *Pidhotovka doktoriv filosofii (PhD) u Zaporizkomu natsionalnomu universyteti* [Doctors of Philosophy training at Zaporizhzhia national university]. Zaporizhzhia : ZNU [in Ukrainian].

(англійською переклала О.Шевченко – доцент, канд. пед. наук, доцент, викладач іноземних мов Донецького національного медичного університету)

УДК 378.147:004.896: [37.011.3-051:6]

ШУМІЛОВА Емілія

к.т.н., доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін, безпеки життєдіяльності та автосправи ДДПУ,

вулиця Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ Донецької області, 84116,
Україна

Е- mail: shumilov3@ukr.net

ГЕДЗЕНКО Сергій

Студент 5 курсу заочного відділення факультету ПТПО, ДДПУ,

вулиця г. Батюка, 19, м. Слов'янськ Донецької області, 84116,
Україна

Е- mail: Gedzenko15@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ПРОМИСЛОВИХ РОБОТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Стаття присвячена формуванню компетенції і практичних навичок у майбутніх вчителів технологій при дослідженні основних характеристик промислових роботів в процесі навчання.

Промисловий робот (ПР) - автоматичний пристрій, що складається з механічного маніпулятора і програмної системи управління, який застосовується для переміщення об'єктів у просторі в різних виробничих процесах. Вони є важливими компонентами автоматизованих гнучких виробничих систем, що дозволяють збільшити продуктивність праці. Їх використовують для заміни людини на одноманітних операціях, завантажування чи розвантаження металорізальних верстатів, пресів, ливарних машин, на зварюванні, фарбуванні, складанні деталей та інших

© Шумілова Е., Гедзенко С., 2018

роботах. За типом систем управління розрізняють ПР з цикловою, позиційною, контурною системою програмного керування. Ці системи відрізняються одна від одної змістом командної інформації, яка керує рухом маніпулятора. До складу робота входять такі основні вузли і пристрої: маніпулятор, мікропроцесорний програмний цикловий пристрій (МПЦП), вузол підготовки повітря пневматичного приводу.

В процесі роботи студенти вивчають основні характеристики промислових роботів і знайомляться з особливостями програмного циклового управління. Отримані знання можуть бути використовувані в навчальних програмах дисциплін із застосуванням програмного мікропроцесорного управління сучасним обладнанням.

Ключові слова: промисловий робот, мікропроцесорний програмний цикловий пристрій (МПЦП), маніпулятор, пневматичний привод, об'єкт маніпулювання, зусилля утримання, питома щільність матеріалу.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності виробництва, його інтенсифікація визначаються рівнем впровадженої автоматизації технологічних процесів. Промислові роботи забезпечують автоматизацію окремих технологічних процесів та операцій, зв'язують їх у системи виробничих комплексів, що працюють автоматично, з гнучкою технологією. Застосування промислових роботів значно поліпшує використання фондів, підвищує рентабельність і знижує собівартість продукції.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що, вивчивши найбільш глибоко технічні засоби автоматизації та засвоївши методи програмування й основні характеристики промислових роботів із цикловим керуванням, студент у майбутньому матиме змогу технічно грамотно здійснювати трудове навчання учнів і брати участь в їх технічному вихованні. Отримані знання — є основою творчого мислення і роботи в школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам запровадження новітніх інформаційних технологій у системах автоматизованого управління

виробництвом, а також у навчально-виховний процес присвятили свої роботи багато українських і зарубіжних вчених: Ю.О Скрипник., Д.Б. Головка, В.Г Рубанов, А.С.Кинжук., В.О.Кондратець, Ямпольский Л.С., Ю.Т Козирєв, а також П.М Таланчук, В.О.Дубровний, Л.Н.Плужников, О.М. Торубара, який зробив значний внесок у вивчення інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх вчителів технологій, та ін..

В залежності від технологічних операцій, що виконуються в технологічному процесі, можуть застосовуватися сучасні пристрої програмного керування, які являють собою програмовані мікро контролери, мікро ЕОМ, мікропроцесори та інші пристрої керування промисловими роботами (ПР) з різними системами управління: циклова, позиційна, контурна, адаптивна, котрі можуть бути реалізовані на різних принципах, у тому числі на принципах числового програмного управління [1, 4].

Циклове програмне управління — є саме простим у реалізації і не потребує спеціальної підготовки при його використанні. Найбільше розповсюдження отримали ПР з цикловою програмною системою управління на операціях штамповки, механообробки і в ливарному виробництві [2].

З метою навчання студентів також широко використовуються ПР з цикловим управлінням. Наприклад, промисловий робот МП – 9С.

Метою даної роботи є дослідження технічних показників ПР з цикловим програмним керуванням для поглибленого навчання і закріплення теоретичного матеріалу з курсів, які використовуються у підготовці вчителів технологій.

Виклад основного матеріалу. Необхідні знання і навички з питань управління роботою ПР студенти отримують під час виконання лабораторних робіт.

Процес виконання лабораторної роботи починається з первинної інструкції, яка фіксує заборонені дії студентів з метою виключення помилок,

які можуть привести до травм при виконанні роботи. Потім студенти знайомляться з обладнанням, з якого складається навчальна установка, вивчають пристрій і принцип дії ПР, досліджують його технічні характеристики, а також знайомляться з мікропроцесорним програмним цикловим пристроєм управління МПЦП [3].

В процесі роботи студенти вивчають;

– залежність швидкості переміщення робочого органу ПР від рівня тиску в пневмосистемі;

– величину зусиль, що розвивають захоплюючі пристрої (ЗП) промислового робота в різних схемах утримання;

– систему автоматичного мікропроцесорного циклового управління ПР.

До класу роботів із цикловою системою управління належить досліджений в даній роботі ПР МП-9С. До складу робота входять вузли і пристрої: маніпулятор, мікропроцесорний програмний цикловий пристрій МПЦП, вузол підготовки повітря. Привод робота «МП-9С» є пневматичним із робочим тиском 0,4 – 0,5 МПа, вантажопідйомність – 0,2 кг.

Маніпулятор призначений для схоплення і переміщення заготовки або деталі за попередньо заданою траєкторією з одного кінцевого положення в інше. Основою маніпулятора є його корпус, у якому розташовано вузол розподілу повітря.

Обмеження руху маніпулятора за кожним напрямком забезпечується за допомогою кінцевих регульовальних упорів. Плавність переміщення рухомих елементів забезпечують гідравлічні демпфери або дроселювання подачі чи відводу повітря.

Рука маніпулятора має захватний пристрій (ЗП), який застосовують для схоплення деталі шляхом стиснення чи розтиснення губок (залежно від форми деталі).

Послідовність і кількість рухів відповідно до прийнятої технологічної схеми встановлюється шляхом виведення програми на пульті МПЦП.

Вибір ПР за номенклатурою основних показників часто не дає правильної відповіді на питання щодо можливості його застосування у конкретних умовах. Робот, який відповідає вимогам щодо вантажопідйомності, кінематичної схеми, виду робочого органа, можливостей пристрою керування, вильоту, переміщення за ступенями рухомості тощо, може виявитись зручним або незручним в експлуатації. У такій ситуації вирішальними можуть бути фактори, які не відображені в номенклатурі показників (обґрунтованість конструкторських рішень вузлів, надійність кріплення, доступність вузлів для огляду тощо). Тому, використовуючи та експлуатуючи ПР, окрім формальних паспортних даних, слід знати основні робочі характеристики й особливості конструкції робота.

Під час спільної роботи технологічного устаткування важливою характеристикою є залежність швидкості переміщення маніпулятора від робочого тиску.

Привод робота «МП-9С» є пневматичним. Робочий тиск (4...5 атм) створюється компресором і в процесі роботи підтримується автоматично. При зміні робочого тиску швидкість переміщення маніпулятора може значно змінюватись, що робить увесь технологічний процес тривалішим і призводить до перебоїв у програмі керування.

Швидкість переміщення руки робота від рівня тиску досліджувалися під час роботи ПР «МП-9С» (циліндричні координати).

Результати отримані для п'яти фіксованих рівнів тиску в системі (0,15; 0,20; 0,25; 0,30; 0,40) при постійному вильоті руки (0,15 м), який задають заздалегідь за допомогою гайок-упорів.

Отримані дані переконують: якщо робочий тиск змінюється від 0,15 до 0,4 МПа — швидкість переміщення руки ПР змінюється від 0,25 до 0,67 м/с, тобто, маємо практично лінійну залежність.

Мікропроцесорний програмний цикловий пристрій МПЦП застосовується для керування рухом маніпулятора робота «МП-9С» і технологічним обладнанням. Цей уніфікований пристрій може бути використано для керування іншими маніпуляторами, позиціонування яких відбувається за упорами. Пристрій МПЦП формує сигнали постійного струму з напругою 20...30 В, керуючи електропневматичними клапанами маніпулятора, приймає сигнали КЕМів, про виконання рухів а також сигнали блокувальних датчиків технологічного обладнання, формує витримки часу.

МПЦП також реалізує програмні функції:

- керування лічильниками;
- звернення до підпрограми;
- організація умовних і безумовних переходів за програмою;
- редагування програм.

Як і у звичайних ЕОМ, в МПЦП виконує функції програмної обробки інформації мікропроцесор, який реалізовано на одній схемі з великим ступенем інтеграції.

У кожний момент МПЦП може працювати в одному з таких режимів:

- виконання команд, що надходять з пульта керування (ручний режим і режим «функціональна клавіатура»);
- виконання програми, записаною до пам'яті робочих програм (автоматичне керування);
- покрокове виконання програми;
- запис команд до пам'яті робочих програм (програмування);
- перегляд програми (на дисплей пам'яті робочих програм).

Режим «функціональна клавіатура» використовується для керування маніпулятором за допомогою клавіатури, в ручному режимі з використанням підпрограм, записаних до ПЗП (постійний запам'ятовувальний пристрій). ПЗП забезпечує увімкнення ланки маніпулятора натисненням однієї клавіші.

Індикацію увімкнення цього режиму забезпечено світінням світлодіодного індикатора «Р» і знаків «FA00» на дисплеї.

Модуль процесора ВІС КР580ИК80 здійснює збирання, цифрову обробку і виведення інформації відповідно до програми, записаної в пам'яті ПЗП.

Промисловий робот МП-9С, використовуваний у навчальному процесі, має шарнірно - важільний захоплюючий пристрій (див. рис.1).

Параметри шарнірно-важільного ЗП наступні:

- відстань між губками $a = 23$ мм;
- довжина важелів $B = 90$ мм;
- кут нахилу $\theta = 9^\circ$;
- довжина губок $C = 25$ мм, товщина – 2 мм.

Захватний пристрій (ЗП), який застосовують для схоплення деталі шляхом стиснення чи роз тиснення губок (залежно від форми деталі і об'єкти маніпулювання підбиралися по формі і надійності утримання.

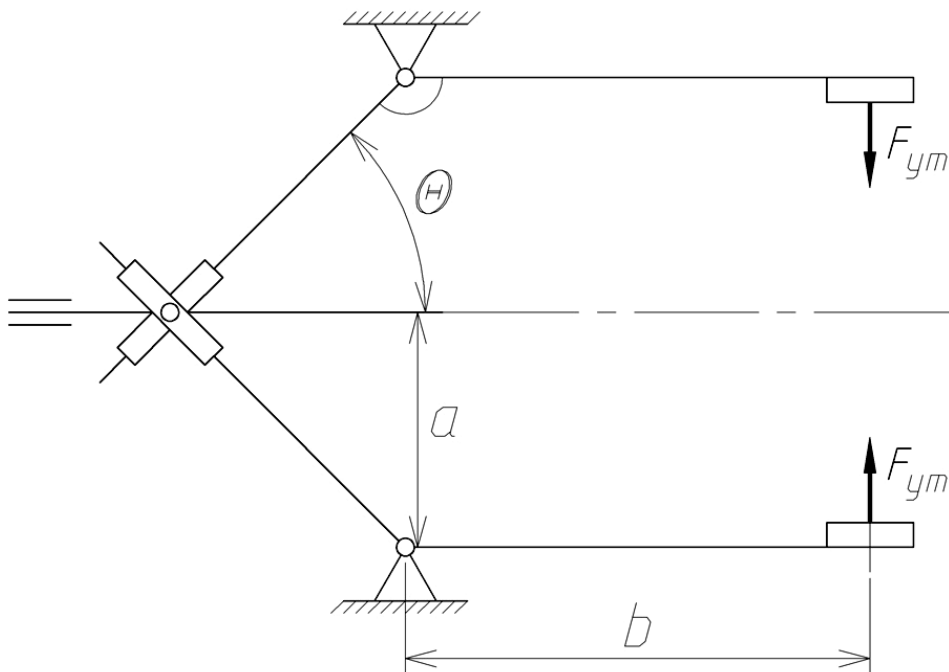

Рис. 1. Схема шарнірно-важільного ЗП

На предметному столі, який розташований у робочій зоні робота МП-9С, є чотири точки позиціонування. В одній точці розташовано прийомний пристрій (у виді прозорої склянки), а в других — розташовані деталі маніпулювання (дерев'яні кубики, циліндр, прямокутник, сфера), які:

виготовлені з різних матеріалів з питомою щільністю(ρ) :

деревина – $\rho = 0,7 \times 10^3$ кг/м³ ; полістирол (ПС) – $\rho = 1,06 \times 10^3$ кг/м³ ;

бетон – $\rho = 1,6 \times 10^3$ кг/м³ ; алюміній (Al) – $\rho = 2,7 \times 10^3$ кг/м³.

Зусилля, необхідне для утримання об'єкта масою 0,2 кг, за різних положень губок ЗП та об'єкта утримання визначають за виразом:

$$F_{ym} = k_1 \cdot k_2 \cdot k_3 \cdot m \cdot g \cdot \eta,$$

де k_1 – коефіцієнт запасу; $k_1 \approx 2 \dots 3$;

k_2 – розрахунковий коефіцієнт; $k_2 \approx 1,5$;

k_3 – коефіцієнт утримання ($k_3 = \frac{1}{2\mu}$ з урахуванням тертя);

g – прискорення вільного падіння;

m – маса деталі, кг;

$$m = \rho V \text{ [кг]},$$

де ρ – питома щільність матеріалу [кг/м³];

V – об'єм об'єкта утримання [м³].

Розраховане зусилля утримання максимально можливої маси 0,2 кг, що відповідає вантажопідйомності робота «МП-9С» складає 31,75 Н.

З використанням таких саме виражень підраховане зусилля утримання для кубика, циліндра, прямокутника, сфери з урахуванням питомої щільності матеріалу з якого виготовлений об'єкт утримання (ОУ).

При розрахунку зусилля утримання кожної фігури змінювався матеріал ОУ, але об'єг ОУ залишався постійним.

На рис. 2 представлені залежності зусилля утримання від питомої щільності матеріалу об'єкту утримання $F_{\text{уд}} = f(\rho)$.

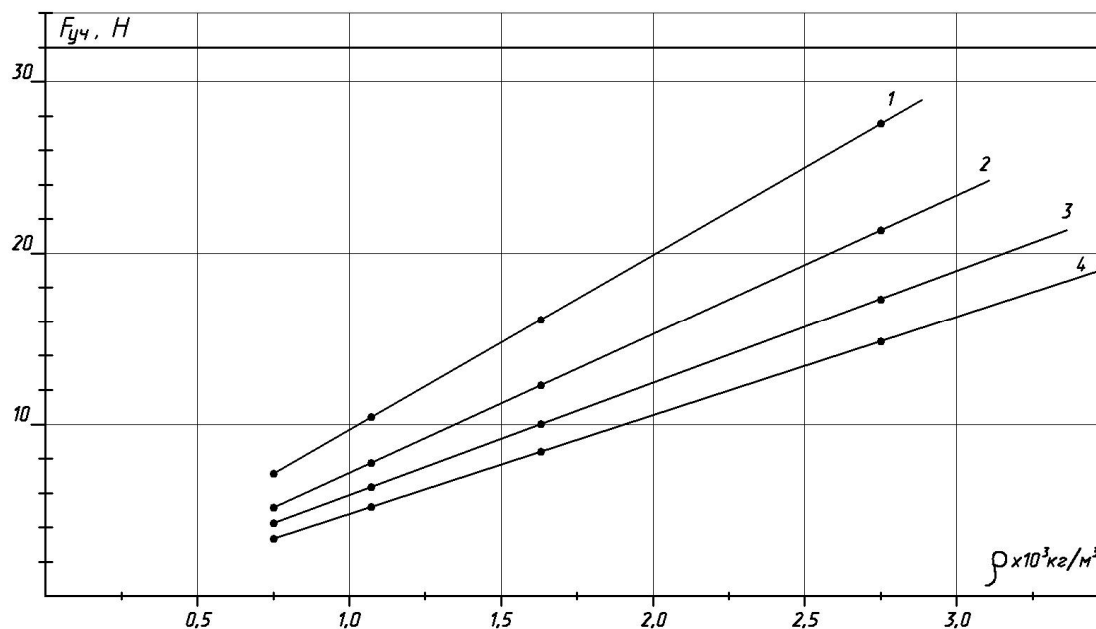

Рис. 2. Залежність $F_{\text{уд}}$ від питомої щільності матеріалу ОУ

1 – кубик, 2 – циліндр, 3 – прямокутник, 4 – сфера

При зміні питомої щільності матеріалу (від $0,7 \cdot 10^3$ до $2,7 \cdot 10^3$) кг/м³ зусилля утримання, що розраховуються зростає від 3,72 Н до 7,11 Н – для дерев'яних і від 14,31 Н до 27,43 Н – для алюмінієвих об'єктів;

При зміні маси ОУ від $5,7 \cdot 10^{-3}$ кг до $17,28 \cdot 10^{-3}$ кг зусилля утримання зростає від 0,9 Н до 27,43 Н;

Отже, чим вище питома щільність матеріалу об'єкту утримання (ОУ) того самого виду (кубика, прямокутника, циліндра, сфери), тим більше зусилля утримання. Для залежності зусилля утримання від маси ОУ характер залежності зберігається.

Такого порядку дані отримують у процесі виконання лабораторної роботи студенти. Від них вимагається зробити самостійні висновки щодо залежності зусиль захоплення від типу утримання, від матеріалу з якого виготовлено об'єкт утримання, від його форми та інших факторів.

Потім студенти аналізують отримані результати, складають звіт і відповідають на контрольні питання.

Висновки. За результатами виконаної роботи було виявлено, що швидкість переміщення робочого органу лінійно залежить від тиску у пневмосистемі; обрано схему утримання об'єкта маніпулювання з урахуванням замикаючої дії захвату і тертя одночасно. Зроблений розрахунок шарнірно-важільного захватного пристрою (ЗП) показав, що зусилля утримання об'єкта залежить від питомої щільності матеріалу, з якого він зроблений і від його маси.

Застосування ПР з цикловим керуванням у навчальному процесі дає можливість студентам отримати початкові навички та вміння з експлуатації сучасного технологічного обладнання та керування ним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кижук А.С. Микроконтроллеры в системах управления: учеб. пособие / А.С. Кижук. Белгород: БГТУ имени В.Г.Шухова, 2009. – 203 с.
2. Козырев Ю.Г. Кудинов А.А. Роботизированные производственные комплексы. / Ю.Г. Козырев, А.А. Кудинов – М.: Машиностроение, 1989. – 270с.
3. Микропроцессорное программируемое цикловое устройство (МПЦУ). Техническое описание и инструкция по эксплуатации. Тольятти: Волжский автомобильный завод, 1992, –175 с.
4. О.М. Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх вчителів трудового навчання / О.М. Торубара // Монографія. – Чернігів: ЧДПУ імені Т.Г. Шевченка, 2009. – 304 с.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2018

ШУМИЛОВА Эмилия

к.т.н., доцент кафедры Общетеchnических дисциплин, безопасности жизнедеятельности и автодела, ДГПУ

улица Г. Батюка, 19, г. Славянск Донецкой области, 84116, Украина

E- mail: shumilov3@ukr.net

ГЕДЗЕНКО Сергей

Студент 5 курса заочного отделения, ДГПУ

улица Г. Батюка, 19, г. Славянск Донецкой области, 84116, Украина

E- mail: Gedzenko15@gmail.com

ИССЛЕДОВАНИЕ ХАРАКТЕРИСТИК ПРОМЫШЛЕННЫХ РОБОТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ.

Резюме. Статья посвящена изучению характеристик промышленных роботов в процессе профессиональной подготовки будущих учителей технологий.

Промышленные роботы (ПР) используются для замены человека на однообразных операциях, загрузке или разгрузке металлорежущих станков, прессов, литевых машин, при сварке, покраске, сборке деталей и других работах. ПР являются важными составляющими автоматических гибких производственных систем, что позволяет увеличить производительность труда, рентабельность производства. По типу систем управления различают роботы с цикловой, позиционной, контурной системой программного управления. В состав робота входят такие основные узлы: манипулятор, микропроцессорное программное цикловое устройство (МПЦУ), узел подготовки воздуха пневматического привода.

В процессе работы студенты изучают основные характеристики промышленных роботов и знакомятся с особенностями микропроцессорного программного циклового управления.

Ключевые слова: промышленный робот, микропроцессорное программное цикловое устройство (МПЦУ), манипулятор, пневматический

привод, объект манипулирования, усилия удержания, удельная плотность материала.

SHUMILOVA Emilia

Ph.D., assistant professor of Technical disciplines, auto business and life safety, Donbass State Pedagogical University

street G. Batuka, 19, town Slov'yansk Donetsk region, 84116, Ukraine

E- mail: shumilov3@ukr.net

GEDZENKO Sergey

Fifth year student of absentee Donbass State Pedagogical University"

street G. Batuka, 19, town Slov'yansk Donetsk region, 84116, Ukraine

E- mail: Gedzenko15@gmail.com

**RESEARCH OF CHARACTERISTICS OF INDUSTRIAL ROBOTS
IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE
TECHNOLOGY TEACHERS**

Summary. The article is devoted to the formation of the competence and practical skills of future technology teachers in the study of the main characteristics of industrial robots. Industrial robot - an automatic device consisting of a mechanical manipulator and a software management system, which is used to move objects in space in different production processes. Industrial work is an important component of automated flexible manufacturing systems that can increase productivity. Industrial robot (PR) is used to replace a person on monotonous operations, loading or unloading of metal-cutting machine tools, presses, foundry machines, welding, painting, assembly of parts and other works.

The work consists of the following main units and devices: manipulator, microprocessor program cycle device (MPCP), air preparation unit for pneumatic actuator.

In the process, students study the main characteristics of industrial robots and become familiar with the peculiarities of program cycle control.

The obtained knowledge can be used in the curriculum of disciplines with the use of software microprocessor management of modern equipment.

Key words: industrial robot, microprocessor programmed cyclic device (MPCP), manipulator, pneumatic actuator, object of manipulation, maintenance effort, specific density.

Abstract. The article is devoted to the study of the characteristics of industrial robots in the process of training future technology teachers. Industrial robots (PR) in conjunction with control and control machines, which convert the input information (program) into the control signal, are a progressive means of automation of production.

The relevance of the chosen topic is that by studying the characteristics of the PR and mastering the methods of its programmatic automatic control, the future specialist will be able technically competently carry out training of students and actively participate in their technical education.

Many Ukrainian and foreign scholars have dedicated their work to problems of introduction of information technologies in systems of automatic control of production, as well as in the educational process: Yu.O. Skrypnyk, D.V. Golovko, V.G. Rubanov, AS Kizhuk, Yu.T. Kozyrev, O.M. Torubara et al

In this paper, the characteristics of PR with microprocessor cyclic program control are investigated. This control is easy to implement and does not require special training when it is used.

The purpose of this work is to study the technical characteristics of an industrial robot with cyclic microprocessor control to consolidate the knowledge of disciplines that are used in the preparation of technology teachers.

In the course of the work, the students studied and analyzed the features of the microprocessor software cyclic device (MFCU) operation, its operating modes and programming methods.

The characteristics of the industrial robot "MP-9C" were studied and it was established that when the pressure of the pneumodrive is changed from 0,15 to 0,4 MPa, the speed of movement of the manipulator varies from 0,25 up to .67 m / s, i.e. there is a linear dependence.

The scheme for holding the objects of manipulation is selected and is shown by the calculation method that the retention effort is linearly dependent on the specific density of the material and the mass of the object of manipulation. With a carrying capacity of 0.2 kg, the retention force is 31.75 N.

As a result of the work, students studied the characteristics of the PR and studied the features of microprocessor software cycle control, which provides the formation of the necessary professional knowledge and skills.

REFERENCES

1. Kizhuk A.C. Microcontrollers in control systems: study. allowance / AS Kizhuk Belgorod: BGTU named after V.G.Shukhov, 2009 - 203 p.
2. Kozyrev Yu.G. Kudinov A.A Robotic production complexes. / Yu.G. Kozyrev, AA Kudinov - Moscow: Mechanical engineering, 1989. - 270s.
3. Microprocessor-programmable cyclic device (MFCU). Technical description and operating instructions. Tolyatti: Volzhsky Automobile Plant, 1992, -175 p.
4. Torubara O.M. Information technologies in the training of future teachers of labor education / O.M. Torubara // Monograph. - Chernihiv: T.G. Shevchenko, 2009. - 304 pp.

(переклад на англ. мову зроблено Шуміловою Е.Д.)

УДК 378.147.091.33

ШУКАТКА Олена

к.п.н., доц., доцент кафедри фізичного виховання та спорту
Львівський національний університет імені І. Франка,

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

E-mail: shukatka1973@ukr.net

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ

Анотація. У публікації автор аналізує актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії. У статті розкрито особливості організації процесу підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії; виявлено напрями поліпшення умов професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. Провідна ідея дослідження заснована на розумінні процесу підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії як складної динамічної системи, яка забезпечує формування компетентного фахівця нової генерації, підготовленого для здійснення професійної діяльності та конкурентноздатного на ринку оздоровчо-реабілітаційних послуг, тому важливим етапом є організація практичної роботи. Вказано, що реформа сучасної вищої освіти у галузі фізичної реабілітації та ерготерапії поступово набуває інноваційного характеру, визначаючи глибокі системні перетворення у системі підготовки кадрів з фізичної реабілітації та ерготерапії.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці з фізичної терапії та ерготерапії, професійна компетентність.

© Шукатка О., 2018

Постановка проблеми. Державна політика в галузі охорони здоров'я та соціального захисту XXI ст. передбачає, перш за все, зменшення захворюваності, інвалідності та смертності населення, збільшення тривалості якісного життя. Саме реабілітація як один із найважливіших напрямів у системі охорони соціального здоров'я спрямована на профілактику і лікування захворювань, що призводять до тимчасової чи стійкої втрати працездатності, а також на повернення хворих та людей з інвалідністю у суспільство і до суспільно корисної праці. У зв'язку з цим змінюються вимоги суспільства до професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів, формування в них ціннісного ставлення до професійної діяльності, усвідомлення відповідності професійного вибору індивідуальним якостям та здібностям.

Реформування вищої освіти України вимагає динамічних якісних змін у системі професійної підготовки, що детермінуються потребами сучасного суспільства в компетентних, конкурентоспроможних і мобільних кадрах та передбачають оновлення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації/терапії, ерготерапії, інтеграції в процес їх підготовки інноваційних технологій, методів та форм організації навчання. Незважаючи на те, що різні аспекти означеної проблеми неодноразово порушувались значною кількістю науковців, окремі питання в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії залишаються не визначеними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питання, пов'язані з професійною підготовкою майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та ерготерапії у вищих навчальних закладах розглядають вітчизняні (Н.О. Белікова [3], Ю.О. Лянной [8], Л.П. Сущенко [10] та ін.) та зарубіжні (J. Gotlib [1], С. Justice [2] та ін.) науковці. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії є новим

напрямом у вищій освіті. Теоретичний аналіз наукових джерел показав, що професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та ерготерапії у закладах вищої освіти України не є усталеною, а тому ще потребує усебічного дослідження і моніторингу.

Мета статті: виявити суперечності, які обумовлюють потребу вирішення проблем професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення системи професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації/терапії у вищих навчальних закладах України відбувалося на початку і в середині 90-х років ХХ століття.

У 2005 році було прийнято Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», в якому фізкультурно-спортивна реабілітація тлумачиться як «система заходів, розроблених із застосуванням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на відновлення і компенсацію за допомогою занять фізичною культурою і спортом функціональних можливостей її організму для покращення фізичного і психологічного стану» [5].

Нині поширюється мережа вищих навчальних закладів, в яких здійснювалась професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації/терапії. В останні роки до підготовки фахівців з фізичної реабілітації/ терапії почали проявляти інтерес вищі медичні навчальні заклади [7, с. 50]. У 2015 році була прийнята та набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України № 266 від 29.04.2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей», відповідно до якої спеціальність «Фізична реабілітація» перенесена з галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини» до галузі знань 22

«Охорона здоров'я» під номером 227 «Фізична реабілітація» («Фізична терапія, ерготерапія») [9].

Відповідно до навчальних планів підготовка магістрів з фізичної реабілітації/терапії здійснюється на базі освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» напряму підготовки «Здоров'я людини» або «Спеціаліст» спеціальності «Фізична реабілітація» за однорічною програмою (60 кредитів ЄКТС), протягом двох семестрів і включає 28 тижнів теоретичного навчання та 8 тижнів виробничої практики (12 кредитів ЄКТС) на денній та заочній формах навчання.

Практична підготовка включає проходження виробничої практики, яка є завершальним етапом формування фахівця та дає оцінку його готовності до виконання професійних обов'язків. Майбутні фахівці підвищують рівень володіння різними діагностичними та реабілітаційними методиками в умовах лікувально-профілактичних, санаторно-курортних, оздоровчо-реабілітаційних та спеціально-педагогічних установ, під час реабілітаційної діяльності при кардіологічних, ортопедичних та неврологічних захворюваннях і реабілітації дітей.

Підготовці майбутніх фахівців з фізичної реабілітації/терапії у вищих навчальних закладах приділяли увагу багато дослідників. При цьому Л.П. Сущенко зазначає, що «у сучасній освітній системі спостерігається зміна парадигми вищої фізкультурної освіти, яка пов'язана з пошуком таких педагогічних умов і засобів, які забезпечували б успішну підготовку майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до високого темпу життя, реалій ринку праці, що постійно змінюється» [10, с. 348]. Вчена вважає, що пріоритетним у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації є «розвиток здібностей майбутніх професіоналів, що дозволяють їм перетворювати себе у сучасному світі» [10, с. 348].

С.В. Гук у роботі [4, с. 70] акцентує увагу на тому, що «окремі аспекти проблеми обмеження діяльності фахівця з фізичної реабілітації в

межах його професійної компетентності потребують подальшого законодавчого удосконалення і створення правової та організаційної основи для працевлаштування і успішної самореалізації майбутніх фахівців з фізичної реабілітації з метою підтримання професійного іміджу та розвитку фізичної реабілітації як вкрай необхідної в суспільстві галузі».

В.О. Зюзін і Т.М. Зінченко визначають основні проблеми в контексті перспективного розвитку спеціальності «Фізична реабілітація», зокрема, доцільно «чітко окреслити перелік дисциплін, необхідних для підготовки висококваліфікованих фахівців, та їх обсяг; необхідне розроблення типового навчального плану, освітньо-професійної програми, освітньо-кваліфікаційної характеристики для цієї спеціальності на державному рівні; необхідно розробити програму працевлаштування випускників і забезпечення їх сучасною науково-методичною літературою, а також організувати міжнародне співробітництво фахівців з фізичної реабілітації» [6, с. 114].

На думку І.І. Шапошникової, «сучасна система навчання характеризується недостатнім спрямуванням освітнього процесу на формування у майбутніх фахівців із фізичної реабілітації вмій адекватно реагувати у проблемних ситуаціях при виконанні професійних обов'язків. Це завдання значною мірою розв'язується через запровадження особистісно орієнтованого навчання, спрямованого не на засвоєння значної кількості інформації з подальшим її відтворенням, а на активний пошук і критичний аналіз необхідного матеріалу, творчого підходу до розв'язання проблем» [11, с. 203].

Вітчизняні вчені приділяють також особливу увагу проблемам організації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у закладах вищої освіти.

Аналіз чинних на сьогодні підходів, уявлень про сутність та зміст фізичної реабілітації дозволив з'ясувати, що фізична реабілітація як наука про відновлення здоров'я останнім часом значно розширює свої межі, як серед інших видів реабілітації, так і серед інших засобів відновлювальної медицини та оздоровлення населення. Підкреслено, що у зарубіжних країнах в контексті реабілітаційної діяльності застосовується термін «фізична терапія», що за сутністю і змістом є фактично ідентичним терміну «фізична реабілітація».

Спектр функціональних обов'язків фахівця фізичної реабілітації є дуже широким та містить: обстеження пацієнтів із метою виявлення рухових дисфункцій і визначення рухового потенціалу; розробку та виконання індивідуального плану фізичної реабілітації у співпраці з іншими фахівцями (лікарями, соціальними працівниками, психологами, вчителями, тренерами) і клієнтом; організацію роботи з профілактики захворювань клієнтів, допомогу їм в опануванні основ культури здоров'я та формування здорового способу життя; забезпечення соціального захисту прав громадян у питаннях охорони здоров'я тощо.

Аналіз праць науковців дозволяє характеризувати професійну підготовку майбутніх фахівців з фізичної реабілітації/терапії, ерготерапії у ЗВО як систему психолого-педагогічних, науково-практичних і організаційно-дослідницьких взаємопов'язаних заходів, що відображають специфіку навчального процесу, спрямованого на отримання кваліфікації, яка дозволить ефективно виконувати професійні завдання інноваційного характеру щодо здійснення наукової та професійної діяльності на ринку реабілітаційних послуг.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Теоретичний аналіз результатів науково-педагогічних досліджень з підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, вивчення практичного досвіду підготовки студентів фізіотерапевтичних спеціальностей

дозволили виявити низку суперечностей, зокрема між: необхідністю реалізації інноваційних підходів для підвищення рівня професійної компетентності майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі в умовах, максимально наближених до професійних, та домінуванням так званого знаннєвого підходу у навчанні; недостатньою вмотивованістю студентів до засвоєння навчального матеріалу, що зумовлює врахування особливостей особистості кожного, і необхідністю формування специфічних професійно важливих якостей, без яких неможлива успішна реабілітаційна діяльність; вимогами до професійної компетентності, як єдності теоретичної та практичної готовності до професійної діяльності, та недостатнім обсягом практичної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у навчальному процесі вищої школи; невідповідністю традиційних методів, форм та засобів формування професійної компетентності в процесі виробничої практики, а також способів педагогічного керівництва нею сучасним умовам її організації; необхідністю навчально-методичного супроводу практики і недосконалістю її навчально-методичного забезпечення.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у визначенні моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії, обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії в процесі професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Gotlib J., Białoszewski D., Cabak A., Barczyk K., Bauer A., Grzegorzczak J. Wospriyatye fizjoterapia fachu studentyw pierwszy roku polskich uniwersytetyw ryinych ohwiatowych orientacji. 2009. Vol. 9, Num. 3. URL: <http://www.fizjoterapiapolska.pl/abstracted.php?> (дата звернення: 18.10.2018).

2. Justice C., Rice J., Warry W., Laurie I. Taking inquiry makes a difference – a comparative analysis of student learning. *Journal of Excellence in College Teaching*. 2007. 18(1), P. 57-77.
3. Белікова Н.О. Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: теорія та методика: монографія. Київ : ТОВ «Козарі», 2012. 584 с.
4. Гук С. В. Професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації в університетах Великої Британії: дис. ... канд. пед. наук. Кам'янець-Подільський, 2015. 335 с.
5. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» : (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 2-3, ст. 36). URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>(дата звернення: 08.11.2013).
6. Зюзін В. О., Зінченко Т. М. Професійна підготовка фахівців фізичної реабілітації в сучасних умовах освіти. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Екологія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Л. Українки, 2012. Т. 179. Вип. 167. С. 113–115.
7. Клапчук В. В. Фізична реабілітація як наукова спеціальність і фах у практиці охорони здоров'я. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць*. Луцьк: Вид-во СНУ ім. Л. Українки, 2013. № 1. С. 50–53.
8. Лянной Ю.О. Професійна підготовка магістрів з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах України. *Science and Education a New Dimension: pedagogy and psychology*. 2015. Budapest, 111 (29). Issue 57. P.39–42.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.05.2015 р. № 226 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URL :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (дата звернення: 15.01.2016).

10. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 2003. 645 с.
11. Шапошникова І. І. Розв'язання проблемних ситуацій у підготовці майбутніх фахівців із фізичної реабілітації як засіб забезпечення особистісноорієнтованого навчання. *Теорія та методика навчання та виховання: зб. наук. пр.* Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2012. Вип. 32. С. 202–211.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2018

ШУКАТКА Елена

к.п.н., доц., доцент кафедри фізического воспитания и спорта
Львовский национальный университет имени И. Франко,

ул. Университетская, 1, Украина

E-mail: shukatka1973@ukr.net

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ ТЕРАПИИ, ЭРГОТЕРАПИИ

Резюме. В данной статье автор анализирует проблему оптимизации практической подготовки будущих специалистов по физической терапии и эрготерапии. В статье раскрыты особенности организации процесса подготовки будущих специалистов по физической терапии и эрготерапии; выявлены направления улучшения условий профессиональной подготовки будущих специалистов по физической терапии и эрготерапии. Основная идея исследования основана на понимании процесса подготовки будущих специалистов по физической терапии и эрготерапии как сложной динамической системы, которая обеспечивает формирование

компетентного спеціаліста нового покоління, підготовленого для здійснення професійної діяльності і конкурентоспроможного на ринку оздоровительно-реабілітаційних послуг, тому важливим етапом є організація практичної роботи. Вказано, що реформа сучасного вищого освіти в області фізичної реабілітації і ерготерапії поступово набуває інноваційний характер, визначаючи глибокі системні перетворення в системі підготовки кадрів по фізичної реабілітації і ерготерапії.

Ключевые слова: професійна підготовка, майбутні спеціалісти по фізичної терапії і ерготерапії, професійна компетентність.

SHUKATKA Olena

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor, Department of Physical Education and Sports Lviv National University named after I. Franko,

Universitetskaya str., 1, Ukraine

E-mail: shukatka1973@ukr.net

ACTUAL PROBLEMS OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL THERAPY, ERGOTHERAPY

Summary. In this article, the author analyzes the problem of optimizing the practical training of future specialists in physical therapy and ergotherapy. The article describes the features of the organization of the process of preparing future specialists in physical therapy and ergotherapy; The directions of improving the conditions of professional training of future specialists in physical therapy and ergotherapy were identified. The main idea of the research is based on an understanding of the process of preparing future specialists in physical therapy and ergotherapy as a complex dynamic system that ensures the formation of a competent specialist of the new generation, prepared for professional activities and competitive in the market of health and rehabilitation services, therefore an important step is the organization of practical work. It is

indicated that the reform of modern higher education in the field of physical rehabilitation and occupational therapy is gradually acquiring an innovative character, determining deep systemic changes in the system of training personnel in physical rehabilitation and occupational therapy.

Key words: training, future specialists in physical therapy and occupational therapy, professional competence.

Abstract. Introduction. State policy in the field of health care and social protection of the XXI century. It is rehabilitation as one of the most important areas in the system of social health protection aimed at the prevention and treatment of diseases that lead to temporary or permanent disability, as well as the return of sick and people with disabilities to society and to socially useful work. Modern demographic, economic and socio-political transformational processes have led to a radical administrative and legal restructuring of the system of medical and social rehabilitation, physical therapy and ergotherapy. In connection with this change the requirements of society for the training of future physical therapists, ergotherapists, the formation of their value attitude to professional activities, awareness of the relevance of professional choice of individual qualities and abilities.

Analysis of publications. Issues related to the training of future specialists in physical rehabilitation and ergotherapy in higher educational institutions are considered by the native (N.O. Belicova, Yu.A. Lyannoy, L.P. Sushchenko, etc.) and foreign (J. Gotlib, C. Justice, etc.) scholars. Professional training of future specialists in physical therapy, ergotherapy is a new direction in higher education. At the same time, the theoretical analysis of literary sources showed that the professional training of future specialists in physical rehabilitation and ergotherapy in higher educational institutions was not the subject of a special holistic scientific research.

Purpose is to determine the main aspects of the professional training of specialists in physical therapy and ergotherapy to work in modern society.

Results. The article presents the theoretical substantiation of methodological approaches to the formation of professional competence as the basis of professional training of future specialists in physical therapy and ergotherapy.

Conclusion. Theoretical analysis of the results of scientific and pedagogical researches on the training of future specialists in physical therapy, ergotherapy, studying of practical experience in the preparation of students of physiotherapeutic specialties has allowed to identify a number of contradictions, in particular between: the need for implementation of innovative approaches to increase the level of professional competence of future specialists in higher education in conditions, as close as possible to the professional, and the domination of the so-called knowledge-based approach to learning; insufficient motivated students to master the educational material, which determines the consideration of the peculiarities of each individual, and the need to form specific professional qualities without which successful rehabilitation activities are impossible; requirements for professional competence, as a unity of theoretical and practical readiness for professional activity, and insufficient volume of practical training of future specialists in physical therapy, ergotherapy in the educational process of higher education; inconsistency of traditional methods, forms and means of forming professional competence in the process of production practice, as well as ways of teaching it to modern conditions of its organization; the need for teaching and methodological support for the practice and the imperfection of its teaching and methodological support.

REFERENCES

1. Gotlib, J., Białoszewski, D., Cabak, A., Barczyk, K., Bauer, A., & Grzegorzczak, J. (2009). *Wyschiaty physiotherapy of the students of the*

- first year of Polish universities of various world orientations*. 9, 3. URL: <http://www.fizjoterapiapolska.pl/abstracted.php?>
2. Justice, C., Rice, J., Warry, W., & Laurie, I. (2007). Taking inquiry makes a difference – a comparative analysis of student learning. *Journal of Excellence in College Teaching*. 18(1), 57-77.
 3. Belikova, N.O. (2012). *Training of future specialists in physical rehabilitation to healthcare-saving activity: theory and methodology*. Kyiv: Kozari Ltd. (in Ukr.)
 4. Guk, S.V. (2015). *Professional training of specialists in physical rehabilitation at the universities of Great Britain: diss. ... cand.ped. sciences*. Kamenets-Podilsky. 335 p. (in Ukr.)
 5. The Law of Ukraine "On the Rehabilitation of Disabled Persons in Ukraine". (2006). *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. № 2-3. P. 36. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> (this application: 08.11.2013). (in Ukr.)
 6. Zyuzin, V. O., & Zinchenko, T. M. (2012). Professional training of specialists in physical rehabilitation in modern conditions of education. *Scientific works of the Petro Mohyla BlackSea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex. Series: Ecology*. Mykolaiv. T. 179. V. 167. P. 113-115. (in Ukr.)
 7. Klabchuk, V.V. Physical rehabilitation as a scientific specialty and profession in the practice of health care. *Physical education, sport and health culture in modern society. Sciences works Lutsk*. №. 1. P. 50-53. (in Ukr.)
 8. Laynnoy, Yu.O. (2015). Professional training of masters of physical rehabilitation in higher educational institutions of Ukraine. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*. Budapest, 111 (29), 57, 39-42. (in Ukr.)

9. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 29, 2015. №. 226 "On approval of the list of branches of knowledge and specialties under which higher education graduates are trained." URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (application date: 15.01.2016). (in Ukr.)
10. Suschenko, L.P. (2015). Development of abilities of future specialists in physical rehabilitation in the process of professional training. *Physical education, sport and culture of health in modern society: Sb. sciences Eastern Europe*. 3 (31), 52-55. (in Ukr.)
11. Shaposhnikova, I.I. (2012). Solving problem situations in the training of future specialists in physical rehabilitation as a means of ensuring person-oriented learning. *Theory and methods of teaching and education*. V. 32. P. 202-211.

(переклад зроблено особисто автором статті)

УДК 378. 091. 2:005. 336. 2]: 355. 23

МОНАСТИРСЬКИЙ Валерій

доцент, к. пед. н., доцент кафедри військової підготовки, Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького,

бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, Україна

E-mail: monv62@ukr.net

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВИ У
ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ЗВО**

Анотація. У статті висвітлено теоретичне обґрунтування педагогічних умов, що забезпечують формування фахових

© Монастирський В., 2018

компетентностей майбутніх офіцерів Збройних Сил України та правоохоронних органів держави під час навчання у військовому навчальному підрозділі ЗВО України.

Запропоновано алгоритм дій щодо пошуку необхідних фахових компетентностей, якими повинні володіти громадяни, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу. У перспективі рекомендовано напрямки щодо впровадження нових педагогічних технологій в процес формування визначених фахових компетентностей майбутніх офіцерів.

Ключові слова: педагогічні умови, фахова компетентність, військово-професійна компетентність, військово-спеціальна компетентність, військовий навчальний підрозділ ЗВО, військова діяльність, військовий фахівець, стандарти НАТО, педагогічні технології.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Серед багатьох чинників, які визначають боєздатність Збройних Сил України та правоохоронних органів держави (далі – Збройні Сили України та інші державні військові формування), одним з надзвичайно важливих є рівень підготовки кваліфікованих військових фахівців здатних ефективно виконувати службові обов'язки за посадовим призначенням.

В умовах сьогодення Збройні Сили України та інші державні військові формування виконують свої функції, в ситуаціях пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, у складі миротворчих сил з підтримання миру та веденням бойових дій (Операції Об'єднаних Сил) на Сході держави.

Стратегія розвитку Збройних Сил України, забезпечення реалізації державної політики щодо поглиблення співпраці з НАТО та досягнення до 2020 року повної сумісності ЗС України з відповідними силами держав – членів ЄС та НАТО у військовій галузі в сучасних умовах зумовлюють необхідність реалізації заходів комплексного вирішення завдань їх кадрового

забезпечення, комплектування та підготовки компетентних офіцерських кадрів усіх рівнів відповідно до стандартів НАТО [1].

Не є винятком і заклади вищої освіти (далі – ЗВО), в яких створено військові навчальні підрозділи для підготовки офіцерів запасу. Система військової (відомчої) освіти має забезпечувати належні умови для підготовки військових фахівців, формування у них високопрофесійних компетентностей на рівні сучасних вимог і тим самим здійснювати вагомий внесок у підготовку громадян України до виконання військового обов'язку (проходження служби), підтримання необхідного рівня бойової готовності Збройних Сил України та інших державних військових формувань. З огляду на це, перед науково-педагогічним складом кафедр військової підготовки актуальною стає *проблема* формування фахової компетентності в майбутніх офіцерів Збройних Сил України та інших державних військових формувань під час навчання у військовому навчальному підрозділі ЗВО України. Важливим аспектом рішення цієї проблеми є пошук певних педагогічних умов, які б забезпечили рівень сформованості у тих, хто навчається відповідних професійних компетентностей, відповідність їх вимогам стандарту військової освіти України та стандартів НАТО.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Реформування національної системи освіти, складність масштабного реформування Збройних Сил України та інших державних військових формувань актуалізує проблему формування компетентної особистості військового фахівця, його професійної підготовки, фізичної та психологічної готовності виконувати завдання за призначенням. Реалізація цих проблем передбачає компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх офіцерів, спрямований на подолання кризи у військовій (відомчій) освіті, яка проявляється, передусім, у невідповідності знань запитам особистості, суспільним потребам і світовим стандартам, у знеціненні престижу військової служби, проблем з питань міжвідомчої підготовки військових

фахівців, що призводить до зниження рівня оперативної сумісності під час ведення спільних дій, вирішення завдань національної безпеки і оборони України міжвідомчими силами та засобами.

У психолого-педагогічній теорії та практиці проблема формування професійної компетентності військових фахівців у процесі навчання не є новою. Теоретичні засади професійної підготовки військових фахівців якісно представлені у працях Г. Артюшина, В. Мірненка, В. Медведєва, М. Нещадима, С. Салкуцана, С. Сінкевича, І. Руснака та ін. Проблему готовності до військово-професійної діяльності у психолого-педагогічній літературі розглядали О. Ковальчук, Р. Момот, В. Стасюк, О. Столяренко, О. Тимченко, В. Торічний, О. Хайрулін та ін. Питання застосування компетентнісного підходу та дидактичних особливостей щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів досліджували І. Гончаренко, О. Коваль, Л. Олійник, Ю. Рум'янцев, І. Цікра, Г. Яворська та ін.

Водночас слід зазначити, що існують певні резерви щодо питання формування професійної компетентності військових фахівців. Недостатньо розробленим залишається педагогічний аспект, а саме питання, які полягають у визначенні ролі і місця навчальних дисциплін військово-професійного спрямування, наукового обґрунтування системи педагогічних технологій (міждисциплінарних зв'язків) для підвищення ефективності формування професійної компетентності в громадян, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу та впровадження компетентнісного підходу у освітній процес військових навчальних підрозділів ЗВО.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є теоретичне обґрунтування запропонованих педагогічних умов, що забезпечують рівень сформованості відповідних фахових компетентностей майбутніх офіцерів Збройних Сил України та інших державних військових

формувань під час навчання в сучасному військовому навчальному підрозділі ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка як педагогічна система не є чимось застиглим, вона може змінюватися й удосконалюватися під впливом соціально-економічних поступів суспільства, реформування Збройних Сил та інших державних військових формувань України, наукових досягнень і створених відповідних умов у межах дослідження. Тобто, ефективне формування фахової компетентності майбутніх офіцерів у професійній підготовці вимагає створення спеціальних педагогічних умов, які ми розуміємо як поєднання елементів змісту, організаційних форм навчання, методів та прийомів, що впливають на результативність цього процесу.

З огляду на вищевикладене конкретизуємо своє концептуальне бачення щодо обґрунтування та реалізації системи педагогічних умов, що забезпечують підвищення ефективності формування фахової компетентності майбутніх офіцерів у військовому навчальному підрозділі ЗВО.

Педагогічні умови – це такі обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості та забезпечується відповідними чинниками [2, с. 143].

У процесі визначення педагогічних умов нами враховувались такі чинники: рівень базової військової підготовки громадян; систематична і безперервна мотивація щодо набуття громадянами комплексу професійних компетентностей, запровадження компетентнісного підходу до навчання; формуванні інтересу тих, хто навчається, до служби в Збройних Силах України та інших державних військових формуваннях; упровадження в освітній процес перспективних сучасних технологій навчання; спонукання громадян до саморозвитку, самовдосконалення і постійного самостійного оновлення знань, умінь та навичок; удосконалення форм і методів навчально-

методичної роботи науково-педагогічного персоналу військового навчального підрозділу ЗВО.

Отже, визначені чинники дали підстави стверджувати, що ефективність формування фахової компетентності майбутніх офіцерів у військовому навчальному підрозділі ЗВО має бути забезпечена сукупністю таких педагогічних умов:

- розгляд фахової компетентності як структурного елемента професійної підготовленості військового фахівця та ін.
- проектування інтегральної моделі підготовки професійно компетентного випускника у військовому навчальному підрозділі ЗВО;
- використання в освітньому процесі сучасних технологій навчання (міждисциплінарних зв'язків), які є основою оптимізації формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тощо.

Аналіз наведених у словниках, довідниках, енциклопедичних виданнях [3; 4] визначень поняття «компетентність» засвідчує, що головними її характеристиками є знання і досвід у конкретній галузі або професії.

Тому, на нашу думку, *фахову компетентність* майбутнього офіцера слід розглядати як показник професійної підготовленості військового фахівця; як здатність успішно здійснювати службову (бойову) діяльність, а також закріплений законом та іншими нормативними актами обсяг владних повноважень (прав і обов'язків), відповідно до певних посадових функцій того підрозділу, де проходить військова діяльність офіцера.

Фахові компетентності являють собою динамічне поєднання знань, розуміння, навичок, умінь і здатностей. Освітня програма військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу має визначати і забезпечувати набуття майбутнім військовим фахівцем необхідних компетентностей.

Основними показниками якості професійної підготовки військових фахівців – випускників військових навчальних підрозділів ЗВО є рівень сформованості у них відповідних фахових компетентностей, відповідність їх вимогам стандарту військової освіти за спеціальністю, професійному стандарту які базуються на компетентісному підході та ступінь здатності й готовності до застосування ними знань, умінь та навичок під час виконання службових (бойових) функцій і завдань майбутньої військової діяльності.

В сучасних умовах для майбутніх офіцерів особливо важливим має стати розуміння соціального значення своєї військової професії та, відповідно, розуміння свого місця у системі суспільних відносин, а також здатність до критичної оцінки свого життєвого та професійного досвіду, свідомого вибору шляхів та методів удосконалення своїх особистих і професійних якостей.

Фахові компетентності залежать від предметної галузі і саме вони визначають профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника, саме вони роблять кожну освітню програму індивідуальною.

Тому, наявність понять спеціальності та спеціалізації вимагає від науково-педагогічного складу військового навчального підрозділу ЗВО проведення уточнення та ідентифікацію компетентностей урахувавши їх надзвичайно велику системоутворюючу роль у проектуванні освітніх програм, навчальних планів, програм навчальних дисциплін і відповідного навчального процесу підготовки офіцерів запасу.

З метою використання єдиного підходу в організації освітнього процесу військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу у військових навчальних підрозділах ЗВО та більш конкретного планування навчання студентів ми визначаємо наступний розподіл фахових компетентностей військового фахівця, а саме:

- *військово-професійні компетентності*, які відображають підготовку військового фахівця – офіцера тактичного рівня. Військово-

професійні компетентності військового фахівця – офіцера тактичного рівня формуються у студентів в процесі опанування переліку навчальних дисциплін (модулів) військово-професійного спрямування і є однаковим для всіх офіцерів тактичного рівня всіх спеціальностей підготовки.

- *військово-спеціальні компетентності*, які відображають специфіку конкретної предметної сфери професійної діяльності (спеціалізації). Військово-спеціальні компетентності за спеціалізацією визначають вимоги замовника щодо компетентностей та результатів навчання військових фахівців конкретної спеціальності.

Для ефективного пошуку ядра військово-професійних (військово-спеціальних) компетентностей та їх базового набору пропонується такий алгоритм дій:

- перший крок – указати, до яких видів військової діяльності повинен бути готовим випускник із даної спеціалізації;

- другий крок – указати мету його військової діяльності за кожним видом;

- третій крок – указати, до виконання яких професійних завдань (службових, бойових) повинен бути готовий випускник із даної (спеціалізації);

- четвертий крок – указати, яким комплектом дій (компетенцій) повинен володіти військовий фахівець для успішного виконання службових (бойових) завдань та ін.

Необхідно пам'ятати, що набір компетентностей повинен відповідати освітньому рівню (ступінь бакалавра або ступінь магістра), опанування яким і забезпечує дана освітня програма.

Особливістю формування фахових компетентностей майбутнього офіцера є те, що вони набуваються поступово протягом усього освітнього процесу, формуються цілою низкою навчальних дисциплін (модулів)

військово-професійного спрямування на різних етапах даної освітньої програми.

Формування окремих компетентностей відбувається шляхом набуття під час навчання суми компетенцій, які і дозволяють забезпечити виконання службової (бойової) діяльності на високому рівні. Важливим аспектом цього процесу є удосконалення відповідних навчальних планів і програм навчальних дисциплін (модулів) з урахуванням формування фахових (предметних, спеціальних) компетентностей, які є актуальними на сучасному етапі розвитку Збройних Сил України та інших державних військових формувань.

Зміст фахових компетентностей майбутнього офіцера Збройних Сил та інших державних військових формувань України визначається моделлю його майбутньої посади (або моделлю його діяльності у межах спеціальності за призначенням), реалізованої у кваліфікаційних вимогах.

В основу нашої моделі для практичного здійснення удосконалення системи формування фахових компетентностей майбутнього офіцера у військовому навчальному підрозділу ЗВО покладено: ефективний освітній процес з військової підготовки громадян як її цільовий орієнтир; ціннісно-мотиваційний компонент; відповідні педагогічні умови, способи та засоби оволодіння майбутніми фахівцями професійними знаннями, вміннями й навичками та ін.

Система формування фахових компетентностей майбутнього офіцера у запропонованій моделі ґрунтується на таких принципах:

- *професійна спрямованість* – відповідність цілей і змісту навчання переліку конкретних завдань, визначених в Концепції підготовки ЗС України, навчальних програмах, планах та інструкціях, з наданням пріоритету практичній підготовці, яка ґрунтується з урахуванням досвіду ведення ООС; змін у формах і способах ведення операцій (бойових дій);

прийнятих на озброєння нових зразків зброї та техніки; підготовки військових фахівців провідних країн світу за стандартами НАТО;

- *науковість* – обґрунтованість процесу військової підготовки та його змісту з позицій останніх досягнень військової науки і техніки; систематичність і послідовність – розподіл змісту підготовки за періодами навчання, тісний взаємозв'язок та наступність підготовки, відповідність вимогам стандартів вищої військової освіти;

- *комплексність* – системне використання різних форм і методів навчання для формування у громадян визначених компетентностей (фахових здібностей) за стандартами військової підготовки;

- *доступність* – відповідність навчання його змісту, форм і методів рівню навченості громадян, що створює передумови для ефективного навчання;

- *максимальне наближення умов навчання до обстановки реальних бойових дій* – навчати того, що необхідно знати та вміти для якісного виконання завдань за призначенням;

- *наочність* – врахування у процесі підготовки особливостей пізнавальної діяльності громадян; індивідуальний підхід; розвиток їх спроможностей творчо мислити і працювати самостійно.

Пропонована модель військової підготовки майбутніх офіцерів, на нашу думку, реалізовуватиметься ефективніше, якщо їй відповідатиме модель особистості військового фахівця (головне завдання професійного психологічного відбору до військового навчального підрозділу ЗВО). Освітній процес ми розглядаємо як процес і результат взаємодії педагога й студента, на основі якого громадяни опановують систематизовані знання, вміння й навички, необхідні в службово-бойовій діяльності ЗСУ та інших державних військових формуваннях, й виробляють професійну компетентність.

Суттєвого значення в оволодінні змістом військово-спеціальних дисциплін має набути системне впровадження в навчальний процес сучасних педагогічних технологій, які дають можливість змодельовати різноманітні професійні ситуації у процесі навчання, продемонструвати в динаміці складові службової діяльності конкретної посадової особи у військах, формувати і розвивати інформаційну культуру військових фахівців; удосконалювати методики проведення різних організаційних форм і способів застосування військ (сил) за стандартами НАТО тощо.

На нашу думку, до основних педагогічних технологій забезпечення освітнього процесу щодо формування фахових компетентностей майбутніх офіцерів у військових навчальних підрозділах ЗВО слід віднести:

- технологію проблемно-ситуативного навчання;
- технологію інтерактивного ігрового навчання;
- технологію інформаційного (комп'ютерного, мультимедійного, тренажерного) навчання;
- технологію формування критичного мислення;
- тренінгові технології в екстремальних видах діяльності тощо.

Застосування нових педагогічних технологій у нашій моделі передбачає:

- перехід від педагогічного традиціоналізму до нових форм і методів навчання, орієнтованих на формування творчої особистості військового фахівця, який вміє поєднувати в різних варіантах теоретичні знання, наукові здобутки з вирішенням питань, які виникають у військовій діяльності;

1. - забезпечення наскрізної комп'ютеризації навчального процесу, створення комп'ютерних (інформаційних) систем його підтримки;

- розробку інтерактивних систем навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін (модулів) тощо.

У пропоновану нами систему формування фахових компетентностей громадян покладено практичні методи навчання, а саме: словесно-наочний, тренувальний, ситуативно-пізнавальний, пошуковий та творчий.

Їх сутність полягає:

- *словесно-наочного* – у систематичному та послідовному доведенні викладачем навчального матеріалу, показу (демонстрації) предметів, що вивчаються для отримання тими, хто навчається, нових знань та формування відповідної уяви тощо;

- *тренувального (репродуктивного)* – у виконанні комплексних дій, у відповідності з визначеним алгоритмом (завчасно встановленим порядком), для формування необхідних умінь та навичок з метою забезпечення якісного злагодження військових підрозділів;

- *ситуативно-пізнавального* – у проведенні розгляду та обговоренні реальних (імовірних) бойових дій (їх тактичних епізодів), ознайомленні з досвідом управління підрозділами (силами) у воєнних конфліктах та розвитку навиків інформаційно-аналітичної діяльності;

- *пошукового (евристичного)* – у самостійному пошуку тими, хто навчається, інформації (оптимального варіанту дій) для здобування додатково необхідних знань;

- *творчого (дослідницького)* – у самостійному пошуку шляхів розв'язання проблемної ситуації (виконання поставленого завдання) для здобування глибоких та всебічних знань з використанням творчих та нестандартних підходів та ін.

Створення та впровадження міжпредметної технології навчання у процес формування фахових компетентностей майбутніх офіцерів дозволить більш системно та всебічно підійти до формування у громадян груп певних професійних знань, умінь та навичок. У нашому дослідженні це зумовлено тим, що методики викладання загальновійськових (Статути ЗС України,

тактична підготовка, військова топографія, вогнева підготовка, тактична медицина, інженерна підготовка та ін.), спеціальних дисциплін дозволяють використовувати різноманітні завдання (вправи), підходити до процесу формування певних компетенцій (знань, умінь та навичок) з максимальною кількістю позицій, тобто ми маємо підстави говорити про інтегрованість впливу на процес становлення особистості військового фахівця цілісної системи навчальних професійно орієнтованих дисциплін. Така технологія вимагає визначення основних підходів до оновлення нормативної та навчально-методичної документації, реалізації у навчальних планах оптимального поєднання навчальних курсів із загальнонаукової, загальновійськової та спеціальної підготовки в єдиний блок (модуль) військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Таким чином, основною засадою формування і подальшого розвитку професійної компетентності офіцерів запасу є педагогічний чинник, що включає впорядковану сукупність свідомо реалізованих професійно орієнтованих знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей і досвіду особистості, а також критерії ефективності професійної діяльності. Результат формування системи фахових компетентностей є одним із ключових моментів опанування студентами вмінь і відповідного оцінювання якості їх знань, а застосування компетентнісного підходу до навчання студентів має привести до формування нової системи діагностичних засобів, яка пов'язана з переходом від оцінювання знань до оцінювання компетентностей і визначенням рівня компетентності в цілому.

Висновки. Отже, на наш погляд, проведений теоретичний аналіз показав, що запропоновані педагогічні умови дозволяють:

- систематизувати фундаментальні положення Концепції підготовки ЗС України;

- спрямувати військово-професійну підготовку майбутніх офіцерів у військових навчальних підрозділах ЗВО на набуття здатності виконувати

покладені на них завдання відповідно до стандартів підготовки військових фахівців та визначених Міністерством оборони України фахових компетентностей;

- максимально спрямувати освітній процес у військових навчальних підрозділах ЗВО на підготовку офіцерських кадрів, які відповідають сучасним вимогам і поєднати його з підготовкою військових фахівців провідних країн світу та стандартів НАТО;

- організувати навчально-виховний процес громадян України за програмою військової підготовки офіцерів запасу у військових навчальних підрозділах ЗВО з урахуванням особливостей умов функціонування в особливий період та мирний час тощо.

Проведене дослідження не вичерпує усіх питань щодо розглядуваної проблеми. Подальшого аналізу потребують процеси формування професійної надійності майбутніх військових фахівців; пошук ефективних форм підвищення професійної компетентності офіцерів запасу в умовах впровадження Концепції підготовки ЗС України за стандартами НАТО; питання удосконалення професійної компетентності викладачів військових навчальних підрозділів ЗВО та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» від 24 вересня 2015 року № 555/2015. [Електронний ресурс] / <https://zakon.rada.gov.ua/go/555/2015>.
2. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад.: С. Гончаренко та ін; [за ред. Н. Ничкало]. К.: Вища шк., 2000. 380 с.
3. Вишнякова С.М. Профессиональное образование: Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. М.: НМЦ СПО, 1999. 538 с.

4. Юридический научно-практический словарь-справочник (основные термины и понятия) / Скакун О.Ф., Бондаренко Д.А.; [под общ.ред. проф. О.Ф. Скакун]. Харьков: Эспада, 2007. 488 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2018

МОНАСТЫРСКИЙ Валерий

доцент, к. пед. н., доцент кафедры военной подготовки, Черкасский национальный университет им. Богдана Хмельницкого,
бульвар Шевченко, 81, г.Черкасы, 18031, Украина
E-mail: monv62@ukr.net

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ
СПЕЦИАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ
ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ И ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ
ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВА В ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ
ПОДРАЗДЕЛЕНИЯХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ**

Резюме. В статье раскрываются теоретические обоснования педагогических условий, обеспечивающих формирование специальных компетентностей будущих офицеров Вооруженных Сил Украины и правоохранительных органов государства в военных учебных подразделениях ВУЗов Украины.

Предложен алгоритм действий поиска необходимых специальных компетентностей, которыми должны обладать студенты, обучающиеся по программе подготовки офицеров запаса. В перспективе предложено пути внедрения новых педагогических технологий в процесс формирования определенных специальных компетентностей будущих офицеров.

Ключевые слова: педагогические условия, специальная компетентность, военно-профессиональная компетентность, военно-специальная компетентность, военное учебное подразделение ВУЗа, военная

деятельность, военный специалист, стандарты НАТО, педагогические технологии.

MONASTYRSKY Valerii

Associate Professor, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Military Training, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,

81, Shevchenko boulevard, Cherkasy, 18031, Ukraine

E-mail: monv62@ukr.net

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING PROFESSIONAL COMPETENCES OF FUTURE OFFICERS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE AND THE LAW MACHINERY OF THE STATE IN THE MILITARY TRAINING SUBDIVISIONS OF THE IHE

Summary. The paper presents the theoretical substantiation of the pedagogical conditions that provide forming the professional competences of future officers of the Armed Forces of Ukraine and the Law Machinery of the state when studying at the military training subdivision of the institution of higher education of Ukraine.

The algorithm of actions for finding the necessary professional competences, which should be owned by the citizens who study under the programme of training of reserve officers, is offered. As a perspective, the directions of introducing new pedagogical technologies into the process of forming the defined professional competences of future officers are recommended.

Key words: pedagogical conditions, professional competence, military-professional competence, military-special competence, military training subdivision of the IHE, military activity, military specialist, NATO Standards, pedagogical technologies.

Abstract. Introduction. The paper is devoted to the problem of forming the professional competence of future officers of the Armed Forces of Ukraine and other state military units at the military training subdivision of the IHE of Ukraine.

Purpose. The article substantiates a set of pedagogical conditions, which provide for increase in the level of forming the relevant professional competences of future officers while studying in the modern military training subdivision of the IHE.

On the basis of theoretical analysis a set of pedagogical conditions aimed at increasing the efficiency of forming the professional competence of future officers at the military training subdivision of the IHE has been determined: to consider the professional competence as a structural element of professional training of a military specialist; to design an integrated model of training of a professionally competent graduate at the military training subdivision of the IHE; to use modern learning technologies (interdisciplinary connections) in the educational process, which are the basis for optimizing the formation of the professional competence of future officers.

The professional competence of a future officer should be considered as an indicator of the professional preparedness of a military specialist; as an ability to successfully perform official (combat) activities, as well as the extent of authorities (rights and obligations) enshrined in the law and other normative acts, in accordance with certain official functions of the subdivision where the military activity of the officer is taking place.

The basis of our model for improving the system of forming the professional competences of the future officer in the military training subdivision of the IHE is as follows: an effective educational process on military training of citizens as its target benchmark; a value-motivational component; appropriate pedagogical conditions, methods and means of mastering professional knowledge, skills and abilities by future specialists, etc.

Applying new pedagogical technologies in our model implies: the transition from pedagogical traditionalism to new forms and methods of training focused on forming a creative person of a military specialist who is able to combine theoretical knowledge, scientific achievements in resolving issues arising in military practice in various ways; creation and introduction of interdisciplinary learning technology in the process of forming the professional competences of future officers; securing of the computerization of the educational process; development of interactive systems of teaching-methodological support of the educational disciplines, etc.

The system of forming the professional competences of the citizens offered by us is based on the practical teaching methods, namely: verbal-visual, training, situational-cognitive, searching and creative.

The basic principle of the formation and further development of the professional competence of reserve officers is a pedagogical factor that includes an ordered set of consciously implemented professionally oriented knowledge, skills, abilities, professionally important qualities and experience of the individual, as well as criteria for the effectiveness of professional activities. The result of forming the system of professional competences is one of the key points in mastering skills and assessing the quality of their knowledge accordingly, and applying a competent approach to students' learning should lead to the formation of a new system of diagnostic means that involves the transition from knowledge assessment to competence assessment and definition of the level of competence as a whole.

The offered pedagogical conditions, in our opinion, allow: to systematize the fundamental provisions of the Concept of the Armed Forces Preparation of Ukraine; to direct the military-professional training of future officers in the military training subdivisions of the IHE to acquire the ability to perform their tasks in accordance with the standards of training of military specialists and professional competences designated by the Ministry of Defence; to direct the educational

process as much as possible in the military training subdivisions of the IHE for the training of officers who meet modern requirements and to combine it with the training of military experts from the leading countries of the world and NATO standards; to organize the educational process of Ukrainian citizens according to the programme of military training of reserve officers at the military training subdivisions of the IHE taking into account the peculiarities of the conditions of functioning during a special period and peacetime, etc.

The research conducted does not exhaust all the issues concerning the considered problem. The processes of forming the professional reliability of future military specialists; search of effective forms for increasing the professional competence of reserve officers in the context of the implementation of the Concept of the Armed Forces Preparation for NATO Standards; the issues of improving the professional competence of lecturers of military training subdivisions of the IHE, etc. require further analysis.

REFERENCES

1. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy» vid 2 veresnia 2015 roku «Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy» vid 24 veresnia 2015 roku № 555/2015 [Decree of the President of Ukraine “On Decision of the National Security and Defence Council of Ukraine” dated September 2, 2015, “On the New Edition of the Military Doctrine of Ukraine” dated September 24, 2015]. (n.d). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/555/2015> [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S. (2000). *Profesiina osvita: slovnyk: navch. posib. [Professional education: educational manual]*. N. Nychkalo (Ed.). Kyiv: Vyshcha shk. [in Ukrainian].

3. Vishniakova, S. M. (1999). *Professionalnoe obrazovanie: Slovar. Kliuchevye poniatia, terminy, aktualnaia leksika [Professional education: key concepts, terms, active vocabulary]*. Moskva: NMTc SPO [in Russian].
4. Skakun, O. F., Bondarenko, D. A. (2007). *Iuridicheskii nauchno-prakticheskii slovar-spravochnik (osnovnye terminy i poniatia) [Legal scientific and practical dictionary reference (basic terms and concepts)]*. O. F. Skakun (Ed.). Kharkov: Espada [in Russian].

(Переклад англійською зроблено кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри іноземних мов ДДПУ Слабоуз В.В.)

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 371. 3. 017. 4 (092 СТРОНІНА, КАПТЕРЄВА)

ГЕРАСИМЕНКО Лариса

д. пед. н., доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та філософії
Кременчуцького національного університету імені Михайла
Остроградського

вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, Полтавська обл.,
Україна, 31600

E-mail: gerasimenko24@gmail.com

ПИТАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ СИСТЕМАХ О. СТРОНІНА ТА П. КАПТЕРЄВА

Анотація. Публікація являє собою аналіз наукових праць О. Строніна та П. Каптерєва на проблему громадянськості, громадянського виховання. У статті виявлено чинники, які впливали на формування поглядів учених другої половини ХІХ століття щодо цілей, змісту та методів громадянського виховання.

На основі аналізу праць О. Строніна та П. Каптерєва визначено мету громадянського виховання, актуальну для досліджуваного періоду та ідеї науковців щодо її реалізації у навчально-виховному процесі гімназій. З'ясовано, що досвід громадської і педагогічної діяльності зумовив схожість ціннісних позицій науковців щодо організації громадянського виховання. Доведено, що педагоги сходилися у визначенні мети громадянського виховання, принципів організації, змісту, методів і засобів. З'ясовано, що система громадянського виховання П. Каптерєва, на відміну від О. Строніна, відзначалася ґрунтовністю, технологічністю.

Виявлено прогресивні ідеї громадянського виховання, які можуть
© Герасименко Л., 2018

бути використані у сучасному освітньому процесі: раннє формування образу батьківщини завдяки сімейному вихованню, активізація пізнавальної діяльності, що сприяє формуванню волі та наполегливості, спрямованість викладання суспільних навчальних дисциплін на формування світогляду, суспільних інтересів, досвіду щодо аналізу сучасних соціально-політичних подій; залучення учнів до самостійного визначення дисципліни у навчальному закладі.

Ключові слова: громадянськість, громада, громадянсько-педагогічний рух, громадянське виховання, громадянська свідомість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах суспільно-політичної та економічної нестабільності відбувається розбудова громадянського суспільства в Україні, що вимагає від молоді визначення своєї громадянської позиції, активного виявлення громадянських якостей, побудови патріотично-ціннісного базису, що запобігав би еміграції за кордон. На часі виховання юнаків і дівчат, які усвідомлюють власний громадянський обов'язок, свою роль у соціумі, виявляють підвищений інтерес до гострих суспільно-політичних питань. Усвідомлюючи закони історичного розвитку, доцільно проаналізувати досвід попередніх поколінь, виявити прогресивні ідеї минулого щодо організації громадянського виховання молоді, що може допомогти розв'язанню сучасних актуальних питань.

Визначними постатями другої половини ХІХ століття, громадськими діячами, педагогами, науковцями були О. Стронін та П. Каптерев, з різними долями, з різним шляхом у педагогіці, але зі спільним переконанням у необхідності виховання в учнів громадянських якостей як підґрунтя для майбутніх суспільних перетворень країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз актуальних досліджень засвідчив, що сучасними науковцями проаналізовано основоположні соціологічні (В. Лейкіна-Свирська, К. Оганян, В. Ядов) і політичні (Т. Бевз,) погляди О. Строніна, розкриті окремі аспекти його біографії, педагогічної діяльності (В. Пилипенко, С. Світленко), громадська діяльність висвітлена у дослідженнях Н. Коляди.

Аналіз антрополого-гуманістичного спрямування педагогічних ідей П. Каптерєва зроблено у працях (Н. Амірокова, І. Андрєєва, С. Єгоров, А. Міщенко, Н. Пантелєєва, М. Половцева), культурно-антропологічна основа сімейного виховання вивчена Т. Алюновою, Т. Філановською, здобутки у віковій та педагогічній психології досліджено у працях Ю. Козлової, В. Мухіної, психологічні основи теорії виховання вченого представлено у монографії В. Столбун, дидактична система П. Каптерєва у контексті вітчизняної педагогічної думки і школи вивчена Л. Герасименко. На основі студіювання актуальних досліджень відзначимо, що порівняння поглядів О. Строніна та П. Каптерєва на проблему громадянського виховання не було предметом окремого дослідження.

Формулювання цілей статті. Активна педагогічна діяльність О. Строніна та формування педагогічних поглядів П. Каптерєва припали на складний час суспільних перетворень й пробудження громадянської, національної свідомості різних прошарків населення Російської імперії. Засади гуманізму, свободи, активної самодіяльності, впроваджені О. Строніним і П. Каптерєвим у практику навчання і виховання, об'єднали науковців. Усвідомлення значущості наукового доробку педагогів, схожість їхніх поглядів, спадковість педагогічних ідей і відсутність в Україні ґрунтовних робіт, які б аналізували погляди науковців на

громадянське виховання й зумовило вибір теми статті. Метою даної роботи є порівняльний аналіз ідей О. Строніна та П. Каптерєва на проблеми громадянського виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

П. Каптерєв, характеризуючи ситуацію в країні другої половини XIX століття, зауважував: «Закріпаченими були не тільки селяни поміщиками, а й діти батьками, жінки чоловіками, а розум і почуття старими ідеями і системами» [9, с. 385]. Соціальні реформи, які назрівали в країні, актуалізували питання розбудови освіти, виховання громадян, які б усвідомлювали свою суспільну роль і могли відстоювати власні права, тому питання громадянського виховання у другій половині XIX століття було надзвичайно актуальним. Активність висувалася як суспільний ідеал того часу. Це зазначали М. Драгоманов, М. Костомаров, П. Куліш, М. Пирогов, Д. Писарєв, В. Стоюнін, К. Ушинський, М. Чернишевський, Т. Шевченко, П. Юркевич та ін. Широке знання, здатність самостійно мислити, шляхетність почуттів, сила власних переконань, зацікавленість суспільним життям, усвідомлення національної приналежності – ідеал людини, який культивувала прогресивна громадськість другої половини XIX століття.

Аналіз праць П. Каптерєва не дозволив виявити факти, які б стверджували про знайомство педагога зі здобутками О. Строніна. Їх розділяли два десятиліття. О. Стронін 1848 року закінчив Київський університет, а П. Каптерєв 1872 року Московську духовну академію. О. Стронін – практик, його погляди й ідеї викристалізувалися у процесі викладацької діяльності та досвіду громадської роботи й глибокого знання сутності соціальних і політичних процесів. У своєму щоденнику педагог про себе писав: «Ніяких семінарій або педагогічних курсів тоді не було.

Ніяких педагогічних або дидактичних книг не читав. Ніяких прикладів гарного викладання не бачив» [Цит. за 5, с. 39]. П. Каптерев – освічений педагог, психолог, що глибоко дослідив праці Й. Гербарта, А. Дістервега, Я. Коменського, Й. Песталоцці, М. Пирогова, В. Прейера, Л. Толстого, К. Ушинського. За своє життя вчений залишив багатий науково-педагогічний спадок. О. Стронін же присвятив свої наукові пошуки соціології, історії, політиці, розробці методології суспільних наук. Але, не зважаючи на різницю у фаховій підготовці, наукових інтересах, їх обох об'єднувала жага просвітництва, обидва працювали в недільних школах, брали участь у громадських об'єднаннях, понад усе цінували учнів, прагнули сприяти їх розвитку, допомогти реалізуватися в житті, виховати справжніми громадянами своєї батьківщини.

Значний внесок в освіту громадян другої половини ХІХ століття було зроблено гімназіями та самовідданою роботою кращих педагогів. Саме таким талановитим, неординарним, суспільно активним, творчим учителем Полтавської гімназії представлено Олександра Строніна у дослідженнях Т. Бевз [1], Б. Года і В. Пилипенка [3] та інших.

О. Стронін – «вчитель, заражений демократичним духом» [4, с. 600]. Він був активним членом Полтавської громади, брав участь у гуртках прогресивної молоді у Полтаві, які вирішували надважливі тогочасні питання: розкріпачення селян, просвітництва простих людей, виховання громадянських цінностей у тогочасної молоді тощо. О. Стронін читав лекції для простих людей, писав науково-популярні книжки, доступно розповідаючи про явища природи, віру, техніку тощо [6, 7]. Активна робота членів громад і гуртків, їхні досягнення у розбудові вітчизняного освітнього процесу, у пропаганді просвітницької діяльності, усвідомлення їх значущості для подальшого розвитку країни вплинули на розуміння П. Каптеревим значення громадянськості й громадянського виховання для формування особистості школяра, який має активно засвоювати

культурний досвід попередніх поколінь та піклуватися про його примноження у майбутньому, забезпечуючи, таким чином, власний розвиток і сприяючи розвитку своєї країни.

Обидва педагоги поділяли ідеали та цінності представників громадсько-педагогічного руху другої половини XIX століття, послідовно впроваджуючи у своїй педагогічній теорії та практичній роботі глибоку повагу та любов до учнів, сприяли їх самовдосконаленню, відстоювали такі принципи розбудови освітнього процесу як позастановість, рівність усіх національностей і народностей, які населяли територію Російської імперії, суспільний характер освіти, свободу та гуманізм.

Зрозуміти світогляд О. Строніна нам допомагають не тільки його праці, а й аналітика його діяльності науковцями другої половини XIX століття, спогади його учнів, друзів, колег. Цікавою, на наш погляд, є оцінка його наукових пошуків, зроблена В. Спасовичем: «Пан Стронін не сприймає загально визнані прийоми і використовувані усіма шляхи; він як піонер, врубається у темну гущавину лісу, відшукує нові погляди; він не відступає ні перед якими висновками, якими б страшними вони не здавалися...» [13, с. 2]. Новаторським на той час було те, що О. Стронін питання формування громадянськості, етики громадянськості, громадянського виховання розглядав різноаспектно: з позиції соціології, політики, педагогіки. Громадянськість у педагогічній системі ученого тісно пов'язана з політикою і, як уважав педагог, є результатом свідомого ставлення людей до політики й суспільних процесів. Воно, у свою чергу, зумовлено економічними причинами. «Громадянин, найпримітивніші потреби якого не реалізовані, ніколи не може піднятися до задоволення вищих потреб» [14, с. 739]. Дана позиція знайде відголосок через багато років у теорії самореалізації А. Маслоу. Майже за сто років видатний науковець наголошує на тому, що питання формування вищих потреб,

духовності зумовлено впевненістю людини у безпечності свого існування, можливості прогнати себе та свою родину. На відміну від сучасників, педагог не пускався до філософствувань з приводу пошуків ефективних шляхів виховання громадянина, а вказує конкретний спосіб – необхідність перебудови суспільства, забезпечення можливості для всіх громадян набути середніх статків, що можливо, при «...авторській власності, яка передбачає передачу всієї ручної праці машинам, по-друге – безкоштовну освіту, по-третє – збільшення інтелігенції ... тобто демократичного покоління держави» [14, с. 740]. Отже, питання матеріального забезпечення педагог виводить як найважливіший чинник формування громадянськості. О. Стронін відзначав, що ніколи у деспотичних обставинах не формуються вільні характери «... випроставшись в один бік, гнутьсь в інший – у цьому сенс деспотій» [14, с. 738]. На думку педагога, за умови деспотії людина залежна від влади, від заможних людей, а тому не може керуватися власною совістю, честю, гідністю, окрім ситуацій героїзму і мучеництва.

Як і попередник, П. Каптерев відзначав у своїх працях «Нова школа у новій Росії» (1917) визначальну роль суспільних відносин у формуванні громадянських почуттів молоді. Епоха царизму, як відзначає науковець, зумовила державно-політичну опіку над особистістю громадянина: «Не було свободи ні совісті, ні слова, кругом за будь-яке виявлення свободи переслідували, і у політиці, і в релігії, і в школі, і в житті» [12, с. 307–308]. Чітко визначені межі суспільного життя не передбачали високого рівня свідомості громадян та їхньої активності. Змінити ситуацію, на думку науковців, могла освіта й просвіта.

Як і О. Стронін, П. Каптерев відзначав, що освіта сприяє формуванню свободи духу, а тому її розбудові чинилися усілякі перешкоди при царизмі [11]. Наслідками такого становища видатний педагог убачав культурну занедбаність Російської імперії, порівняно з народами Європи, невміння

людей дати раду своїм справам, нездатність реалізовувати самоврядування тощо. Ця думка має безпосередній зв'язок із позицією О. Строніна: громадянськість зумовлена цивілізацією і культурою конкретного суспільства [14]. Освіта і О. Строніним, і П. Каптеревим розглядається як основний спосіб передачі й примноження культурних здобутків. Так, О. Стронін наголошував: чим менше знань у людини, тим більше ритуалізоване її життя, відбиваючи звичаї й традиції, які у контексті його етики громадянськості є її складниками. «Усіляка педагогія громадянськості є показником певного ступеня цивілізації: патріархальна – йде за звичаєм, давня – за релігією і філософією; нова – за природничою наукою, майбутня – за наукою суспільною» [14, с. 740]. Серед важливих громадянських рис педагог називає *громадянські якості першого порядку*, сформовані у результаті переходу («боротьби») від задоволення фізіологічних до соціальних потреб: хоробрість, самовладання, підприємливість; *другого порядку*, що виникають у результаті переходу соціальних потреб у бажання змінити свою особистість, самовдосконалюватися: жертвність, громадянська мужність, терпимість [14]. З аналізу творів науковця зрозуміло, що формування громадянських рис і першого і другого порядку – результат знань і праці людини.

Відголоском звучить думка П. Каптерева, що громадянин борець за культурні блага й цінності, а перш за все за свою свободу, він має не тільки критично мислити, але й розумно, систематично й наполегливо діяти, що можливо завдяки освіті й вихованню [12, с. 312].

Допомогти у формуванні свідомості простих людей, на думку обох науковців, мала інтелігенція. У праці «Політика як наука» (1872) О. Стронін наголосив на завданнях інтелігенції як суспільного прошарку. Для педагога, це, перш за все, були «мислячі» люди, які чітко усвідомлювали свою місію – займатися просвітою народу: «... руйнування

скам'янілої маси селянства краплинами води, проникнення до низу суспільства найтоншими струмками продуктів політичних. Школа – ось єдиний заповіт майбутнього» [15, с. 39]. Просвіта, школа як основний засіб донесення нових знань до простих людей уважалися ученим єдиним шляхом побудови демократичного суспільства, де можуть формуватися громадянські якості. Сам О. Стронін як гідний представник інтелігенції намагався усе своє життя активно протистояти безграмотності простих людей, активно долучаючись до організації недільних шкіл у Полтаві та вихованню нового покоління мислячих, громадянсько свідомої молоді.

Для реалізації мети – виховання громадянина для нового суспільства, педагоги керувалися низкою принципів виховання: гуманізму, культуровідповідності, активності тощо. Так, викладаючи у Полтавській гімназії, О. Стронін намагався пробудити почуття власної гідності у вихованців, що потребувало активної взаємодії з учнями, співпраці з ними. У щоденнику, який цитувався Г. Жураківським, О. Стронін згадує свої методи виховання: спонукав учнів до самоаналізу, усвідомлення своєї провини. Такий підхід сприяв формуванню відповідальності, небайдужості [5]. Результатом такого виховання стала свідомо дисципліна, яку самостійно встановили учні, виробивши низку правил і виявляючи вимоги один до одного і до вчителів, улаштовуючи «революції» проти тих, хто їх порушував. За спогадами М. Драгоманова, вчителі-консерватори зміни в поведінці гімназистів, що не хотіли підкорятись «палочній» дисципліні, прямо пов'язували з впливом О.Строніна і бачили в цьому прояв непокори й вольності [4]. Формування самодисципліни, відповідальності учнів, власної гідності, активного ставлення до побудови правил колективного співіснування були важливими у громадянському вихованні.

Питання формування дисципліни, високого рівня відповідальності, розкривалися й П. Каптеревим у його працях «Що може зробити школа для розвитку характеру учнів?» (1892), «Дидактичні нариси» (1915). На думку

гуманіста й демократа П. Каптерєва, клас мав являти собою згуртований колектив, члени якого підтримують один одного та живуть спільним життям. Такі відносини допомагали виховати бажання прийти на допомогу й ґрунтувалися на усвідомленні спільних інтересів, мали сприяти вихованню гідних громадян. Це розходилося з традиціями шкільного життя другої половини XIX століття, де за словами П. Каптерєва, освітній процес був спрямований на роз'єднання дітей, стимулюючи змагальність, суперництво між учнями: «Школа іноді немов цькує учнів один на одного, ти, говорить школа учню, обжени, обмани свого товариша. За таких умов у школі неможлива ніяка колективна відповідальність один за одного, тому що немає спільних справ, немає єднання, а є суперництво й ворожнеча» [8, 615]. З такою позицією не погоджувалися сучасники П. Каптерєва. Зокрема А. Віреніус уважав змагання «пружиною», яка змушувала учня активно діяти, а суперництво розглядалося ним як основа прогресу людства [2, № 4].

Важливим способом гармонізації стосунків у класному колективі П. Каптерєв уважав дисципліну. Питання забезпечення внутрішнього порядку в колективі, що усвідомлюється однаково й учнями й учителями розглядалися і П. Юркевичем, який у праці «Курс загальної педагогіки з додатками» (1869) розкривав, як О. Стронін і П. Каптерєв, поняття дисципліни як внутрішнього порядку, що усвідомлюється і підтримується всіма членами шкільного колективу. Педагоги-дослідники переконані, що, чим більше шляхетних людей, ти менше має бути дисциплінарних обмежень [16].

Для П. Каптерєва, як і для О. Строніна, важливим у дисципліні є не обмеження свободи дітей правилами, а формування досвіду самоуправління як складника громадянськості: «Дисципліна не може бути зовні нав'язана, вона може бути тільки сформована шкільною спільнотою, тобто вчителем і учнями; інакше вона буде незрозумілою учням, нецінною

для них і морально необов'язковою» [8, с. 612]. Обидва педагоги зійшлися на думці, що педагогічна дисципліна має бути спрямована не на пригнічення енергії учнів, а на виховання їх волі, відповідальності, взаємної вимогливості. Отже, використовуючи дисципліну як розвиток зовнішнього й внутрішнього самоуправління, можна розглядати її як засіб виховання громадянськості у педагогічних системах науковців.

Саме тому О. Стронін багато працював з колегами, роз'яснюючи їм справжню сутність дисципліни, вимагаючи шанобливого ставлення до гімназистів, а П. Каптерев у своїх працях наголошував, що абсолютне підпорядкування волі дорослих, знижує рівень свідомості, самоконтролю і відповідальності за свої вчинки, а значить руйнує виховний вплив: «Ідеал педагогічної дисципліни не розслаблена, підкорена й забита людина, а сильна, мужня, вольова, яка цілком розуміє, що вона робить і несе відповідальність за свої дії» [8, с. 614].

Важливим принципом виховання громадянськості для О. Строніна був принцип культуровідповідності. Педагог на своїх заняттях з історії широко використовував кращі твори культури й мистецтва. Він першим познайомив своїх учнів-старшокласників з творами М. Вовчка, М. Гоголя, П. Куліша [4]. З метою глибокого вивчення учнями історико-політичних теорій заохочував їх до вивчення західноєвропейських мов: «Треба доброго філософсько-політичного виховання, а до нього Ви навіть приступити не можете, коли не буде знання принаймні двох, а то й трьох європейських мов» [4, с. 594].

Обидва педагоги доходять думки про цінність суспільних наук у громадянському вихованні. О. Стронін – історик, соціолог, пропагандист громадянських свобод. «...та й чи може бути інакше з гуманітарною наукою, починаючи від теології й кінчаючи історією?» – замислювався М. Драгоманов [4, с. 593]. Характеризуючи свого вчителя, видатний просвітителі і громадський діяч відзначав, що пропаганда О. Строніна не була догматичною, ненауковою. Він вдало вибирав історичні факти, які б

могли зацікавити молодь, примусити її переживати минулі події, відчутти на собі й свободу волі, й демократичні привілеї, й автономію нації. Читання, аналіз й обговорення тогочасної періодики: «Современник», «Русский вестник» дозволяли краще зрозуміти тогочасні події.

Проти голої пропаганди й фанатизму виступав і П. Каптерев. Він наголошував на необхідності в курсі нової школи суспільно-історичних й політичних знань, щоб подолати політичне невігластво простих людей, сформувати в них науковий погляд на суспільні процеси та взаємозв'язки. Наслідком відсутності громадянського виховання П. Каптерев вважає нерозуміння людьми сутності суспільних перетворень: «Аби собі забрати, а далі, хоч трава не росте. Багаторічна духовна убогість і невігластво ... зробили, при знятті опіки, з вільних громадян «рабів, що повстали», а іноді ще гірше – звірів, які вирвалися з кліток!» [10, с. 318]. Тому найважливішим у громадянському вихованні, на думку П. Каптерева, – формування громадянської свідомості, почуття обов'язку й відповідальності за народ і країну. Громадянське виховання повинно готувати молодь до спільної діяльності не тільки заради себе, а й заради інших.

Обидва педагоги були прихильниками виховуючого навчання. Вони були глибоко переконані, що викладання навчальних предметів мало спонукати учнів до активної розумової діяльності: «Щоб впливати навчанням на характер, необхідно так викладати, щоб, по можливості, кожний урок викликав активність, посилене напруження кожного учня, щоб школярі виявляли енергію, наполегливість у набутті знань» [12, с. 84]. Головним на уроці має бути не розмаїття фактів, а думка, логіка доказів, метод здобуття істини. Саме так навчав історії О. Стронін, використовуючи у своїй роботі методи аналізу, синтезу; спонукав учнів до самостійного визначення особливостей історичної епохи, наслідків тих чи інших подій. За спогадами його учня М. Драгоманова, історія у викладанні

педагога сприяла формуванню світогляду учнів, знання допомагали орієнтуватися у вирі тогочасних подій [4].

На відміну від О. Строніна, який виховував громадянськість на своїх уроках, П. Каптерев розробляє технологію цього процесу. Вона чітко виписана, не позбавлена головної концептуальної ідеї (формування самосвідомості громадянина та вміння виявляти свої громадянські якості у доступній діяльності), вимог до змісту, методів, форм і засобів виховання.

Початковим етапом громадянського виховання для П. Каптерева було створення образу батьківщини у свідомості учнів. Це мало розпочинатися, на думку педагога, ще в родині, у розповідях про подвиги народних героїв, захисників. Такої ж думки був і попередник ученого. На думку О. Строніна, сім'я – це первинний соціум для дитини, де вперше формується уявлення про звичаї й традиції (компоненти громадянськості) завдяки фольклору [14]. У казках, піснях розкриваються основи спільного проживання. Легко сприймаючи цей матеріал, дитина переймає досвід народної поведінки: самовідданість батьківщині, допомога слабшим, жертвність в ім'я свободи тощо.

Для виховання громадянських якостей у старших дітей має використовуватися потенціал змісту навчання, глибоке вивчення історії й географії для формування уявлення про батьківщину та її розвиток. Важливими знаннями для формування громадянської самосвідомості є інформація про народи, які населяли країну, про їхню діяльність, віру, мову. Вивчення законів їх мирного співіснування: «Учні мають усвідомити, що тільки між людьми особистість здатна реалізувати свою природу, що тільки там вона стає справжньою людиною» [10, с.320]. Вивчення цих питань мало підвести молодь до думки, що співіснування різних людей у межах однієї нації сприяє вихованню терпимості, взаємоповаги до приватної власності іншого, до праці. Навчає узгоджувати дії у процесі спільної діяльності.

Практика громадянської освіти у теорії П. Каптерєва була спрямована на здобуття громадянського досвіду, вміння виявляти громадянські якості, організувати відповідну діяльність. На думку П. Каптерєва, це участь у шкільному самоврядуванні, що передбачає відповідальне ставлення кожного учня до навчання, взаємна відповідальність один перед одним за успішність у всьому класі; активна участь у створенні колективу однокласників: «Будь талановитим, будь заповзятим, старанним і охайним; усе це прекрасно, заслуговує на похвалу й заохочення; але не забувай товаришів, допомагай слабким, тим, хто повільно засвоює інформацію, не достатньо розвинутим, тим, кого ослабила хвороба; будь гордим не тільки за себе, але й за товаришів; сумуй не тільки від своєї невдачі, але й невдачі товариша» [10, с.322]. Педагог наголошує на тому, що справжній громадянин, це перш за все, небайдужа особистість, здатна прийти на допомогу іншим, підтримати у скруті, активна щодо демонстрації своїх громадянських якостей.

Видатний педагог другої половини ХІХ – початку ХХ століття відзначає виховне значення виробничої фізичної праці. Учений акцентував на тому, що спільна робота сприяє переживанню спільних емоцій, формуванню громадянських чеснот: відповідальності, добросовісності, справедливості, відданості спільній справі; вміння узгоджувати власні інтереси з іншими членами колективу. Такої ж позиції дотримувався й О. Стронін. Учитель був прихильником привчання дітей до фізичної праці. Він уважав, що кожен навчальний заклад повинен мати клумби, живі куточки, до догляду за якими мають долучитися діти [3].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, педагогічні системи О. Стороніна та П. Каптерєва ґрунтуються на цінностях гуманізму, демократизму. Вони сформувалися під впливом суспільних подій другої

половини XIX століття, активної діяльності громадсько-педагогічного руху, поширеного на той час. У ході дослідження виявлено загальні принципи громадянського виховання, якими керувалися педагоги: гуманізму, культуровідповідності, активності. Обидва наполягали на виховуючому значенні навчання, відзначаючи необхідність створення умов для активної розумової діяльності учнів на уроках із суспільних навчальних дисциплін, що уможливило ефективну підготовку їх до дорослого життя, свідомого сприйняття суспільних процесів; наголошували на необхідності організації самоврядування в школі, організації суспільно-корисної праці як дієвих засобів формування громадянських якостей.

Однак, погляди О. Строніна на громадянське виховання склалися у результаті досвіду педагогічної, громадської діяльності і мають емпіричний характер. Ідеї П. Каптерева відрізняються ґрунтовністю, технологічністю.

Студіювання питань громадянського виховання, розкритих у працях О. Строніна та П. Каптерева, дозволили виявити прогресивні ідеї, які можуть бути використані у сучасному освітньому процесі: раннє формування образу батьківщини завдяки сімейному вихованню, активізація пізнавальної діяльності, що сприяє формуванню волі та наполегливості, спрямованість викладання суспільних навчальних дисциплін на формування світогляду, суспільних інтересів, досвіду щодо аналізу сучасних соціально-політичних подій; залучення учнів до самостійного визначення дисципліни у навчальному закладі.

Перспективним нам бачиться характеристика здобутків досліджуваних учених у організації громадянського виховання у широкому вітчизняному і зарубіжному контекстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевз Т. А. Олександр Стронін та його роль у становленні політичної науки в Україні // Український історичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 96–109.
2. Вирениус А. Новый взгляд на отношение психологии к воспитанию // Образование. – 1901. – №4. – С. 90–98; №5–6. – С. 21–33.
3. Год Б. В. Виховний ідеал всебічно і гармонійно розвиненої особистості у творчому доробку О. Строніна / Б. В. Год, В. В. Пилипенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 1 (35). – С. 66–77.
4. Драгоманов М. Два учителі // Вибране. – К. : Либідь, 1991. – С. 575–604.
5. Жураковский Г. Е. А. И. Стронин и Полтавская гимназия в конце 50 х годов XIX века // Советская педагогика. – 1943. – № 10. – С. 37–43.
6. Иванов А. Рассказы о человеческой жизни. – СПб. : Тип. Ф. Сущинского, 1873. – 70 с.
7. Иванов О. Розмова про земні сили. – К. : Тип. М. П. Фрица, 1875. – 91 с.
8. Каптерев П. Ф. Дидактические очерки // Избранные педагогические сочинения; под ред. А. М. Арсеньева. – М. : Педагогика, 1982. – С. 270–653.
9. Каптерев П. Ф. История русской педагогики. – СПб. : Алтейя, 2004. – 559 с.
10. Каптерев П. Новая школа в новой России // Педагогический сборник. – 1917. – № 10–11. – С. 307–349.
11. Каптерев П. Ф. Об общественных задачах образования // Русская школа. – 1892. – №1. – С. 55–72.
12. Каптерев П. Ф. Что может сделать школа для развития характера учащихся // Избранные педагогические сочинения; под ред. А. М. Арсеньева. – М. : Педагогика, 1982. – С. 75–91.

13. Спасович В. Опыт построения социологии А. Стронина, его «Метод» и «Политика». – М., 1872. – 42 с.
14. Стронин А. История гражданственности: Этика гражданственности // История общественности. – СПб. : Типография министерства путей сообщения, 1885. – С. 733–745.
15. Стронин А. Политика как наука. – СПб. : Тип. Ф. Сущинского, 1872. – 530 с.
16. Юркевич П. Д. Курс общей педагогики с приложениями. – М., 1869. – 404 с.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2018

ГЕРАСИМЕНКО Лариса

д. пед. н., доцент, доцент кафедри психології, педагогіки і філософії Кременчугського національного університету імені Михайла Остроградського

ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, Полтавская обл., Украина, 31600

E-mail: gerasimenko24@gmail.com

ВОПРОСЫ ГРАЖДАНСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ А. СТРОНИНА И П. КАПТЕРЕВА

Аннотация. Публикация представляет собой анализ научных трудов А. Стронина и П. Каптерева, посвященных проблеме гражданственности, гражданского воспитания. В статье названы факторы, повлиявшие на формирование взглядов ученых второй половины XIX века относительно целей, содержания и методов гражданского воспитания.

На основе анализа работ А. Стронина и П. Каптерева определены цели гражданского воспитания, актуальные для исследуемого периода и идеи ученых по их реализации в учебно-воспитательном процессе гимназий. Выяснено, что опыт общественной и педагогической деятельности обусловил сходство ценностных позиций ученых в

организации гражданского воспитания. Педагогов объединяли похожие взгляды на определение целей гражданского воспитания, принципов организации, содержания, методов и средств. В отличие от А. Стронина, система гражданского воспитания П. Каптерева характеризуется основательностью, технологичностью.

Выявлены прогрессивные идеи гражданского воспитания, которые могут быть использованы в современном образовательном процессе: раннее формирование образа родины благодаря семейному воспитанию, активизация познавательной деятельности, способствующая формированию воли и настойчивости, направленность преподавания общественных учебных дисциплин на формирование мировоззрения, общественных интересов, опыта анализировать современные социально-политические события; привлечение учащихся к самостоятельному определению дисциплины в учебном заведении.

Ключевые слова: гражданственность, громады, гражданско-педагогическое движение, гражданское воспитание, гражданское сознание.

HERASYMENKO Larysa

Doctor of Science in Education, associate professor of Psychology, Pedagogy and Philosophy Department of Kremenchuk Mykhailo Ostrogradskyi National University

20, Pershotravneva Str., Poltava Region, Ukraine, 31600

E-mail: gerasimenko24@gmail.com

CIVIL EDUCATION MATTERS IN PEDAGOGICAL SYSTEMS OF O. STRONIN AND P. KAPTERIEV

Abstract. The publication performs an analysis of the pedagogical works of O. Stronin and P. Kapteriev on the problems of civic consciousness and civic education.

Introduction. In modern conditions of socio-political and economic instability, the development of civil society in Ukraine is underway, which actualizes the issue of civic education. The analysis of the historical experience of previous generations can reveal the progressive ideas of the past that may help to solve today's problems.

The prominent public figures of the second half of the nineteenth century, teachers and scholars were O. Stronin and P. Kapteriev, who realized the need for education and upbringing of youth on the basis of humanism, the formation of students' civic qualities as the basis for the future social transformation of the country.

Analysis of publications. The analysis of relevant researches by T. Bevz, V. Leikin-Svyrska, K. Oganian, V. Pylypenko, V. Stolbun, V. Yadov allowed to state that comparison of the views of O. Stronin and P. Kapteriev on the problem of civic education was not the subject of a single study.

Purpose. To reveal the common and unique features in the views of O. Stronin and P. Kapteriev on the education of civic consciousness of youth. To identify the progressive ideas that can be used to organize a modern educational process.

Results. It was found out that O. Stronin and P. Kapteriev had a great experience of social and pedagogical activities which caused the similarity of their ideas on the organization of civic education. The teachers had common views on the education of a conscious citizen of a new society. Both realized that goal from the standpoint of humanism and democracy. They were guided by the principles of humanism, culture conformity and activity. They insisted on the educational sense of study, noting the need to create conditions for active mental activity of students at the lessons of social educational subjects, which enabled their effective preparation for adult life and for conscious perception of social processes.

Conclusion. It is revealed that O. Stronin's views on civic education, formed as a result of pedagogical and social activities, are empirical in nature. The ideas of P. Kapteriev differ in their depth and technological character.

It is determined the progressive experience of civic education that can be used in the modern educational process: the early formation of the image of the homeland within family education, the activation of cognitive activity that promotes the formation of freedom and perseverance, the orientation of teaching public educational disciplines to the formation of world outlook and public interests; students' involvement in independent determination of a discipline in an educational institution.

Key words: community, civic and pedagogical movement, civic education, civic consciousness.

REFERENCES

1. Bevz T. A. (2007) Oleksandr Stronin ta yoho rol u stanovlenni politychnoi nauky v Ukraini [Oleksandr Stronin and his role in establishing of political science in Ukraine]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukraine historical magazine*, 5, 96–109 [in Ukraine].
2. Virenius A. (1901) Novyi vzgliad na otnoshenie psikhologii k vospitaniuu [A new look focused on the psychology attitude to education]. *Obrazovanie – Education*, 4, 90–98; 5–6, 21–33 [in Russian].
3. Hod B. V., Pylypenko V. V. (2014) Vykhovnyi ideal vsebichno i harmoniino rozvynenoї osobystosti u tvorchomu dorobku O. Stronina [The education ideal of comprehensively and harmonious developed personality in the A. Stronin's heritage]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 1 (35), 66–77 [in Ukraine].
4. Drahomanov M. (1991) Dva uchyteli [Two teachers]. *Vybrane [Selection]*. K.: Lybid, 575–604 [in Ukraine].

5. Zhurakovskii G. E. (1943) A. I. Stronin i Poltavskaia gimnaziia v kontse 50 kh godov XIX veka [A. I. Stronin and the Poltava gymnasium in late 50s of the XIX century]. *Sovetskaia pedagogika – Soviet pedagogic*, 10, 37–43 [in Russian].
6. Ivanov A. (1873) Rasskazy o chelovecheskoi zhizni [Stories about human's life]. SPb.: Tip. F. Sushchinskogo, 1873 [in Russian].
7. Ivanov O. (1875) Rozmova pro zemni syly [Talking of earthly forces]. К. : Тип. М. П. Frytsa [in Ukraine].
8. Kapterev P. F. (1982) Didakticheskie ocherki [Didactical sketches]. Izbrannye pedagogicheskie sochineniia; pod red. A. M. Arseneva [Selected pedagogical works; by ed. A.M. Arsenyev]. М.: Pedagogika, 270–653 [in Russian].
9. Kapterev P. F. (2004) Istoriia russkoi pedagogii [History of Russian Pedagogy]. SPb.: Alteia [in Russian].
10. Kapterev P. (1917) Novaia shkola v novoi Rossii [New school of new Russia] *Pedagogicheskii sbornik – Pedagogical edited volume*, 10–11, 307–349 [in Russian].
11. Kapterev P. F. (1892) Ob obshchestvennykh zadachakh obrazovaniia [About the social tasks of education]. *Russkaia shkola – Russian school*, 1, 55–72 [in Russian].
12. Kapterev P. F. (1982) Chto mozhet sdelat shkola dlia razvitiia kharaktera uchashchikhsia [What can a school do for developing of the students' character]. Izbrannye pedagogicheskie sochineniia; pod red. A. M. Arseneva [Selected pedagogical works; by ed. A.M. Arsenyev]. М. : Pedagogika, 75–91 [in Russian].
13. Spasovich V. (1872) Opyt postroeniia sotsiologii A. Stronina, ego «Metod» i «Politika» [The experience of building A. Stronin's sociology, his "Method" and "Politics"]. М. [in Russian].

14. Stronin A. (1885) *Istoriia grazhdanstvennosti: Etika grazhdanstvennosti* [History of Citizenship: Ethics of Citizenship] *Istoriia obshchestvennosti* [The public history]. SPb.: Tipografiia ministerstva putei soobshcheniia, 733–745 [in Russian].
15. Stronin A. (1872) *Politika kak nauka* [Politics as a science]. SPb.: Tip. F. Sushchinskogo [in Russian].
16. Iurkevich P. D. (1869) *Kurs obshchei pedagogiki s prilozheniyami* [General Pedagogy course with supplements]. M. [in Russian].

(переклад зроблено особисто автором статті)

УДК 373.2(477)"19/20"

САЯПІНА Світлана

доктор педагогічних наук, доцент, професор, завдувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов’янськ, Україна, 84116

E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com

АПРОБАЦІЇ ТА ПОШИРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИХ І МЕТОДИЧНИХ РОЗРОБОК З ВІТЧИЗНЯНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПРАКТИКУ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (1961 Р. – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

Анотація. Одним з найбільш інформативних способів подання результатів науково-педагогічних досліджень і водночас таким, який має високий ступінь узагальнення, є програми навчання та виховання дітей дошкільного віку, методичні рекомендації, листи, доповіді на науково-практичних конференціях, педагогічних читаннях. Такі способи можна вважати найбільш оптимальними й ефективними щодо оформлення

© Саяпіна С., 2018

науково-педагогічних розробок, знахідок, ініціювання авторських програм і реалізації презентацій, функції дисемінації інноваційного педагогічного досвіду в галузі дошкільної освіти.

Отже, можна стверджувати, що дисемінація це процес, спрямований на вивчення, узагальнення та пропаганду передового педагогічного досвіду, розповсюдження та впровадження наукових, оригінальних новаторських прогресивних ідей, інноваційного змісту ефективного педагогічного досвіду виховання та навчання дітей дошкільного віку в освітню практику.

Він здійснюється за такими еволюційними фазами: початкова (наявність спільних для теорії та практики методичних основ виховання та навчання); головна (створення на основі отриманих висновків нормативних і методичних матеріалів, які визначають діяльність педагога: програм, посібників); завершальна (розроблення документів, що відображають загальні основи виховання й навчання, методичні положення, ураховують нормативні вимоги до діяльності вихователя).

З'ясовано, що поняття «дисемінація» пов'язане з визначенням оптимальних умов для розповсюдження результатів науково-теоретичних і методичних досліджень дошкільної педагогіки. Дисемінація науково-педагогічних досліджень представлена в діючих програмах, пояснювальних записках, методичних листах, розробках, рекомендаціях за всіма тематичними напрямками (інформаційний, комунікаційний, науково-методичний, навчально-технологічний, експертний, консультаційний).

Установлено, що розвиток дошкільної педагогіки як науки на початку ХХІ століття характеризувався поступовим розширенням дослідницької проблематики, зміцненням науки як соціального інституту, значним зростанням кількості експериментальних майданчиків, наукових кадрів, друкованої продукції.

Ключові слова: вітчизняна дошкільна педагогіка, наука, дошкільна дидактика, дошкільна освіта, виховання й навчання дітей дошкільного віку, розвиток, тенденція, наукові дослідження, дисемінація.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси інтегрування науково-освітньої системи України в міжнародний освітній простір актуалізують проблеми критичного аналізу й доцільної ретроспекції вітчизняного науково-педагогічного досвіду, використання досягнень відомих науковців, дослідників минулого в сучасних умовах. Для успішного розв'язання низки нагальних освітніх проблем, як і очікуваних у найближчому часі, особливий науковий інтерес становлять різні аспекти дошкільної педагогіки як науки в їх історичному розвитку.

Аналіз публікацій. Особливості розвитку дошкільної педагогіки як науки в Україні відбито в дослідженнях Т. Садової «Становлення і розвиток вітчизняної дошкільної лінгводидактики (друга половина XIX століття – перша половина XX століття)» (1997), В. Вихрущ «Розвиток теоретико-концептуальних основ вітчизняної дидактики (друга половина XIX – початок XX ст.)» (2001), Л. Штефан «Становлення та розвиток соціальної педагогіки як науки в Україні (20–90-ті рр. XX ст.)» (2002), Т. Котик «Теорія і практика становлення та розвитку української дошкільної лінгводидактики» (2005), О. Адаменко «Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині XX століття (1950–2000 рр.)» (2006), Т. Степанової «Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець XIX–XX століття)» (2011), О. Гнізділової «Становлення і розвиток наукових шкіл у вищих педагогічних навчальних закладах Східної України в XX столітті» (2012), Е. Панасенко «Експеримент в науково-педагогічних дослідженнях в Україні (1943–1991 рр.)» (2014), І. Стражнікової «Історіографія розвитку педагогічної науки у дослідженнях західного регіону України» (друга половина XX – початок XXI століття) (2015) та ін.

Постановка мети. Схарактеризувати форми апробації та поширення результатів науково-теоретичних та методичних розробок з вітчизняної дошкільної педагогіки (1961 р. – початок ХХІ століття).

Виклад основного матеріалу. Одним з найбільш інформативних способів подання результатів науково-педагогічних досліджень і водночас таким, який має високий ступінь узагальнення, є програми навчання та виховання дітей дошкільного віку, методичні рекомендації, листи, доповіді на науково-практичних конференціях, педагогічних читаннях. Такі способи можна вважати найбільш оптимальними й ефективними щодо оформлення науково-педагогічних розробок, знахідок, ініціювання авторських програм і реалізації презентацій, функції дисемінації інноваційного педагогічного досвіду в галузі дошкільної освіти.

Осмилення сутності поняття „дисемінація” пов’язане також з визначенням оптимальних умов для поширення результатів науково-теоретичних та методичних досліджень дошкільної педагогіки. Напрямами діяльності учасників процесу дисемінації цього впровадження можна визначити такі: інформаційний, комунікаційний, науково-методичний, навчально-технологічний, експертний, консультаційний тощо.

Ефективною формою десимінації результатів науково-теоретичних і методичних розробок дошкільної педагогіки на кожному з розглянутому етапі досліджуваного періоду можна назвати науково-практичні конференції різного рівня (міжнародні, регіональні, локальні, обласні, педагогічні читання). Висвітлення актуальних напрямів науково-педагогічних досліджень щодо педагогічних і психологічних проблем виховання та навчання дітей дошкільного віку відбувалося в збірниках наукових праць за матеріалами конференцій, у доповідях на конференціях.

Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів від 10 листопада 1966 р. „Про заходи щодо подальшого покращення роботи середньої загальноосвітньої школи” окреслила конкретні заходи щодо покращення роботи школи,

зокрема, перехід до систематичного вивчення предметів із четвертого року навчання обмежив курс початкової школи трьома класами. Ускладнення програми початкової школи викликало гостру необхідність у пошуках шляхів підвищення рівня виховної роботи в дошкільних закладах [9].

Ураховуючи актуальність цієї проблеми, НДІ дошкільного виховання в кінці 60-х – початку 70-х рр. ХХ століття займався інтенсивною розробкою об'єктивних методів діагностики розумового, а також фізичного, морального та естетичного розвитку дітей. У 1970 – 1971 рр. проводилася низка пробних обстежень старших дошкільників.

Виявлені в підготовці дітей старшого дошкільного віку недоліки викликали низку проблем, які обговорювалися на всесоюзних наукових конференціях 1970 – 1971 рр.: психофізіологічна готовність дитини до шкільного навчання; вікові, психофізіологічні особливості та можливості дітей, їх урахування й використання в процесі підготовки до шкільного навчання; наступність у роботі дитячого садка і школи, яка розглядалася переважно з погляду можливостей використання школою досягнень у виховній роботі дитячих садків.

У постанові ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР „Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді й подальший розвиток загальноосвітньої школи” 1972 р. визначено основне завдання дошкільного виховання – якнайкраще забезпечити підготовку дитини до навчання в школі, що передбачає всебічний розвиток фізичних і духовних здібностей, високих моральних якостей, якими повинна володіти людина. Розв'язання цього важливого завдання вимагало наукових досліджень різних сторін виховання дітей дошкільного віку.

До збірника „Моральне виховання дошкільників” увійшли доповіді та виступи, заслухані на VI науково-практичній конференції дошкільних працівників Ленінграда. Ця конференція присвячена найважливішій проблемі

дошкільної педагогіки – проблемі морального виховання дітей. На конференції не ставилося завдання обговорення всіх питань морального виховання. Коло тем було обмежено питаннями формування моральних почуттів, звичок і поведінки дошкільнят. Основна мета конференції – установа зв'язку педагогічної теорії з практикою, збагачення практики науковими даними, виявлення основних помилок у роботі дитячих садків щодо морального виховання, а також обговорення та поширення передового досвіду. Матеріали збірника можна розділити на три групи: статті науково-теоретичного плану, статті, що аналізують стан морального виховання в дитячих садках Ленінграда, і статті, що розкривають позитивний досвід роботи дошкільних працівників [7].

Результати наукових досліджень детально репрезентовано в матеріалах О. Запорожця в доповіді на Всерадянських педагогічних читаннях у 1970 р. (Ленінград). Дослідження того часу свідчать про значні педагогічні резерви дошкільного виховання, потенційні можливості інтелектуального та вольового розвитку дітей перших років життя, про можливості, які використовувалися недостатньо і які повинні були розумно реалізовані за правильної наукової організації педагогічного процесу. Експериментальні дослідження, проведені педагогічними та психологічними лабораторіями Інституту дошкільного виховання, а також лабораторіями Інституту психології та інших наукових установ, показали, що і дошкільники, починаючи з чотирирічного віку, за певних умов можуть засвоювати не лише одиничні уявлення про окремі предмети та явища, чим і обмежуються, на думку зарубіжних учених, межі пізнавальної активності в дошкільному дитинстві, але й більш узагальнені знання про найпростіші зв'язки та відносини між ними, про найближчі причини спостережуваних подій. Вони також здатні передбачати деякі результати й наслідки виконаних дій.

Учені підкреслювали, що основою всієї системи виховної роботи дитячого садка є фізичне виховання маленької дитини. Для подолання

недоліків потрібне подальше вдосконалення програм і методів фізичного виховання, чим займалася в Інституті створена лабораторія під керівництвом проф. М. Кістяковської.

Лабораторія проводила дослідження щодо: розробки системи фізичних вправ, яка дозволила б дитині придбати не лише відому кількість окремих навичок і вмінь, але й розвивала б основні рухи та формувала рухові якості, функції рівноваги, влучності та спритності виконуваних рухів; вивчення умов, що сприяють активізації рухової активності дітей не лише на заняттях, але і в іграх, на прогулянках тощо, що має важливе значення для стану здоров'я та розвитку дитячого організму; визначення педагогічних та лікарсько-гігієнічних вимог до складання раціонального режиму для дитячого садка з правильним чергуванням сну й неспання, занять, що вимагають відносної нерухомості та вільної рухової активності; розробки методів діагностики працездатності та стомлюваності дитини, що має важливе значення для контролю за перебігом педагогічного процесу й визначення посильності пропонованих дітям завдань.

Важливе місце в системі дошкільного виховання посідає навчання й розумове виховання дітей. Питаннями розумового виховання дітей раннього віку займалася в Інституті лабораторія під керівництвом Є. Радіної. Ця лабораторія вивчала педагогічне значення різних видів діяльності у вихованні дітей перших двох років життя, досліджувала дуже важливе питання про умови підвищення рівня їхнього мовного та інтелектуального розвитку.

Лабораторія виховання дітей дошкільного віку (В. Нечаєва, Т. Маркова та ін.) Інституту займалася вивченням різних форм колективних взаємин, які виникають у процесі спільної діяльності (гри, праці, навчальних занять) на різних щаблях дошкільного дитинства, і впливом цих взаємин на формування в дитини моральних якостей особистості. Завдання морального виховання не

можуть бути розв'язані за допомогою будь-яких часткових прийомів, через окремі заняття чи спеціальні вправи. Тут потрібна, як підкреслювала О. Усова, правильна організація всього життя дитини, що охоплює її взаємини з дорослими й однолітками та різноманітні форми її діяльності.

Істотну роль у системі виховної роботи дитячого садка відіграє художнє виховання, яке впливає не лише на естетичний, а й на розумовий і моральний розвиток дитини. Науковці відстоювали думку, що художнє виховання дошкільника досягло високого рівня досконалості, воно більш різноманітне за формою й багате за змістом, ніж виховна робота в галузі мистецтва, здійснювана школою. Проте й тут вони стикалися зі складними педагогічними та психологічними проблемами, які було потрібно розв'язувати. Розробку цих проблем здійснювала в Інституті лабораторія естетичного виховання (Є. Фльоріна, Н. Сакуліна, Н. Ветлугіна).

Із метою підвищення теоретичного рівня та практичної дієвості дошкільної педагогіки дослідники прагнули розробити низку проблем комплексно, залучаючи до дослідження, крім педагогів, представників суміжних спеціальностей (психологів, лікарів, фізіологів). Так, у вивченні деяких питань фізичного виховання, що проводилися в Інституті, брали участь педагоги й лікарі; розробка проблем сенсорного виховання та розумового розвитку здійснювалася спільними зусиллями лабораторії експериментальної дидактики та вікової психофізіології. Також в Інституті, поряд зі згадуваними педагогічними дослідженнями формування колективних взаємин між дошкільнятами, велися соціально-психологічні дослідження дитячих малих груп та їх впливу на розвиток якостей особистості дитини (Т. Репіна та ін.).

Такий комплексний підхід до проблем дозволяв ученим більш глибоко розібратися в суті досліджуваних явищ, з'ясувати їхню генезу та психофізіологічні механізми, а отже, створити необхідні наукові засади для розробки нових, більш ефективних методів педагогічного впливу.

Отримані працівниками лабораторії в розглянутих дослідженнях дані, результати роботи інших наукових установ, а також підсумки вивчення передового досвіду кращих вихователів дитячих садків були використані в процесі складання нової, удосконаленої програми виховання в дитячому садку, яку готував Інститут дошкільного виховання АПН СРСР.

Водночас перед Інститутом дошкільного виховання АПН СРСР, дошкільними секторами науково-дослідних інститутів педагогіки, союзних республік, кафедрами дошкільної педагогіки педагогічних інститутів та іншими науковими установами постало завдання продовжувати поглиблені педагогічні, психологічні й фізіологічні дослідження закономірностей розвитку та навчання в ранньому й дошкільному дитинстві та на цій основі вносити нові вдосконалення в зміст і методи дошкільного виховання і в дитячих садках, і в сім'ї з метою організації найбільш сприятливих умов для всебічного розвитку дитини та ефективної підготовки її до шкільного навчання.

У доповідях „Дошкільне виховання” на Герценівських читаннях розкрито широкий спектр наукових досліджень за всіма напрямками виховання дітей дошкільного віку: генеза мотивів морального виховання (Е. Белова), роль знань у вихованні почуття любові до Батьківщини (М. Шатова), проблема героя дитячої книги (Л. Гурович) [3]; шляхи опанування дошкільниками нормами морального спілкування в колективі (Т. Бабаєва), прояв почуття любові до Батьківщини у грі дітей 5 – 7 років (Г. Панасенко) [4].

У розділі „Розумове виховання” представлено шість публікацій. У статті „Формування у дітей 6 – 7 років уявлень про працю дорослих” Г. Лєскової розкрито вимоги до відбору матеріалу при формуванні уявлень про довкілля, указано послідовність у його поданні, наведено план роботи на рік. На основі експериментальної перевірки зазначеного плану

проаналізовано співвідношення освітніх і виховних завдань під час проведення роботи з ознайомлення з працею дорослих.

У тезах доповідей аспірантів і молодших наукових співробітників на конференції „Виховання самостійності та активності у дітей дошкільного віку” за окремими розділами „Моральне виховання”, „Фізичне виховання” розкрито методику вияву моральних уявлень дітей старшого дошкільного віку, формування взаємин у дітей 5-го року життя в спільній діяльності, розвитку деяких рухів із м'ячем, експериментальне обґрунтування включення вправ у біг і стрибки у зміст занять з фізичної культури з дітьми 3-го року життя, динаміку показників рухової підготовленості дітей 4 – 7 років та ін. (А. Виноградова, І. Рудовська, С. Лайзане, Г. Шалигіна) [1].

У цей період привертає увагу Всеросійська конференція з проблеми „Взаємозв'язок дитячого садка, сім'ї та громадськості у вихованні дітей”, організована та проведена секцією дошкільного виховання Центральної ради Педагогічного товариства РРФСР за участю Міністерства освіти РРФСР, Науково-дослідного інституту дошкільного виховання АПН СРСР і Науково-дослідного інституту шкіл Міністерства освіти РРФСР. Конференція ставила собі за мету узагальнення та поширення кращого досвіду спільної роботи дитячого садка, сім'ї і громадськості.

У виступах на конференції підкреслено, що в X п'ятиріччі ставляться завдання значного розширення мережі дитячих виховних установ і підвищення якості роботи у сфері виховання. Велике охоплення дітей суспільним дошкільним вихованням – реальна допомога сім'ї, яка збільшує можливості виховання дітей у дусі колективізму з малих літ.

На необхідності диференційованого підходу до сімей у процесі взаємодії дитячого садка з сім'єю робить її більш ефективною та дієвою. На цьому наголошено в доповідях Л. Загік і Д. Дзінтере. Про те, як індивідуальний підхід допоміг активізувати батьків, залучити їх до систематичної участі у виховній роботі дитячого садка, розповідають

педагоги ясел-саду ст. Жихарева Ленінградської області. Індивідуальний підхід до роботи з молодими батьками (доповідачі С. Теплюк, Г. Кіріна) дозволив колективам дитячих садків поставити й вирішити низку специфічних для цієї категорії батьків питань. Педагоги творчо підходять до використання загально визнаних індивідуальних форм роботи з сім'єю: відвідування сім'ї, бесіди, обмін досвідом сімейного виховання.

Велике місце в доповідях, представлених на конференції, займають питання морального виховання дітей. Це свідчить про глибоке розуміння вихователями, батьками, представниками громадських організацій важливості вирішення завдань, що постали перед суспільством і визначають успіх комуністичного будівництва, про усвідомлення особливої, значущої ролі сім'ї саме в моральній і трудовій підготовці дітей. Питанню про те, як дитячий садок спільно з батьками виховує в дітей любов до рідного краю, до Батьківщини, як разом із сім'єю вихователі пробуджують у дітей почуття патріотизму, присвячено доповідь Н. Прохоренко.

Практика робіт дошкільних установ показала, що всебічна підготовка дітей до школи може бути успішно здійснена тільки при тісному контакті з родиною, при повній узгодженості педагогічних впливів батьків і вихователів. Зміст, форми і методи цієї роботи знайшли своє відображення у виступах А. Багрової, Л. Ємельянової. Теми багатьох доповідей свідчать про те, що спільна діяльність дитячого садка, сім'ї та громадськості спрямована на створення оптимальних умов фізичного, розумового, морального розвитку кожної дитини, на збагачення індивідуального досвіду дошкільнят. Відзначимо, що зміст усіх доповідей не тільки розкриває різні боки спільної роботи дитячого садка, сім'ї та громадськості щодо виховання дітей, а й спрямований на творчий пошук нових форм цієї роботи, удосконалення її методів. На конференції чітко прозвучала думка про необхідність єдиного

плану виховних зусиль педагогів і батьків. Нехай усе, що робиться в дитячому садку, знаходить відгук і своєрідне продовження в сім'ї.

У 1985 році проведено Республіканську науково-практичну конференцію дошкільних робітників „Шляхи подальшого удосконалення морального, трудового, естетичного та фізичного виховання дітей в дошкільних закладах” (м. Тернопіль). Були обговорені актуальні питання виховання дітей дошкільного віку: моральне виховання дошкільників у праці (Г. Шатова), удосконалення трудового виховання дітей в умовах реалізації реформ школи (З. Борисова), патріотичне та інтернаціональне виховання (К. Назаренко), усебічний розвиток дітей у процесі фізичного виховання (Е. Вільчковський), виховання гуманних почуттів (Г. Лаврентьєва), міжособистісне спілкування – засіб морального виховання (Л. Артемова), виховання любові та поваги до працівників сільського господарства (О. Вантюх), розвиток фізичних якостей у процесі праці в природі (Г. Шалигіна), активізація творчості в зображувальній діяльності (В. Котляр), комплексний підхід до планування навчально-виховної роботи в дитячому садку (А. Богуш), здійснення індивідуального підходу до дітей (С. Ладивір).

У збірниках матеріалів науково-практичних конференцій (Всеукраїнська, обласна, Міжнародна) розглядалися, обговорювалися питання методології неперервної освіти працівників дошкільних закладів (Рівне, 1997) [6], психолого-педагогічні аспекти прояву та реалізації принципу індивідуального підходу в навчально-виховному процесі (Чернівці, 1998) [5], розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку (Київ, 1998) [10] та ін.

У 2000-х рр. активізувався розвиток форм взаємодії педагогічної теорії та практики виховання дітей дошкільного віку. Поширювалося залучення передових вихователів до науково-дослідної роботи через систему наукових кореспондентів кафедр дошкільної педагогіки, практика проведення науково-практичних конференцій, виїзних засідань окремих відділів і секторів

інститутів проблем виховання, педагогіки та психології, організації лекцій та доповідей науковців, викладачів, вихователів ДНЗ про результати дослідницької роботи та роботи з вивчення, узагальнення й упровадження в життя передового педагогічного досвіду.

Історія розвитку дошкілля тісно пов'язана з багаторічною дослідно-експериментальною діяльністю з актуальних проблем виховання та навчання дітей дошкільного віку. Творчо мислячий науково-педагогічний потенціал країни через фундаментальний експеримент успішно розвивав багатогалузеву науку.

В „Українському педагогічному енциклопедичному словнику” С. Гончаренка визначено, що педагогічний експеримент – це є науково поставлений дослід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах. Автором соціально-педагогічної ініціативи може бути будь-яка особа чи колектив незалежно від місця роботи, освіти, віку й місця проживання. Реалізація ініціативи автора повинна забезпечувати вимоги держави щодо якості освіти, виховання й не завдавати шкоди здоров'ю учасників навчально-виховного процесу. Нові соціально значущі педагогічні й наукові ідеї та технології відпрацьовуються й визначається їхня ефективність на базі експериментального педагогічного майданчика – дошкільного або іншого закладу освіти, який затверджується відповідним органом державного управління освітою. Статус експериментального майданчика надається після проходження спеціальної експертизи-визначення відповідності ініціативи меті розвитку освіти, забезпечення оптимальних умов для реалізації ідей, що мають бути закладені в основу запропонованої ініціативи [2, с. 152 – 153].

У червні 1958 р. для забезпечення зв'язку відділу дошкільної педагогіки Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР з дитячими

садками з метою організації в них науково-дослідної роботи та поширення і впровадження в життя передового педагогічного досвіду за Інститутом педагогіки було закріплено як опорні дитячі садки № 33 м. Києва і колгоспу „Дружба” (с. Горенка Києво-Святошинського р-ну Київської обл.). У своїй роботі вони керувалися Положенням про опорні школи Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, оскільки дія цього документа за наказом поширювалася і на садки [8, с. 13 – 14].

Відповідними наказами відділів народної освіти (обласними, районними, міськими) та Міністерством освіти УРСР опорними затверджувалися дошкільні заклади, які були укомплектовані кваліфікованими й досвідченими педагогічними кадрами, мали відповідну навчально-матеріальну базу та необхідне навчальне обладнання, досягали високих показників у навчально-виховній роботі, користувалися авторитетом і визнанням педагогів району. На місця розсилалися розроблені положення про опорні дитячі садки, орієнтовні плани їх роботи, рекомендації. Серед завдань, що поставали перед такими закладами, були впровадження в практику досягнень психолого-педагогічної науки і передових методів роботи, експериментальної перевірки проектів програм, нових зразків навчально-наочного приладдя, проведення педагогічних експериментів та ін.

На початку 60-х років ХХ ст. в Україні вже склалася певна система роботи опорних дошкільних закладів як центрів методичної допомоги педагогічним кадрам, визначилися організаційні принципи. Педагогічні колективи більшості цих закладів ефективно організовували роботу з дошкільниками, творчо використовували передові методи і прийоми, сприяли впровадженню кращого досвіду в практику інших закладів.

У вересні-жовтні 1968 р. проголошена на міжобласних семінарах доповідь Республіканського кабінету дошкільного виховання „Завдання і зміст роботи опорних дитячих садків та шкіл передового педагогічного досвіду з підвищення рівня навчально-виховного процесу в дошкільних

зкладах” містила глибокий аналіз діяльності цих закладів. Зокрема, зазначалося, що „високий рівень навчально-виховної роботи в опорних дитячих садках дає змогу проводити в деяких з них експериментальну роботу з різних питань виховання і навчання дітей”.

Центральними проблемами наукових досліджень у 60–70-і роки ХХ ст. були питання опрацювання змісту та методики роботи з підготовки дошкільників у дитячих садках до навчання в школі.

Інститутом педагогіки УРСР сплановано проведення науково-дослідної роботи в опорних дитячих садках за такою тематикою досліджень: ясла-садок № 485 Дарницького р-ну м. Києва та дитячий садок радгоспу ім. Фрунзе Сакського р-ну Кримської обл. – система підготовки дітей 6–7 років у дитячому садку до навчання у школі, шляхи розвитку й виховання суспільної поведінки в дітей дошкільного віку; дитячий садок с. Лужани Кіцманського р-ну Чернівецької області – система підготовки дітей 6–7 років у дитячому садку до навчання у школі.

З вересня 1985 р. до травня 1990 р. тривав експеримент, який на базі п’яти дошкільних закладів Ямпільського району Вінниччини проводили співробітники Науково-дослідного інституту дошкільного виховання АПН СРСР. Для створення належних умов ведення дослідницько-педагогічної роботи з дітьми в різновікових групах сільського дитсадка на виконання наказу заступника міністра освіти УРСР С. Хоменка Вінницький обласний відділ народної освіти мав забезпечити відповідну навчально-матеріальну базу у визначених дошкільних закладах, укомплектувати їх досвідченими кваліфікованими кадрами, надавати постійну методичну допомогу. За означеними темами (організація науково-дослідної роботи, поширення та впровадження в життя передового педагогічного досвіду, система підготовки дітей 6–7 років у дитячому садку до навчання в школі; шляхи розвитку і виховання суспільної поведінки у дітей дошкільного віку, робота з дітьми у

різновікових групах тощо) спільно з Відділом дошкільної педагогіки Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР (1960), Інститутом педагогіки УРСР (1971), Науково-дослідним інститутом дошкільного виховання АПН СРСР (1985) у дошкільних закладах м. Вінниця, м. Київ, м. Саки, м. Умань, м. Чернівці та ін. створено експериментальні майданчики психолого-педагогічних досліджень, що мали статус опорних і відповідали усім вимогам положення про опорну школу.

В Україні, починаючи з 90-х рр. ХХ століття, активізувалася дослідно-експериментальна діяльність дошкільних навчальних закладів практично в усіх областях. Органами управління освітою згідно з наказами Міністерства освіти і науки визначалися теми дослідно-експериментальної роботи, терміни її організації та проведення, наукові керівники.

Проблеми дослідження розглянуто в контексті із державними документами, програмами державного та регіонального рівнів:

– природне оздоровлення дошкільників як основа формування здорового способу життя (Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття); Закон України „Про фізичну культуру і спорт”, 1990 – 1994 рр.);

– профільні групи – передумова розвитку творчої особистості, формування у вихованців життєрадісного сприймання (Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття), 1990 – 1994 рр.);

– упровадження ідей „Концепції інтегративної українознавчої валеологічної освіти в практику роботи дошкільних закладів” („Концепція неперервної валеологічної освіти в Україні” МОН, МОЗ України, 1994 – 2000 рр.);

– удосконалення процесу навчання, виховання та реабілітації дітей з вадами психофізичного розвитку („Цільова комплексна програма

„Соціально-психологічна допомога і реабілітація осіб з вадами фізичного і психічного розвитку” № 8/2-7 від 22.05.96 р. МОН України, 1996 – 2000 рр.);

– забезпечення гармонійного та різнобічного розвитку особистості дитини в умовах різновікової групи дошкільних закладів та навчально-виховних об’єднань „Школа – дошкільний навчальний заклад” („Базовий компонент дошкільної освіти в Україні” Міністерства освіти і науки та АПН України, 1999 р., 1999 – 2007 рр.);

– духовний розвиток дітей дошкільного віку (Закон України „Про дошкільну освіту”, „Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності”, „Концепція превентивного виховання дітей та молоді”, Указ Президента України „Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі, формування здорового способу життя”, 2002 – 2007 рр.);

– модернізація контрольної-коригувальної діяльності керівника навчально-виховного комплексу школа – дошкільний навчальний заклад з питань дошкільної освіти (Конвенція ООН про права дитини, Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття), Закони України „Про дошкільну освіту”, „Про освіту”, 2003 – 2008 рр.);

– розвиток творчого потенціалу дитини як джерела духовності громадянина України („Концепція виховання дітей і молоді у національній системі освіти”, „Концепція громадянського виховання особистості в умовах української державності”, „Про програми роботи з обдарованою молоддю на 2002 – 2005 роки (Указ Президента України)”, „Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні”, 2003 – 2008 рр.);

– інформаційно-комунікаційні технології в дошкільній освіті (Експериментальна базова програма розвитку дитини дошкільного віку (проект), 2005 – 2007) тощо.

Дослідно-експериментальна робота в навчальному закладі – це поєднання пошуку найбільш ефективної педагогічної системи через дослідну роботу, розробку програми експерименту та її реалізацію, включаючи і процес удосконалення масової педагогічної практики на основі отриманих результатів експерименту.

Отже, експериментальний педагогічний майданчик – затверджений відповідним органом державного управління освітою дошкільний заклад освіти, на базі якого відпрацьовувалися нові соціально значущі педагогічні та наукові ідеї, технології та визначалася їхня ефективність. Автором науково-педагогічної ініціативи могла стати будь-яка особа (колектив) незалежно від місця роботи, освіти, віку й місця проживання. Реалізація ініціативи автора забезпечувала вимоги держави щодо якості освіти, виховання й не завдавати шкоди здоров'ю учасникам навчально-виховного процесу, статус експериментального майданчика надавався після проходження спеціальної експертизи визначення відповідності ініціативи меті розвитку дошкільної освіти, забезпечення оптимальних умов для реалізації ідей, що мають бути закладені в основу запропонованої ініціативи. Експериментальними майданчиками психолого-педагогічних досліджень слугували кращі дошкільні заклади міст і сіл республіки, які мали статус опорних.

Зазначимо, що першочерговими завданнями обласних інститутів післядипломної освіти, обласних і регіональних методичних служб стало формування науково-методичного забезпечення новій базовій програмі „Я у Світі”, психологічної готовності керівних, педагогічних та медичних працівників дошкільних навчальних закладів.

Актуальним постало питання про організацію Малої Академії методичних наук при обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників з проблеми „Новій базовій програмі „Я у Світі” – науково-теоретичне та методичне забезпечення” (м. Черкаси).

Створення в регіонах області методичних служб за аналогами обласної Малої Академії методичних наук або її окремих відділів залежно від кадрового забезпечення сприяло згуртуванню творчих, здібних, прогресивно думаючих працівників різних категорій ДНЗ, зародженню міжрегіональних методичних зв'язків, зміцненню науково-теоретичного та методичного забезпечення новій програмі „Я у Світі”.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що дисемінація це процес, спрямований на вивчення, узагальнення та пропаганду передового педагогічного досвіду, розповсюдження та впровадження наукових, оригінальних новаторських прогресивних ідей, інноваційного змісту ефективного педагогічного досвіду виховання та навчання дітей дошкільного віку в освітню практику.

Він здійснюється за такими еволюційними фазами: початкова (наявність спільних для теорії та практики методичних основ виховання та навчання); головна (створення на основі отриманих висновків нормативних і методичних матеріалів, які визначають діяльність педагога: програм, посібників); завершальна (розроблення документів, що відображають загальні основи виховання й навчання, методичні положення, ураховують нормативні вимоги до діяльності вихователя).

З'ясовано, що поняття «дисемінація» пов'язане з визначенням оптимальних умов для розповсюдження результатів науково-теоретичних і методичних досліджень дошкільної педагогіки. Дисемінація науково-педагогічних досліджень представлена в діючих програмах, пояснювальних записках, методичних листах, розробках, рекомендаціях за всіма тематичними напрямками(інформаційний, комунікаційний, науково-методичний, навчально-технологічний, експертний, консультаційний).

Установлено, що розвиток дошкільної педагогіки як науки на початку ХХІ століття характеризувався поступовим розширенням дослідницької

проблематики, зміцненням науки як соціального інституту, значним зростанням кількості експериментальних майданчиків, наукових кадрів, друкованої продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воспитание самостоятельности и активности у детей дошкольного возраста : Тезисы докладов к конференции аспирантов и младших научных сотрудников (6 июня 1973 года). – М., 1973. – 206 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник : Довідник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Дошкольное воспитание. XXIV Герценовские чтения : Программа и краткое содержание докладов / Редкол. : А. М. Леушина (отв. ред.) и др. – Л., 1971. – 168 с.
4. Дошкольное воспитание : Краткое содержание докладов. – Л., 1972. – 65 с.
5. Індивідуальний підхід до особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку в навчально-виховному процесі / Матеріали обласної науково-практичної конференції. – Чернівці : „Прут”, 1998. – 252 с.
6. Методологія неперервної освіти працівників дошкільних закладів : Збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. / м. Рівне, Україна, 14–15 жовтня 1997 року. – Рівне, 1997. – 56 с.
7. Нравственное воспитание дошкольников : Сборник. – М. : Просвещение, 1970. – 167 с.
8. Про закріплення за Науково-дослідним інститутом педагогіки УРСР окремих шкіл і дитячих садків як опорних. Наказ № 79 від 26 червня 1958 р. // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1958. – № 15. – 24 с.
9. Програма виховання і навчання у дитячому садку / під. ред. Є. А. Таранової. – К. : Рад. шк., 1986. – 208 с.

10. Програмово-методичні матеріали. Для підготовчих (нульових) груп політехнічної школи 1932–1933 навч. рік. – Харків : Радянська школа, 1932. – 84 с.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2018

САЯПИНА Светлана

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики высшей школы ГБУЗ „Донбасский государственный педагогический университет”,

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com

АПРОБАЦИЯ И РАСПРОСТРАНЕНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИХ И МЕТОДИЧЕСКИХ РАЗРАБОТОК ПО ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ДОШКОЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ В ПРАКТИКУ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА (1961 г. - НАЧАЛО XX ВЕКА)

Резюме. Одними из наиболее информативных способов представления результатов научно-педагогических исследований являются программы обучения и воспитания детей дошкольного возраста, методические рекомендации, письма, доклады на научно-практических конференциях, педагогических чтениях. Их можно считать наиболее оптимальными и эффективными по оформлению научно-педагогических разработок, находок, инициирование авторских программ и реализации презентаций, функции диссеминации инновационного педагогического опыта в области дошкольного образования.

Следовательно, можно утверждать, что диссеминация это процесс, направленный на изучение, обобщение и пропаганду передового педагогического опыта, распространения и внедрения научных, оригинальных новаторских прогрессивных идей, инновационного

содержания эффективного педагогического опыта воспитания и обучения детей дошкольного возраста в образовательную практику.

Он осуществляется по следующим эволюционным фазам: начальная (наличие общих для теории и практики методических основ воспитания и обучения); главная (создание на основе полученных выводов нормативных и методических материалов, которые определяют деятельность педагога: программ, пособий), завершающая (разработка документов, отражающих общие основы воспитания и обучения, методические положения, учитывают нормативные требования к деятельности воспитателя).

В процессе исследования автор выясняет, что понятие «диссеминация» связано с определением оптимальных условий для распространения результатов научно-теоретических и методических исследований дошкольной педагогики. Диссеминация научно-педагогических исследований представлена в действующих программах, пояснительных записках, методических письмах, разработках, рекомендациях по всем тематическим направлениям (информационный, коммуникационный, научно-методический, учебно-технологический, экспертный, консультационный).

Изучение поставленной проблемы показало, что развитие дошкольной педагогики как науки в начале XXI века характеризуется постепенным расширением исследовательской проблематики, укреплением науки как социального института, значительным ростом количества экспериментальных площадок, научных, печатной продукции.

Ключевые слова: отечественная дошкольная педагогика, наука, дошкольная дидактика, дошкольное образование, воспитание и обучение детей дошкольного возраста, развитие, тенденция, научные исследования, диссеминация.

SAIAPINA Svitlana

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogics of Higher School of SHEI “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com

APPROBATION AND DISSEMINATION OF THE RESULTS OF SCIENTIFIC-THEORETICAL AND METHODOLOGICAL DEVELOPMENTS IN DOMESTIC PRESCHOOL PEDAGOGY TO PRACTICE OF WORKING WITH CHILDREN OF PRESCHOOL AGE (1961 – THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY)

Abstract. One of the most informative ways of presenting the results of scientific and pedagogical investigations, and at the same time which has a high degree of generalisation, is the programs of training and upbringing of preschool children, methodical recommendations, letters, reports at scientific-practical conferences and pedagogical readings. Such ways can be considered as the most optimal and effective in arranging scientific and pedagogical developments, findings, initiating the author programs and implementing presentations, the functions of dissemination of innovative pedagogical experience in the field of preschool education.

Thus, it can be asserted that dissemination is a process aimed at studying, generalising and promoting advanced pedagogical experience, spreading and implementing scientific, original innovative progressive ideas, innovative content of effective pedagogical experience in upbringing and training preschool children in educational practice.

It is carried out in the following evolutionary phases: the initial (existence of the common methodological bases of upbringing and training for theory and practice); the main (on the basis of the results creation of the normative and

methodological materials that determine the activities of the pedagogue: programs, manuals); the final (development of the documents reflecting the general foundations of upbringing and training, methodological provisions, taking into account the regulatory requirements for the activities of the educator).

It is found out that the concept of “dissemination” is related to defining the optimal conditions for spreading the results of scientific-theoretical and methodological studies of preschool pedagogy. Dissemination of scientific and pedagogical studies is presented in the existing programs, explanatory notes, methodical letters, manual guides, recommendations on all the thematic areas (information, communication, scientific-methodical, educational-technological, expert, consulting).

It is established that developing preschool pedagogy as a science at the beginning of the 21st century was characterized by gradual expansion of research issues, the strengthening of science as a social institution, a significant increase in the number of experimental project sites, scientific personnel, and printed matter.

Statement of the problem. Globalization processes of integration of the Ukrainian scientific and educational system into the international educational space actualize the problems of critical analysis and appropriate retrospective of domestic national scientific and pedagogical experience, use of the achievements of well-known scholars and researchers of the past under modern conditions. To solve successfully a number of urgent educational problems, as expected in the near future, special aspects of preschool pedagogy as a science in their historical development are of particular scientific interest.

Analysis of the recent publications. The peculiarities of development of preschool pedagogy as a science in Ukraine are reflected in the investigations of O. Adamenko, L. Artemova, V. Vykhreshch, O. Hnizdilova, T. Kotyk, E. Panasenko, T. Sadova, T. Stepanova, I. Strazhnikova, L. Shtefan and some others.

Statement of the purpose. The purpose is to characterise the forms of approbation and dissemination of the results of the scientific-theoretical and methodical developments in domestic preschool pedagogy (1961 – the beginning of the 21st century).

Presentation of the main material. One of the most informative ways of presenting the results of scientific and pedagogical investigations, and at the same time which has a high degree of generalisation, is the programs of training and upbringing of preschool children, methodical recommendations, letters, reports at scientific-practical conferences and pedagogical readings. Such ways can be considered as the most optimal and effective in arranging scientific and pedagogical developments, findings, initiating the author programs and implementing presentations, the functions of dissemination of innovative pedagogical experience in the field of preschool education.

Realising the essence of the concept of “dissemination” is associated with the definition of optimal conditions for spreading the results of scientific-theoretical and methodological studies of preschool pedagogy. The directions of the participants’ activity in the process of dissemination of this implementation can be defined as follows: information, communication, scientific-methodical, educational-technological, expert, consulting, etc.

The effective form of dissemination of the results of scientific-theoretical and methodological developments of preschool pedagogy of the studied period can be called scientific-practical conferences of various levels (international, regional, local, pedagogical readings). Coverage of the actual directions of scientific and pedagogical investigations of pedagogical and psychological problems of upbringing and training of preschool children took place in collections of scientific works on the materials of conferences, in reports at conferences.

In the 2000s, the development of forms of interaction between pedagogical theory and practice of upbringing children of preschool age became more active.

Involving the outstanding educators in scientific-research work through the system of scientific correspondents of preschool pedagogical departments, the practice of conducting scientific and practical conferences, circuit meetings of separate departments and sectors of institutes of problems of upbringing, pedagogy and psychology, organising lectures and reports of scientists, lecturers, educators of children's educational institutions on results of research work and work on studying, synthesising and implementing advanced pedagogical experience became wider.

The history of the development of preschooling is closely linked with long-lasting research and experimental activity on the urgent problems of upbringing and training of preschool age children. The creatively scientific-pedagogical potential of the country through the fundamental experiment developed this multidisciplinary science successfully.

In Ukraine, starting from the 90s of the 20th century, research-experimental activity of pre-school educational institutions has become more active in almost all the regions. The bodies of education management in accordance with the orders of the Ministry of Education and Science the subject of research and experimental work, the terms of its organisation and conduct, scientific leaders were determined.

Research-experimental work in an educational institution is a combination of finding the most effective pedagogical system through research work, developing an experiment program and its being implemented, including the process of improving mass pedagogical practice based on the results of the experiment.

Conclusions. Thus, it can be asserted that dissemination is a process aimed at studying, generalising and promoting advanced pedagogical experience, spreading and implementing scientific, original innovative progressive ideas, innovative content of effective pedagogical experience in upbringing and training preschool children into educational practice.

It is carried out in the following evolutionary phases: the initial (existence of the common methodological bases of upbringing and training for theory and practice); the main (on the basis of the results creation of the normative and

methodological materials that determine the activities of the pedagogue: programs, manuals); the final (development of the documents reflecting the general foundations of upbringing and training, methodological provisions, taking into account the regulatory requirements for the activities of the educator).

Key words: national preschool pedagogics, science, preschool didactics, preschool education, upbringing, teaching, development, tendency, scientific research, dissemination.

REFERENCES

1. Vospitanie samostoiatel'nosti i aktivnosti u detei doshkol'nogo vozrasta [Educating independence and activity in preschool children]. *Tezisy dokladov k konferentsii aspirantov i mladshikh nauchnykh sotrudnikov (6 iunია 1973 goda) – Abstracts of reports to the conference of graduate students and junior research assistants (June 6, 1973)*. 206 [in Russian].
2. Honcharenko S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk : Dovidnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary: Reference Book]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
3. Doshkolnoe vospitanie [Preschool upbringing]. *XXIV Gertsenovskie chteniia : Programma i kratkoe sodержanie dokladov – XXIV Herzen readings: Program and summary of reports*. 168 [in Russian].
4. Doshkolnoe vospitanie : Kratkoe sodержanie dokladov [Pre-school education: summaries of reports]. 65 [in Russian].
5. Indyvidualnyi pidkhid do osobystosti dytyny doshkol'nogo i molodshoho shkil'nogo viku v navchalno-vykhovnomu protsesi [Individual approach to the personality of the child of preschool and junior school age in the educational process]. *Materialy oblasnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Materials of the regional scientific-practical conference*. 252 [in Ukrainian].
6. Metodolohiia neperervnoi osvity pratsivnykiv doshkilnykh zakladiv [Methodology of Continuing Education of Workers of Preschool Institutions].

- Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf. (14–15 zhovtnia 1997 roku) – Collection of materials of All-Ukrainian scientific-practical conference (October 14-15, 1997).* 57 [in Ukrainian].
7. *Nravstvennoe vospitanie doshkolnikov : Sbornik [Moral education of preschool children: Collection].* Moskva : Prosveshchenie. 1970, 167 [in Russian].
 8. Pro zakriplennia za Naukovo-doslidnym instytutom pedahohiky URSR okremykh shkil i dytiachykh sadkiv yak opornykh. Nakaz № 79 vid 26 chervnia 1958 r. [On consolidation after the Scientific Research Institute of Pedagogics of the UkrSSR of separate schools and nursery schools as basic. Order № 79, June 26, 1958]. *Zbirnyk nakaziv ta rozporiadzhen Ministerstva osvity Ukrainskoi RSR – Collection of orders of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR.* № 15. 24 [in Ukrainian].
 9. Taranova, Ye. A. (1986). *Prohrama vykhovannia i navchannia u dytiachomu sadku [Program of upbringing and teaching in the nursery school].* K. : Rad. shk. 208 [in Ukrainian].
 10. *Prohramovo-metodychni materialy. Dlia pidhotovchykh (nulovykh) hrup politekhnichnoi shkoly 1932–1933 navch. rik [Program and methodical materials. For preparatory (zero) groups of polytechnic school for 1932-1933 academic year].* Kharkiv : Radianska shkola. 1932. 84 [in Ukrainian].

(Переклад англійською зроблено кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри іноземних мов ДДПУ Слабоуз В.В.)

УДК 37.091.4(430) "18" :796.41

ЦИБУЛЬКО Людмила

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки ДВНЗ
"Донбаський державний педагогічний університет"

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: luda.czibulko@gmail.com

ШПІНЬ Олександр

студент IV курсу факультету фізичного виховання ДВНЗ
"Донбаський державний педагогічний університет"

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: luda.czibulko@gmail.com

Г.У.А. ФІТ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НІМЕЧЧИНИ

Анотація. Стаття присвячена відомому німецькому педагогу, теоретику і практику фізичного виховання Г.У.А. Фіту. Висвітлено його життєвий шлях, педагогічна діяльність і внесок у розвиток шкільного фізичного виховання в Німеччині. Аналізується його теоретична спадщина. Звертається увага на те, що Фіт узагальнив і систематизував все, що було зроблено в галузі фізичного виховання до нього, і був першим, хто представив історичний опис фізичних вправ.

Ключові слова: фізичне виховання, фізичні вправи, гімнастика, класифікація вправ, методика спортивних занять, тренування тіла.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними проблемами. Дотепер ФРН - це країна, де фізична культура і спорт досягли найширшого розвитку. Вона є однією з найбільш розвинених спортивних націй світу.

© Цибулько Л., Шпінь О., 2018

Німецькі спортсмени відомі на міжнародному рівні. Фізична культура і спорт у цій країні мають глибокі корені.

Процес формування національних систем фізичного виховання в західно-європейських країнах відбувався на початку XIX століття. Зростання промисловості, науки та техніки, військової справи призвели до необхідності покращення виховання молоді взагалі. Це стало однією з причин виникнення гімнастичних і спортивно-ігрових систем фізичного виховання. Гімнастичні системи створювалися переважно в країнах континентальної Європи (Німеччина, Франція), що було обумовлено особливостями їх політичного і військового розвитку. Наполеонівські війни початку XIX століття з використанням великих армій потребували значної кількості фізично підготовлених резервів. А заняття гімнастикою давали можливість навчати людину конкретних рухових навичок, що відповідали тактиці ведення бою того часу, а також чіткому виконанню стройових команд [1].

Німецька система гімнастики створювалася в період окупації Пруссії військами Наполеона, але ще до цього заняття з фізичного виховання вводилися у філантропіях в останній чверті XVIII століття Г.У.А.Фітом (1763-1836) та Й.К.Ф.Гутс-Мутсом (1759-1839). На поширення гімнастики в Пруссії була спрямована діяльність Ф.Л.К.Яна (1778-1852), в період війни з Наполеоном прусський уряд увів гімнастику в шкільну програму навчання. А створив шкільну систему гімнастики К.А.Шпісс (1810-1858), який водночас був автором шкільних підручників із гімнастики [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом особливої актуальності набуло вивчення і використання світового педагогічного досвіду, вивчення та аналіз педагогічної спадщини минулого, значно зріс інтерес до педагогічних персоналій. Адже для того, щоб осмислити зміст діяльності вченого, треба "спочатку ознайомитися з життєвим шляхом", згадати особливості часу, в який він жив [5].

Німецькі педагоги і вчителі посідають особливе місце в історії педагогіки Західної Європи. У вітчизняній педагогічній пресі і наукових збірниках були публікації, присвячені дослідженню життєвого шляху і педагогічної спадщини видатних представників педагогіки Німеччини: А.Дістервега, Г.Кершенштейнера, Й.К.Ф.Гутс-Мутса, П.Наторпа, Г.Ноля, К.А.Шпісса, Ф.Л.К.Яна та інших. Однак ще не було публікацій, присвячених діяльності Г.У.А.Фіта, автора "Енциклопедії фізичних вправ", де він вперше науково систематизував і описав фізичні вправи.

Тому ми поставили **за мету** висвітлити життєвий шлях Г.У.А.Фіта, розкрити зміст його діяльності та проаналізувати внесок у розвиток системи фізичного виховання школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Герхард Ульріх Антон Фіт народився 8 січня 1763 року в містечку Хуксель поблизу Ольденбурга, на крайній півночі Німеччини в родині юриста. До вступу до школи хлопця навчав домашній учитель, а батько навчав сина французької та італійської мовам, математиці та грі на скрипці. З 1777 року Герхард 4 роки відвідував провінційну школу, де основними предметами були латинська та грецька мови. Оскільки математиці в колі не приділяли достатньо уваги, батько оплачував синові додаткове навчання.

Для подальшого навчання батько обрав Герхарду Геттінгенський університет, який на той час ще був досить молодим і відрізнявся відносною свободою і відсутністю цензури для студентів і вільним вибором релігійної підготовки: реформаторської чи католицької. Університет вважався елітним, навчалися там переважно діти аристократії, і це робило його більш привабливим для молодих людей, які прагнули чогось досягти в житті. Батько сам тридцять років тому вивчав там правознавство, математику і геодезію і тепер міг допомогти своєму синові у складанні навчального плану. В університеті юнак вивчав правознавство,

суспільні науки, камералістику, математику, фізику. Щоб підвищити свій світський рівень, він займався фехтуванням і верховою їздою, а вечорами вчив англійську і французьку мови. Обраний стиль життя аристократії перевищував бюджет, який могли забезпечити його батьки, тому наступного року він прийняв пропозицію одного чиновника з містечка Євер підготувати його сина до вступу до Лейпцизького університету [6].

У вересні 1782 року по дорозі до Лейпцига Фіт відвідує філантропін у Дессау, в якому раніше навчався його учень. Заклад справив на нього велике враження, і він вирішив там працювати. У Лейпцигу Фіт вивчає юриспруденцію, камералістику, математику та фізику, займається спортом: вольтижуванням, фехтуванням та катанням на ковзанах. Навчання у Лейпцигу різнилося від навчання у Геттінгені, воно було менш науковим і приваблювало Герхарда менше, ніж переваги життя аристократії. Щоб ближче познайомити молоду людину з поведінкою в аристократських колах, він зі своїм учнем регулярно відвідує концерти в Гевандхаузі, оперу, театральні вистави, і в цей час Фіт починає все більше усвідомлювати, що в колах, де він бував, до уваги бралися лише гроші та обумовлена ними влада. У нього викликає огиду поверхневність цього суспільного прошарку. Його точка зору знайшла підтвердження при вивченні характеру свого вихованця. Фіт зрозумів, що він нічого не зміг змінити в хлопцеві, бо тому нічого не потрібно, адже статків його батьків було достатньо для того, щоб йому безцеремонно йти по світу. Фіт залишає свою роботу, а через відсутність коштів - і університет.

У серпні 1785 року Фіт почав клопотання про місце вчителя у філантропії в Дессау. Оскільки там вакантного місця не було, він прийняв пропозицію директора основної школи Дессау К.Г.Нойердорфа зайняти посаду вчителя математики, французької мови та малювання. Слід зазначити, що Дессау-Ангальт був у той час єдиною територією в країні, яка вже більш як десятиліття мала педагогічно керовану шкільну систему, і

не мала клерикального впливу. Князь Дессау Леопольд III Фрідріх Франц визнавши переваги філантропічного виховання, сприяв його втіленню в своєму князівстві [8].

Після довгих стосунків з Г.Д.Байблер, донькою працівника школи, Герхард одружився з нею, і в їхньому тривалому і щасливому шлюбі народилося 11 дітей.

Працюючи в школі, Фіт почав публікувати наукові статті у фахових виданнях у Берліні і з часом став відомим за межами Дессау. Після смерті Нойєрдорфа у 1799 році Фіт став директором школи, а потім прийняв на себе інспекцію інших шкіл князівства. В цей час клерикальні противники прагнули відмінити філантропічні шкільні реформи і поновити старі правила. Фіт був змушений вести боротьбу з ворожими обвинуваченнями, але його рішення і пропозиції принципово піддавали сумніву або навіть одразу відхиляли. Поступово права педагога обмежувалися, у нього відібрали повноваження, які мав Нойєрдорф, і він та його школа знов потрапили під нагляд консисторію. Щоб якимось зміцнити статус Фіта і визнати його досягнення, князь Франц у 1800 році присвоїв йому звання "професор математики". До цього часу було визнано "неуспішним" і розпущено відомий у всій Західній Європі філантропін Дессау, з яким Фіт підтримував тісні контакти [6].

Після смерті князя Франца у 1817 році вже ніщо не заважало консисторію перебудувати школу "на свій смак". Вони прагнули розділити школу на буржуазійну і наукову, щоб відновити класовий характер освіти. Фіт не погоджувався з таким переструктуруванням. У зв'язку з цим його було переведено на посаду шкільного радника і призначено членом знов створеної ради шкіл, що складалася з трьох осіб і у вирішенні шкільних питань мала лише дорадчу функцію. Таким чином Фіт втратив свій вплив на шкільний процес.

На святкуванні 50-річчя школи 5-6 жовтня 1835 року Фіт востаннє виступив з публічною промовою. В ній він цитував відомі слова Ж.-Ж.Руссо про зв'язок тіла і духу і зауважував, що чергування фізичних і розумових вправ сприяють відпочинку людини. 12 січня 1836 року він помер після тривалої хвороби.

Г.У.А.Фіт залишив після себе багату науково-педагогічну спадщину: статті з проблем викладання математики і фізики, підручники з арифметики, геометрії, фізики та астрономії і т. ін. Але, насамперед, він став відомим широкому колу педагогів як автор тритомної праці "Спроба енциклопедії фізичних вправ", перший том якої вийшов у Берліні в 1794 році і мав назву "Статті з історії фізичних вправ". Працюючи над ним педагог опрацював безліч історичних джерел і звітів про подорожі, які давали уяву про фізичні вправи зарубіжних або навіть вимерлих груп населення. Він вперше представив культурно-історичний опис вправ.

За рік у Берліні з'явився другий том - "Система фізичних вправ", який містив детальний опис різних фізичних вправ і їх правильного виконання. Том поділяється на дві частини: "Пасивні вправи" і "Активні вправи". Фіт дав визначення фізичному вихованню, розробив класифікацію засобів, описав техніки фізичних вправ та їх вплив на організм людини. Він зробив спробу дати біохімічний аналіз фізичних вправ, однак вона не знайшла підтримки в практиці фізичного виховання того часу. У фізичному вихованні Фіт насамперед вбачав засіб формування тіла людини і, таким чином, не враховував вплив фізичного виховання на особистість людини (як Руссо).

Під пасивними вправами він розумів такі дії, як сидіння, лежання, купання, носіння. Активні вправи він поділяв на вправи для органів почуттів і вправи для частин тіла. Далі Фіт поділяв вправи на доступні (гімнастичні) і лицарські, тобто вправи на дорогих снарядах і пристроях. До гімнастичних вправ він відносив ходьбу, стрибки, метання, плавання і

вправи у рівноазі. Він вважав, що ці вправи, оскільки вони всім доступні, можуть бути рекомендовані всім громадянам. Лицарськими вправами, на його думку, є фехтування, верхова їзда, вольтижування і танці. Ці вправи, вважав він, призначені для заможних верств населення і повинні були завершувати фізичне виховання молоді. Фіт зробив також спробу класифікувати всі фізичні вправи за анатомо-фізіологічною ознакою. Він розділяв вправи на прості, тобто ті, що впливають на якусь одну частину тіла, і складні, тобто ті, що впливають на весь організм [6].

Фіт пристрасно вивчав проблеми здоров'я всіх вікових груп: від правильного коливання немовляти до правильного лежання хворих дорослих. Він писав про загартування людського, насамперед, юнацького організму.

Третя частина праці вийшла у Лейпцигу в 1818 році, яка містила доповнення до перших двох частин і завершувала трилогію. Визнання Фіт отримав насамперед за докладність праці і розумову манеру, в якій вона написана. Колеги хвалили Фіта за повноту і послідовність, бо він, на відміну від Гутс-Мутса, писав не лише про те, що знав зі своєї власної практики, він опрацьовував й узагальнював інші джерела інформації.

Фіт дав визначення поняттю «фізичні вправи»: «це всі рухи і застосування фізичних сил, які мають на меті «вдосконалення останнього»[7]. За допомогою фізичних вправ, на думку Фіта, педагог може зміцнити і зберегти здоров'я людини, розвинути красиві форми тіла, збільшити швидкість рухів; розвинути точність у рухах, надати бадьорість і рішучість духу; розвинути потребу в корисному використанні часу; відволікати від раннього прояву статевих потреб.

Фіт запропонував низку правил і методичних вказівок щодо проведення занять: необхідність спеціально обладнаних місць для занять; висока професійна підготовленість педагога; урахування індивідуальних

особливостей учнів при доборі вправ. На високій технічній основі Фіт розробив низку вправ у вольтижуванні на дерев'яному коні.

Фіта вважають просвітителем. Просвітницькі методи виховання, філантропізм він перейняв для своєї школи. Працюючи вчителем і директором, він дотримувався думки, що сила не є засобом покарання учнів за неслухняність, набагато кориснішим є відволікання їх від дурниць і продумані заняття для тіла і духу. Основну школу в Дессау він називав "першим публічним середнім навчальним закладом, у якому філантропізм став дійсністю". Вчитель, на думку Фіта, повинен з повагою ставитися до учнів і бути для них другим батьком. Довіру своїх вихованців він мусить заслужити. Він мусить ставитися до них серйозно, але по-доброму. Школа повинна сприяти "самостійному старанню і самостійному мисленню учнів" [6]. Крім того, Фіт постійно наполягав на тому, що відносини між школою і батьками мають бути дуже тісні, бо вони роблять спільну справу. Особисто свої успіхи педагог вбачав у перевазі гуманного ставлення до дітей замість педантичного шкільного виховання. Своїх учнів він прагнув бачити всебічно розвиненими людьми, тому під час його роботи більше уваги приділялося не лише математиці, а й музиці, гімнастиці, а англійська та італійська мови стали обов'язковими предметами в основній школі.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що Фіт Г.У.А. був одним із засновників німецької системи фізичного виховання. Його "Спроба енциклопедія фізичних вправ" була першою в історії Німеччини великою працею про фізичне виховання. Він першим поетапно запропонував методіку спортивних занять, науково систематизував і описав фізичні вправи, обґрунтував їх вплив на організм людини, розробив низку нових вправ, зазначив важливість урахування індивідуальних особливостей учнів при доборі вправ.

З вдячністю згадував Г.У.А.Фіта відомий німецький спортивний педагог і політик Ф.Л.К. Ян.

Ще в 1880 році на будинку, де народився Фіт, були встановлено пам'ятну дошку. Його ім'ям названо вулиці і спортивні споруди в містах, де він жив і працював. За заслуги в галузі спорту і фізичного виховання молоді Фіта включено до почесної галереї Нижньосаксонського інституту історії спорту, а в Дессау-Ангальт щороку проводять спартакиади його пам'яті. І дотепер його, як і Й.К.Гутс-Мутса та Ф.Л.К.Яна називають "батьком гімнастики".

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Голощапов Б.Р. История физической культуры и спорта : учебное пособие // Б.Р.Голощапов. - М. : ИЦ "Академия", 2001. -312с.
2. Григорович В.В. Всеобщая история физической культуры и спорта // В.В.Григорович, - Изд - во "Советский спорт", 2008. - 423с.
3. Зайченко І.В. Історія педагогіки : навч. посібник // І.В.Зайченко. - К.: Слово, 2010. - 624с.
4. Немецкая система гимнастики. Возникновение национальных систем гимнастики [Електронний ресурс], - Режим доступу: <http://www.healdissease.ru/htns-238-1.html>
5. Сухомлинська О.В. Персоналії в історико-педагогічному дискурсі // О.В.Сухомлинська - Шлях освіти. - 2001. - №4. - с.10-15.
6. Gerhald Lukas. Gerhald Ulrich Anton Vieth. Sein Leben und Werk. Berlin, 1964. - 316S.
7. Karl Pefers. G.U.A.Vieth. Der Werdegang eines Yeverlanders zum bedeutendern Schulmann und Turnpadagogen. Yever, 1962. [Електронний ресурс], - Режим доступу : <http://www.de.wikipedia.org>
8. Gerald Vieth. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.de.academic.ru>dic.nsf/dewiki/513433>

Стаття надійшла до редакції 17.09.2018

ЦЫБУЛЬКО Людмила

доктор педагогических наук, профессор кафедры педагогики ГВУЗ
"Донбасский государственный педагогический университет
ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116
E-mail: luda.czibulko@gmail.com

ШПИНЬ Александр

студент IV курса факультета физического воспитания ГВУЗ
"Донбасский государственный педагогический университет"
ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116
E-mail: luda.czibulko@gmail.com

Г.У.А.ФИТ И ЕГО ВКЛАД В РАЗВИТИЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ГЕРМАНИИ

Резюме. Статья посвящена известному немецкому педагогу, теоретику и практику физического воспитания Г.В.А. Фиту. Отражен его жизненный путь, педагогическая деятельность и вклад в развитие школьного физического воспитания в Германии. Анализируется его теоретическое наследие. Обращается внимание на то, что Фит обобщил и систематизировал все, что было сделано в области физического воспитания к нему и был первым, кто представил исторический описание физических упражнений.

Ключевые слова: физическое воспитание, физические упражнения, гимнастика, классификация упражнений, методика спортивных занятий, тренировки тела.

TSYBULKO Lyudmila

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Chair of Pedagogy of the SHEI "Donbass State Pedagogical University"
General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116
E-mail: luda.czibulko@gmail.com

SHPIN Olexandr

The 4-th-year Student of the Faculty of Physical Education of the SHEI "Donvass State Pedagogical University"

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: luda.czibulko@gmail.com

G.U.A.FIT AND HIS CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF PHYSICAL EDUCATION IN GERMANY

Summary. The article is devoted to the famous German pedagogue, theorist and practican of physical education G.U.A.Fit. His life, his pedagogical activity and his contribution to the development of school physical education in Germany are considered in the article. His theoretical heritage is analyzed as well, Attention is paid to that fact, that Fit generalized and systematized everything, done in the sphere of physical education before him and he was the first, who presented the historical discription of physical exercizes.

Key words: physical education, gymnastics, classification of exercises, methodic of sport lessons, body's training.

Abstract. The article is devoted to the famous German pedagogue, theoretict and practician of physical education G.U.A.Fit. The aim of our article is to give account of the life, pedagogical activity and contribution to the development of school physical education in germany.

Gerhald Ulrich Anton Fit was born on the 8ty of January in a small town Huxel near Oldenberg (in the north of Germany) in the family of a lauryer. Before entering school he was taught by the private teacher at home, and his father taught him in French, Italian and Mathematics and to play violin too. In 1777 the boy entered the province school in Yever, and four years later he went to the university of Gottingen to study law, social sciences, cameralistics, mathematics and physics. He practiced also in lencing, riding and skating there. One year later he became a home-teacher in the family of an official. During two years he prepared his son for

entering university and continued studying law, cameralistics, mathematics and physics at the University of Leipzig. In 1782 he visited the philanthropin in Dessau and it made a great impression on him.

In 1785 Fit became a teacher of mathematics, French and drauring of the secondary school in Dessau, later he became a school director. Working at school Fit published mathematical articles in scientific journals. It should be noted, that, working as a head of school. fit paid great attention to mathematics, physics, music and gymnastics. He published textbooks in arithmetics, geometry, physics and astronomy. But the main work of Fit is "Attempt of an Encyclopedia of Physical Exercises". in 3 volumes. In the first volume Fit generalized and systematized everything, done in the sphere of physical education before him. It was titled "The Articles from the History of Physical Exercises". It should be noted. that Fit was the first, who presented the cultural and historical discription of physical exercises.

In the second volume: "The System of Physical Exercises" Fit gave the definition of physical education, the classification of means, the discription of technique of physical exercises and their influence on the organism of a man. He suggested a number of rools and methodical instruments for lesson conducting. He elaborated a number of exercises on the woodern horse and bars on the high technical basis. In our opinion Fit's theoretical heritage is interesting and important for today's teaxhers too.

The father of gymnastics", the great German pedagogue and gymnast F.I.Yahn esbimated the Fit's deserts very high and remembered him with great gratitude.

REFERENCES

1. Goloshchapov B.R. History of Physical Culture and Sports : text-look // B.R.Goloshchapov. - M.: PC "Academia", 2001. - 312p.
2. Grigorevich V.V. General History of Physical Culture and Sports // V.V. Grigorevich. - Publishing house "Sovetskiy Sport", 2008 - 423p.

3. Saichenko I.V. History of Pedagogics : text-book // I.V.Saichenko. - К.:Slovo, 2010. - 624p.
4. German System of Gymnastics. Rise of National Systems of Gymnastics. [Electronic Ressource]. - Regime of Access: <http://www.healdisease.ru/htns-238-1.html>
5. Sukhomlinska O.V. Personalities in Historical Pedagogical Discurs // O.V. Sukhomlinska // Shlyah Osvity. - 2001. -№4-Р.10-15.
6. Gerhald Lukas. Gerhald Ulrich Anton Vieth. Sein Leben und Werk. Berlin, 1964. - 316S.
7. Karl Pefers. G.U.A.Vieth. Der Werdegang eines Yeverlanders zum bedeutendem Schulmann und Turnpadagogen. Yever, 1962. [Electronic Ressource]. - Regime of Access : <http://www.de.wikipedia.org>
8. Gerald Vieth. [Electronic Ressource]. - Regime of Access: <http://www.de.academic.ru>dic.nsf/dewiki/513433>

(переклад зроблено д.пед.н., проф. Цибулько Л.)

УДК 37.091.4СУХ:62/64

ПШЕНИЧНИЙ Максим

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти, ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет

вул. Добровольського 1, м. Слов'янськ, Донецька обл., Україна, 84100

E-mail: m.psheni4nyi@gmail.com

ПЕРЕЙМА Володимир

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри загальнотехнічних дисциплін, безпеки життєдіяльності та автосправи ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет

вул. Добровольського 1, м. Слов'янськ, Донецька обл., Україна, 84100

E-mail: vypereima@gmail.com

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. Особливу увагу В.О. Сухомлинський приділяв трудовому вихованню дітей як в сім'ї, так і в школі, вихованню любові до праці, працьовитості, поваги до людей праці, дбайливого ставлення до матеріальних і духовних благ людства. У процесі трудового навчання була впроваджена чітко продумана система трудового виховання дітей, створені належні умови для формування трудових традицій.

У статті розглянуто процес підготовки учнів до праці як одна з важливих умов трудового виховання в теорії та практиці видатного педагога і науковця В.О. Сухомлинського.

© Пшеничний М., Перейма В., 2018

Авторами узагальнено закономірності процесу трудового виховання, що сприяють всебічному розвитку особистості. Висвітлено основні принципи системи трудового виховання В.О. Сухомлинського, що зберігають свою актуальність у виховній роботі з підростаючим поколінням.

Ключові слова: трудове навчання, трудова підготовка, трудове виховання, педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Соціально-політичні, економічні події та зміни, які визначають духовне життя українського суспільства, істотно впливають на розвиток інтелектуальної думки в державі.

Багато істориків, філософів, літераторів, педагогів звертаються до історії, першоджерел та оригінальних текстів, щоб визначити для себе й показати сучасникам витoki багатьох явищ і подій через багату й різноманітну історію розвитку української гуманітарної думки. Вище названі аспекти цікавлять сьогоdnішнього педагога як з погляду історичного пізнання, прагнення визначити власні світоглядні позиції, так і легітимізації вітчизняної історії освіти й виховання та розкриття невідомих процесів, що відбувалися в науці та освіті.

Офіційне визнання внеску В.О. Сухомлинського не завадило офіційним колам піддати його погляди нищівній критиці, коли він став розвивати і втілювати в педагогічну практику ідеї трудового виховання, які суттєво відрізнялися від загальноновизнаних.

В. О. Сухомлинський увійшов в історію як педагог-гуманіст, творець педагогічної системи, в центрі якої перебуває дитина — унікальна особистість. Він вбачав мету виховання в розвитку її творчих сил і здібностей в умовах колективу й на основі етико-естетичних цінностей,

інтересів і потреб, спрямованих на творчу працю й саморозвиток. З позицій гуманізму, загальнолюдських цінностей, витoki яких лежать в українській духовності, В. О. Сухомлинський розглядав виховання особистості як основу пізнання, духовності, праці, а навчальну діяльність школярів – як насичений творчими відкриттями процес пізнання й самопізнання; доводив необхідність обмеження сфери впливу колективу на особистість; обстоював ідею виховання без покарань, наголошував на великій ролі слова та впливу особистості вчителя на дитину; захищав ідею природного виховання, вільний розвиток особистості в педагогічно продуманому соціальному середовищі тощо.

Результати своїх пошуків В.О. Сухомлинський виклав на сторінках науково-публіцистичних творів. Написав 48 книг, 500 статей. Праці педагога видані 59 мовами загальним накладом понад 15 млн. примірників. Найвідоміші його книги: «Серце віддаю дітям»; «Павлівська середня школа»; «Народження громадянина»; «Розмова з молодим директором школи»; «Як виховати справжню людину»; «Сто порад учителеві» та ін.. [1].

Видатний вітчизняний педагог В.О. Сухомлинський розробляв питання підготовки учнів до праці, вважав, що трудове виховання є важливою складовою підготовки учнів до суспільного виробництва, необхідною умовою виховання. Науковець підкреслював, що якості особистості починають закладатися в молодшому шкільному віці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Теоретико-методологічні основи трудового виховання розроблено в працях А. Бойко, М. Євтуха, А. Погрібного, Ю. Руденка, В.Сипченка, О. Сухомлинської.

Концептуальні засади національного виховання обґрунтовано в дослідженнях українських педагогів і психологів В. Бондаря, М. Боришевського, В. Москальця, І. Підласого, О. Савченка, Г.Філіпчука.

Тенденції розвитку, а також ефективність підготовки учнів загальноосвітніх шкіл до праці аналізували українські вчені: А. Вихрущ, Й. Гушлей,

В. Мадзігон, І. Матюша, І. Назімов, В. Сидоренко, В.Сипченко, В. Стешенко, В. Титаренко, Д. Тхоржевський.

Формулювання цілей статті. Мета даної статті полягає в розкритті системи підготовки старшокласників до праці як умови трудового виховання в педагогічній спадщині В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Василь Олександрович Сухомлинський з 1948р. працював директором середньої школи в с. Павлиш Онуфріївського р-ну Кіровоградської обл., де впродовж 22 років проводив тривалий педагогічний експеримент, результатом якого стало створення оригінальної системи навчання й виховання дітей. [1].

Усю свою педагогічну діяльність науковець присвятив створенню такої системи трудової підготовки старшокласників, у якій праця була важливою складовою у створенні інтелектуального й морального обличчя учня та однією з умов громадянського виховання.

На думку педагога включення дітей в працю повинно відбуватися непомітно, поволі. В.О. Сухомлинський прагнув до того, щоб у школі були не «уроки праці», не гра в працю, а виробнича праця. Під трудовим навчанням він розумів діяльність, спрямовану на створення суспільного багатства. А тому праця учнів повинна мати як можна більше елементів, що зближують його з продуктивною працею дорослих, щодо суспільної значущості, і в техніці, і в технології трудових процесів.

Аналізуючи педагогічний досвід В.О. Сухомлинського варто виокремити важливі педагогічні принципи трудового виховання, які застосовуються у сучасній педагогічній теорії та практиці, у виховній роботі з підростаючим поколінням:

- розкриття, виявлення, розвиток індивідуальності в праці;
- висока моральність праці, її суспільно корисна спрямованість;
- раннє включення учнів у продуктивну працю;
- різноманіття видів праці;
- постійність, безперервність праці;
- наявність у дитячій праці рис продуктивної праці дорослих;
- творчий характер праці, поєднання розуму і рук;
- наступність змісту трудової діяльності, умінь і навичок;
- посиленість трудової діяльності;
- загальний характер продуктивної праці;
- єдність трудового виховання і загального розвитку – морального, інтелектуального, естетичного, фізичного, а також єдність праці і багатогранності духовного життя.

Вироблені В.О. Сухомлинським принципи. перш за все, знайшли відображення в його педагогічній практиці. Сухомлинський був переконаний, що школа не повинна ставити за мету дати учням професійну підготовку, але повинна дати людині вміння і навички, які допоможуть їй свідомо вибрати професію, розкрити у праці свої задатки, здібності, вподобання: «Учень, який закінчив середню школу, повинен лише орієнтуватися в галузях виробництва і володіти вміннями і навичками, які полегшують свідомий вибір професії».

В.О. Сухомлинський розробив власну систему педагогічних поглядів щодо підготовки підростаючого покоління до праці. На його думку, нескладні вміння та навички, отримані в початковій школі під час обробки матеріалів із використанням простих інструментів, формують і розвивають

у старшокласників більш складні вміння. Наприклад, нескладні навички з випилювання лобзиком готують учня в подальшому до механічної обробки деревини на деревообробних верстатах.

Педагог зазначав, що праця дає дитині відчуття почуття гордості, честі, гідності, стає джерелом радості лише тоді, коли людина реалізує в ній можливості розкриття своїх здібностей, таланту. В.О. Сухомлинський приділяв пильну увагу питанню про самоцінність дитинства. У цьому найважливішому періоді людського життя він передбачав не підготовку до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. «Роки навчання в початкових класах – цілий період морального, інтелектуального, емоційного, фізичного, естетичного розвитку, який буде реальною справою, а не порожньою розмовою лише в тому випадку, коли дитина живе багатим життям сьогодні, а не тільки готується до оволодіння знаннями завтра» — писав В. О. Сухомлинський.[3].

Технічне мислення формується, коли вміння та навички стають стимулом творчої думки. Вихованці видатного педагога розуміли, що задоволення від творчої праці не можна порівняти ні з яким іншим. Старшокласники на заняттях у Павлиській школі вивчали основи промислового та сільського виробництва, знайомилися з принципами будови та дії двигуна внутрішнього згоряння. На заняттях із трудового навчання в старших класах відпрацьовували вміння та навички роботи на метало- та деревообробних верстатах, управління тракторами та автомобілями. Розглядаючи підготовку молоді до праці, В. Сухомлинський аналізував найважливіші питання, особливо підкреслюючи при цьому роль сільської школи. Науковець відзначав, що в багатьох сільських школах залишається низьким рівень трудової підготовки в процесі сільськогосподарської праці.

Великий педагог звертав увагу на те, що працівники сільського господарства скаржаться на дефекти та недоробки в сільськогосподарських машинах. Хоча на думку дослідника причиною багатьох випадків є недостатній рівень технічної грамотності працівників. Мета трудової підготовки сільських старшокласників полягає в тому, щоб узяти від машини все закладене при її конструюванні [2]. Дослідник домагався впровадження в педагогічний процес школи досягнень біологічної та хімічної наук, які б учні використовували в подальшому житті. Педагог був переконаний, що суспільна значущість людини залежить від того, яку працю вона виконує та наскільки якісно. Сухомлинській підкреслював що праця не тільки є категорією матеріальною та економічною, вона сприяє моральному вдосконаленню вихованців та є основною умовою громадянського виховання.

Проведений нами аналіз доводить, що в Павлиській школі творчо використовувалась різноманітна техніка, учні не тільки засвоювали трудові вміння та навички, а й удосконалювали знаряддя праці. Сухомлинський вважав, що від того, як відбувається навчання в школі, як ставляться до нього учні, що вони вважають своїм ідеалом, залежить розвиток нашого суспільства.

Педагогічною метою В.О. Сухомлинського було прагнення щоб серед цінностей найголовнішими були не матеріальні блага, а задоволення інтелектуальних потреб. На думку дослідника, колектив є не безликою масою, а єдністю індивідуальностей. Саме скарб кожної індивідуальності – це основа повноцінного життя колективу. Колектив стає виховною силою тільки тоді, коли в процесі навчальної діяльності учні разом досягають високого морального рівня.

В. Сухомлинській зосереджував свою увагу й на розумовій праці як на одному з основних напрямків розвитку особистості школяра. Він наполягав на тому, що фізична праця без розумової не дає належного

результату. Багато що в Павлівській школі було зроблено руками школярів, які будували навчальні приміщення, виготовляли верстати, конструювали автомобілі, радіоприймачі. Школярі молодших класів працювали поряд зі старшокласниками [4]. В. Сухомлинський пишався тим, що в школі є оранжерея, пасіка, фруктовий сад – і все це завдяки плідній праці учнів і вчителів.

Процес трудової соціалізації в технологічно орієнтованій навчально-виховній роботі є педагогічною системою. Ця система може функціонувати тільки при наявності певного комплексу умов, оскільки випадкові, розрізнені умови не дозволяють ефективно вирішити цю задачу. Про це свідчить досвід виховної роботи Павлівської школи, досвід якої підказує, що структура умов має бути гнучкою і динамічною. Система повинна розвиватися в залежності від ускладнення цілей педагогічної системи на кожному новому етапі соціалізації школярів, причому основні зміни будуть відбуватися в складі елементів і характері взаємодії між ними. У той же час їх функціональна спрямованість буде визначатися задачами підготовки школярів до життя і праці [5; 6].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Після впровадження в навчальний процес нової освітньої галузі «Технології» обов'язковим елементом є виконання проектів учнями, що є співзвучним із ідеями великого педагога. Творчі здібності школярів розвиваються в процесі виконання проектів, коли учні беруть участь у виявленні потреб суспільства, школи та сім'ї. В результаті виконання проектів учні засвоюють алгоритм проектно-технологічної діяльності, навчаються самостійно шукати й аналізувати інформацію, інтегрувати і застосовувати отримані раніше знання з технологій та інших предметів, набувають нові знання і вміння. В результаті розвиваються їх творчі здібності, самостійність, відповідальність, формуються вміння

планувати і приймати рішення. Проекти учнів стають прообразами проектів в їх майбутньому самостійному житті.

Отже, реалізація теорії трудового виховання і навчання В.О. Сухомлинського в освітній галузі «Технології» сприяє розвиткові творчих здібностей і творчої особистості учнів, майбутніх компетентних фахівців сучасного українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX-XX ст.): Хрестоматія / Упоряд.: Л.Д. Березівська та ін. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с.
2. Мухин М.И. В.А. Сухомлинский о роли труда в развитии личности // Школа и производство . – 1998. – № 4.- С. 4-7.
3. Соколовская А.С. Общественно полезный, производительный труд учащихся в педагогическом наследии В.А.Сухомлинского: дис.канд.пед.наук: К., 1990. – 172 с.
4. Сухомлинська О. В. Школа Сухомлинського у Павлиші – погляд крізь призму часу / Ольга Василівна Сухомлинська. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 123 с.
5. Подготовка старшеклассников к труду в сфере материального производства : Автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Теория и история педагогики" / В. И. Сыпченко. – Ростов н/Д., 1991. – 21 с.
6. Українська педагогіка в персоналіях : У 2 кн. Кн. 2: Навч. посібник / За ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 552с.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2018

ПШЕНИЧНЫЙ Максим

канд. пед. наук, старший преподаватель кафедры педагогики и методики технологической и профессионального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: m.psheni4nyi@gmail.com

ПЕРЕЙМА Владимир

канд. пед. наук, старший преподаватель кафедры общетехнических дисциплин безопасности жизнедеятельности автодела ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: vyperreima@gmail.com

ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДОВОГО ВОСПИТАНИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ В.А. СУХОМЛИНСКОГО.

Резюме. Особое внимание В.А. Сухомлинский уделял трудовому воспитанию детей как в семье, так и в школе, воспитанию любви к труду, трудолюбия, уважения к людям труда, бережного отношения к материальным и духовным благам человечества. В процессе трудового обучения была внедрена четко продуманная система трудового воспитания детей, созданы надлежащие условия для формирования трудовых традиций.

В статье рассмотрен процесс подготовки учащихся к труду как одно из важных условий трудового воспитания в теории и практике выдающегося ученого В.А. Сухомлинского.

Авторами обобщены закономерности процесса трудового воспитания, способствующие всестороннему развитию личности. Освещены основные принципы системы трудового воспитания

В.А. Сухомлинского, которые сохраняют свою актуальность в воспитательной работе с подрастающим поколением.

Ключевые слова: трудовое обучение, трудовая подготовка, трудовое воспитание, педагогическое наследие В.А. Сухомлинского.

PSHENYCHNYI Maksym

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Pedagogy and Teaching Methods of Technological and Vocational Education of the SHEI “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: m.psheni4nyi@gmail.com

PEREIMA Volodymyr

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of General Technical Disciplines of Life Safety of Automobile Engineering of the SHEI “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: vyperema@gmail.com

EXPERIENCE OF ORGANISING LABOUR UPBRINGING IN PEDAGOGICAL HERITAGE OF V. O. SUKHOMLYNSKYI

Summary. In the paper the process of preparing the pupils to labour is viewed as one of the most important conditions of labour upbringing in theory and practice of the outstanding scholar V. O. Sukhomlynskyi. The authors generalize the regularities of the process of labour upbringing, contributing to the comprehensive development of the individual. The main principles of the system of labour upbringing of V. O. Sukhomlynskyi, which retain their relevance in upbringing work with the younger generation are highlighted.

Key words: labour education, labour training, labour upbringing, pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynskyi.

Abstract. Introduction. Many historians, philosophers, writers, pedagogues turn to history, original sources and original texts to determine

themselves and show their contemporaries the origins of many phenomena and events through the rich and diverse history of the development of Ukrainian pedagogical thought. The above mentioned aspects are of interest to the modern pedagogue both in terms of historical knowledge, the desire to determine their own ideological positions, and the legitimisation of the national history of education and upbringing. The outstanding domestic pedagogue V. O. Sukhomlynskyi considered the issues of training the pupils for labour as a necessary condition for upbringing the individual. He also believed that labour upbringing is an important component of preparing pupils for material production.

Analysis of publications. The theoretical and methodological foundations of labor education are developed in the works of A. Boiko, M. Yevtukh, A. Pohribnyi, Yu. Rudenko, V. Sypchenko, O. Sukhomlynska. The tendencies of development, as well as the effectiveness of training the pupils of secondary comprehensive schools for labour, have been analysed by the Ukrainian scientists: A. Vykhreshch, Y. Hushlei,

V. Madzihon, I. Matiusha, I. Nazimov, V. Sydorenko, V. Sypchenko, V. Steshenko, V. Tytarenko, D. Tkhorzhevskyi.

Purpose. The purpose of this article is to reveal the system of training senior pupils for labour as a condition of labour upbringing in the pedagogical heritage of V. Sukhomlynskyi.

Results. The principles designed by V. O. Sukhomlynskyi are above all reflected in his pedagogical practice. V. O. Sukhomlynskyi was convinced that school should not set a goal to give pupils vocational training, but it should give the individual skills that would help consciously choose a profession, reveal one's skills and preferences in work, "A pupil who left high school must know industries and possess skills and abilities that facilitate the conscious choice of a profession."

V. O. Sukhomlynskyi worked on his own system of pedagogical views on training the younger generation for work. In his opinion, simple skills and abilities obtained in elementary school while processing materials with the use of simple tools form and develop more complex skills in high school pupils. For example, simple skills of fretwork prepare a pupil to further machining of wood on woodworking machines. At the same time, the pedagogue notes that labour gives the child a sense of pride, honour, dignity, it becomes a source of joy only when man realises the opportunity to reveal his abilities and talents.

Conclusions. Thus, implementing the theory of labour upbringing and training of V. O. Sukhomlynskyi in the educational field “Technologies” contributes to developing creative abilities and creative personality of pupils, future competent specialists of modern Ukrainian society.

REFERENCES

1. Berezivska, L. D. (2003). *Malovidomi pershodzherela ukrainskoi pedahohiky (druha polovyna XIX-XX st.): Khrestomatiia [Little known sources of Ukrainian pedagogy (the second half of the 19th – the 20th centuries) : Reading book]*. K. : Nauk. Svit [in Ukrainian].
2. Mukhin, M. I. (1998). V. A. Sukhomlinskii o roli truda v razvitii lichnosti [V. A. Sukhomlinsky on the role of labour in the development of personality]. *Shkola i proizvodstvo – School and Production*. 4 [in Russian].
3. Sokolovskaia, A. S. (1990). Obshchestvenno poleznyi, proizvoditelnyi trud uchashchikhsia v pedagogicheskom nasledii V.A.Sukhomlinskogo [Socially useful, productive labour of pupils in pedagogical heritage of V. A. Sukhomlinsky]. *Candidate's thesis*. Kiev [in Russian].
4. Sukhomlynska, O. V. (2013). *Shkola Sukhomlynskoho u Pavlyshi – pohliad kriz pryzmu chasu [School of Sukhomlynskyi in Pavlitsch - a look through the Prism of Time]*. K. : Pedahohichna dumka [in Ukrainian].

5. Sypchenko, V. I. (1991). Podgotovka starsheklassnikov k trudu v sfere materialnogo proizvodstva [Preparing high school pupils for labour in the sphere of material production]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Rostov n/D. [in Russian].
6. Sukhomlynska, O. V. (Eds.). (2005). Ukrainiska pedahohika v personaliiakh : U 2 kn. Kn. 2 : Navch. Posibnyk [Ukrainian pedagogy in personalities : in 2 books. Book 2 : Teaching manual]. К. : Lybid [in Ukrainian].

(Переклад англійською зроблено кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри іноземних мов ДДПУ Слабоуз В.В.)

УДК 37.014. 2.:316.373(44)

ПЕРМЯКОВА Ольга

канд. пед. наук, доцент кафедри романо-германської філології,
ТНПУ ім. Володимира Гнатюка,

вулиця Максима Кривоноса, 2 м. Тернопіль, 46 000, Україна

E-mail: permolga@yahoo.fr

СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ (ПРИКЛАД ФРАНЦІЇ)

Анотація. У статті розглянуто питання виховання дітей у французьких сім'ях та розкрито особливості та сутність соціальної адаптації дітей у Франції. Розглянуто та проаналізовано погляди французів та їх ставлення щодо ранньої соціалізації дітей, а також висвітлено ключові моменти виховання маленьких громадян у французькому суспільстві.

Ключові слова: виховання, сім'я, батьки, діти, адаптація, суспільство, освіта, дитинство, поведінка, традиції.

Постановка та актуальність проблеми. У сучасних умовах глобалізації світового освітнього процесу гостро постає питання з

© Пермякова О., 2018

вивчення історії, практики та запозичення досвіду передових педагогічних моделей різних країн. Однією з таких країн можна назвати Францію. Це пояснюється тим, що освітня система Франції багата на історичні освітні традиції, що обумовлювало її провідну роль в Європі впродовж декількох останніх століть; середня школа Франції завжди вважалася «світовою дослідною ділянкою», а система освіти в цій країні тривалий час була однією з найкращих в Європі.

Мета статті: розкрити особливості виховання дітей у французьких сім'ях, відстежити погляди французів на виховання дітей та їх адаптацію до суспільного життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток педагогічної освіти у Франції, який розпочався в середині XVIII ст., відомий як період французького Просвітництва, головним завданням якого було релігійно-моральне виховання. Характерними рисами у вихованні дітей до цього часу були ідеї схоластичного вчення та муштра. Представники Просвітництва впроваджували у виховання гуманістичні традиції епохи Відродження, які полягали в тому, що особистість повинна реалізувати свої природні права людини, кожен має право на здобуття освіти, а вихованню, як і освіті належить вирішальна роль в становленні особистості та її долі.

Нові підходи до виховання дітей були запропоновані Жан-Жаком Руссо у праці «Еміль, або Про виховання», яка вийшла у світ у 1762 році, де існуюча на той час практика виховання дітей пануючих класів підпала під критику автора, натомість було запропоновано ідеї виховання нової людини. Суть нової теорії, яка була запропонована Жан-Жаком Руссо, полягала в природовідповідності, тобто виховання дитини повинно відповідати віку дитини і здійснюватися на лоні природи, що допоможе дитині позбутися будь-якого шкідливого впливу. До того ж відкидалися будь які покарання зі сторони дорослих та неприпустимими були авторитаризм у вихованні, сліпе підкорення дітей наказам дорослих.

Головними факторами у вихованні дітей Ж.-Ж. Руссо вважав природу, людей і предмети навколишнього світу. На думку педагога природа розвиває органи чуття і людські здібності, люди вчаться ними користуватися, а зіткнення з речами збагачує особистий досвід дитини. За ствердженням Ж.-Ж. Руссо правильним виховання буде лише тоді, коли всі три чинники діють узгоджено, в одному напрямі. Згідно запропонованої теорії природовідповідності, головне завдання вихователя полягало в пристосуванні виховання до природного розвитку дитини, коли вихователь непомітно для дитини спрямовує всю її діяльність, формує її інтереси та погляди. Для кожного періоду в розвитку людини від народження до повноліття відповідно визначалися завдання виховання [3].

В основі педагогічної системи Ж.-Ж. Руссо закладено принципи: гуманізму (конкретизується у вигляді глибокої любові до дитини, безмежної поваги до її природи); природовідповідності (у вихованні треба слідувати за природою дитини і враховувати її вікові особливості); свободи (свобода фізична, свобода духу, свобода в діях і вчинках); індивідуального підходу до дітей (дитина має все від природи і треба лише розвинути цінні якості в ній, допомагаючи в цьому природі, тобто треба знати дитину). Педагог засуджував покарання, підвищені вимоги до дитини, не можна припускати порівняння з іншими дітьми («жодних суперників, ніякого змагання, навіть під час бігу»). «Нехай дитина змагається сама з собою, тобто порівнює те, що вона зробила вчора, з тим, що вона зробила сьогодні, не порівнюючи свої успіхи з успіхами інших», – наголошував педагог[2]. Педагогічна система Ж.-Ж. Руссо є палким протестом проти схоластичної мертвої школи, догматизму і зубріння, сліпої середньовічної дисципліни, тілесних кар.

Оновлення теорії і практики виховання й освіти відбулося після французької революції (1789-1794 рр.), яка наклала відбиток на всі сфери суспільного життя і в інших країнах Європи. Діячі революції прагнули

втілити в життя ідеї французького Просвітництва, висунувши кілька проектів оновлення системи освіти (проект П. Талейрана (1791), система державних шкіл, яка повинна була забезпечити загальність і безоплатність початкового навчання; проект Ж. Кондорсе (1793), обов'язковість і безоплатність навчання, рівна державна освіта для молоді обох статей, відміна релігії як навчальної дисципліни, наступність системи народної освіти; проект Л. Лепелетьє (1793) – план національного республіканського виховання, створення суспільних виховних закладів інтернатного типу з повним самообслуговуванням, обов'язковість виховання і державного утримання дітей від 5 до 12 років.). Однак жоден з цих проектів не був втілений повністю, але окремі їх риси реалізовані в освітніх системах різних європейських країн [2].

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що Франція є єдиною країною серед одинадцяти країн, в яких проводилося дослідження, де матері проводять найменше часу з своїми дітьми. Але наведені результати дослідження не є випадковими. За даними видання «Економіст», згідно дослідження, яке було проведене в одинадцяти західних країнах, сьогодні батьки витрачають в середньому вдвічі більше часу на догляд за дітьми. Так. Наприклад, у 2012 році мама проводила в середньому 104 хвилини в день, порівняно з 54 хвилинами 50 років тому. Час, який батько проводить в день з дитиною збільшився з 16 до 59 хвилин. Однак, ці показники не стосуються Франції, тобто показники часу проведеного в день зі своїми дітьми, тут дещо зменшилися в порівнянні з іншими країнами, в яких проводилося дослідження. Так в порівнянні з 1965 роком, у 2012 році час, проведений матерями з дітьми, зменшився з 100 до 80 хвилин, а у дипломованих жінок-матерів цей час зменшився з 100 до 60 хвилин [6].

Щоб кількісно оцінити цю еволюцію, соціологи-дослідники (Джулія Марія Дотті Сані з Колегіо, Карло Альберто з Туріну і Джудіт Треас з Університету Каліфорнії в Ірвіні) керувалися даними багатонаціонального

дослідження про використання часу проведеного батьками (вік батьків від 18 до 65 років), які мали принаймні одну дитину віком до 13 років. З 1965 по 2012 рік понад 120 тисяч батьків проводили щоденний запис в щоденники. По закінченню експерименту, дослідники проаналізували відмінності, вибравши випадковий день і підсумувавши час, витрачений на інтерактивні та звичайні денні заходи: приготування їжі, харчування, купання, одяг, сон, виховання, догляд за дитиною, медичне обслуговування, читання та ігри, нагляд та допомога. За даними проведеного аналізу, французькі батьки, які мають дипломи, проводять найменше часу зі своїми дітьми і згідно отриманих показників (50 хв./день), вони посідають місце «самих поганих учнів» в порівнянні з канадцами (100 хв./день) і британцями (110 хв./день) [6].

Проте, як зазначає Жерар Нейранд, соціолог і почесний професор з Тулузи, аналіз цих даних є набагато складнішим. На його думку «заключення, яке винесене стосовно французького випадку, не має ніякого сенсу. Кожна країна має свою власну логіку розвитку сім'ї, що залежить від цілого ряду факторів: уявлень батька і матері, сімейної освіти, виховання, сімейної політики» [6]. І перше, що необхідно врахувати, коли мова йде про Францію, це рівень народжуваності в країні, який є найвищий у Європі (1,93 дітей на одну жінку в 2016 році, згідно з INSEE), що вказує на те, що «сімейна політика сприяє примиренню сімейного та професійного життя», - підкреслює Жерар Нейранд. Як зауважує Жерар Нейранд, «парадокс Франції полягає в тому, що після Другої світової війни увага до дитини значно зросла, проте характерною рисою французів є те, що хоча вони менше часу проводять зі своїми дітьми, але цей час є найкраще інвестованим» [6].

Однією з головних причин, через які батьки витрачають менше часу на своїх дітей, є жіноча зайнятість (робота), яка значно зросла у Франції. На початку 1960-х років серед 25-49-річних жінок рівень активності жінок

становив 40%, більшість жінок були домогосподарки. За даними 2015 року, цей показник становить близько 83%. Такому масовому припливу жінок до ринку праці сприяв значний розвиток таких закладів, як яслі, дитячі садки, зростання чисельності вихователів для дітей та надання державної фінансової допомоги [6].

Починаючи з 1960-1970 років, системи раннього догляду за дитиною стали високопрофесійними. Сьогодні це кваліфіковані люди, яким батьки довіряють виховання і освіту своїх дітей, ймовірно більше, ніж в інших країнах. Державні витрати по догляду за дітьми у Франції значно зросли.

У Франції спостерігається різке збільшення дозвілля, що супроводжується індивідуалізацією цього моменту і значно впливає на час, який батьки проводять з дітьми. Це в свою чергу зменшує батьківську відповідальність, вивільняє (розгружає) час батьків, дає можливість займатися більше роботою. Діти мають більше особистої діяльності, а те, що вони роблять з своїми батьками, чим займаються є більш «диференційованими моментами», - зазначає професор Жерар Нейранд. Соціолог Жюдіт Треас (Judith Treas) зазначає, що «Деякі експерти вважають, що французькі батьки переконані, що діти добре адаптуються і без того, щоб вони (батьки) змінювали свій спосіб життя» [6].

На думку соціологів-дослідників, кількість часу, проведеного разом зі своїми дітьми, насправді не має значення. Так час, який проведений з дитиною, не буде якісним, якщо немає діалогу або взаємодії. «Навіть перебування разом, спільна трапеза, але під час якої немає діалогу, а панує мовчання, можна вважати, що такий контакт не має великого інтересу», - зазначає Жерар Нейранд [6].

Однак, незважаючи на велику зайнятість батьків і раннє виховання дітей в колективах дитячих установ, батьки суворо контролюють життя дитини і привчають її з ранніх років до дисципліни. Вони прагнуть

формувати у дитини повагу до чужої власності, розкривають її індивідуальні задатки, привчають до дисципліни.

Під час свого перебування у Франції, проживши деякий час у французьких сім'ях, стає вочевидь зрозумілим наскільки деякі підходи у вихованні дітей відрізняються від того, як ми українські матусі і татусі піклуємося про наших дітей. Зовсім не можна говорити, що в когось краще, а в когось гірше налагоджений цей ланцюжок «батьки - діти». Однак, саме під час мого першого перебування у цій країні, багато моментів у відношеннях «батьки - діти» мене дуже приємно вразило. Особливо цікаво було спостерігати і порівнювати реакцію українських дітей, їх спостереження, іноді і здивування від того, як будуються взаємовідношення між дітьми і дорослими, зокрема в родині. Перше, що відразу нас приємно здивувало, то це той момент, як у французьких сім'ях готуються до обіду. Мова, звичайно, йде про вихідний день, коли вся сім'я вдома і як майже всі члени сім'ї разом приймають участь в приготуванні до обіду. Діти зазвичай є активними учасниками цього процесу (мова йде про дітей, які вже можуть щось допомогти дорослим). Діти залюбки допомагають батькам накривати на стіл. По закінченню обіду, зазвичай разом з дорослими прибирають зі столу посуд. А під час обіду діти також зазвичай приймають участь у розмові. Навіть, приємно вразило те, що, якщо це маленькі діти, то вони ніколи не вередують під час прийому їжі. В ресторанах також зазвичай французькі діти себе добре поведуть, спокійно сидять і не вередують, нібито добре знають, що привертати до себе увагу поганою поведінкою не можна. Під час розмови між дорослими, діти не перебивають, а якщо хочуть щось сказати або запитати, попросити щось, то дуже гарно і ввічливо перепрошують і просять те, що хотіли, або, якщо дорослі не проти, то говорять, що хотіли сказати. Це дуже вражає, як вже з самого дитинства маленькі члени суспільства вміють бути співрозмовниками і вміють себе добре поводити в товаристві. До того

ж, діти добре розуміють значення слова «ні». Коли дорослі говорять «ні», то дитина, будь-якого віку розуміє, що сперечатися і доводити щось своє криком, або плачем (що дуже часто ми бачимо серед наших українських дітей) не можна. Французькі батьки спокійно ставляться і того, коли дитина починає плакати, а скорше хникати і вередувати, намагаючись таким чином щось випросити або просто привернути увагу до себе. Батьки вміють говорити з своїми дітьми і у разі необхідності при виникненні таких ситуацій, намагаються пояснити дитині, що так себе не можна поводити. Однак, обов'язково з'ясують причину такої поведінки, спокійно поговорять з дитиною, заспокоять її, переконують, що так поводитися некрасиво. Отже, у взаємовідносинах старших і молодших постійно простежується взаємоповага.

Звичайно, є різні сім'ї і в кожній сім'ї існують свої правила. Однак, загальних правил поведінки французи привчають своїх дітей дотримуватися з раннього дитинства. Дітей з раннього віку навчають вітатися чи то при зустрічі, чи коли приходиш будь-куди, дякувати, спокійно поводитися в очікуванні в черзі чи в громадському транспорті. «Мистецтво жити разом» – важливий критерій взаємовідношень у французькому суспільстві. Тому соціальні навички дитини завжди вважаються чимось важливим та позитивним.

Зазвичай діти у Франції дотримуються режиму. Це стосується і прийому їжі, і виконання домашніх завдань (якщо це школяр), і чітко знають час, коли можуть займатися своїми улюбленими справами, або просто гратися, гуляти. Французькі діти з самого раннього віку добре розуміють, що в сім'ї батьки – головні і з такими переконаннями зростають і чітко виконують розпорядження батьків, не вступають з ними в суперечки. У плані виховання є різні ідеї, але загалом найбільш проявленою є тенденція до того, щоби не дозволяти дітям перетворюватися на «центр всесвіту», «королів», яким все можна і яким дозволено псувати життя своєму оточенню. Проте

французькі діти відчувають, що їх люблять і піклуються про них. Отже, французькі методи у вихованні маленьких дітей направлені на розвиток у малюків таких навичок, як ввічливість, уміння їсти за столом, їсти разом з іншими, поважати інших, терпіння, що вважаються чимось важливим та позитивним – адже французи, як ми уже зазначали вище, дуже цінують «мистецтво жити разом».

Звичайно, є і виключення з цього правила, але це не так часто зустрінеш у французькому суспільстві. Правила виховання у французьких сім'ях є непохитними і існують впродовж тривалого часу. Зауважимо, що французькі батьки вважають, що дитині важливо прищепити такі навички, як концентрація уваги, товарицькість і самоконтроль, що є, по-перше, невід'ємною частиною процесу виховання, а по-друге, саме ці здібності, а не вміння в три роки читати, або рахувати до ста і назад, створюють міцну базу не лише для успіхів дитини в навчанні, а також для її соціальної адаптації.

Варто зазначити, що Франція є одним із лідерів із створення ефективної системи державних і корпоративних дитячих установ. У Франції дуже розвинена структура виховання. У кожному місті і, навіть, невеликих містечках існує безліч центрів розвитку і різних секцій. До того ж французьке виховання ґрунтується на підтримці приватних дитячих розважальних закладів. Ці заклади відвідують діти коли в школі вихідні дні. Батьки мають можливість вибирати установи, де дітьми займаються, коли у них немає на це часу.

Отже, оскільки домашнє виховання у зв'язку з зайнятістю батьків не дуже актуально, у Франції досить розвинена система освіти, включаючи дошкільний етап: дитина майже з самого народження з ранку до вечора знаходиться в яслах (*stèche*), потім в дитячому садку (*maternelle*), далі в школі (*école primaire*). Тому досить природно, що при такій постановці виховання, діти у Франції рано дорослішають. Завдання шкіл, які отримали назву

«материнські», – соціалізація дітей та підготовка їх до початкової школи (école primaire). «Материнські» школи є частиною державної шкільної системи. Навчання в них добровільне і безкоштовне. Туди може бути записана практично кожна дитина. Перебування в цих школах триває протягом усього дня, що дає змогу батькам працювати протягом повного робочого дня [1].

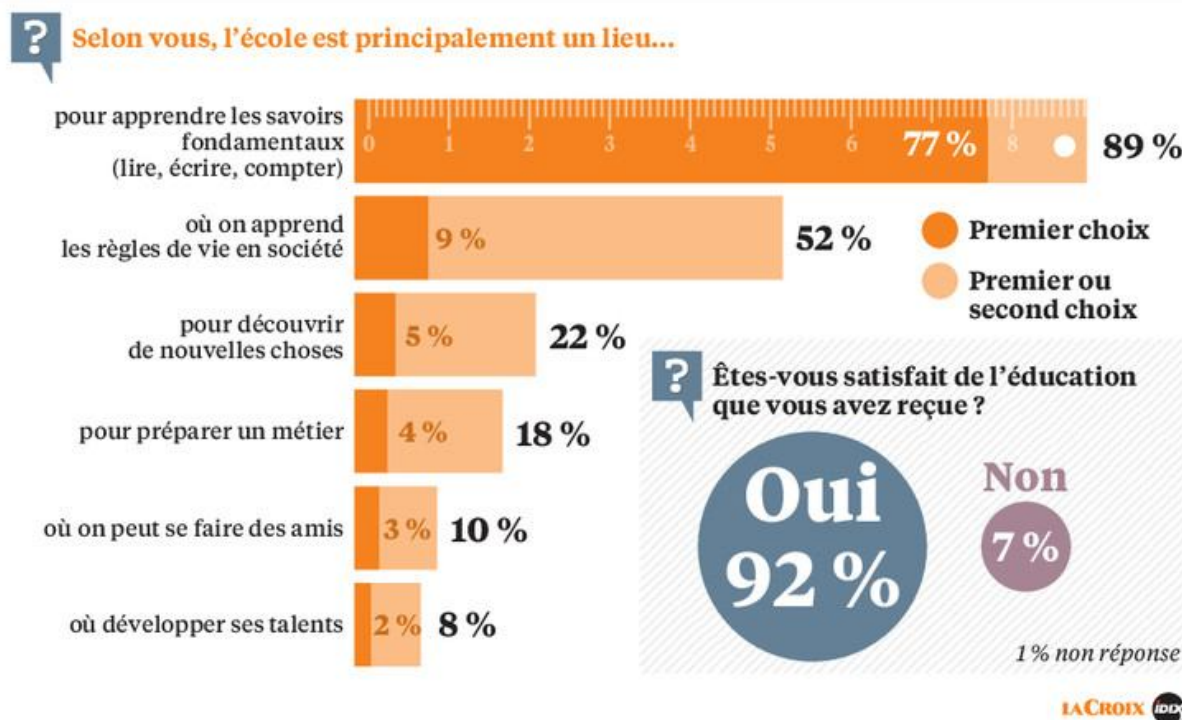
Стосовно традицій французького виховання дітей можна перш за все зазначити, що дітей вчать бути відповідальними і слухняними людьми, з яких повинні вийти добropорядні сім'янини і громадяни своєї країни. Перш за все варто зауважити, що у Франції немає домашнього виховання дітей, тобто, коли мама тривалий час перебуває у відпустці по догляду за дитиною. Малюків рано віддають в дитячий садок, де вони проходять перші кроки ранньої соціалізації. Тому можна стверджувати, що у Франції рання соціалізація дитини вважається нормальним явищем. Адже, французьки цінують свою роботу, бояться її втратити, а суспільство підтримує жінок в прагненні активно брати участь в економічному житті. В країні створені всі умови для поєднання материнства та професійної діяльності жінок. Отже, працююча мама у Франції – це норма. В пріоритеті громадська думка активно підтримує працюючу жінку, а держава допомагає у вихованні дітей. Тому в країні так багато муніципальних дошкільних закладів, які і займаються вихованням дітей дошкільного віку.

У Франції для підтримки сімей та всіх тих, хто займається освітою дітей віком від 0 до 7 років створені Асоціації сімейної освіти. Ця діяльність підтримується державою та місцевими органами влади, а також різноманітними благодійниками та чисельними партнерами. Одним з завдань таких асоціацій є участь і сприяння розвитку активної мережі з підготовки професіоналів для роботи в галузі з дітьми ранньому віку. Всі структури, які пов'язані з раннім вихованням дитини, а це і педіатри, і яслі (crèche), і дошкільні заклади раннього виховання дітей (maternelle) є невід'ємними

елементами єдиного механізму раннього виховання дитини, частинами цієї єдиної структури [4].

Французи впевнені в тому, що рання соціалізація малюка – його перебування в колективі, навчання спілкуванню з іншими людьми – піде йому тільки на користь. В колективі, за компанію з друзями, малюк вчиться грати, читати, малювати, освоює необхідні в побуті навички та ази дисципліни. Тому французькі батьки не без підстави вважають, що в колективі дитина розвивається набагато краще.

Згідно з опитуванням OpinionWay, проведеним у Франції для видання «La Croix», у будь-якому випадку сім'я залишається основою всієї освіти. Результати цього дослідження підтверджують факт, що у Франції є «традиційне» розподілення освітніх ролей. За даними проведеного дослідження, 77% французів вважають, що школа передусім, це – «місце для навчання базовим знанням» і лише 9% опитаних вважають основною місією школи навчити правилам життя в суспільстві [5].

В наведеній таблиці представлено відповіді проведеного опитування серед французів. На запитання «Чи вважаєте Ви школу головним місцем...»:

- а) отримання фундаментальних знань з читання, письма, рахування;
- б) де вивчають правила поведінки в суспільстві;
- в) відкриття нових речей;
- г) щоб отримати спеціальність;
- д) де можна знайти друзів;
- е) розвинути таланти».

було отримано відповідно такі відповіді: а) 77% високий рівень, 89% «може бути»; б) 9% високий рівень, 52% «може бути»; в) 5% високий рівень; 22% «може бути»; г) 4% високий рівень, 18% «може бути»; д) 3% високий рівень; 10% «може бути»; е) 2% високий рівень, 8% «може бути». Отже, 77% французів переконані, що школа передусім є «місце для навчання базовим знанням» і лише 9% опитаних вважають, що основною місією школи є навчити правилам життя в суспільстві.

На запитання «Чи задоволені Ви освітою, яку Ви отримали?» 92% опитуваних відповіли «так» і 7% опитуваних дали відповідь «ні». 1% опитуваних на це запитання не надали відповіді. Згідно досліджень, більшість респондентів вважають, що саме сім'я відіграє важливу роль у підготовці до громадянства (це вважають 61% опитуваних), а 80% респондентів дотримуються думки, що правилам поведінки та життя в суспільстві можна навчитися в сім'ї, отримати навички здорового способу життя можна також лише в сім'ї (95%) [5].

Спостерігаємо цікавий феномен. При опитуванні французів отримано такі результати: коли французів просять визначити людину, яка мала на них найсильніший виховний вплив в дитинстві, то перші три показника відносяться до сімейного кола: бабусі і дідусі (8%), гроші батьків (22%), мати (53%).

Отже, зрозуміло, що і тепер, на початку 21 століття, виховання залишається справою матерів. Можна стверджувати, що представлені результати опитування свідчать про те, що громадяни Франції пріоритетне значення у вихованні надають сім'ї.

У **висновках** слід зазначити, що, хоча у Франції добре розвинена структура виховання, пріоритети у вихованні дітей французи надають сім'ї. Рання соціалізація дитини вважається нормальним явищем. Французькі батьки впевнені, що в колективі дитина розвивається набагато швидше і краще, тому велика увага приділяється її соціальній адаптації. Однак, незважаючи на те, що французькі батьки менше часу проводять зі своїми дітьми в порівнянні з іншими країнами, громадська думка в пріоритеті активно підтримує працюючу жінку, а держава допомагає у вихованні дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна сімейна політика в країнах Західної Європи. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://shev.gov.ua/index>.
2. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие / сост. В.М. Кларин, А.Н. Джурицкий. – М. : Педагогика, 1987. – 416с.
3. Завгородня Т.К. Історія педагогіки: навчально-методичний посібник / Т.К. Завгородня, Л.М. Прокопів, І.В. Стражнікова. – Івано–Франківськ, 2014. – 160 с.
4. Education et accueil des jeunes enfants. Rapport préalable à la visite des experts en France., mai 2003. – OCDE. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/fr/education/scolaire/34402477.pdf>
5. Denis Peiron. Pour les Français, la famille est l'acteur clé de l'éducation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.la-croix.com/Famille/Education/Pour-Francais-famille-lacteur-leducation-2016-11-06-1200801163>

6. Marlène Thomas. Les parents français passent-ils vraiment moins de temps avec leurs enfants? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nouvelobs.com/rue89/nos-vies-intimes/20180108_OBS0297/les-parents-francais-passent-ils-vraiment-moins-de-temps-avec-leurs-enfants.html
7. Pourtois J.-P. De la nécessité d'une éducation familiale. / Bulletin de Psychologie scolaire et d'Oriantaion, №4, 1981. – Pp. 151-164.
8. Pourtois J.-P. Mesurer les attitudes éducatives des parents. / Revue Belge de Psychologie et de Pédagogie, n° 40., 1978. – Pp. 163-164.
9. Pourtois J.-P. Eduquer les parents ou comment stimuler la compétence en éducation, Bruxelles, Labor, 1984. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cairn.info/revue-la-revue-internationale-de-leducation-familiale-2006-2-page-9.htm?contenu=bibliographie>
10. Pourtois J.-P. Comment les mères enseignent à leur enfant, Paris, PUF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bibliotheque.bordeaux.fr/in/details.xhtml?id>.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2018

ПЕРМЯКОВА Ольга

канд. пед. наук, доцент кафедри романо германской філології,
ТНПУ ім. Володимир Гнатюка,

вулиця Максима Кривоноса, 2, г. Тернополь, 46 000, Україна

E-mail: permolga@yahoo.fr

**СЕМЕЙНОЕ ВОСПИТАНИЕ И СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ
ДЕТЕЙ (ФРАНЦИЯ)**

Резюме. В статье рассмотрены вопросы воспитания детей во французских семьях, а также раскрыты особенности и суть социальной адаптации детей во Франции. Рассмотрены и проанализированы взгляды французов и их позиция в отношении ранней социализации детей, а также

освещены ключевые моменты воспитания маленьких граждан во французском обществе.

Ключевые слова: воспитание, семья, родители, дети, адаптация, общество, образование, детство, поведение, традиции.

PERMYAKOVA Olha

PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Romano-Germanic Philology, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

2 Maksyma Kryvonosa Street, Ternopil 4600, Ukraine

E-mail: permolga@yahoo.fr

FAMILY EDUCATION AND SOCIAL ADAPTATION OF CHILDREN (ON THE EXAMPLE OF FRANCE)

Summary. The problem of children s education in the French families, the features and nature of their social adaptation in France have been outlined in this article. French views and their attitude regarding the early socialization of children have been considered and analyzed in this article as well as the key points of raising young citizens in French society.

Key words: education, family, parents, children, adaptation, society, education, childhood, behavior, traditions.

Abstract. In the current context of globalization of the world educational process the issues on the study of the history, practice and borrowing experience of the advanced pedagogical models of different countries are being acuted. France is considered to be one of those countries.

The purpose of the article is to reveal the peculiarities of raising children in French families, to trace the views of the French on the upbringing of children and their adaptation to social life.

Research material. The development of pedagogical education in France, which began in the middle of the eighteenth century, is known as the period of

the French Enlightenment, the main task of which was the religious and moral upbringing. Characteristic features in the upbringing of children up to this time were the ideas of scholastic doctrine and strut. New approaches to the upbringing of children were proposed by Jean-Jacques Rousseau. The essence of the new theory, which was proposed by Jean-Jacques Rousseau, consisted of natural correspondence, that is, the upbringing of the child should correspond to the child's age and be carried out in the bosom of nature, which would help the child to get rid of any harmful influence. In addition, any punishments on the part of adults were rejected and authoritarianism in education was inadmissible, blind submission of children to adult orders.

The renewal of the theory and practice of upbringing and education took place after the French Revolution (1789-1794), which had an imprint on all spheres of public life and in other European countries.

According to the study, France is the only country among the eleven countries where the mother spent the least time with their children. One of the main reasons why parents spend less time on their children is work, especially female employment.

Since the 1960s and 1970s, early childcare systems have become highly professional. Today, these are skilled people who parents trust in the education of their children, probably more than in other countries. Public spending on childcare in France has increased significantly. It is worth to mention that in France there is a very well developed structure of education. In each city and even small towns, there are many development centers and various sections. In addition, French education is based on the support of private children's entertainment facilities. These institutions are visited by children when school holidays. Parents have the opportunity to choose institutions where children are engaged when they do not have time. In the conclusions it should be noted that, in spite of a well-developed structure of education, the priorities in the education of children the French give to the family.

Rational socialization of the child is considered to be a normal phenomenon. French parents are convinced that the team develops a child much faster and better, so that attention is paid to their social adaptation. However, despite the fact that French parents spend less time with their children comparing with other countries, public opinion in the priority actively supports the working woman, and the state helps in bringing up children.

REFERENCES

1. Derjavna simeina politika v krainach Zachidnoi Evropi. [The State family policy in Western Europe]. [Electronic resource]. Access mode: <http://shev.gov.ua/index.php>.
2. Komenskiy J.A., Lokk D., Russo J.-J., Pestalozzi I.G. [Pedagogizeskoe nasledie Komenskij I a., Locke, Rousseau, j.-j., Pestalocci and g. Pedagogičeskoe nasledie] (1987) – 416с. [in Russian].
3. Zavgorodnia T.K. Istoria pedagogiki:navtchalno-metodichnij posibnik [History of education: teacher's Guide] (2014) –160. [in Ukrainian].
4. Education et accueil des jeunes enfants. Rapport préalable à la visite des experts en France., mai 2003. – OCDE. [Electronic resource]. Access mode: <http://www.oecd.org/fr/education/scolaire/34402477.pdf>
5. Denis Peiron. Pour les Français, la famille est l'acteur clé de l'éducation. [Electronic resource]. Access mode: <https://www.la-croix.com/Famille/Education/Pour-Francais-famille-lacteur-leducation-2016-11-06-1200801163>
6. Marlène Thomas. Les parents français passent-ils vraiment moins de temps avec leurs enfants? [Electronic resource]. Access mode: https://www.nouvelobs.com/rue89/nos-vies-intimes/20180108_OBS0297/les-parents-francais-passent-ils-vraiment-moins-de-temps-avec-leurs-enfants.html

7. Pourtois J.-P. De la nécessité d'une éducation familiale. / Bulletin de Psychologie scolaire et d'Oriantaion, №4, 1981. – Pp. 151-164.
8. Pourtois J-P. Mesurer les attitudes éducatives des parents. / Revue Belge de Psychologie et de Pédagogie, n° 40., 1978. – Pp. 163-164.
9. Pourtois J-P. Eduquer les parents ou comment stimuler la compétence en éducation, Bruxelles, Labor, 1984. [Electronic resource]. Access mode: <https://www.cairn.info/revue-la-revue-internationale-de-leducation-familiale-2006-2-page-9.htm?contenu=bibliographie>
10. Pourtois J-P. Comment les mères enseignent à leur enfant, Paris, PUF. [Electronic resource]. Access mode: <http://bibliotheque.bordeaux.fr/in/details.xhtml?id>.

(переклад зроблено особисто автором статті)

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

УДК 159.942-053.5:316.362.1-055.52-055.62

СИПЧЕНКО Валерій

кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету,

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: vs50@ukr.net

МЕЛЮЯН Анаїт

канд. психол. наук, професор, зав. каф. прикладної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Генерала Батюка 19, м Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ВЕРЖИКОВСЬКА Елліна

магістрант 2 курсу факультету «Психології, економіки та управління» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Генерала Батюка 19, м Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ВПЛИВ СІМ'Ї НА ЕМПАТІЮ ДІТЕЙ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Анотація. У статті розглядаються особливості розвитку емпатії у молодших школярів в процесі дитячо-батьківських відносин. Емоційний розвиток дитини, як відомо, залежить від досвіду, який вона набуває в сім'ї, де діти мають тісний емоційний контакт із батьками. Подано результати проведеного нами дослідження для виявлення рівня розвитку

емпатії, сімейних установок у батьків та особливості їх впливу на розвиток емпатії у дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: емпатія, емоційна сфера, дитячо-батьківські відносини, сімейні установки, молодший шкільний вік.

Постановка проблеми. Емпатія в соціально-психологічному контексті є основною навичкою, яка набувається у процесі соціалізації і передбачає здатність приймати соціальні ролі й установки інших, уявляти себе у соціальній позиції іншого і передбачати його реакції.

Важливими формами емпатії є співпереживання – переживання індивідом тих самих емоційних станів, почуттів, які відчуває інший, і співчуття – емоційне сприйняття негараздів іншого безвідносно до власного стану [5].

На сьогоднішній день дуже поширеним є явище недостатнього емоційного контакту батьків з дитиною. Діти є найбільш чутливою частиною соціуму, вони піддаються різноманітним негативним впливам, які формують їх емоційний фон та визначають становлення особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Одним із перших, хто показав роль переживань у формуванні досвіду індивіда, його входження в соціальну дійсність, був вітчизняний вчений Р.Р.Шпет. Особливе значення у формуванні культурної особистості він відводив естетичним переживанням, в основі яких лежить «симпатичне розуміння», що виникає на основі співпереживання почуттів і світовідчуття іншого.

Сучасні науково-теоретичні підходи до дослідження емпатії розглядають її сутність, якісну природу (Т.П.Гаврилова, Ю.Б.Гіппенрейтер), а також взаємозв'язок емпатійних явищ із психічними процесами та особливостями розвитку особистості (Л.И.Божович). Отже, вітчизняні психологи альтернативно характеризують емпатію, при цьому однозначно

приймаючи тезу про її взаємозв'язок із психологічними рисами та якостями особистості.

Теоретичний аналіз літератури показав, що проблемою емпатії у дітей молодшого шкільного віку займалися такі автори як В.Лабунська, Д.Річардсон, Л.Божович, Лазарева, Р.Р.Шпет, А.В.Запорожець, Дж.Мид, Т.П.Гаврилова та інші.

У міру того, як особистість все глибше пізнає себе, свою унікальність, вона стає чутливою й здатною прийняти унікальність і індивідуальність інших. Тому розвиток емпатії супроводжує особистісне зростання і стає однією з провідних його ознак (К. Роджерс, Е. Фромм, Д. Келлі, А. Адлер, А. Маслоу).

Мета статті: експериментальним шляхом виявити рівень емпатії і сімейних установок у батьків та їх впливу на розвиток емпатії у дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Основним середовищем, яке оточує дитину з народження, є сім'я. Емоційний розвиток дитини залежить від досвіду, який вона набуває вдома, в школі та в процесі взаємодії з оточенням. У дошкільному та частково молодшому шкільному віці дитина має тісний емоційний зв'язок із батьками. Молодший школяр поступово навчається аналізувати емоції та почуття, які пов'язані із сім'єю. Дослідники (М. Лісіна, Е. Насонова, І. Дудик) підкреслюють, що любов, турбота, увага з боку батьків є для дитини необхідним, своєрідним, життєво важливим стимулом, який дає їй відчуття захищеності, забезпечує емоційну рівновагу та підвищує самооцінку [8].

Існує кілька видів впливу, за допомогою яких батьки виховують своїх дітей і забезпечують їх емоційний розвиток. Це, насамперед, ідентифікація та наслідування, у процесі яких діти засвоюють соціальні норми поведінки, ціннісні орієнтації, беручи приклад з батьків, прагнучи стати такими, як вони. При цьому, наслідування супроводжується певними очевидними

діями, тоді як ідентифікація передбачає ототожнення дитини з батьками на основі сильного емоційного зв'язку [6]. Також важливою умовою механізму впливу на розвиток емоційності дитини є авторитет батьків. Він залежить від частоти та якості контактів батьків з дитиною, інформованості про справи дитини, рівня вирішення питань, що турбують, активності та самовдосконалення. В системі виховання дитини сім'я відіграє одну з головних ролей: забезпечує матеріальні й педагогічні умови для фізичного, емоційного, духовного, морального розвитку особистості.

Найбільшу популярність здобула теорія прив'язаності, авторами якої є Д. Боулбі та М. Ейнсворт. Центральним поняттям у теорії прив'язаності є “внутрішня робоча модель”, яка являє собою нерозривну і взаємообумовлену єдність себе та іншого. Дитина пізнає себе через ставлення до неї матері і сприймає її як джерело ставлення до себе. Такий складний взаємозв'язок у первісному варіанті розумівся як ставлення до себе та до близького дорослого, яке викликає відчуття захищеності і безпеки [2].

Теорія прив'язаності розглядає схильність до встановлення тісних емоційних зв'язків із певними людьми як базовий компонент людської природи, наявний уже у зародковій формі на стадії новонародженої і такий, що зберігається впродовж усього життя. Відомо, що вкрай необхідною умовою виживання і росту дитини є тривала турбота інших людей; основні біологічні функції вимагають стабільного зв'язку між дитиною і дорослим, зазвичай матір'ю. Саме виживання виду залежить від наявності у дитини стабільної поведінкової системи, спрямованої на одержання захисту, а у дорослого – здатності захистити безпорадну дитину. Тобто ці відносини взаємні; поведінка прихильності й поведінка матері утворюють єдину поведінкову систему. Саме цей тісний, взаємний, біологічно зумовлений зв'язок Боулбі розглядає як “базовий компонент людської природи” [2].

Моральні, естетичні та інтелектуальні почуття, які характеризують високорозвинену дорослу людину, не дані дитині від народження. Вони виникають і формуються, відповідно до теорії культурно-історичного розвитку психіки Л.С. Виготського, під впливом виховання, в процесі присвоєння досягнень попередніх поколінь, в процесі розвитку активності особистості [1].

Дослідження проведено на базі ЗОШ № 17, м. Слов'янська. Експериментальна вибірка становила 52 сім'ї.

З метою дослідження емпатії у дітей молодшого шкільного віку використано методика «Діагностика рівня емпатії» (І. М. Юсупова). В результаті проведеного дослідження виявлено, що найбільша кількість дітей із високим та середнім рівнем емпатії (відповідно 32,5% та 27%). Діти з високим рівнем емпатійності чутливі до потреб і проблем оточуючих. З інтересом ставляться до людей, емоційно чуйні, товариські, швидко встановлюють контакти і знаходять спільну мову, в оцінці подій більше довіряють своїм почуттям та інтуїції, ніж аналітичним висновкам.

Дуже високий рівень емпатійності (13,5%) притаманний дітям, у яких болісно розвинене співпереживання. У спілкуванні вони тонко реагують на настрій співрозмовника. Нерідко відчувають комплекс провини, побоюючись заподіяти людям клопот. У той же час такі діти самі дуже ранимі.

Труднощі у встановленні контактів із людьми також властиві дітям із низьким рівнем емпатії (17,3%). Емоційні прояви у вчинках оточуючих таким дітям часом здаються незрозумілими і позбавленими сенсу, вони віддають перевагу відокремленому заняттю конкретною справою, а не роботі з людьми. У таких дітей трапляються моменти, коли вони відчувають свою відчуженість.

У дітей з дуже низьким рівнем (9,6%) емпатійні тенденції не розвинені, їм насилу вдається першими почати розмову, тримаються

осторонь серед товаришів. У міжособистісних відносинах нерідко опиняються в незграбному ситуації, можуть бути дуже продуктивні в індивідуальній роботі, у взаємодії ж з іншими не завжди виглядають в кращому світлі. З іронією ставляться до сентиментальних проявів.

За допомогою методики «Діагностика рівня емпатійних здібностей» (В.В. Бойко) нами виявлено рівень прояву емпатії серед батьків дітей молодшого шкільного віку. Серед групи досліджуваних батьків молодших школярів високі показники спостерігаються за шкалами «ідентифікація в емпатії» та «емоційний канал емпатії» (відповідно 51,9% та 44,2% досліджуваних). Велика кількість досліджуваних вміє зрозуміти іншого за рахунок постановки себе на місце партнера; їм властиві легкість, рухливість і гнучкість емоцій, здатність до наслідування. Розуміння внутрішнього світу партнера, прогнозування його поведінки відбувається за умови енергетичного підстроювання. Співучасть і співпереживання виконують роль зв'язки, провідника від емпатуючого до емпатованого і навпаки. За вище вказаними шкалами середній рівень показників спостерігається відповідно у 34,6% та 38,5%, а низький – у 13,5% та 17,3% досліджуваних. Здатність входити до емоційного резонансу з оточуючими у даних людей виражена не достатньо. Емоційна чутливість, яка є засобом «входження» до енергетичного поля партнера, використовується не в усіх випадках, досліджувані можуть застосовувати інші засоби, або зовсім не проявляти емпатію.

За шкалами «раціональний канал емпатії», «інтуїтивний канал емпатії», «установки, що сприяють емпатії», «проникаюча здатність до емпатії» — у більшості досліджуваних батьків спостерігається середній рівень показників (відповідно 61,5%, 69,2%, 65,4%, 61,5%). Це означає, що такі характеристики як спрямованість уваги, сприйняття і розуміння суті будь-якої іншої людини (її стан, проблеми, поведінку); здатність бачити поведінку партнерів, діяти в умовах дефіциту вихідної інформації про них,

спираючись на досвід підсвідомості; здатність створювати атмосферу відкритості, сердечності, щирості у більшості досліджуваних проявляється на середньому рівні. Майже однакова кількість установок, що сприяють та установок, що перешкоджають емпатії.

Високі показники за шкалою «проникаюча здатність в емпатії» виражені у 25%, а низькі – у 13,5% вибірки. Так от, деякі досліджувані своєю поведінкою і ставленням до партнерів сприяють інформаційно-енергетичному обміну, а інші – створюють атмосферу напруженості, штучності, підозри і перешкоджають вираженню і емпатичному розумінню.

Спонтанний інтерес до іншої людини, який відкриває «шлюзи» емоційного та інтуїтивного її відображення, на високому рівні проявляється у 23% досліджуваних. Низький рівень за шкалою «раціональний канал емпатії» спостерігається у 11,5% досліджуваних.

З боку установок особистості немає перешкод для прояву емпатії; активно і надійно діють різноманітні канали емпатії у 13,5% досліджуваних, а 21,2% батьків через свої установки обмежують діапазон емоційної чутливості й емпатичного сприйняття. Ефективність емпатії знижується через спроби людини уникнути особистих контактів, коли вона вважає недоречним проявити цікавість до іншої особистості, переконати себе спокійно ставитися до переживань і проблем оточуючих.

Досить невелика кількість досліджених батьків молодших школярів (9,6%) мають високий показник за шкалою «інтуїтивний канал емпатії», (низький показник спостерігається у 21,2%). На рівні інтуїції замикаються й узагальнюються різноманітні дані про партнерів, які емпатуючий отримує, безпосередньо відчуваючи партнера. Отримані дані свідчать, що більшість людей не може сприймати партнерів без оціночних стереотипів, спирається не на інтуїцію, а лише на загальноприйняті шаблони, через призму яких і оцінює інших людей.

Найбільша кількість батьків молодших школярів, що приймали участь у дослідженні має середній рівень прояву емпатії (53%). Високий рівень загального показника емпатичних здібностей характерний для 26% досліджуваних. Досліджувані з низьким рівнем емпатії (21%) занадто не переймаються переживаннями та почуттями інших людей. У встановленні контактів із оточуючими можуть відчувати труднощі, не завжди розуміють мотиви поведінки та емоційні стани своїх близьких.

На рівень емпатії батьків можуть впливати різні установки, зокрема, – установки щодо сімейного життя. З метою дослідження установок батьків щодо стосунків у сім'ї, використано методику «Незакінчені речення» у модифікації Т. А. Заєко. Визначено основні три блоки установок батьків щодо сімейного життя.

За результатами, найбільша кількість батьків має високий рівень показників позитивного ставлення до себе (59%) та до партнера (54%). Ставлення до себе – це індикатор того, наскільки сама людина, її спосіб життя, поведінка відповідає внутрішній системі уявлень про успішність, правильність життєдіяльності.

Люди з позитивним ставленням до партнера здатні піклуватися про інших, відчувати їх потреби і мотиви поведінки. Серед вибірки досліджуваних 10% проявляють негативне ставлення до себе, а у 31% ставлення до самого себе нейтральне. При яскраво вираженому негативному ставленні до самого себе може бути низька самооцінка, комплекс неповноцінності, іронічне ставлення до власного життя, нехтування своїми потребами та бажаннями. Нейтральне ставлення до себе навіть гірше, ніж негативне, адже людина байдужа до своїх потреб, свого життя.

Серед досліджуваних батьків молодших школярів 19% мають негативне ставлення до партнера, а 27% – нейтральне ставлення. Негативне ставлення до партнера може бути викликано рядом причин, які виникають у

побуті й повсякденному житті. Основна причина – незадоволеність вчинками, діями, поведінкою партнера у різних сферах життєдіяльності.

Нейтральне ставлення до партнера може бути наступним етапом деструктивного розвитку стосунків після негативного ставлення. Людина розуміє, що виправити чи вплинути на поведінку, світогляд, уподобання партнера вона не може, і проявляє байдужість до нього.

Найбільша кількість досліджуваних має негативне ставлення до батьківської сім'ї (66%), до положення особистості в структурі сім'ї (63%), до конфліктів (59%). Дитина, спостерігаючи за стосунками в батьківській сім'ї, будує власне уявлення про ідеальну сім'ю, про те, якою вона хоче бачити власну сім'ю. Дуже часто діти негативно ставляться до прийомів виховання, що застосовують їх батьки, негативно ставляться до взаємовідносин у родині. Ієрархія відносин у батьківській сім'ї накладає відбиток на подальше життя дитини. Якщо людина виявляє негативне ставлення до положення особистості в сім'ї, — вона незадоволена власним положенням, своїми правами та обов'язками.

Людина з негативним ставленням до конфліктів, частіше за все уникає конфліктних ситуацій та намагається зменшити напруження у конфліктних ситуаціях; використовує такі стратегії поведінки, як компроміс, уникнення, мирне вирішення проблем. Позитивне ставлення до конфліктів виявлено у 26% досліджуваних, а нейтральне – у 15%. Люди з позитивним ставленням до конфліктів мають переконання, що конфлікти створюють умови до конструктивного вирішення проблем та зняття напруги у відносинах.

Позитивне ставлення до батьківської сім'ї та до положення особистості в структурі сім'ї мають відповідно 11% та 14% досліджуваних, а також є люди з нейтральним ставленням до вищезазначених феноменів (23% та 23%).

Більшість досліджуваних проявляють нейтральне ставлення до власної сім'ї та до сім'ї, як такої (49% та 56%).

На основі загальних уявлень про сім'ю у людини формується ставлення до власної сім'ї, основні форми поведінки у відносинах з членами своєї родини. Позитивне ставлення до сімейних стосунків та до власної сім'ї мають відповідно 23% та 35% досліджуваних, а виражене негативне ставлення за зазначеними показниками – 21% та 16%. При позитивному ставленні до сім'ї у людини виникає бажання створювати комфорт і доброзичливі стосунки з рідними, близькими. В той же час, при негативному ставленні до сімейних взаємовідносин – присутнє бажання покинути сімейне коло і не спілкуватися з близькими ніколи.

Негативне ставлення до батька і до матері виявлено відповідно у 27% та 32% досліджуваних. Такі негативні установки складаються на основі негативних дитячих вражень, або відсутності у період виховання одного із батьків. Також негативне ставлення до батьків формується через авторитарний стиль виховання, коли людина відчуває, що на неї тиснуть.

Нейтральне ставлення до батька і до матері (відповідно 47% та 45%) виявляє низький рівень культурних цінностей людини.

Позитивне ставлення до батька і до матері (26% та 23% досліджуваних) виявляє тепле ставлення, розуміння потреб і вчинків своїх батьків. Якщо доросла людина позитивно ставиться до життя і вчинків своїх батьків, то вона зможе з легкістю побудувати своє власне сімейне життя.

До верховенства і відповідальності в сім'ї у більшої кількості досліджуваних спостерігається нейтральне ставлення (47%), також є люди з позитивним (21%) і негативним ставленням (32%). Дуже часто у подружній парі виникають негаразди через те, що обидва прагнуть вирішувати важливі питання самотійно, прагнуть, щоб саме їх точка зору була головною.

Ми провели дослідження щодо виявлення кореляційного зв'язку між установками батьків до сімейного життя та особливостями сприйняття дитиною себе, інших, із рівнем емпатійних здібностей дитини. Встановлено що існує взаємозв'язок на статистично достовірному рівні між

особистісними установками, рівнем формування емпатії у батьків та дітей молодшого шкільного віку.

Існує прямий кореляційний зв'язок між рівнем емпатії дітей і позитивним ставленням до власної сім'ї батьків ($r_{xy} = 0,56$; $p < 0,01$). Відповідальність батьків за власну сім'ю, їх турбота про рідних, близьких, бажання створювати теплі стосунки формують у дитини певні риси характеру, які є передумовами формування емпатії.

Виявлено прямий кореляційний зв'язок на високому рівні статистичної значущості між рівнем емпатії дітей та відношенням батьків до кохання романтичного типу ($r_{xy} = 0,49$; $p < 0,01$). Дитина, яка виховувалась в умовах взаєморозуміння, любові, взаємоповаги, романтичних стосунків батьків, має високі здібності до емпатичного сприйняття оточуючих.

Також нами виявлено прямий кореляційний зв'язок між рівнем емпатії дітей молодшого шкільного віку та такими показниками емпатійності їх батьків як раціональний канал емпатії ($r_{xy} = 0,51$; $p < 0,001$), та ідентифікація в емпатії ($r_{xy} = 0,46$; $p < 0,001$).

Отримані дані переконують, що рівень емпатії молодших школярів вище за умови високої здібності їх батьків до ідентифікації в емпатії та до емоційного та інтуїтивного відображення іншої людини.

Висновки. Отже, результати проведеного нами експерименту довели, що існує взаємозв'язок між рівнем емпатії дітей молодшого шкільного віку та рівнем прояву емпатії у їх батьків. Особистісні установки батьків щодо сімейного життя суттєво впливають на рівень їх емпатії, яка є важливим фактором розвитку емпатії молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Выготский Л. С. Психология развития ребенка / Л.С.Выготский. – М.: Смысл-Эксмо, 2003. – 512 с.

2. Боулби Дж. Привязанность / Джон Боулби. – М.: Гардарики, 2003. – 480 с.
3. Журавльова Л.П. Психологія емпатії : монографія / Журавльова Л.П. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2007. – 327с.
4. Матюх Т. М. Емпатійне пізнання як особливий прояв людської чуттєвості / Т. М. Матюх. // Нова парадигма : [журнал наукових праць] / голов. ред. В. П. Бех.; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; творче об'єднання «Нова парадигма». – Вип. 119. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С. 104–111.
5. Славіна Н. С. Вплив особливостей сімейних відносин на емоційну сферу дитини / Н. С. Славіна // Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України / [за ред. акад. С. Д. Максименка]. – К. : Міленіум, 2006. – Вип. 27. – 536 с.
6. Кулагина И. Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека: учеб. пособие для студентов высших учеб. заведений / И. Ю.Кулагина, В. Н. Коллюцкий. – М.: ТЦ «Сфера», при участии «Юрайт-М», 2001. – 464 с.
7. Рябовол Т. А. Роль емпатії процесі соціальної адаптації людини // Рябовол Т. А. // Наукові записки Інституту психології Ім. Г.С. Костюка АПН України/ За ред.академіка С. Д. Максименка. – К.: Нора-прінт, 2004. – Вип. 24 – 384 с.
8. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку / Н.Д.Трофаїла // Наукові записки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань). – 2004. – 21 с.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2018

СЫПЧЕНКО Валерий

кандидат педагогических наук, профессор кафедры педагогики высшей школы Донбасского государственного педагогического университета,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: vs50@ukr.net

МЕЛЮЯН Анаит

канд. психол. наук, профессор, зав. каф. прикладной психологии
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Генерала Батюка 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ВЕРЖИКОВСКАЯ Эллина

магистрант 2 курса факультета «Психологии, экономики и управления», ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Генерала Батюка 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ВЛИЯНИЕ СЕМЬИ НА ЭМПАТИЮ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Резюме. В статье рассмотрены особенности развития эмпатии у младших школьников в процессе детско-родительских отношений. Эмоциональное развитие ребенка зависит от опыта, который он приобретает в семье, и дети имеют тесный эмоциональный контакт с родителями. Проведено исследование для выявления уровня развития эмпатии, семейных установок у родителей и особенности их влияния на развитие эмпатии у детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: эмпатия, эмоциональная сфера, детско-родительские отношения, семейные установки, младший школьный возраст.

SYRCHENKO Valeriy

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor of the Chair of Pedagogy of Higher School of Donbas State Pedagogical University

19, Heneral Batyuka Str., Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: vs50@ukr.net

MELOYAN Anahit

PhD in Psychological Sciences, Professor of applied psychology department of Donbas State Pedagogical University

General Batiuk Street 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

VERZHIKOVSKAYA Ellina

2nd year Master's Degree Student, Department of Psychology, Economics and Management of Donbas State Pedagogical University

General Batiuk Street 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

THE INFLUENCE OF THE FAMILY ON THE EMPATHY OF CHILDREN IN PRIMARY SCHOOL AGE

Summary. In the work features of development of empathy in younger schoolchildren in the process of child-parent relations are considered. Emotional development of the child depends on the experience that it acquires in the family and the children have close emotional contact with the parents. A study was conducted to determine the level of development of empathy, family attitudes among parents, and the specific features of their influence on the development of empathy in children of primary school age.

Keywords: empathy, emotional sphere, child-parent relations, family attitudes, younger school age.

Abstract. The article deals with the actual problem of child-parenting relations as a factor influencing the development of empathy in children of elementary school age.

Empathy is a leading social emotion and is defined as the ability of an individual to emotionally perceive and respond to the experiences of others, implying subjective perception of another person, penetration into his inner world, understanding of his experiences, thoughts and feelings.

The development of the feelings of a child of junior school age is the most important condition for the comprehensive development of the individual. Imperfection in the perception and understanding of feelings results in a purely external imitation of adults in expressing feelings. Yes, in most cases, the friendly or unfriendly style of communicating with people is passed on to the child. An important factor that determines the nature of relationships and interaction in all aspects of the family is the attitude of the spouses to each other and the installation of parents for family life.

With the help of empirical research, the level of empathy in children of primary school age and their parents has been established.

The highest number of studied children has been found to have a high and average level of empathy. Very high level of empathy is characteristic for children who have painfully developed empathy. Such children are vulnerable; being in frustrated feelings, need emotional support from others. With this attitude to life can be close to neurotic failures. Difficulties in establishing contact with people are also characteristic of children with a low level of empathy.

The largest number of parents of junior pupils participating in the study has an average level of empathy, but low and high levels of empathy are also presented among the subjects. High rates of empathy in parents are observed on the scale of "empathy identification" and "empathy emotional channel". The obtained data testify that a large number of subjects are able to understand another by placing themselves in the place of a partner; They have ease, mobility and flexibility of emotions. Understanding the inner world of a partner, predicting its behavior occurs under the condition of energy tuning.

It has been established that there is a correlation between a person's attitudes and the level of empathy in parents and children of elementary school age at a statistically significant level.

REFERENCES

1. Vygotskii L. S. Psikhologiiia razvitiia rebenka / L.S.Vygotskii. – M.: Smysl-Eksmo, 2003. – 512 s.
2. Boulbi Dzh. Priviazannost / Dzhon Boulbi. – M.: Gardariki, 2003. – 480 s.
3. Zhuravlova L.P. Psikhologiiia empatii : monografiia / Zhuravlova L.P. – Zhitomir: Vid-vo ZhDU im.. I Franka, 2007. – 327s.
4. Matiukh T. M. Empatiine piznannia iak osoblivii proiav liudskoï chuttevosti / T. M. Matiukh. // Nova paradigma : [zhurnal naukovikh pratc] / golov. red. V. P. Bekh.; Natc. ped. un-t imeni M.P. Dragomanova; tvorche ob'ednannia «Nova paradigma». – Vip. 119. – K.: Vid-vo NPU imeni M.P. Dragomanova, 2013. – S. 104–111.
5. Slavina N. S. Vpliv osoblivostei simeinikh vidnosin na emotciinu sferu ditini / N. S. Slavina // Naukovi zapiski Institutu psikhologiiï imeni G.S. Kostiuka APN Ukraïni / [za red. akad. S. D. Maksimenka]. – K. : Milenium, 2006. – Vip. 27. – 536 s.
6. Kulagina I. Iu. Vozrastnaia psikhologiiia: Polnyi zhiznennyi tcikl razvitiia cheloveka: ucheb. posobie dlia studentov vysshikh ucheb. zavedenii / I. Iu.Kulagina, V. N. Koliutckii. – M.: TTc «Sfera», pri uchastii «Iurait-M», 2001. – 464 s.
7. Riabovol T. A. Rol empatii protcesi sotcialnoï adaptacii liudini // Riabovol T. A. // Naukovi zapiski Institutu psikhologiiï Im. G.S. Kostiuka APN Ukraïni/ Za red..akademika S. D. Maksimenka. – K.: Nora-print, 2004. – Vip. 24 – 384 s.
8. Trofaïla N. D. Emotciinii rozvitok ditei doshkilnogo viku / N.D.Trofaïla // Naukovi zapiski Umanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Pavla Tichini (m. Uman). – 2004. – 21 s.

(переклад зроблено канд. філософ. наук, старшим викладачем кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДДПУ)

УДК 75.578Я721

КУЦЕНКО Олексій

аспірант, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вулиця Сухомлинського, 30, Переяслав-Хмельницький, Київська обл., 08400, Україна

E-mail: Alex_413@ukr.net

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ ФУТБОЛУ

Анотація. Визначено, що теорія спортивного удосконалення передбачає наявність планування загальної, спеціальної та інтегральної підготовки, однак на сучасному етапі закладений фундамент не дозволяє його використовувати для всіх видів спорту у зв'язку з ігноруванням принципів відбору та зникненням вікових меж для занять спортом. Структура загальної фізичної підготовленості хлопчиків 7 років, які додатково займаються футболом, складається з трьох наступних факторів, сума внесків яких дорівнює 82,7%: «силові та швидкісно-силові якості» – 38,1%; «гнучкість та швидкість» – 32,9%; «загальна витривалість» – 11,7%. З 7 до 8 років аналіз вікових особливостей розвитку загальних фізичних якостей показав наявність позитивної, статистично значущої динаміки за всіма показниками, але найбільший приріст спостерігається у результатів: нахилу тулуба вперед (40,0% при $P < 0,001$); кистьової динамометрії (17,6% при $P < 0,001$); та стрибка у гору (14,0% при $P < 0,001$). Планування обсягів фізичних навантажень загально розвиваючої спрямованості дозволило визначити наступне співвідношення засобів, які

© Куценко О., 2018

характеризують: швидкість – 21,0%; силу – 24%; швидкісно-силові якості – 22%; гнучкість 21% витривалість – 12%.

Ключові слова: молодші школярі; планування; фізична підготовка; футбол.

Постанова проблеми. Диференціація змісту завдань на кожному етапі багаторічного спортивного удосконалення визначена не тільки специфікою відбору та конкретного виду, а й особливостями природного розвитку індивіда в залежності від віку, статі та клімато-географічних відзнак регіону.

Причому на сучасному етапі функціонування системи спортивної підготовки спостерігається зменшення віку початку відповідних занять майже у всіх видах, що вимагає перегляду змісту програм дитячо-юнацьких спортивних шкіл ДЮСШ та застосування тільки науково обґрунтованих елементів управління вищезгаданою системою. Слід додати, що в період активного біологічного розвитку, для дітей і підлітків, які займаються додатково спортом, першочерговим завданням є не реалізація максимальних результатів, а всебічний та гармонійний фізичний розвиток, досягнення якого забезпечить не тільки активне накопичення техніко-тактичного арсеналу, а й створення фундаменту для значного збільшення специфічних функціональних резервів та підвищення рівню фізичної підготовленості у відповідності до спеціалізації. Хоча на практиці, система заохочення тренерів побудована таким чином, що вищезгаданий принцип зазвичай ігнорується.

Аналіз останніх досліджень. Безумовно [1, 3], серед різноманіття видів спорту, одним з лідерів за популярністю у хлопчаків, є футбол. Однак в той же час, рекомендації щодо початку активних занять даним видом з 10-12 років майже не виконуються на практиці.

З одного боку, батьки прагнуть реалізувати у дитини руховий та функціональний потенціал ще у молодшому шкільному віці, а з іншого –

організаційні та заохочувальні механізми стимулюють тренерів до ущільнення календарів змагань, що збільшує напруження на нервову систему дитини та обсяги спеціальних засобів незалежно від сенситивних періодів природного розвитку індивіда. Такий підхід [1, 5], у більшості випадків, призводить до психічних зривів та передчасного закінчення спортивної кар'єри навіть у талановитих спортсменів.

Як правило, інструментом, який загальмовує непрофесійні дії тренерів, є чіткі методичні рекомендації щодо планування обсягів навчально-тренувальних впливів різного характеру у річному циклі [3, 6], що мають бути розроблені не тільки у відповідності до етапу підготовки та виду спорту, а й з урахуванням вікових особливостей контингенту. Натомість, значна увага вітчизняних [2, 4] та закордонних [7, 8] дослідників приділяється у більшості спортсменам високої кваліфікації, в той час як дитячо-юнацький футбол залишається без належного науково-методичного супроводу, що забезпечує актуальність обраної проблеми та спонукає до її авторського вирішення.

Мета дослідження – визначити співвідношення засобів загально розвиваючого характеру в процесі фізичної підготовки хлопчиків 7 років, які додатково займаються футболом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження факторного аналізу дозволяє визначити не тільки співвідношення засобів різного характеру в процесі навчання гри у футбол, а й зміст педагогічного впливу на індивіда так як контрольні вправи з високим коефіцієнтом значущості, як правило застосовуються і на відповідних заняттях та характеризують найбільш доцільну спрямованість фізичних навантажень у різні вікові періоди.

Так, структура фізичної підготовленості 7-річних школярів складається з трьох ортогональних факторів (табл. 1), сума внесків яких становить 82,7%,

що свідчить про інформативність обраних контрольних вправ та можливість подальшого аналізу.

Таблиця 1

Структура фізичної підготовленості хлопчиків 7 років

№	Показник	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
1	Біг 30 м	0,098*	0,816	0,029
2	Кистьова динамометрія	0,849	0,214	0,134
3	Стрибок у гору	0,794	0,352	0,005
4	Стрибок у довжину	0,425	0,438	0,399
5	Нахил тулуба вперед	0,255	0,824	0,201
6	Біг 1000 м	0,184	0,387	0,718
7	Сума навантажувальних змінних	1,806	1,192	1,124
8	Внесок фактора у структуру, %	38,1	32,9	11,7
9	Сума внесків факторів у структуру, %	82,7		

*Тут і далі знак “-” опущений

Зміст головного фактора (38,1%) формують показники кистьової динамометрії (0,849) та стрибка у гору (0,794), що свідчить про пріоритет розвитку силових та швидкісно-силових якостей вищезгаданого контингенту, а силова спрямованість тестів забезпечує обґрунтування взаємозв'язку та інтерпретацію фактора «силові та швидкісно-силові якості».

Слід зазначити (табл.. 2–3), що у даному віці значно зростають результати максимального стискання динамометру (17,57%) та стрибка у гору (14,01%). Причому дослідник Г.А. Лісенчук [1] також зафіксував значний приріст сили та швидкісно-силових якостей у відповідного

контингенту, що в цілому вказує на наявність беззаперечної тенденції та сенситивного періоду для вдосконалення м'язової системи.

Таблиця 2

**Середньостатистичні показники розвитку фізичних якостей
дітей 7–8 років, які додатково займаються футболом**

№	Показники	7 років n = 50		8 років n = 55	
		\bar{X}	δ	\bar{X}	δ
1	Біг 30 м, с	6,5	0,5	6,2	0,4
2	Кистьова динамометрія, кг	10,9	2,6	13,0	2,8
3	Стрибок у гору, см	29,2	3,2	33,6	3,4
4	Стрибок у довжину, см	128,4	14,8	133,6	15,7
5	Нахил тулуба вперед, см	4,4	0,7	6,6	0,8
6	Біг 1000 м, хв	6,2	0,8	5,8	0,8

Таблиця 3

**Вікова динаміка фізичної підготовленості
хлопчиків 7–8 років, які додатково займаються футболом**

№	Показник	3 7 до 8 років		
		%	t	P
1	Біг 30 м, с	4,72	4,69	P < 0,001
2	Кистьова динамометрія, кг	17,57	5,50	P < 0,001
3	Стрибок у гору, см	14,01	9,42	P < 0,001
4	Стрибок у довжину, см	3,97	2,41	P < 0,05
5	Нахил тулуба вперед, см	40,00	20,70	P < 0,001
6	Біг 1000 м, хв	6,67	3,54	P < 0,001

Другий фактор має внесок 32,9%, а найбільша вага в ньому визначена у показників бігу на 30 м (0,816) та нахилу тулуба вперед (0,824), які відображають стан розвитку швидкості та гнучкості.

Вище вказана взаємодія може бути обґрунтована впливом рівню еластичності м'язів та міжкісткових з'єднань як на якість виконання стартового відрізка, так і реалізації цілісної дистанції, а назвою фактора у даному випадку є «гнучкість та швидкість».

Динаміка середньостатистичних даних з 7 до 8 років також підтверджує приріст результатів нахилу тулуба вперед (40,0%) та бігу на 30 м (4,72%) за умов достовірності змін вищого рівню в обох випадках ($P < 0,001$).

На думку П.Є. Перепелиці [3], молодший шкільний вік достатньо сприятливий для розвитку гнучкості та швидкості за рахунок активного вдосконалення функцій як опорно-рухового апарату, так і індивіда, як біологічної системи в цілому, що закріплює результати власного експериментального дослідження.

Єдиним показником з високим коефіцієнтом значущості у третьому, останньому факторі (11,7%) є показник бігу на 1000 м (0,718), що не залишає вибору при його інтерпретації – «загальна витривалість».

Час реалізації 1000-метрової дистанції з 7 до 8 років скорочується на 6,67% за умов достовірності змін на рівні $P < 0,001$. Причому, вдосконалення аеробного механізму енергозабезпечення є обов'язковою передумовою зміцнення здоров'я дитини, але відповідний механізм розгортається тільки після 2–2,5 хвилин безперервного фізичного навантаження циклічного характеру, що й забезпечує обґрунтування наявності окремого фактора.

Отже, подальший аналіз отриманих даних, за умов взаємопов'язаних результатів дослідження факторної структури та динаміки розвитку компонентів фізичної підготовленості, дозволив розробити співвідношення

засобів загально розвиваючого характеру для хлопчиків 7 років, які додатково займаються футболом на першому році навчання (табл. 4).

Таблиця 4

Зміст та співвідношення обсягів загально розвиваючих фізичних навантажень для хлопчиків 7 років в процесі занять футболом

Засіб	Компонент підготовленості	Наявність приросту	Внесок у структуру	Загальний обсяг, %
Біг 30 м	Швидкість	+	16,4	21
Кистьова динамометрія	Сила	+	20,1	24
Стрибок у гору	Швидкісно-силові якості	+	18,0	22
Стрибок у довжину		+		
Нахил тулуба вперед	Гнучкість	+	16,5	21
Біг 1000 м	Витривалість	+	11,7	12

Висновки. Співвідношення засобів різної спрямованості для розвитку загальних і спеціальних фізичних здібностей юних футболістів, є одним з основних складових планування навчально-тренувальних дій, спрямованих не тільки на досягнення максимального спортивного результату, а й реалізацію оздоровчого завдання та всебічний і гармонійний розвиток індивіда в умовах його активного біологічного та психічного удосконалення. Спортивна практика підготовки футболістів володіє значним методичним арсеналом засобів і способів їх реалізації в залежності від етапу спортивної підготовки, однак такі елементи управління як планування, контроль та оцінка на початкових етапах не мають наукового обґрунтування та не враховують особливості дитячого організму.

Теорія багаторічного спортивного удосконалення передбачає наявність загального планування та співвідношення засобів загальної, спеціальної та інтегральної підготовки, однак на сучасному етапі закладений фундамент не дозволяє його використовувати для всіх видів спорту у зв'язку з ігноруванням принципів відбору та зникненням вікових меж для занять спортом.

В такому випадку, обсяги фізичних навантажень загально розвиваючого та спеціально підготовчого характеру є, у більшості випадків, приблизними та не передбачають врахування сенситивних періодів удосконалення різних систем організму дитини;

Структура загальної фізичної підготовленості хлопчиків 7 років, які додатково займаються футболом, складається з наступних факторів, сума внесків яких дорівнює 82,7%:

- «силові та швидко-силові якості» – 38,1%;
- «гнучкість та швидкість» – 32,9%;
- «загальна витривалість» – 11,7%.

З 7 до 8 років аналіз вікових особливостей розвитку загальних фізичних якостей показав наявність позитивної, статистично значущої динаміки за всіма показниками, але найбільший приріст спостерігається у результатів:

- нахилу тулуба вперед (40,0% при $P < 0,001$);
- кистьової динамометрії (17,6% при $P < 0,001$);
- та стрибка у гору (14,0% при $P < 0,001$).

Планування обсягів фізичних навантажень загально розвиваючої спрямованості дозволило визначити наступне співвідношення засобів, які характеризують:

- швидкість – 21,0%;
- силу – 24%;
- швидко-силові якості – 22%;

- гнучкість 21%
- витривалість – 12%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лисенчук Г.А. Управление подготовкой футболистов /Г.А. Лисенчук. – К.: Олимпийская литература, 2003. – 271 с.
2. Ніколаєнко В.В. Система багаторічної підготовки футболістів до досягнення вищої спортивної майстерності / В.В. Ніколаєнко: автореф. ...д.н.ф.в.с., 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт, Київ, НУФВСУ, 2015. – 38 с.
3. Перепелица П.Е. Мотивационная ориентация у ребят 10-11 лет, желающих заниматься футболом / П.Е. Перепелица, А.Г. Бойко // Вісник Чернігівського державного університету імені Т.Г.Шевченка. – Чернігів: ЧДПУ, 2008. – №54. – С. 190-193.
4. Шамардін В.М. Технологія управління системою багаторічної підготовки футбольних команд вищої кваліфікації / В.М. Шамардін: автореф. д.н.ф.в.с., 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт, Львів, ЛДУФК, 2013. – 35 с.
5. Braunwald E. Heart Disease. A Textbook of Cardiovascular Medicine. /E. Braunwald //W. B., Saunders Company. – 4 edit. Philadelphia. 1992. Vol. 2. – P. 161-169.
6. Brooks D.S. Program design for personal trainer: Bridging theory into application /D.S. Brooks. – Human kinetics. – 1997. – 328 p.
7. Costill D.L. Muscle fiber composition and enzyme activities in elite female distance runners /D.L. Costill, W.J. Fink, M. Flyhn //International journal of sport medicine. – 1987. – #8 (suppl. 2). – P. 103-106.
8. Taboga J. A. Zsprawnosci fizycznej / J. A. Taboga . – Warschawa: Ipsilon, 1995. - 414 p.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2018

КУЦЕНКО Алексей

аспирант, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вулиця Сухомлинського, 30, Переяслав-Хмельницький, Київська обл., 08400, Україна

E-mail: Alex_413@ukr.net

СООТНОШЕНИЕ СРЕДСТВ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ ФУТБОЛУ

Резюме. Определено, что теория спортивного совершенствования предусматривает наличие планирования общей, специальной и интегральной подготовки, однако на современном этапе не возможно его использовать для всех видов спорта в связи с игнорированием принципов отбора и исчезновением возрастных границ для начала занятий спортом.

Структура общей физической подготовленности мальчиков 7 лет, которые дополнительно занимаются футболом, состоит из следующих трех факторов, сумма вкладов которых составляет 82,7%: «силовые и скоростно-силовые качества» – 38,1%; «гибкость и скорость» – 32,9%; «общая выносливость» – 11,7%. С 7 до 8 лет анализ возрастных особенностей развития общих физических качеств показал наличие положительной, статистически значимой динамики по всем показателям, но наибольший прирост наблюдается у результатов: наклона туловища вперед (40,0% при $P < 0,001$); кистевой динамометрии (17,6% при $P < 0,001$); и прыжка в высоту (14,0% при $P < 0,001$).

Планирование объемов физических нагрузок обще-развивающей направленности позволило определить следующее соотношение средств, которые характеризуют: скорость – 21,0%; силу – 24%; скоростно-силовые качества – 22%; гибкость 21% выносливость – 12%.

Ключевые слова: младшие школьники; планирование; физическая подготовка; футбол.

KUTSENKO Alexey

Graduate Student, Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda

Sukhomlynsky Street, 30, Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv Oblast, 08400, Ukraine

E-mail: Alex_413@ukr.net

THE RATIO OF PHYSICAL TRAINING OF YOUNGER STUDENTS AT THE INITIAL STAGE OF FOOTBALL TRAINING

Abstract. Introduction. The differentiation of the content of tasks at each stage of perennial sports improvement is determined not only by the specificity of selection and the specific type, but also by the peculiarities of the natural development of the individual, depending on the age, gender and climate and geography awards of the region.

Moreover, at the present stage of the functioning of the system of sports training there is a decrease in the age of the beginning of the corresponding classes in almost all types, which requires the revision of the contents of programs of children's and youth sports schools and the use of only scientifically based controls of the above system.

Analysis of publications. A number of domestic V. Nikolaenko, V. Shamardin and overseas D. Costill, J. Taboga researchers are given to most athletes of high qualification, while children's and youth football remains without proper scientific and methodological support, which ensures the relevance of the problem and induces her copyright decision.

Purpose. To determine the correlation of means of a developing character in the process of physical training of boys 7 years, who additionally deal with football.

Results. It is defined that the theory of long-term sports improvement assumes existence of the General planning and a ratio of means of the General, special and integrated preparation, however at the present stage the Foundation is laid does not allow to use it for all sports in connection with ignoring of the principles of selection and disappearance of age borders for sports. In this case, the volume of physical activity generally developing and specially-preparatory nature, in most cases, approximate and do not provide for sensitive periods of improvement of various systems of the child's body;

The structure of the overall physical fitness of boys 7 years, who are additionally engaged in football, consists of the following factors, the amount of contributions which is 82,7%: "strength and speed-strength qualities" – 38,1%; "flexibility and speed" – 32,9%; "total endurance" – 11,7%.

From 7 to 8 years, the analysis of age-related features of the development of General physical qualities showed the presence of positive, statistically significant dynamics in all indicators, but the greatest increase is observed in the results: the torso tilt forward (40.0% at $P < 0.001$); carpal dynamometry (17.6% at $P < 0.001$); and jumping uphill (14.0% at $P < 0.001$).

Conclusion. The planning amounts of physical activity common educational focus allowed us to determine next the ratio of the means, which is characterized by: a rate – 21,0%; power – 24%; speed-power-quality – 22%; flexibility 21% stamina 12%.

Key words: Junior schoolchildren; planning; physical training; football.

REFERENCES

1. Lisenchuk G. A. UPRAVLENIE players / G. A. Lisenchuk. - K.: Olympic literature, 2003. - 271 p.
2. The system of long-term preparation of players to achieve the highest sportsmanship / V. Nikolaenko: autoref. ... B. f.in.. 24.00.01-Olympic and professional sports, Kiev, nufus, 2015. - 38 P.

3. P. E. Perepelitsa Motivational orientation of children of 10-11 years, wishing to be engaged in football / P. E. Perepelitsa, A. G. Boyko // Vestnik of the Chernihiv state University of a name of T. G. Shevchenko. – Chernigov: Chelyabinsk state pedagogical University, 2008. - №54. - P. 190-193.
4. Shamardin V. M. technology of management system of long-term training of football teams of the highest qualification / V. M. Shamardin: autoref. ... B. f.in.. 24.00.01-Olympic and professional sports, lions, LBFC, 2013. - 35 p.
5. Braunwald E. Heart Disease. A Textbook of Cardiovascular Medicine. /E. Braunwald //W. B., Saunders Company. – 4 edit. Philadelphia. 1992. Vol. 2. – P. 161-169.
6. Brooks D.S. Program design for personal trainer: Bridging theory into application /D.S. Brooks. – Human kinetics. – 1997. – 328 p.
7. Costill D.L. Muscle fiber composition and enzyme activities in elite female distance runners /D.L. Costill, W.J. Fink, M. Flyhn //International journal of sport medicine. – 1987. – #8 (suppl. 2). – P. 103-106.
8. Taboga J. A. Zsprawnosci fizycznej / J. A. Taboga . – Warschawa: Ipsilon, 1995. - 414 p.

(Англійською переклала Є.В. Костик – викладач іноземної мови Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім.Г.Сковороди)

ЗМІСТ

ВИЩА ШКОЛА

БЕСПАЛОВА Оксана	4
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
БЄЛКОВА Марія	19
ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНИХ РЕСУРСІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ	
БОРОВИК Людмила	36
РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕТАПНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ	
ВОРОНОВА Надія	51
МУЛЬТИМЕДІЙНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАСОБИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КУЛЬТУРОЛОГІЇ	
ГАРАНЬ Наталія, ОСМІЧЕНКО Анна	68
КУРАТОР — НАСТАВНИК СТУДЕНТСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ Сергій, КОСТИКОВ Олександр, БРУС Маргарита	84
АЛГОРИТМ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ «КЛІЄНТ-СЕРВЕР»	
КАРПЕНКО Юлія	98
НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ	
КОРКІШКО Олена	112
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ В НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	
МУСХАРІНА Юлія	128
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ	

НЕСТУЛЯ Світлана	142
КОМПОНЕНТ «РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ» ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ МЕНЕДЖМЕНТУ	
ПАВЛЮК Любов	160
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ	
ФОНАРЮК Олена	172
КЕЙС-МЕТОД У КУРСІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	
ШЕВЧЕНКО Олена	187
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КУРСУ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НАУКОВОГО СПІЛКУВАННЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ У НЕМОВНОМУ ВНЗ	
ШУМІЛОВА Емілія, ГЕДЗЕНКО Сергій	208
ДОСЛІДЖЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ПРОМИСЛОВИХ РОБОТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ	
ШУКАТКА Олена	222
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ	
МОНАСТИРСЬКИЙ Валерій	235
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВИ У ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ЗВО	

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ГЕРАСИМЕНКО Лариса	255
ПИТАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ СИСТЕМАХ О. СТРОНІНА ТА П. КАПТЕРЄВА	
САЯПНА Світлана	276
АПРОБАЦІЇ ТА ПОШИРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВО- ТЕОРЕТИЧНИХ І МЕТОДИЧНИХ РОЗРОБОК З ВІТЧИЗНЯНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПРАКТИКУ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (1961 Р. – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)	

ЦИБУЛЬКО Людмила, ШПІНЬ Олександр.....	304
Г.У.А. ФІТ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НІМЕЧЧИНИ	
ПШЕНИЧНИЙ Максим, ПЕРЕЙМА Володимир.....	317
ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО	
ПЕРМЯКОВА Ольга	330
СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ (ПРИКЛАД ФРАНЦІЇ)	

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

СИПЧЕНКО Валерій, МЕЛОЯН Анаїт, ВЕРЖИКОВСЬКА Елліна.....	348
ВПЛИВ СІМ'Ї НА ЕМПАТІЮ ДІТЕЙ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	
КУЦЕНКО Олексій.....	364
СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ ФУТБОЛУ	

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

До уваги авторів!

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” є фаховим виданням із педагогічних наук (Затверджено Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.). Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р. Державною реєстраційною службою України.

Фахове друковане періодичне видання зареєстровано в базі даних Міжнародного Центру ISSN в Парижі, йому присвоєно ISSN 2077-1827.

Періодичність видання – 6 разів на рік: лютий, квітень, червень, вересень, жовтень, грудень.

Містить наступні розділи: ВИЩА ШКОЛА; ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ; ЗАГАЛЬНА ШКОЛА; ПОЧАТКОВА ШКОЛА; ВИХОВАННЯ; ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ; ПСИХОЛОГІЯ; СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА; ДЕФЕКТОЛОГІЯ.

Перш ніж подати статтю до друку уважно прочитайте вимоги та неухильно їх дотримуйтесь. У публікації повинні відповідати поля, шрифт, інтервал, структурні елементи, список використаної літератури тощо. Деякі автори оформлюють статті, згідно вимог, які надають інші фахові видання або на власний розсуд.

Набір тексту статті здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, docx, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 14 TNR, через 1,5 інтервали.

НЕ: користуйтеся для форматування тексту пробілами, табуляцією й автоматичним переносом; ставте переноси вручну; використовуйте колонтитули, зноски та автоматичні перекладачі.

Обсяг статті – 8–20 аркушів (до 40 000 знаків із пробілами). Мінімальний обсяг основного тексту (без анотації, ключових слів і літератури) від 8 сторінок.

Згідно Постанови Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 року „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України”, а також ДСТУ 7152:2010 „Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках” до друку приймаються лише статті, де присутні необхідні елементи:

1. УДК. Кожній новій статті присвоюється своя УДК. Надається довідково-бібліографічним відділом бібліотеки ВНЗ, де ви працюєте. За правильність надання УДК несуть відповідальність працівники бібліотеки.

2. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я (мовою публікації).

3. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія – подається за скороченою формою згідно ДСТУ 3582-97: <https://kis.mon.gov.ua/sites/default/files/stup.pdf>, а також Бюлетеню ВАК України, № 10, 2010 (див. табл. 3, с. 8) та за правилами ділової української мови, місце роботи – вказується повністю, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча (мовою публікації).

4. Назва статті (мовою публікації).

5. Анотація (мовою публікації) обсягом не менш як 1800 знаків (наказ МОН України „Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України” № 32 від 15.01.2018).

6. Ключові слова: 5–8 слів чи словосполучень (мовою публікації).

7. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями.

8. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

9. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

10. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

11. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Текст має бути уважно вчитаний і перевірений. Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

12. Список використаної літератури розміщують у кінці статті за порядком цитування. Дотримуйтесь встановленим вимогам щодо оформлення літератури (ДСТУ 8302:2015 „Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання” <http://lib.pu.if.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>). Джерела подаються у квадратних дужках [1, с. 3]. Посилання на роботи, що не публікувались неприпустиме. Для нумерації використовуйте список. Не ставте цифри вручну та не оформлюйте літературу в таблиці.

13. Знак охорони авторського права (ДСТУ 4861 „Видання. Вихідні відомості” п. 7.1.1.7) розміщують унизу першої сторінки публікації (© Кучер С., 2018).

Таблиці, формули, ілюстрації повинні бути з арабською нумерацією (Бюллетень ВАК України. – 2007. – № 6. – С. 12–13).

Увага! Незалежно від наукового ступеня, звання, посади до статті додаються внутрішня і зовнішня рецензії, завірені підписом і печаткою начальника відділу кадрів навчального закладу.

Російською мовою

14. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

15. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

16. Назва публікації.

17. Резюме обсягом не менш 1800 знаків (наказ МОН України № 32 від 15.01.2018).

18. Ключові слова.

Англійською мовою

19. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

20. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

21. Назва публікації.

22. Анотація (Summary) має містити 500 символів (70 слів або 7–8 рядків).

23. Реферат (Abstract) має бути не менш як 1800 знаків (наказ МОН України № 32 від 15.01.2018) до 2800 знаків. Його структура включає в себе всі елементи, що повинні бути у статті (Постанова Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 р.): 1) постановка проблеми... (Introduction); 2) аналіз останніх досліджень і публікацій... (Analysis of publications); 3) формулювання цілей статті (постановка завдання) (Purpose); 4) виклад основного матеріалу дослідження... (Results); 5) висновки... (Conclusion).

24. Ключові слова (Keywords).

25. Список використаної літератури (References) оформлюється за міжнародним бібліографічним стандартом APA (Американська психологічна асоціація): <http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>). З прикладами оформлення можна ознайомитися на сайті: <http://psychling.phdpu.edu.ua/images/recenzent/Oformlenya%20literatyr.pdf>

Можна скористатися online-сервісами для складання бібліографічних посилань: 1) <http://www.citationmachine.net>; 2) <http://www.neilstoolbox.com/bibliography-creator/>; 3) <http://www.citethisforme.com/walkthrough>; 4) <http://wikindx.sourceforge.net>; 5) <http://www.easybib.com>.

Для транслітерації літератури з державної мови на латинку пропонуємо скористатися сервісом <http://translit.kh.ua/?passport#lat/passport>, а з російської – <http://ru.translit.net/?account=mvd>. Іншомовні видання перекладу підлягають.

26. Згідно ДСТУ 7152:2010 вказують ініціали і прізвище перекладача (переклав на англ. А. Петров – вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи).

Сподіваємось на порозуміння і подальшу співпрацю.

Алгоритм подання матеріалу:

1) Статті подаються повністю підготовленими до друку на електронну скриньку кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету – kaf.phsdspu@gmail.com.

2) Технічний редактор перевіряє публікацію на відповідність до вимог. Потім стаття проходить внутрішнє і зовнішнє рецензування фахівцями з відповідного профілю.

3) Друк здійснюється за рахунок авторів публікацій. 1 сторінка коштує 40 грн. Вартість 1 збірника 40 грн. Друковане видання надсилається авторові поштою за вказаною адресою у довідці.

Плата за публікацію статті здійснюється після її рекомендації до друку. Вам буде відправлено повідомлення електронною поштою суму для оплати і номер рахунку.

4) До статті додаються рецензії (внутрішня і зовнішня) незалежно від наукового ступеня. Тобто на статтю доктора чи кандидата наук потрібно подавати рецензії.

5) На окремому аркуші подається довідка про автора (не рахується як друкована сторінка, не входить в оплату за статтю).

Довідка про автора

Прізвище, ім'я, по батькові	
Домашня адреса	
Контактні телефони	
E-mail	

6) Копія чеку про оплату за статтю.

Отже, автор надсилає електронною поштою файли:

1. Стаття для друку (назва файлу: Ст_ Кучер С.doc.).
2. Довідка про автора (назва файлу: Довідка про автора_ Кучер С.doc.).
3. Фотокопія (сканована) рецензій у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Рецензія_ Кучер С.pdf.).
4. Ксерокопія (сканер) чеку про сплату за статтю у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Чек_ст. Кучер С.pdf.).

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ (фрагмент)

УДК 378.147.88:74

КУЧЕР Світлана

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики технологічної освіти, ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет»

просп. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., Україна, 50086

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАСАДАХ ЕТНОДИЗАЙНУ

Анотація. У статті досліджується проблема здійснення професійної підготовки вчителів технологій на засадах етнодизайну як педагогічної системи. Розкрито особливості фахової підготовки майбутніх учителів технологій та з'ясовано взаємозв'язок між: змістом професійної компетентності вчителя технологій, задачами технологічної освіти та можливостями етнодизайну як джерела нових концепцій проектно-перетворювальної діяльності...

Ключові слова: фахова компетентність, учитель технологій, етнодизайн, національний дизайн, система.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. В парадигмі проектної технології навчання вчитель повинен вміти вирішувати багато завдань, пов'язаних із розробкою творчих проектів, що в свою чергу потребує виконання ескізів, об'єктів праці з елементами новизни та художньої осмисленості, використання засобів проектної графіки, комп'ютерних технологій, макетування, сучасних технологій виготовлення продуктів дизайну, а також підготовкою педагогічного і методичного супроводу процесу художньо-практичної діяльності учнів. ...

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема формування професійної компетентності майбутнього фахівця (зокрема вчителя технологій) піднімається у багатьох дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених. Теоретичні засади вітчизняної технологічної освіти зробили внесок П. Атутов, А. Вихрущ, Р. Гуревич, О. Коберник, М. Корець, Л. Оршанський, В. Сидоренко, В. Стешенко, Г. Терещук, О. Торубара, Д. Тхоржевський та ін. ...

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначення ролі етнодизайну як ціннісної та змістової основи формування компетентності майбутніх учителів технологій у процесі дизайн-підготовки. Згідно системного підходу до дизайн-підготовки поставлено завдання визначити можливості використання концепції етнодизайну в реалізації неперервної дизайн-підготовки студентів в університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття фахової компетентності вчителя виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до професійної діяльності в цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм. Виходячи з цього, компетентність проявляється не лише у знаннях та вміннях, але й у самостійній, відповідальній, ініціативній взаємодії особистості фахівця в зі світом. Завдяки інтегративному характеру власне компетентність поєднує професійні та особистісні якості, спрямовує їх на опанування знань, цілеспрямоване застосування їх у плануванні і реалізації діяльності, активізує людину до розвитку власних здібностей, самореалізації в соціально корисній діяльності, забезпечує професійне становлення.

© Кучер С., 2018

На нашу думку, обов'язковою умовою формування належного рівня професійної компетентності майбутнього вчителя технологій є реалізація системи дизайн-підготовки протягом навчання в університеті, результатом якої має бути сприяння усвідомленню студентами рівня власної компетентності в навчальному предметі і прагнення до його підвищення.

Як будь яке комплексне утворення, професійна компетентність вчителя складається з певних елементів, формування яких у взаємозв'язку має утворити своєрідну структуру, систему і послідовність. Зазвичай дослідники виділяють наступні загальні компоненти професійної компетентності: мотиваційно-ціннісний (що передбачає ціннісне ставлення до обраної професії), когнітивний (змістово-понятійний), операційно-діяльнісний. Розглянемо детальніше можливості формування названих компонентів при вивченні етнодизайну студентами.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Етнодизайн, як ціннісна та змістова основа формування компетентності майбутніх учителів технологій у процесі дизайн-підготовки, має вплив не лише на когнітивну сферу особистості, а й на мотиваційно-ціннісну...

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мамаев В.А. Аксиологический подход в воспитании студенчества // Вестник ЮУрГУ. – 2012. – № 41. – С. 134–136. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiologicheskiy-podhod-v-vospitanii-studenchestva>.
2. Нариси з історії українського дизайну ХХ століття : зб. статей / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України; за заг. ред. М. І.Яковлєва; редкол. : В.Д. Сидоренко (голова), А. О. Пучков, О. В. Сіткарьова та ін. – К. : Фенікс, 2012. – 256 с. : іл.
3. Руденченко А. А. Методологічні основи навчання етнодизайну у вищих мистецьких закладах // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – Вип.110. – С. 278–282.
4. Оршанський Л. Етнодизайн як інноваційний художньо-естетичний компонент технологічної освіти // Молодь і ринок. – 2011. – №1. – С.38-41.
5. Бровченко А.І. Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / А.І. Бровченко. – К., 2011. – 21 с.
6. Исаев И. Ф. Аксиологический и культурологический подходы к исследованию проблем педагогического образования в научной школе В. А. Сластенина / И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов // Известия Рос. академии образования. – 2000. – № 3. – С. 193–208.
7. Сиваш І. О. Теоретико-методологічні підходи до розуміння етнодизайну на сучасному етапі культури творчості // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2016. – № 2. – С. 105-109.
8. Фалько В.П. Формирование художественно-проектной компетенции педагога профессионального обучения в области дизайна: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук.; спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В.П. Фалько. – Екатеринбург: Рос. гос. проф.-пед. ун-т, 2009. – 27 с.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2018.

КУЧЕР Светлана

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедры педагогики и методики технологического образования, ГВУЗ Криворожский государственный педагогический университет (г. Кривой Рог, Украина)

просп. Гагарина, 54, г. Кривой Рог, Днепропетровская обл., Украина, 50086

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ НА ОСНОВЕ ЭТНОДИЗАЙНА

Резюме. В статье исследуется проблема осуществления профессиональной подготовки учителей технологий на основе этнодизайна как важной составляющей содержания технологического образования. Раскрыто содержание профессиональной подготовки будущих учителей технологий на основе этнодизайна и выяснено взаимосвязь между: содержанием профессиональной компетентности учителя технологии, задачами технологического образования и возможностями этнодизайна как источника новых концепций проектно-преобразовательной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность учителя технологий, этнодизайн, национальный дизайн, система.

KUCHER Svitlana

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Department of Pedagogy and Methods of Technologies

Kryvorizhian state pedagogical university, Kryvyi Rih, Ukraine

Naharina Ave, 54, Kryvyi Rih, Dnipropetrovs'ka oblast, 50086

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

SYSTEM DESIGN OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES ON THE BASIS OF ETHNICDESIGN

Abstract. Introduction. The article solves the problem of studying ethnic design in the system of design training of future technology teachers.

Analysis of publications. The theoretical fundamentals of domestic technological education were contributed by P. Atutov, A. Vichrusch, R. Gurevich, O. Kobernik, M. Korets, L. Orshansky, V. Sidorenko, V. Steshenko, G. Tereshchuk, O. Torubara, D. Tcherzhevsky etc. The formation of the professional competence of a technology teacher is the subject of research by scholars O. Goncharenko, K. Vlasenko, A. Malikhina, O. Sevastianova, A. Brovchenko.

Purpose. Determination of the role of ethnodizaina as a content and procedural basis for the formation of competence of future technology teachers in the design process.

Results. The essence of the concept of "ethnic design" is clarified in comparison with the decorative arts and design. The main ways of organizing design training on the material of ethnic design are related to the composition of the professional competence of the teacher of technology and the objectives of technological education. The peculiarities of the training of future technology teachers on the basis of ethno-design are revealed, and the relationship between: the content and capabilities of ethnodizaina as a source of new concepts of design and transformation activity are clarified.

The professional activity of the technology teacher on the basis of ethnic design presupposes the presence: a thesaurus of knowledge on folk decorative arts and design; possession of traditional technology of making products; creative approach to project development.

The development of the professional competence of the technology teacher on the basis of national (polyethnic) culture, a way to think creatively, to offer new ideas, to use non-standard solutions will make his professional work perfect.

Conclusion. The possibilities of using the concept of ethnic design in the system of design training students according to the components of the professional competence of the technologies teachers are determined: formation of the motivational-value sphere in the study of the achievements of folk artists and the value of decorative art recognized by the world; the development of the cognitive sphere in the process of mastering the history, traditions and symbols of folk art; basing the activity component on the active use of folk culture studies in their own design projects.

Key words: professional competence, the technology teacher, ethnic design, national design, system.

REFERENCES

1. Mamaev V.A. (2012). Aksiologicheskiiy podkhod v vospitanii studenchestva [Axiological approach in the education of students] Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiologicheskiiy-podhod-v-vospitanii-studenchestva> [in Russian].
2. Yakovlev, M. I., Sidorenko V.D. et al. (Eds.). (2012). *Narysy z istoriyi ukrayin's'koho dyzaynu XX stolittya* [Essays on the history of Ukrainian design of the twentieth century]. *Institute of Modern Art Problems of Ukrainian National Academy of Sciences*. K.: Phoenix. [in Ukrainian].
3. Rudenchenko, A. A. (2013). Metodolohichni osnovy navchannya etnodyzaynu u vyshchyykh mystets'kykh zakladakh [Methodological bases of ethnodizaine training in higher artistic institutions]. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'-noho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka*. – *Bulletin of the Chernigov National Pedagogical University named after TG Shevchenko*, 110, 278-282. [in Ukrainian].
4. Orshans'kyy, L. (2011). Etnodyzayn yak innovatsiynyy khudozhn'o-estetychnyy komponent tekhnolohichnoyi osvity [Ethnodizayn as an innovative artistic and aesthetic component of technological education]. *Molod' i rynek – Youth and Market*, 1,38-41. [in Ukrainian].
5. Brovchenko, A.I. (2011). Formuvannya fakhovoyi kompetentnosti z osnov etnodyzaynu u maybutnikh uchyteliv trudovoho navchannya [Formation of professional competence on the basics of ethnodizaina in future teachers of labor education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. K.: National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. [in Ukrainian].
6. Isaev, I.F., Shiyarov E. N. (2000) Aksiologicheskiiy i kul'turologicheskiiy podkhody k issledovaniyu problem pedagogicheskogo obrazovaniya v nauchnoy shkole V. A. Slastenina [Axiological and culturological approaches to the study of the problems of pedagogical education in the scientific school of VA Slastenin] *Izvestiya Ros. akademii obrazovaniya – News of the Rus. Academy of Education*, 3, 193-208. [in Russian].
7. Sivash, I.O. (2016). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do rozuminnya etnodyzaynu na suchasnomu etapi kul'turo tvorchosti [Theoretical and methodological approaches to the understanding of ethnodizaina at the present stage of the culture of creativity]: *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Cultural and Arts Management*, 2, 105-109. [in Ukrainian].
8. Falco V.P. (2009). Formirovaniye khudozhestvenno-proyektnoy kompetentsii pedagoga professional'nogo obucheniya v oblasti dizayna [Formation of the artistic and design competency of the teacher of professional training in the field of design]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ekaterinburg, Russian State Professional and Pedagogical University. [in Russian].

(англійською переклала Н. Гриняєва – викладач іноземних мов Криворізького коледжу економіки та менеджменту Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана)

**Перелік
наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук**

Затверджено
наказами Міністерства
освіти і науки України
від 12.05.2015 № 528
від 13.07.2015 № 747

№	Назва видання	Засновник (співзасновники)	Галузь науки	Дата включення, поновлення (внесення змін)	Дата попереднього включення
216.	Гуманізація навчально-виховного процесу	ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	педагогічні	13.07.2015	10.02.10

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” зареєстровано в міжнародній базі даних: ISSN 2077-1827 (англ. International Standard Serial Number). Кожному друкованому засобу надається унікальний номер у Міжнародному Центрі в Парижі, який дозволяє ідентифікувати періодичне видання.

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.

№ 5 (91) 2018

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

Відповідальний за випуск:
Швидкий С.М. – доктор історичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи ДДПУ

Макет і верстка – *Черкашина Л.А.*

З матеріалами збірників можна ознайомитися на сайтах:
<http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/naukbooks/694-gnvp>;
http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_collection_of_scientific_labours/;
<http://www.nbu.gov.ua>.

Підписано до друку 11.10.2018 р.
Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 22,03. Обл.-вид. арк.15,77.
Наклад 100 пр. Зам. № 1109

Видавець:

ТОВ «Видавництво НТМТ»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1748 від 15.04.2004 р.
пр. Науки, 58, к. 106,
м. Харків, 61072,
тел.: (057) 763-03-80, (057) 763-03-72,
факс: +38(057) 763-03-72
E-mail: ntmt@tns.kharkov.ua

Виготовлювач:

ТОВ «Цифрова типографія»
вул. Данилевського, б. 30,
м. Харків, 61058,
тел.: (050) 326-14-40
E-mail: cyfra_druk@i.ua